

Oznaka poročila: ARRS-CRP-ZP-2018/27

ZAKLJUČNO POROČILO O REZULTATIH CILJNEGA RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

A. PODATKI O RAZISKOVALNEM PROJEKTU

1. Osnovni podatki o raziskovalnem projektu

Šifra projekta	V5-1508
Naslov projekta	Kazenska odgovornost strokovnih delavcev VIZ - dejavnik varnega šolskega prostora
Vodja projekta	22662 Matjaž Ambrož
Naziv težišča v okviru CRP	5.1.1 Pravna odgovornost strokovnih delavcev VIZ kot zagotovilo varnega šolskega prostora
Obseg učinkovitih ur raziskovalnega dela	1577
Cenovna kategorija	B
Obdobje trajanja projekta	10.2015 - 09.2017
Nosilna raziskovalna organizacija	504 Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani
Raziskovalne organizacije - soizvajalke	
Raziskovalno področje po šifrantu ARRS	5 DRUŽBOSLOVJE 5.05 Pravo
Družbeno-ekonomski cilj	11. Družbenopolitični sistemi, strukture in procesi
Raziskovalno področje po šifrantu FORD/FOS	5 Družbene vede 5.05 Pravo

2. Sofinancerji

Sofinancerji		
1.	Naziv	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
	Naslov	Masarykova cesta 16, 1000 Ljubljana

B. REZULTATI IN DOSEŽKI RAZISKOVALNEGA PROJEKTA

3. Povzetek raziskovalnega projekta¹

SLO

Eden od dejavnikov varnosti v VIZ je vzpostavljanje kazenske odgovornosti strokovnih delavcev za njihove opustitve dolžnega nadzorstva nad otroki in mladostniki in nedovoljene posege v njihove pravice. Zgolj z vzpostavljanjem kazenske odgovornosti strokovnih delavcev ni mogoče zagotoviti varnega šolskega prostora, ampak je za to potreben sistemski pristop, ki upošteva vse dejavnike in zajema sodelovanje strokovnih delavcev, učencev, staršev in lokalne skupnosti. Zaključeni projekt ta problem naslavlja sistemsko, kot protiutež posplošenim pričakovanjem javnosti, da je zgolj z represivnim odzivanjem mogoče reševati kompleksne družbene pojave. Ključni poudarki projekta so naslednji:

- Obravnavana je problematika varnega delovnega okolja in nasilja v šoli kot socialnega in pravnega fenomena. Posebna pozornost je namenjena vprašanju pozitivne socialne klime, ne le v razredu, temveč tudi med zaposlenimi.
- Projekt na pregleden način razčlenjuje sistem predpostavk za kazensko odgovornost strokovnega delavca v vzgoji in izobraževanju.
- Pogost razlog za izvršitev protipravnega (nasilnega) ravnanja strokovnih delavcev je discipliniranje učencev, zato smo preučili ustreznost postopkov izrekanja takšnih ukrepov na zakonski ravni in jo dopolnili z empirično raziskavo; anketirali smo strokovne delavce glede njihovih izkušenj in mnenj o ustreznosti zakonske ureditve. S pomočjo zbranih podatkov in analize zakonodaje ter primerjalnopravne metode smo s pravnega vidika ocenili ustreznost vzgojnih ukrepov za učence,
- Razkritje vsake spolne zlorabe v VIZ izzove močne čustvene odzive javnosti in zahteve po ostrem ukrepanju, hkrati pa zadrego vodstev VIZ, kako v takšnem primeru ravnati, da bodo zaščiteni otroci in ustrezno varovane pravice domnevnih storilcev. V smo analizirali dolžno ravnanje šole ob sumu spolne zlorabe učenca ter ocenili ustreznost posebne evidence storilcev spolne zlorabe otrok, ki jo je uvedel Kazenski zakonik leta 2008.
- V okviru šolskega prostora so lahko izvršena različna kazniva dejanja; storilci so lahko tako učitelji, starši, kot tudi učenci. Vse tri skupine se lahko znajdejo tudi v vlogi žrtve kaznivega dejanja, izvršenega v šolskem prostoru. Ob tem se strokovnim delavcem VIZ pogosto zastavi vprašanje, kaj storiti v primeru zaznave storjenega kaznivega dejanja. Tudi prijava izvršenega kaznivega dejanja je eden od dejavnikov zagotavljanja varnega šolskega prostora, še posebej v dveh primerih: ko je otrok žrtev nasilja v družini in ko otrok stori kaznivo dejanje v šolskem prostoru. V projektu smo natančno analizirali pravno dolžnost prijave kaznivega dejanja.

ANG

One of the factors for safety in schools is establishing a school worker's criminal liability in cases of omission of due supervision of children and youths or when violating their rights. However, this alone does not suffice. It is not possible to provide a safe school environment by merely establishing the criminal liability of school workers, this goal requires a systemic approach that takes into account all influencing factors and includes participation from school workers (educators), pupils, parents and the local community. The finished project offers a complex approach to this problem, as a response to frequent expectations of the general public that a repressive response may simply (and actually) solve these complex social phenomena. The main content of the finished project can be elaborated as follows:

- It address the issue of safe work environment and violence in schools as a social and legal phenomenon. Among them, special attention is paid to a positive social climate in schools, not only in classrooms, but also among school workers.
- It offers an analysis of the specific preconditions of a school worker's criminal liability for omission of his or her duty.
- Disciplining pupils is a common background context for unlawful (violent) behaviour of school workers. Thus, the project has examined whether the procedures for imposing such disciplining measures are adequate on the legislative level, and complemented these findings with an empirical study: by interviewing school workers on their experiences and views on the appropriateness of regulations. Using the empirical data collected and through legislative analysis, combined with methods of comparative law, we have evaluated the adequacy of available disciplining measures for pupils.
- The disclosure of sexual abuse in a school elicits strong emotional responses from the public and demands for harsh measures, whilst at the same time perplexing school administrations into a quandary on how to handle such a case, in order to ensure that the

children (alleged victims) are protected, as well as adequately protecting the rights of the alleged offenders. The project has analyzed what are the obligations of schools upon detecting suspicion that a pupil has been sexually abused. It has also evaluated the adequacy of the register of perpetrators of child sexual abuse, established by the Penal Code of 2008.

- Various criminal offences may be perpetrated in the context of a school environment, with offenders being teachers, parents, as well as pupils. All three groups may also find themselves in the role of the victim. In such cases school workers are often faced with the dilemma: what to do when detecting a criminal offence. Reporting offences is a factor to ensuring safety in schools, especially in the following two cases: when the child is a victim of domestic violence and abuse or when the child commits a crime in the school environment. The legal duty of reporting a criminal offence has been carefully analysed.

4. Poročilo o realizaciji predloženega programa dela oz. ciljev raziskovalnega projekta²

Raziskovanje je potekalo v skladu z zastavljenimi cilji projekta, kot so opredeljeni v prijavnici dokumentaciji. Za potrebe tega poročila jih povzemamo v skrajšani in zgoščeni obliki: (1) prepoznati različne oblike nasilja, s katerimi je lahko obremenjen šolski prostor in ki indicirajo kazensko odgovornost strokovnih delavcev; (2) analizirati vlogo avtoritete strokovnih delavcev VIZ kot dejavnik varnega šolskega prostora; (3) sistematično raziskati dovoljene in nedovoljene oblike rabe prisile s strani strokovnih delavcev VIZ z vidika različnih oblik kazenske odgovornosti; (4) oceniti ustreznost zakonske ureditve vzgojnega ukrepanja z vidika zagotavljanja varnega šolskega prostora; (5) raziskati vprašanje kazenskopravne odgovornosti strokovnih delavcev VIZ zaradi morebitnih opustitev nadzorstvenih in varovalnih dolžnosti; (6) analizirati dolžnosti strokovnih delavcev VIZ prijaviti kaznivo dejanje. Ocenjujemo, da so bili zastavljeni cilji v celoti doseženi.

Pomemben vir našega raziskovanja je bila **sodna praksa**, zato smo v začetni fazi projekta veliko napora vložili v zbiranje, razvrščanje in escerpiranje sodne prakse. Ker so na spletu na voljo le sodbe Vrhovnega sodišča in višjih sodišč, ne pa tudi sodbe okrožnih in okrajnih sodišč, smo na podlagi opravičnih števil sodb s portala pisno zaprosili sodišča za manjkajoče sodbe prve in druge stopnje (šele te pogosto omogočijo nadrobnejšo seznanitev z dejanskim stanjem zadeve).

Z iskanjem relevantnih zadev smo nadaljevali na slovenskih medijskih portalih, prav tako z uporabo ključnih besed. Za nekaj zadev smo izvedeli tudi iz neposrednih konsultacij z zaposlenimi v pravosodju. V zadevah, ki smo jih našli v medijskih portalih, nismo imeli podatkov o opravičnih številkah sodb, zato smo v teh primerih za sodbe vseh treh stopenj zaprosili sodišča s pomočjo osebnih podatkov obtožencev, datumov glavnih obravnav in navedbami kaznivih dejanj, ki so jih razkrivali medijski zapisi.

Pregled sodne prakse smo za potrebe končnega elaborata razdelili v tri velike sklope: (1) kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost v okolju VIZ, (2) kazniva dejanja, s katerimi se posega v življenje ali telo učencev ali varovancev in (3) Kazniva dejanja zoper uradno dolžnost, javna pooblastila in javna sredstva ter zoper premoženje. Znotraj vseh treh sklopov smo razčlenili značilne pravne dileme in izpostavili tipične dejanske okoliščine obravnavanih kaznivih dejanj.

Na **področju kazenske odgovornosti strokovnih delavcev VIZ zaradi opustitve dolžnega nadzorstva** želimo opozoriti na dejavnike, ki prispevajo k precenjevanju predvidljivosti dogodkov, zaradi katerih so strokovni delavci VIZ klicani na odgovornost. V tej zvezi analiziramo zlasti ugotovitve kognitivne psihologije, ki se nanašajo na t.i. *hindsight bias* (precenjevanje verjetnosti dogodkov, po tem, ko je že znano, da so se zgodili), po drugi strani pa na družbene potrebe po tem, da imajo tragični dogodki tudi jasno prepoznane krivce, kar lahko vodi v individualne krivice pri pripisovanju odgovornosti. V končnem elaboratu smo predlagali nekaj rešitev, kako se tovrstnemu prenapenjanju zahtev izogniti.

Naše ugotovitve na področju **problematike posebnih evidenc obsojenih oseb za spolna kazniva dejanja zoper mladoletne osebe** so naslednje. Slovenske ureditve te evidence ni mogoče enačiti z ameriškimi evidencami. V okviru slovenskega modela je evidenca zaprta za javnost in namenjena le preprečevanju dela obsojenih z otroki. Upravičenci do podatkov so nejasno določeni, ni jasno, koga se sploh vpiše v evidenco (seznam izvršenih kaznivih dejanj ni jasno določen), postopek za pridobivanje podatkov pa po 11 letih od sprejema zakona, ki je ustanovil posebno evidenco, še ni določen. VIZ torej še nimajo nobene koristi od te posebne ureditve. Ali to pomeni, da so otroci v VIZ zato pogosto izpostavljeni spolnim zlorabam s strani učiteljev in vzgojiteljev, da bi z dejansko vzpostavitev evidenc lahko preprečili kakšno spolno zlorabo? Po nam znanih podatkih storilci spolnih zlorab v VIZ niso prejšnji obsojenci za spolna kazniva dejanja, ki so ta podatek uspeli skriti, posebna

evidenca pa bi jim to onemogočila. Tako kaže, da ustanovitev posebne evidence s KZ-1 leta 2008 ne predstavlja dejavnika, zaradi katerega je varnost otrok v VIZ večja.

V zvezi s ciljem, ki se nanaša na ustreznost ureditve **vzgojnega ukrepanja** z vidika zagotavljanja varnega šolskega prostora, smo raziskovali, kateri sodobni načini ukrepanja strokovnih delavcev v vzgojno izobraževalnih zavodih v sodobnosti nadomeščajo discipliniranje z uporabo sile, in ocenjevali njihovo primernost. V tem okviru smo analizirali zakonsko in podzakonsko ureditev vzgojnih ukrepov v Sloveniji v zgodovinskem pregledu razvoja predpisov in v trenutni obliki. Zakon o osnovnem šolstvu, ki se je od leta 1996, ko je prvič stopil v veljavo po obsegu izjemno povečal, sedaj zajema praktično vso materijo v zvezi z vzgojnimi ukrepi, ki sta jo pred tem urejala Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli in Pravilnik o vzgojnih opominih v osnovni šoli.

Druga raven, na kateri smo analizirali vprašanje ureditve vzgojnega ukrepanja, je šolska – torej raven, na kateri je posameznim šolam skladno z ureditvijo iz leta 2007 prepuščeno, da same s pravili šolskega reda in vzgojnim načrtom šole podrobneje urejajo in razčlenjujejo zakonsko ureditev. Za vzorec za analizo smo vzeli štiri osnovne šole, ki so privolile v sodelovanje, in preučili njihove interne akte. Interni akti šol med seboj močno razlikujejo po načinu urejanja in uporabljanja vzgojnih ukrepov, pri čemer nekatere šole vzgojne ukrepe in postopek uporabe določajo izjemno natančno, druge pa uporabljajo bolj splošne usmeritve, ki uokvirjajo vzgojno ukrepanje.

V zvezi z ugotovitvijo, da je vsebinski del vzgojnega ukrepanja v veliki meri prepuščen posameznim šolam, ocenjujemo, da je to lahko koristno z vidika zagotavljanja avtonomije ter avtoritete posamezne šole, vendarle pa se zdi, da bi vsaj določene smernice na državni ravni bile dobrodošle. Šole imajo pogosto premalo izkušenj in premalo časa za pripravo sistematičnih, vsebinsko izdelanih notranjih predpisov, kar se kaže v predpisih, ki v najboljšem primeru niso najbolj domiselni, v najslabšem pa celo sami s seboj v nasprotju. Nikakor ne zagovarjamo vnovičnega uzurpiranja vzgojne oblasti s strani države, vendarle pa bi bilo smiselno na sistemski ravni omogočiti vsaj izmenjavo dobrih praks in izkušenj.

Vzgojno ukrepanje, ki ga poznajo slovenske šole, je tako raznoliko in pokriva številne različice, ki jih posamezne šole oblikujejo po svoje. Med šolami so razlike tako v obsegu, postopku, jasnosti in natančnosti pravnega urejanja. Na podlagi analize izbranih šol lahko ugotavljamo, da je prepodrobno in črkobralsko urejanje nepotrebno in vnaša prej zmedo kot želeno sistematiko. Nasprotno se kaže kot ustrežnejše nekoliko bolj ohlapno, a vsebinsko polnejše urejanje, ki dopušča dovolj (ne pa preveč) diskrecijskega prostora posameznim učiteljem.

Učitelji se pri vzgojnem ukrepanju velikokrat čutijo nemočne, kar je gotovo nekaj, čemur bi se moral šolski sistem izogibati. Nemočni učitelji tudi navzven delujejo neprepričljivo in cikel krhanja avtoritete je sklenjen. Tu bi bilo smiselno spodbujati večjo avtonomijo učiteljev, ki bi temeljila na učinkovitih možnostih za ukrepanje. Pomenljivo je, da učitelji najbolj pozitivno ocenjujejo ukrepe, ki niso običajni za slovenski šolski prostor in katerih pogostost je manj izrazita. Tu bi bilo na sistemski ravni mogoče podpreti tovrstne ukrepe in s tem zagotoviti večjo učinkovitost ter moralno avtoriteto vzgojnega ukrepanja učiteljev.

Posebno pozornost smo posvetili vprašanju **varnega delovnega okolja in preprečevanja trpinčenja na delovnem mestu**, kar ocenjujemo kot vprašanje ključnega pomena za zagotavljanje dobre šolske klime, v kateri bodo tudi učenci čutili in videli, da v šoli vladata spoštljivi odnosi do vseh in se tako sami učili nenasilne komunikacije do vrstnikov.

Elaborat smo zaključili z analizo **avtoritete in avtoritarnosti v okolju VIZ**, ki sta v marsičem odraz širših družbenih sprememb v preteklih tridesetih letih. Avtoriteta strokovnih delavcev VIZ je problematijka, ki je skoraj ni mogoče normirati. V tej zvezi smo proučevali koncepte avtoritarnosti in premisivnosti, zlasti s pomočjo izsledkov raziskave »Eksperiment v Logatcu« in študije A. Neilla »Summerhill – za in proti«. V analizo smo pritegnili tudi kriminološko perspektivo odzivanja na nesprejemljivo vedenje in problematiko institucionalnih zlorab moči.

Glede sodelovanja s tujimi partnerji izpostavljamo zlasti nastop doc. dr. Mojce Mihelj Plesničar na mednarodni konferenci na Norveškem, in njeno soavtorstvo pri poročilu Mapping minimum age requirements in respect to the rights of the child in the EU za Evropsko agencijo za človekove pravice, ter dve vabljeni predavanji prof. dr. Matjaža Ambroža na tujih univerzah (Augsburg, Ferrara).

5. Ocena stopnje realizacije programa dela na raziskovalnem projektu in zastavljenih raziskovalnih ciljev³

Ocenjujemo, da je bil načrtovani program v celoti realiziran. Nekaj pozornosti želimo nameniti naši navedbi iz poročila za leto 2015, da je treba rezultate, ki se nanašajo oceno politike pregona in sodne prakse na področju kazenske odgovornosti VIZ jemati z določeno stopnjo previdnosti, saj se je poročilo nanašalo šele na začetne mesece raziskave. Po zaključku raziskovalnega projekta smo nekoliko bolj kritični do presoje kazenske odgovornosti delavcev VIZ, ki temelji na presoji njihove malomarnosti. V zvezi s posameznimi sodnimi odločbami namreč ugotavljamo, da so *ex post facto* ocene sodišč, kaj vse bi bil strokovni delavec VIZ dolžan in sposoben ukreniti za zagotovitev varnosti otrok pretirane. Domnevamo, da je v posameznih primerih tako lahko tudi zaradi teže posledice, ki sodnika na zavestni ali podzavestni ravni sili, pripisati nekomu odgovornost za nastalo tragedijo (*hindsight bias*). V tem delu se potrjuje naša izhodiščna hipoteza, da so pričakovanja, ki jih kot družba naslavljamo na strokovne delavce VIZ včasih pretirana. Zato se nam zdi potencialno še posebno koristen tisti del projektnih rezultatov, ki si prizadevajo za vzpostavitev ravnotežja med dvema nasprotujočima si ciljema: zagotavljanjem visoke stopnje varnosti v šolskem okolju na eni strani, in na drugi strani ustvarjanjem šolske klime, ki ni preobremenjena z nadzorstvenimi in represivnimi mehanizmi.

Ob koncu projekta ocenjujemo tudi, da so se potrdile teze o nedodelani ureditvi registra storilcev spolnih kaznivih dejanj zoper mladoletne osebe. Prav tako lahko pritrdimo izhodiščnim domnevam o relativni neenotnosti sistemov vzgojnega ukrepanja na posameznih šolah (različno nadrobno normiranje), kjer projektni rezultati prinašajo predlog za večje poenotenje na sistemski ravni.

Na koncu želimo opozoriti tudi realizacijo tistih delov projekta, ki po naravi niso »trda« priporočila, temveč se nanašajo na teme, kot so nenasilno delovno okolje in avtoriteta strokovnega delavca VIZ. Verjamemo namreč, da je s pravno regulacijo ni mogoče reševati vseh problemov, ki vznikajo v vzgojno-izobraževalnem okolju, temveč imajo velik pomen tudi »mehke« veščine, kot sta nenasilna komunikacija in socialna inteligenca ter socialna občutljivost.

6. Spremembe programa dela raziskovalnega projekta oziroma spremembe sestave projektne skupine⁴

Ni bilo sprememb.

7. Najpomembnejši dosežki projektne skupine na raziskovalnem področju⁵

		Dosežek	
1.	COBISS ID	3137002	Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO	Odločanje o sankcijah, legitimnost in javno mnenje
		ANG	Sanctioning, legitimacy and public opinion
Opis	SLO	Poglavje analizira vprašanje legitimnosti v kaznovanju na splošno, zajema pa tudi elemente, ki jih je mogoče aplicirati na neformalno in formalno kaznovanje otrok v šolskem sistemu. Vprašanje legitimnosti kaznovanja na eni strani zajema filozofsko-etično komponento, torej vprašanje imanentne legitimnosti sistema, na drugi strani pa zaznavno komponento, torej vprašanje dojete legitimnosti sistema. Prav slednja je za vzgojno ukrepanje v šolskem sistemu izjemnega pomena, saj razumevanje in sprejemanje vzgojnega ukrepa predstavljata predpostavko, na podlagi katere je sploh lahko vzgojni ukrep učinkovit.	
	ANG	The chapter analyses the issue of legitimacy in punishment in general, but it also includes elements that are pertinent to informal and formal punishment of children in the school system. The question of legitimacy of punishment on the one hand covers the philosophical-ethical component (the immanent legitimacy of the system), and on the other hand the perceptual component (how legitimacy of the system is perceived). The latter is most relevant for administering educational measures in the school system, since an understanding and acceptance of the purpose of the measure represents the assumption on the basis of which it can be effective in the first place.	
Objavljeno v		Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede; Oblast, legitimnost in družbeno nadzorstvo; 2016; Str. 213-241; Avtorji / Authors: Mihelj	

	Dosežek	
	Plesničar Mojca, Roberts Julian V.	
	Tipologija	1.16 Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji
2.	COBISS ID	1908046 Vir: COBISS.SI
	Naslov	<i>SLO</i> Namen kaznovanja
		<i>ANG</i> The aim of punishment: positive general prevention?
	Opis	<i>SLO</i> <p>Avtor članka analizira idejo o pozitivni generalni prevenciji, ki si je danes v številnih kazensko-pravnih sistemih, zlasti v germanskem krogu, izborila status vodilne kaznovalne teorije. Izraz pozitivna generalna prevencija se uporablja kot krovni pojem za različne učinke kaznovanja (utrjevanje zaupanja v pravni red, moralno-pedagoško učinkovanje, zadovoljitev in pomiritev javnosti), ki naj bi na dolgi rok preprečevali kriminaliteto. Glavna hipoteza članka je, da je učinkovitost pozitivne generalne prevencije relativno omejena. To hipotezo avtor preverja v povezavi s teorijo o preventivnih učinkih nevednosti in s pregledom empiričnih raziskav. V sklepu pokaže, da je pozitivna generalna prevencija učinkovita na ravni "vse ali nič" (s popolno odpravo sankcioniranja bi bilo kriminalitete nesporno več), preventivni učinki poostitve kaznovanja so zelo omejeni. Posebna težava pozitivne generalne prevencije je, da hitro postane univerzalen in relativno cenen retorični pripomoček za nove inkriminacije, zviševanje zagroženih kazni in strožjo kaznovalno politiko ali pa za apologijo kazenskega prava, kakršno pač je.</p> <p>Avtor analizira pogled na kaznovanje, ki skuša povezati utilitaristične in ekspresivne funkcije kazni. Takšno razumevanje kaznovanja ne zadeva le kazenskega pravosodja, temveč se nanaša na kazen kot družbeno institucijo. Avtor pokaže, da je pozitivna generalna prevencija v zadnjem času pridobila naklonjenost kot ideja, domnevno naprednejša od negativne generalne prevencije. Hkrati pa opozarja na pasti, povezane z njenim nekritičnim sprejemanjem, zlasti nevarnost, da pozitivna generalna prevencija postane apologetski pripomoček za upravičevanje družbenih norm, kakršne pač so.</p>
		<i>ANG</i> <p>The author analyses the idea of positive general prevention, which has become a leading theory of punishment in several legal systems, most notably the ones within Germanic legal circles. Positive general prevention is used as an umbrella term covering a variety of different effects of punishment (consolidation of confidence in the legal order, the moral-educational effect, and satisfying the public), which should, in the long run prevent crime. The main hypothesis of this paper is that the effectiveness of positive general prevention is relatively scarce, and this hypothesis is being verified in conjunction with the theory on preventive effects of ignorance and by reviewing relevant empirical research. In the conclusion, it is argued that positive general prevention is indisputably effective at the "all or nothing" level (with the complete elimination of sanctioning there would certainly be more crime), while preventive effects of making legal punishments harsher, are very limited. A specific problem of positive general prevention is that it can quickly become universal and a relatively cheap rhetorical device in the struggle for new incriminations, raising penalties and more severe penal policies, or for the apology of criminal law, as it is.</p> <p>The author analyses understanding of punishment that tries to reconcile utilitarian and expressive functions of punishment. Such understanding of punishment does not affect the legal punishment only, but reflects the punishment as social institution. The author shows that positive general prevention has recently gained popularity and is usually deemed to be a more progressive idea than negative general prevention. At the same time the author points out the shadow sides of unreflected acceptance of</p>

	Dosežek	
		positive general prevention, especially the danger of apologetic acceptance of social norms, such as they are.
	Objavljeno v	Republiški sekretariat za notranje zadeve Republike Slovenije; Revija za kriminalistiko in kriminologijo; 2016; Letn. 67, št. 1; str. 5-15; Impact Factor: 0.163; Srednja vrednost revije / Medium Category Impact Factor: 1.457; WoS: FE; Avtorji / Authors: Ambrož Matjaž
	Tipologija	1.01 Izvirni znanstveni članek
3.	COBISS ID	1962574 Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO Slovenija
		ANG Slovenia
	Opis	SLO Poglavlje podrobno analizira mladoletniško kazensko pravo v Sloveniji, ki je nato skozi druga poglavja primerjano s tujimi sistemi. Otroci, ki vstopajo v sistem mladoletniškega kazenskega prava predstavljajo najtežavnejši del populacije, njihovi problemi pa pogosto izvirajo in se odražajo v akademski in socialni uspešnosti v šolah. Knjiga je nova izdaja ene najbolj znanih primerjalnih študij o mladoletniški kriminaliteti in predstavlja enega temeljnih virov za študij te tematike.
		ANG The chapter describes in detail the juvenile justice system in Slovenia which is in turn compared to different systems in the world. Children entering the juvenile justice system represent the peak of troubled children, whose problems often start and reflect on their school academic and societal performance. The book is a new edition of one of the most notable comparative studies in juvenile justice and is a main source for studying these issues.
	Objavljeno v	Springer; International handbook of juvenile justice; 2017; Str. 395-419; A': 1; Avtorji / Authors: Filipčič Katja, Mihelj Plesničar Mojca
	Tipologija	1.16 Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji
4.	COBISS ID	1972814 Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO Zakaj obsodb sovražnega govora v Sloveniji ni?
		ANG Why there are no verdicts for hate speech in Slovenia?
	Opis	SLO Ustava RS prepoveduje vsakršno spodbujanje k vsakršni neenakopravnosti in vsakršno spodbujanje k nasilju in vojni (63. člen), kar se v kaznovalni zakonodaji odraža ne le v inkriminaciji, ki varuje javni red in mir (297. člen Kazenskega zakonika, KZ-1), kar imenujemo sovražni govor v ožjem kazenskopravnem pomenu, temveč še nekatera kazniva dejanja iz poglavij o kaznivih dejanjih zoper čast in dobro ime, kaznivih dejanjih zoper življenje in telo ter zoper človekove pravice in svoboščine. Izraža pa se tudi v prekrških, povezanih z diskriminatorno motivacijo storilcev. Prispevek po umestitvi tujerodnega pojma »sovražni govor« v slovensko kontinentalno kaznovalno pravo prikaže zglede za obstoječo inkriminacijo iz 297. člena KZ-1. Slovenski zakonodajalec je uporabil vse možnosti iz Okvirnega sklepa 2008/913/JHA, da bi se v čim večji meri zaščitila pravica do svobode izražanja in ozko definiral sovražni govor v ožjem kazenskopravnem pomenu. Sklene, da ozko definicijo sovražnega govora v ožjem kazenskopravnem pomenu spremlja v RS pravno in faktično napačno tolmačenje te določbe v praksi, kar vodi v neustavni položaj in kršitve 63. člena Ustave RS.
		ANG 2008/913/JHA by using all available options to define hate speech as narrowly as possible in order to allow a wide scope of the freedom of expression. The paper concludes by claiming that the combination of an extremely narrow definition of "hate speech in a narrow sense" in the Article 297 of the KZ-1 and factually and legally wrong interpretation of the Article leads to denial of the constitutional protections as stipulated in

	Dosežek	
		the Article 63 of the Constitution of the Republic of Slovenia.
	Objavljeno v	Slovenska akademija znanosti in umetnosti; Zagovor javnosti; 2017; Str. 101-114; Avtorji / Authors: Završnik Aleš
	Tipologija	1.16 Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji
5.	COBISS ID	3500266 Vir: COBISS.SI
	Naslov	<i>SLO</i> Nasilje v družini kot dejavnik medvrstniškega nasilja
		<i>ANG</i> Domestic violence as a risk factor of bullying
	Opis	<p><i>SLO</i> Medvrstniško nasilje se pojavlja v vseh šolah. Dosedanje raziskave obsega tega pojava v Sloveniji kažejo, da je trpinčenih okoli 20 % otrok, medtem ko je do vrstnikov nasilnih približno 9 % otrok. Dejavniki medvrstniškega nasilja so številni, in to tako individualni kot tudi socialni. Med slednjimi je tudi nasilje v družini. Mnogo študij dokazuje povezavo med otrokovim doživljanjem nasilja v družini in povzročanjem nasilja vrstnikom. To povezavo smo dokazali tudi v raziskavi, v katero smo zajeli 271 učencev od 6. do 9. razreda in pri kateri smo uporabili tri vprašalnike: 1) Lestvico agresivnosti za učence in dijake (AG-UD), 2) vprašalnik Družina in 3) Lestvico medvrstniškega nasilja v šoli (LMNŠ). Potrdili smo, da otroci, ki poročajo o doživljanju nasilja v družini, verjetneje vrstnikom uničujejo stvari, jim grozijo, razširjajo govornice po svetovnem spletu, uničujejo prijateljstva, udarijo ali brčnejo vrstnika in ga prisilijo v neko dejanje. Rezultati kažejo tudi, da bolj ko učenci poročajo o tem, da se člani njihove družine razumejo in več časa preživijo skupaj, manj o poročajo o svojem agresivnem vedenju. Sklenemo lahko, da je pri oblikovanju programov za obravnavo medvrstniškega nasilja nujno razumevanje, kako šolsko in družinsko življenje skupaj oblikujeta identiteto povzročitelja nasilja.</p> <p><i>ANG</i> Bullying is a phenomenon which exist in every school. Available research on the scale of bullying in Slovenia shows that approximately 20 % of children get bullied, while about 9 % of children are violent towards peers themselves. Risk factors of bullying on individual and societal levels are numerous, the latter including domestic violence, and studies show a correlation between experience of domestic violence and violent behaviour towards peers. This link was also demonstrated in our previous study which included 271 pupils from 6th to 9th grade. Three questionnaires were utilized: 1) the Scale of aggression for students (AG-UD), 2) the Family scale, and 3) the Bullying in school scale (LMNŠ). The results confirm that pupils who experience domestic violence are more likely to report destroying things, making threats, disseminating rumours about others online, report purposefully destroying friendships among peers, hitting or kicking peers, and forcing peers into doing something against their will, that are their peers. Results also indicate that the more family members of pupils understood each other and spent time together, the less aggressive behaviour was reported by them. This underlines the fact that before designing programs to deal with bullying, we must first understand how school and family life together form the identity of the bully.</p>
	Objavljeno v	Republiški sekretariat za notranje zadeve Republike Slovenije; Revija za kriminalistiko in kriminologijo; 2017; Letn. 68, št. 3; str. 218-234; Impact Factor: 0.163; Srednja vrednost revije / Medium Category Impact Factor: 1.457; WoS: FE; Avtorji / Authors: Filipič Katja, Bertok Eva, Karajić Emil, Klemenčič Ingrid, Muršič Mitja
	Tipologija	1.01 Izvirni znanstveni članek

8. Najpomembnejši dosežek projektne skupine na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti⁶

		Dosežek	
1.	COBISS ID	1882958	Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO	Meje (ne)kaznivega ravnanja otrok na internetu
		ANG	Limits of (non-)punishable behaviour of children on the internet
	Opis	SLO	Najhujše oblike odklonskega vedenja mladih na spletu lahko izpolnijo tudi znake kaznivih dejanj. Prispevek bo zato prikazal splošne določbe o kazenski odgovornosti mladoletnikov za kibernetika kazniva dejanja in posebne oblike kibernetike kriminalitete, ki jih pogosteje storijo mladoletniki. Poseben poudarek bo na kibernetičnem nadlegovanju, kot obliki spletne odklonskosti, ki lahko izpolni tudi znake več različnih kaznivih dejanj. Ta kibernetika odklonska ravnanja so običajno dojeta tudi kot manj nevarna od tradicionalnih oblik vrstniškega nasilja, zato bo referent prikazal izsledke raziskav o škodi takšnih dejanj in ponazoril njihovo škodljivost s primeri. Po predstavitvi podatkov o spletnem nadlegovanju v svetu, bo prikazal novejši smeri v domači kazenski zakonodaji, ki širi cono kaznivosti, in se skuša prilagoditi novi družbeni stvarnosti. V predavanju je referent predstavil pojavne oblike kibernetike nadlegovanja in ustrahovanja, izsledke raziskav o škodnosti takšnih dejanj (npr. stiskah otrok, psihosomatskih težavah, slabšem učnem uspehu), možnih načinov soočanja (konceptualnih možnostih in konkretnih programih v svetu) in posebej o civilni in kazensko pravni odgovornosti šol za medvrstniško nadlegovanje, ki dogaja v šolskih okvirih.
		ANG	The lecture presented forms of cyberbullying and harrasment through the use of the Internet and mobile phones. It then showed negative consequences and harms such acts may have on students wellbeing, e.g. distress and psychosomatic symptoms they may develop, or decreased school results. The paper concluded with presentation of remedies available to victims of cyberbullying - conceptual and those available in various jurisdictions- especially criminal and civil liability of schools and bullies.
	Šifra	B.04 Vabljeni predavanje	
	Objavljeno v	Center za varnejši internet; Safe.si; 2016; Avtorji / Authors: Završnik Aleš	
Tipologija	1.13 Objavljeni povzetek strokovnega prispevka na konferenci		
2.	COBISS ID	283805952	Vir: COBISS.SI
	Naslov	SLO	Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih
		ANG	Guidelines with manual for coping with bullying in educational settings
	Opis	SLO	Zavod za šolstvo RS je prof. dr. Katjo Filipčič imenoval v delovno skupino, ki je oblikovala navodila za obravnavo medvrstniškega nasilja. Poleg navodil je prof. Filipčič tudi soavtorica priročnika, ki omogoča učiteljem ustrezno razumevanje in uporabo navodil.
		ANG	National Education Board has appointed professor Katja Filipčič as a member of working group which has developed guidelines for coping with bullying in educational settings. In addition, prof. Filipčič has co-authored a special manual, which empowers teachers to properly understand and use the aforementioned guidelines.
	Šifra	D.10 Pedagoško delo	
	Objavljeno v	Zavod RS za šolstvo; 2016; Avtorji / Authors: Lešnik Doroteja, Klemenčič Ingrid, Filipčič Katja, Rustja Erika, Novaković Tanja, Novaković Tanja	
Tipologija	2.06 Enciklopedija, slovar, leksikon, priročnik, atlas, zemljevid		
3.	COBISS ID	15864913	Vir: COBISS.SI

Dosežek		
Naslov	SLO	Pravice žrtev kaznivih dejanj po slovenskem pravu
	ANG	Victims' rights under Slovenian law
Opis	SLO	Predavanje je naslovlilo problematiko žrtev kaznivih dejanj, ki so v kazenskem postopku izpostavljene številnim pritiskom in lahko doživljajo t. i. sekundarno viktimizacijo. Ta je še posebno pereč problem, kadar gre za mladoletne žrtve kaznivih dejanj. Avtor je predstavil ukrepe za preprečevanje sekundarne viktimizacije, kot so urejeni v slovenskem pravu, in opozoril na potrebo po nadgradnji teh ukrepov.
	ANG	The lecture addressed the issue of victims of crime, which are exposed to numerous pressures in criminal proceedings and can experience so called secondary victimization. This is a particularly pressing issue when it comes to juvenile victims of crime. The author presented measures to prevent secondary victimization, as regulated in Slovenian law, and pointed out some weak spots that need to be upgraded.
Šifra	B.04	Vabljen predavanje
Objavljeno v	2017; Avtorji / Authors: Ambrož Matjaž	
Tipologija	3.14	Predavanje na tuji univerzi

9. Drugi pomembni rezultati projektne skupine⁷

FILIPČIČ, Katja. Projekt NasVIZ : prispevek na strokovnem izobraževanju Sistemski pristop k medvrstniškemu nasilju, 30. avgust 2016, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, Ljubljana. [COBISS.SI-ID 1933134] - V avgustu 2016 je Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti organiziral posvet ob zaključku projekta Sistemski pristop k medvrstniškemu nasilju, ki ga je koordinirala prof. dr. Katja Filipčič. Posveta se je udeležilo okrog 300 učiteljev in socialnih delavcev. FILIPČIČ, Katja. Pravni vidiki ravnanja ob zanzavi suma na nasilje v družini : predavanje na Strokovnem srečanju na temo preprečevanja spolnega nasilja nad otroki v organizaciji Nacionalnega inštituta za javno zdravje, Ljubljana, 17. okt. 2016. [COBISS.SI-ID 15283793] - Predavanje na posvetih o spolnem nasilju v organizaciji Nacionalnega inštituta za javno zdravje, namenjeno učiteljem. Navedeno je prvo predavanje, ki sta mu sledili dve ponovitvi, vseh treh posvetov se je skupaj udeležilo okrog 200 učiteljev.

10. Pomen raziskovalnih rezultatov projektne skupine⁸

10.1. Pomen za razvoj znanosti⁹

SLO

Izvedeni raziskovalni projekt je prva sistematična raziskava pravnih vidikov zagotavljanja varnega šolskega prostora pri nas. Raziskovalni rezultati tako ponudijo pregleden sistem specifik pri pripisovanju kazenske odgovornosti strokovnim delavcem v vzgoji in izobraževanju, kar štejemo za prispevek k večji pravni varnosti na zadevnem področju. S tem raziskovali rezultati prispevajo k temu, da bo šla slovenska kazensko-pravna znanost v korak z razvojem znanosti v drugih državah, ki jih običajno štejemo za referenčne (zlasti države germanskega govornega področja).

Kljub temu, da je nasilje nad otroki že dlje časa razumljeno kot pomemben družbeni problem in so bili tudi pravni vidiki že deležni strokovne obravnave, pri nas še ni bila opravljena analiza različnih vidikov kazenske odgovornosti strokovnih delavcev za spolne zlorabe otrok. Tudi ob sprejemanju nove kazenske zakonodaje leta 2008, ki je uvedla posebno evidenco storilcev spolne zlorabe otrok, ni bila opravljena potrebna analiza njene ustreznosti in učinkov. Rezultati projekta na tem področju prinašajo kritične uvide na področju pravne ureditve delovanja omenjene evidence. Izkazalo se je, da je bilo prav področje evidenc storilcev spolnih kaznivih dejanj, doslej eno bolj zapostavljenih področij pravnega raziskovanja in pisanja.

Rezultati projekta nadalje prispevajo k razvoju šolskega prava, kot hitro razvijajoče še pravne podpanoge. Tu gre zlasti za izsledke analize ukrepov, ki jih šole uporabljajo za zagotavljanje šolske discipline, za katere se je izkazalo, da so relativno neenotni.

Pomemben znanstveni prispevek projekta nadalje vidimo na ravni razvoja slovenske znanstvene in strokovne terminologije. Nenazadnje pa kot pomembno ocenjujemo tudi aplikativno plat projekta, torej podajanje izsledkov in novih znanj na način, ki omogoča neposreden prenos znanja v prakso. Končni izdelek projekta (elaborat) smo oblikovali tako, da so njegovi izsledki neposredno uporabni pri snovanju vzgojnih, šolskih in širših izobraževalnih politik, izobraževanju kadrov v vzgoji in izobraževanju, ne nazadnje pa tudi pri oblikovanju konkretnih disciplinskih in pravosodnih odločitev.

ANG

The finished project is the first systematic research on the legal aspects of providing a safe school environment in Slovenia. Its results thus offer a transparent system of criteria on attributing criminal liability to school workers and thereby contributes to greater legal safety in this field. In this respect the results enable the Slovenian legal scholarship so keep in touch with developments in other countries of reference (particularly German speaking countries).

Despite the fact that violence against children has been perceived as an important social problem for quite some time and some legal issues of the problem have been addressed in legal theory before, no comprehensive analyses has been made on different aspects of the school workers' criminal responsibility for sexual abuse of children. Even the adoption of the new criminal legislation in 2008, introducing special register of perpetrators of sexual abuse of minors, has not brought any necessary analyses of its relevance and impact. The scientific contribution of the project in this field is the critical analysis of these special registers. It has turned out that these registers have been by now one of the neglected areas of legal research and writing.

The results of the project further contribute to the development of school law as a rapidly evolving legal discipline. This is particularly the case for our analysis of the measures that schools use to ensure school discipline, for which we found out to be relatively uneven.

A further scientific contribution of the project can be seen in regard of the development of the Slovenian scientific and professional terminology. Last but not least, we find of the utmost importance also the applicative side of the project, i.e. formulation of the findings and new knowledge in a way that enables direct transfer of the knowledge into the practice. The final report of the project was elaborated in such a way that enables results to be used in in drafting school policies and other educational policies, in educating school workers, and in making concrete disciplinary and judicial decisions.

10.2. Pomen za razvoj Slovenije¹⁰

SLO

Vzpodbudno in varno šolsko okolje lahko ima vpliv na druge družbene podsisteme in na splošno družbeno klimo. Predvsem lahko prispeva k razvoju družbenega vzdušja, v katerem se cenijo tolerantnost, pluralnost vrednostnih orientacij, hkrati pa tudi osebna odgovornost in skrb za varnost drugih. V raziskavi smo izhajali iz prepričanja, da je od tega, kako varno se posameznik počuti v institucionalnem okolju od najzgodnejšega otroštva dalje, lahko odvisno njegovo funkcioniranje v poznejšem poklicnem življenju.

Eden od kazalcev razvitosti družbe je, kako se ta družba sooča s potencialnimi nevarnostmi za najpomembnejše dobrine, kakršni sta življenje in telesna integriteta. Bolj ko je družba razvita, večji pomen pripisuje varovanju človekovega življenja, njegove telesne integritete in spolne avtonomije, in večje napore vlaga v razvoj mehanizmov preventivnega in represivnega ukrepanja zoper različne vrste ogrožanj teh dobrin.

Ocenjujemo, da rezultati projekta prispevajo k družbenemu razvoju Slovenije na tem področju, pri čemer je bil naš namen zagotoviti uravnoteženost preventivnega in represivnega ukrepanja, s poudarkom na preventivi (učinkovitih, vendar ne čezmernih

ukrepih zagotavljanja varnosti v šolskem prostoru).

Represivno odzivanje (v našem primeru sankcioniranje odgovornih strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju) torej ni niti edino niti prvo sredstvo zagotavljanja varnosti šolskega prostora. Kljub temu pa je z vidika družbenega razvoja Slovenije in družbene kohezivnosti pomembno. Razvitost družbe se kaže tudi v njeni sposobnosti, da kršilce pravil sankcionira po v naprej znanih, razumljivih in pravičnih merilih. Zato vidimo pomen rezultatov projekta za razvoj Slovenije tudi v razvoju meril pripisovanja kazenske odgovornosti, ki bodo upoštevala tako dolžnost družbe zagotavljati varnost njenim članom, kot interes skupnosti in posameznikov, da se odgovornost pripisuje po pravičnih merilih.

Med posrednimi oziroma dolgoročnimi učinki projekta na Slovenijo vidimo tudi možnost, da zagotavljanje vključujočega in varnega šolskega prostora prispeva k pozitivnemu družbenemu vzdušju, ki ne spodbuja le tekmovalnosti, temveč tudi strpnost in skrb za drugega.

ANG

Encouraging and safe school environment can influence subsystems of society and its social climate. It can, especially, contribute to the development of the social climate, where tolerance, plurality of values, and at the same time personal responsibility and concern for the safety of others are being cherished. While drafting our research we believed that one's functioning in the professional life is correlated to the feeling of safety in the institutional environment from the very early days of one's childhood.

One of the indicators of the society's level of development is how the society is coping with potential threats to most important social values and goods, such as life, physical integrity and sexual autonomy. The more developed the society is the more importance it attributes to safeguarding human life and his/her physical integrity as well as sexual autonomy, and more efforts are put into the development of the mechanisms of preventive and repressive measures against different kinds of threats to these goods.

We estimate that results of the project contribute to the social development of Slovenia in this field, whereas our aim has been to offer a balance of preventive as well as repressive mechanisms, with emphasis on first ones (effective but not excessive measures of providing safety in school environment).

A repressive response (in our case the sanctioning of responsible school workers in education) is therefore neither the only nor the first measure of providing safety in school environment. Nevertheless, it is important from the viewpoint of social development of Slovenia and its social cohesion. The level of development of a society reflects also in its capability to sanction the rule breakers in accordance with the criteria that are known in advance, understandable, and fair. Therefore, we see the importance of the results of the project for the development of the society in Slovenia in the development of the criteria on attributing criminal responsibility, which should take into account the responsibility of the society to provide safety to its members as well as the interest of the community and the individuals for the attribution of accountability on fair criteria.

Among the project's indirect or long-term effects on Slovenia, we predict the possibility that providing inclusive and safe school environment contributes to positive social climate that does not encourage only competition, but also tolerance and concern for others.

11. Vpetost raziskovalnih rezultatov projektne skupine

11.1. Vpetost raziskave v domače okolje

Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

1 v domačih znanstvenih krogih

2 pri domačih uporabnikih

Kdo (poleg sofinancerjev) že izraža interes po vaših spoznanjih oziroma rezultatih?¹¹

Socialne službe osnovnih šol.

11.2. Vpetost raziskave v tuje okolje

Kje obstaja verjetnost, da bodo vaša znanstvena spoznanja deležna zaznavnega odziva?

1 v mednarodnih znanstvenih krogih

2 pri mednarodnih uporabnikih

Navedite število in obliko formalnega raziskovalnega sodelovanja s tujini raziskovalnimi inštitucijami:[1](#)[2](#)

Izvedeni sta bili dve predavanji na tujih univerzah in aktivne udeležbe na mednarodnih konferencah.

Kateri so rezultati tovrstnega sodelovanja:[1](#)[3](#)

Pomemben rezultat sodelovanja je vzajemna seznanitev s pristopi reševanja posameznih problemskih situacij - ki so praviloma primerljive.

12. Označite, katerega od navedenih ciljev ste si zastavili pri projektu, katere konkretne rezultate ste dosegli in v kakšni meri so doseženi rezultati uporabljeni

Cilj		
F.01	Pridobitev novih praktičnih znanj, informacij in veščin	
	Zastavljen cilj	☐ DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE
	Rezultat	<input type="text" value="Dosežen"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text" value="Uporabljen bo v naslednjih 3 letih"/>
F.02	Pridobitev novih znanstvenih spoznanj	
	Zastavljen cilj	☐ DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE
	Rezultat	<input type="text" value="Dosežen"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text" value="Uporabljen bo v naslednjih 3 letih"/>
F.03	Večja usposobljenost raziskovalno-razvojnega osebja	
	Zastavljen cilj	☐ DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE
	Rezultat	<input type="text" value="Dosežen"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text" value="V celoti"/>
F.04	Dvig tehnološke ravni	
	Zastavljen cilj	☐ DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.05	Sposobnost za začetek novega tehnološkega razvoja	
	Zastavljen cilj	☐ DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.06	Razvoj novega izdelka	
	Zastavljen cilj	☐ DA ☐ DA ☐ NE ☐ NE
	Rezultat	<input type="text"/>

	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.07	Izboljšanje obstoječega izdelka	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.08	Razvoj in izdelava prototipa	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.09	Razvoj novega tehnološkega procesa oz. tehnologije	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.10	Izboljšanje obstoječega tehnološkega procesa oz. tehnologije	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.11	Razvoj nove storitve	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.12	Izboljšanje obstoječe storitve	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.13	Razvoj novih proizvodnih metod in instrumentov oz. proizvodnih procesov	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.14	Izboljšanje obstoječih proizvodnih metod in instrumentov oz. proizvodnih procesov	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.15	Razvoj novega informacijskega sistema/podatkovnih baz	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>

F.16 Izboljšanje obstoječega informacijskega sistema/podatkovnih baz		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.17 Prenos obstoječih tehnologij, znanj, metod in postopkov v prakso		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.18 Posredovanje novih znanj neposrednim uporabnikom (seminarji, forumi, konference)		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.19 Znanje, ki vodi k ustanovitvi novega podjetja ("spin off")		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.20 Ustanovitev novega podjetja ("spin off")		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.21 Razvoj novih zdravstvenih/diagnostičnih metod/postopkov		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.22 Izboljšanje obstoječih zdravstvenih/diagnostičnih metod/postopkov		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.23 Razvoj novih sistemskih, normativnih, programskih in metodoloških rešitev		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.24 Izboljšanje obstoječih sistemskih, normativnih, programskih in metodoloških rešitev		
Zastavljen cilj	DA DA NE NE	
Rezultat		<input type="text"/>
Uporaba rezultatov		<input type="text"/>
F.25 Razvoj novih organizacijskih in upravljaljskih rešitev		

	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.26	Izboljšanje obstoječih organizacijskih in upravljavskih rešitev	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.27	Prispevek k ohranjanju/varovanje naravne in kulturne dediščine	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.28	Priprava/organizacija razstave	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.29	Prispevek k razvoju nacionalne kulturne identitete	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.30	Strokovna ocena stanja	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	Dosežen <input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	Uporabljen bo v naslednjih 3 letih <input type="text"/>
F.31	Razvoj standardov	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.32	Mednarodni patent	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.33	Patent v Sloveniji	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.34	Svetovalna dejavnost	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE

	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>
F.35	Drugo	
	Zastavljen cilj	DA DA NE NE
	Rezultat	<input type="text"/>
	Uporaba rezultatov	<input type="text"/>

Komentar

--

13. Označite potencialne vplive oziroma učinke vaših rezultatov na navedena področja

	Vpliv	Ni vpliva	Majhen vpliv	Srednji vpliv	Velik vpliv	
G.01	Razvoj visokošolskega izobraževanja					
G.01.01.	Razvoj dodiplomskega izobraževanja	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.01.02.	Razvoj podiplomskega izobraževanja	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.01.03.	Drugo: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02	Gospodarski razvoj					
G.02.01	Razširitev ponudbe novih izdelkov/storitev na trgu	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.02.	Širitev obstoječih trgov	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.03.	Znižanje stroškov proizvodnje	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.04.	Zmanjšanje porabe materialov in energije	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.05.	Razširitev področja dejavnosti	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.06.	Večja konkurenčna sposobnost	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.07.	Večji delež izvoza	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.08.	Povečanje dobička	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.09.	Nova delovna mesta	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.10.	Dvig izobrazbene strukture zaposlenih	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.11.	Nov investicijski zagon	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.02.12.	Drugo: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.03	Tehnološki razvoj					
G.03.01.	Tehnološka razširitev/posodobitev dejavnosti	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.03.02.	Tehnološko prestrukturiranje dejavnosti	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.03.03.	Uvajanje novih tehnologij	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.03.04.	Drugo: <input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.04	Družbeni razvoj					
G.04.01	Dvig kvalitete življenja	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.04.02.	Izboljšanje vodenja in upravljanja	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
G.04.03.	Izboljšanje delovanja administracije in javne uprave	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	

G.04.04.	Razvoj socialnih dejavnosti	1	2	3	4	
G.04.05.	Razvoj civilne družbe	1	2	3	4	
G.04.06.	Drugo:	1	2	3	4	
G.05.	Ohranjanje in razvoj nacionalne naravne in kulturne dediščine in identitete	1	2	3	4	
G.06.	Varovanje okolja in trajnostni razvoj	1	2	3	4	
G.07	Razvoj družbene infrastrukture					
G.07.01.	Informacijsko-komunikacijska infrastruktura	1	2	3	4	
G.07.02.	Prometna infrastruktura	1	2	3	4	
G.07.03.	Energetska infrastruktura	1	2	3	4	
G.07.04.	Drugo:	1	2	3	4	
G.08.	Varovanje zdravja in razvoj zdravstvenega varstva	1	2	3	4	
G.09.	Drugo:	1	2	3	4	

Komentar

14. Naslov spletne strani za projekte, odobrene na podlagi javnih razpisov za sofinanciranje raziskovalnih projektov za leti 2015 in 2016¹⁴

<http://www.inst-krim.si/kazenska-odgovornost-strokovnih-delavcev-viz/>

C. IZJAVE

Podpisani izjavljam/o, da:

- so vsi podatki, ki jih navajamo v poročilu, resnični in točni;
- se strinjamo z obdelavo podatkov v skladu z zakonodajo o varstvu osebnih podatkov za potrebe ocenjevanja in obdelavo teh podatkov za evidence ARRS;
- so vsi podatki v obrazcu v elektronski obliki identični podatkom v obrazcu v pisni obliki (v primeru, da poročilo ne bo oddano z digitalnima podpisoma);
- so z vsebino zaključnega poročila seznanjeni in se strinjajo vsi soizvajalci projekta;
- bomo sofinancerjem istočasno z zaključnim poročilom predložili tudi elaborat na zgoščenki (CD), ki ga bomo posredovali po pošti, skladno z zahtevami sofinancerjev.

Podpisi:

*zastopnik oz. pooblaščen oseba
raziskovalne organizacije:*

in

vodja raziskovalnega projekta:

Inštitut za kriminologijo pri Pravni
fakulteti v Ljubljani

Matjaž Ambrož

ŽIG

Datum:

14.3.2018

Oznaka poročila: ARRS-CRP-ZP-2018/27

¹ Napišite povzetek raziskovalnega projekta (največ 3.000 znakov v slovenskem in angleškem jeziku). [Nazaj](#)

² Navedite cilje iz prijave projekta in napišite, ali so bili cilji projekta doseženi. Navedite ključne ugotovitve, znanstvena spoznanja, rezultate in učinke raziskovalnega projekta in njihovo uporabo ter sodelovanje s tujimi partnerji. Največ 12.000 znakov vključno s presledki (približno dve strani, velikost pisave 11). [Nazaj](#)

³ Realizacija raziskovalne hipoteze. Največ 3.000 znakov vključno s presledki (približno pol strani, velikost pisave 11). [Nazaj](#)

⁴ Navedite morebitna bistvena odstopanja in spremembe od predvidenega programa dela raziskovalnega projekta, zapisanega v prijavi raziskovalnega projekta. Navedite in utemeljite tudi spremembe sestave projektne skupine v zadnjem letu izvajanja projekta (t. j. v letu 2016). Če sprememb ni bilo, navedite »Ni bilo sprememb«. Največ 6.000 znakov vključno s presledki (približno ena stran, velikosti pisave 11). [Nazaj](#)

⁵ Navedite dosežke na raziskovalnem področju (največ deset), ki so nastali v okviru tega projekta.

Raziskovalni dosežek iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) vpišete tako, da izpolnite COBISS kodo dosežka – sistem nato sam izpolni naslov objave, naziv, IF in srednjo vrednost revije, naziv FOS področja ter podatek, ali je dosežek uvrščen v A'' ali A'. [Nazaj](#)

⁶ Navedite dosežke na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti (največ pet), ki so nastali v okviru tega projekta.

Dosežek iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) vpišete tako, da izpolnite COBISS kodo dosežka, sistem nato sam izpolni podatke, manjkajoče rubrike o dosežku pa izpolnite.

Dosežek na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti je po svoji strukturi drugačen kot znanstveni dosežek. Povzetek znanstvenega dosežka je praviloma povzetek bibliografske enote (članka, knjige), v kateri je dosežek objavljen.

Povzetek dosežka na področju gospodarstva, družbenih in kulturnih dejavnosti praviloma ni povzetek bibliografske enote, ki ta dosežek dokumentira, ker je dosežek sklop več rezultatov raziskovanja, ki je lahko dokumentiran v različnih bibliografskih enotah. COBISS ID zato ni enoznačen izjemoma pa ga lahko tudi ni (npr. prehod mlajših sodelavcev v gospodarstvo na pomembnih raziskovalnih nalogah, ali ustanovitev podjetja kot rezultat projekta ... - v obeh primerih ni COBISS ID). [Nazaj](#)

⁷ Navedite rezultate raziskovalnega projekta iz obdobja izvajanja projekta (do oddaje zaključnega poročila) v primeru, da katerega od rezultatov ni mogoče navesti v točkah 7 in 8 (npr. v sistemu COBISS rezultat ni evidentiran). Največ 2.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

⁸ Pomen raziskovalnih rezultatov za razvoj znanosti in za razvoj Slovenije bo objavljen na spletni strani: <http://sicris.izum.si/> za posamezen projekt, ki je predmet poročanja. [Nazaj](#)

⁹ Največ 4.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹⁰ Največ 4.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹¹ Največ 500 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹² Največ 500 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹³ Največ 1.000 znakov, vključno s presledki. [Nazaj](#)

¹⁴ Izvajalec mora za projekte, odobrene na podlagi Javnega razpisa za izbiro raziskovalnih projektov Ciljnega raziskovalnega programa »CRP 2016« v letu 2016 in Javnega razpisa za izbiro raziskovalnih projektov Ciljnega raziskovalnega programa »Zagotovimo.si hrano za jutri« v letu 2016, na spletnem mestu svoje RO odpreti posebno spletno stran, ki je namenjena projektu. Obvezne vsebine spletne strani so: vsebinski opis projekta z osnovnimi podatki glede financiranja, sestava projektne skupine s povezavami na SICRIS, faze projekta in njihova realizacija, bibliografske reference, ki izhajajo neposredno iz izvajanja projekta ter logotip ARRS in drugih sofinancerjev. Spletna stran mora ostati aktivna še 5 let po zaključku projekta. [Nazaj](#)

Obrazec: ARRS-CRP-ZP/2018 v1.00

5A-5A-00-F2-AF-68-82-4B-60-18-49-34-BF-6D-F1-C9-39-6D-3B-95

INŠTITUT ZA KRIMINOLOGIJO
PRI PRAVNI FAKULTETI V LJUBLJANI

Raziskava št. 171

Kazenska odgovornost strokovnih delavcev VIZ -
dejavnik varnega šolskega prostora

Vodja raziskave:

Prof. dr. Matjaž Ambrož

Ljubljana, 2017

»Projekt Kazenska odgovornost strokovnih delavcev VIZ . dejavnik varnega šolskega prostora, šifra projekta V5-1508, je financiran s strani Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije ter Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport iz državnega proračuna «

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT**

ARRS

JAVNA AGENCIJA ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST
REPUBLIKE SLOVENIJE

Uvodna beseda

Današnje družbene razmere utegnejo biti za strokovne delavce v vzgoji in izobraževanju bolj zahtevne, kot so bile v preteklosti. Odnos do avtoritet – med katere sta tradicionalno spadala tudi učitelj in vzgojitelj – je spremenjen, prav tako se spreminja pogled na to, katera sredstva in metode so sprejemljivi pri vzgoji in discipliniranju otrok. Kot družba smo postali občutljivejši na vse vrste prisile in omejevanja avtonomije. Prav tako smo se je zmanjšala toleranca do različni vrst nasilja: pred tridesetimi leti izrazov kot sta *bullying* in *mobbing* nismo poznali, kar ne pomeni, da pojavov, ki jih ti dve udomačeni tujki označujeta, ni bilo. Naša pričakovanja, da morajo vzgojno izobraževalne institucije otroke obvarovati pred vsemi oblikami vrstniškega nasilja so večja, kot so bila v preteklosti.

Posebej velja izpostaviti povečane aspiracije staršev glede šolskega uspeha njihovih otrok, ki jih ne malokrat poskušajo uveljaviti zelo premočrtno, brez zadržkov in z neposrednimi zahtevami, naslovljenimi na strokovne ali vodstvene delavce v vzgoji in izobraževanju. V ozadju tako odločnih prizadevanj staršev so bržkone različni vzroki, med drugim ni nepomembno, da sodobna družba uspeh postavlja zelo visoko na lestvici družbenih vrednot. Morda želimo starši s prizadevanji za otrokov uspeh tudi nadoknaditi svoje neuresničene ambicije ali dati smisel lastni spodleteli eksistenci.

Toda to so vprašanja, ki so in bodo zaposlovala socialno psihologijo. Naša naloga pri pripravi elaborata je bila v prvi vrsti raziskati pravni položaj strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju, zlasti vprašanje, kakšne so meje in možnosti za uveljavljanje njihove kazenske odgovornosti za najhujše napake pri delu. Ustrezno pa se nam je zdelo, da naše raziskave ne omejimo na formalno eksegezo veljavnega prava, temveč zastavljena vprašanja raziskujemo v ustreznem socialnem kontekstu. Zaradi tega smo posebno pozornost namenili razmeroma natančnemu raziskovanju dejanskega stanja pri obravnavi izbrane sodne prakse, po drugi strani pa smo v raziskavo vključili tudi obpravne vsebine, kot je denimo vprašanje avtoritete strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju ali pa vprašanje predsodkov in pristranosti pri pripisovanju odgovornosti posameznikom za tragične dogodke, ki bi jih ti domnevno lahko predvideli in preprečili. Upamo, da bodo rezultati tako zastavljene raziskave uporabni ne le za Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, temveč za širši krog »deležnikov«, zlasti za pravosodje v širšem smislu.

Prof. dr. Matjaž Ambrož, vodja raziskave

Sodelavci:

Doc. dr. Mojca Mihelj Plesničar, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Prof. dr. Katja Filipčič, Pravna fakulteta Univerze v Ljubljani

Prof. dr. Dragan Petrovec, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

Prof. dr. Aleš Završnik, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani

VSEBINA

VARNO DELOVNO OKOLJE UČITELJEV KOT VIDIK VARNEGA ŠOLSKEGA PROSTORA ZA UČENCE	8
1 Splošno o nasilju na delovnem mestu	8
2 Trpinčenje zaposlenih v vzgojno-izobraževalnih zavodih.....	10
2.1 Vpliv trpinčenja učiteljev na šolsko klimo	10
2.2 Obseg trpinčenja	11
2.3 Oblike trpinčenja	13
3 Pravni vidiki nasilja na delovnem mestu	15
3.1 Delovna zakonodaja	15
3.2 Kazenska zakonodaja.....	17
4 Sklepno	22
VZGOJNO UKREPANJE	27
1 Prepoved telesnega kaznovanja v šolah.....	27
2 Uvodno o sodobnih vzgojnih ukrepih.....	29
3 Zakonska in podzakonska ureditev vzgojnih ukrepov v OŠ.....	29
3.1 Splošno	29
3.2 Kronološki pregled.....	30
4 Ureditev vzgojnih ukrepov v internih aktih osnovnih šol.....	43
4.1 Osnovna šola številka 1	44
4.2 Osnovna šola številka 2	47
4.3 Osnovna šola številka 3	49
4.4 Osnovna šola številka 4	52
5 Izvedba ankete med učitelji sodelujočih šol.....	54
5.1 Splošno	54
5.2 Rezultati ankete.....	54

5.3	Rezultati analize vinjet.....	61
6	Zaključek.....	73
STROKOVNI DELAVCI VIZ IN DOLŽNOST PRIJAVLJANJA KAZNIVIH DEJANJ		75
1	Uvodno	75
2	Dolžnost prijavljanja kaznivih dejanj organom pregona	75
2.1	VIZ kot prijavitelj kaznivega dejanja	76
2.2	Strokovni delavec kot prijavitelj kaznivega dejanja v kazenski zakonodaji.....	80
2.3	Drugi predpisi, ki strokovnemu delavcu nalagajo prijavitveno dolžnost	88
3	Sklepno	92
PREGLED SODNE PRAKSE NA PODROČJU KAZENSKE ODGOVORNOSTI STROKOVNIH DELAVCEV VIZ..		95
1	Kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost učencev oziroma varovancev.....	96
2	Kazniva dejanja, s katerimi je bilo poseženo v življenje ali telo učencev oziroma varovancev	103
3	Kazniva dejanja zoper uradno dolžnost, javna pooblastila in javna sredstva ter kazniva dejanja zoper premoženje	107
KAZENSKA ODGOVORNOST STROKOVNIH DELAVCEV VIZ ZA POSLEDICE OPUSTITVE DOLŽNEGA NADZORSTVA.....		152
1	Uvod	152
2	Izhodiščni primer – zadeva Vzgojiteljici (I K 1190/2010, II Kp 1190/2010)	152
3	Temeljni pogoj kazenske odgovornosti za malomarnost: kršitev dolžne skrbnosti.....	154
4	Ekskurz: problem »pristranosti naknadne presoje«.....	156
5	Analiza zadeve Vzgojiteljici.....	158
6	Sklepne ugotovitve.....	162
POSEBNA EVIDENCA STORILCEV SPOLNIH KAZNIVIH DEJANJ – DEJAVNIK VEČJE VARNOSTI OTROK V VIZ?		165
1	Predkaznovanost kot razlog za prepoved dela na področju vzgoje in izobraževanja	165
2	Kazenska evidenca.....	166
2.1	Temeljno o evidenci	166
2.2	Izbris obsodbe iz evidence.....	167

2.3	Kdo lahko pridobi podatke iz kazenske evidence.....	168
3	Posebna evidenca obsojenih za spolna kazniva dejanja	168
4	Razprava o potrebnosti in učinkih »registra pedofilov«	171
5	Zaključek.....	173
	OD AVTORITARNOSTI K POSTOPNI DEMOKRATIZACIJI. IN NAZAJ?.....	176
1	Kratek zgodovinski opomnik	176
2	O problemu permisivnosti.....	178
3	Permisivnost in logaški eksperiment	182
4	Eksperiment v zaporu na Igu	184
5	Med permisivnostjo in anarhijo v šolskem prostoru.....	185
6	Izkušnja Summerhilla.....	189
7	Današnji čas in sklepna opazka	190
	PRILOGA 1: UPORABA VZGOJNIH UKREPOV (ANKETA).....	193

VARNO DELOVNO OKOLJE UČITELJEV KOT VIDIK VARNEGA ŠOLSKEGA PROSTORA ZA UČENCE

Katja Filipčič

1 SPLOŠNO O NASILJU NA DELOVNEM MESTU

Nasilje na delovnem mestu ni nov pojav, se je pa zanj povečalo zanimanje v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, začele so se množiti raziskave, vedno bolj se opozarja na njegove škodljive posledice. Žrtve te oblike nasilja so lahko osebe na vseh delovnih mestih, na različnih položajih, v različnih organizacijah. V literaturi je navedenih več dejavnikov tveganja za nasilje na delovnem mestu, naj jih naštejemo le nekaj: neustrezno vodenje, slabo načrtovanje dela, preobremenjenost z delom, družbeno izpostavljen položaj žrtve, nizki moralni standardi, visoka družbena toleranca do nasilja, neobveščenost zaposlenih o večjih spremembah v organizaciji (Lešnik Mugnioni, 2009). K navedenim dodajamo še tekmovalno kapitalistično družbo. Gospodarske krize, ki jih spremlja zaskrbljenost zaposlenih za delovna mesta pa prispeva ne le k porastu tega pojava, ampak tudi k njegovi večji prikritosti.

Za nasilje na delovnem mestu se uporabljajo različni izrazi; nadlegovanje, trpinčenje, nadlegovanje... V tuji literaturi je pogosto uporabljen izraz *mobbing*. V 60ih letih ga je Lorenz uporabil za vedenje živali, ki v skupini napadejo šibkejšo žival. Kasneje so švedski psihologi uporabili ta izraz za vrstniško nasilje v šoli. Leymann pa je ugotovil, da so določene oblike vedenja, značilne pri živalih in otrocih v šoli, značilne tudi za delovno okolje in ta izraz uporabil za tiransko vedenje v delovnem okolju (Tanhan in Can, 2011). Težava pa ni le v poimenovanju pojava, ampak tudi glede ravnanj, ki jih zajema. Nekatere definicije iz nasilja na delovnem mestu izključujejo spolno nasilje, druge diskriminiranje na podlagi spola in drugih osebnih okoliščin. Vsem definicijam pa je skupno to, da gre za dlje časa trajajoče nadlegovanje fizične, psihične, verbalne narave, pri katerem ena oseba zlorablja moč nad drugo. V Sloveniji se pogosto uporabljata predvsem izraza trpinčenje in šikaniranje. Slednji zajema predvsem nasilje na delovnem mestu, ki terja kazenskopravni odziv; leta 2008 je

Kazenski zakonik oblikoval novo kaznivo dejanje s tem imenom in v njem zajel različne oblike nasilja na delovnem mestu. V nadaljevanju bomo uporabljali izraz trpinčenje, ko bomo govorili o kazenskopravnih vidikih, pa izraz šikaniranje.

Zaradi uporabe različnih izrazov, ki tudi zajemajo različne oblike vedenja, dajejo raziskave o obsegu nasilja v družini različno podobo. V Evropi naj bi bilo trpinčenih 5-10% zaposlenih, v ZDA 20-30% (Lešnik Mugnioni in drugi, 2009, str. 89). Nekaj raziskav je bilo izvedenih tudi v Sloveniji. Klinični inštitut za medicino dela prometa in športa je leta 2008 izvedel raziskavo o obsegu trpinčenja na delovnem mestu v Sloveniji, v katero je zajel anketne odgovore 823 ljudi. Raziskava je pokazala, da je 10,4 % vseh anketirancev vsaj občasno izpostavljenih trpinčenju na delovnem mestu, 1,5 % pa še pogosteje – vsak dan ali večkrat na teden (Kanjuo Mrčela, 2012). V raziskavi iz leta 2010 je le majhen delež anketirancev poročal o fizičnem nasilju na delovnem mestu (1,5%). Več jih je poročalo o različnih oblikah psihičnega nasilja oziroma zlorabah: 8,5% jih je poročalo o besednih žalitvah, 6,8% o diskriminaciji, 6,6% o grožnjah in poniževalnem vedenju, 4,8% o zastraševanju in nadlegovanju. “Razlike med slovenskimi izsledki in izsledki v EU 27 niso velike; besednih žalitev je manj, zato pa v Sloveniji poročajo o pogostejših grožnjah in ponižujočem ravnanju, medtem ko so druge razlike manjše od ene odstotne točke” (Kanjuo Mrčela, 2012).

Trpinčenje poteka v večih fazah (Leyman, 1996):

1. Za prvo stopnjo je značilen kritičen dogodek, konflikt med posamezniki. Konflikt traja dlje časa.
2. Sledi stigmatiziranje in vedenje z namenom škoditi žrtvi, jo kaznovati.
3. V tretji fazi se vključi vodstvo, ki dejstev ne razišče in izhaja iz govoric (kot rezultat druge faze) in žrtve ne podpre.
4. Na zadnji stopnji prizadeta žrtev zapusti delovno okolje ali pa je odpuščena.

Posledice trpinčenja so številne in hude. Žrtve trpinčenja praviloma same iščejo rešitev in le redke izkoristijo pravno zaščito, ki jim jo nudi delovna in kazenska zakonodaja. Ponavadi se zatečejo v bolniško odsotnost, postajajo vedno bolj depresivne. Sledi lahko tudi hudo poslabšanje zdravja, celo poskusi samomorov, »prostovoljni« odhod ali celo odpustitev z delovnega mesta.

Države so dolžne zavarovati delavca pred trpinčenjem. K temu jih zavezujejo tudi mednarodni pravni viri. Najpomembnejši je Evropska socialna listina Sveta Evrope, ki je kot prvi mednarodni dokument (že leta 1961) pripoznala in uredila pravico do dostojanstva pri delu. Gre za socialno pravico, ki v mednarodnem pravu sodi med človekove pravice. Spremenjena Evropska socialna listina iz leta 1996 v 26. členu nalaga državam, da sprejmejo potrebne ukrepe za zaščito delavcev pred »ponavljajočimi graje vrednimi ali očitno negativnimi in žaljivimi dejanji, usmerjenimi proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom». V okvir varovanja dostojanstva pri delu sodi tudi prepoved spolnega nadlegovanja iz Direktive 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu. Nenazadnje se v tem pogledu izjemen pomen priznava tudi Listini EU o temeljnih pravicah, ki v 31. členu navaja, da ima vsak delavec pravico do takšnih »delovnih pogojev, ki spoštujejo njegovo dostojanstvo«. Slovenija ščiti zaposlene pred trpinčenjem z določbami Zakona o delovnem razmerju (ZDR-1) in Kazenskega zakonika (KZ-1), kar bo podrobneje prikazano v posebnem poglavju tega prispevka.

2 TRPINČENJE ZAPOSLENIH V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNIH ZAVODIH

2.1 Vpliv trpinčenja učiteljev na šolsko klimo

Učitelji imajo kompleksno in zahtevno vlogo; ne pričakuje se, da bodo le učili otroke, ampak da bodo otroke tudi vzgajali, disciplinirali, nadzirali, jim pomagali tudi pri reševanju njihovih osebnih težav. Zaradi številnih vlog, velikega števila učencev v razredih, stalnega širjenja kurikulumu, vključevanja staršev v šolo, ki učiteljem postavljajo določene zahteve, medijska izpostavljenost v primerih medvrstniškega nasilja, je poklic učitelja stresen. Po nekaterih podatkih učitelji štirikrat pogosteje doživljajo stres na delovnem mestu v primerjavi z zaposlenimi v drugih poklicih (Hay-Mackenzie, 2002, str. 125).

Leta 2008 je bila v Sloveniji opravljena raziskava (Kanjuo Mrčela 2012), ki je ugotavljala obseg stresa pri učiteljskem poklicu. Zajela je 900 učiteljev in 776 vzgojiteljev iz vrtcev; 84%

sodelujočih je svoj poklic označilo za močno ali pretirano stresen. Zaposleni v VIZ so navedli tudi povzročitelje stresa in jih rangirali po naslednjem vrstnem redu:

1. odnosi med zaposlenimi,
2. pomanjkanje podpore staršev,
3. dodatne obremenitve,
4. poučevanje,
5. nesprejemljivo vedenje učencev,
6. slabo vodenje šole,
7. nadlegovanje.

Iz navedene raziskave izhaja, da je tudi nadlegovanje na delovnem mestu eden od vzrokov za stres učiteljev. Mogoče pa je zaključiti tudi, da stres kot posledica drugih dejavnikov, posebej če ostane nerazrešen, lahko vodi do nadlegovanja oziroma trpinčenja. Trpinčenje v delovnem okolju pa vpliva na splošno vzdušje (klimo) med zaposlenimi, tako na medosebne odnose kot na delovno storilnost. Klima v delovnem okolju (v primeru VIZ poimenovana šolska klima) zajema kvaliteto medosebnih odnosov in socialnih procesov v šoli, kot so stopnja komunikacije, interakcija med vsemi v šoli. Problem poslabšanja šolske klime zaradi trpinčenja zaposlenih mora biti deležna še posebne pozornosti, ker slaba šolska klima ni ustrezno okolje za učence, saj v takšnem okolju ne morejo dobiti pozitivnih izkušenj za učenje socialnih veščin (Čech, 2010). Šola namreč pomembno vpliva na vrednote in obnašanje mladih. Mladi se odzivajo na pozitivne. Če se šola uspešno spopada z nasiljem tako v razredu kot tudi v zbornici, bodo učenci sami izkusili kulturo spoštovanja dostojanstva vseh na celi šoli, kjer je vsak član šolske skupnosti obravnavan spoštljivo, prijazno, dostojanstveno, od prvošolčka pa do najstarejšega učitelja. In takšno vzdušje je pomembno tudi za zmanjšanje medvrstniškega nasilja. V zvezi z njim pogosto govorimo o ničelni toleranci do nasilja. Pri tem pa ni mišljena le ničelna toleranca do nasilja učencev, ampak tudi do nasilja zaposlenih do njihovih sodelavcev.

2.2 Obseg trpinčenja

Trpinčenje se lahko pojavi v vsaki skupini, za katero je značilno tekmovanje med posamezniki. Raziskave v Skandinaviji kažejo, da se nasilje na delovnem mestu večinoma

pojavlja (N. Davenport, R. Distler Schwartz in G. Pursell Elliott, 2002, 65) v nevladnem sektorju, izobraževanju in zdravstvu, manj pa v večjih podjetjih. V delovnem okolju, obremenjenem z nasiljem, so pogosteje zastopani višje strokovno usposobljeni kot pa nekvalificirana delovna sila (Lešnik Mugnioni in drugi, 2009, str. 89).

Nasilje nad zaposlenimi je še posebej značilno v izobraževalnih institucijah, kot so šole in univerze (Cicek Saglam, 2008). Duncan in Riley (2005: 48) navajata oceno nekaterih raziskovalcev, da je »trpinčenje pogostejše med učitelji kot med učenci«. Gre za presenetljivo trditev, ker vemo, da je obseg medvrstniškega nasilja velik. Po oceni nekaterih raziskovalcev (Cook in drugi, 2010) je od 10 do 30 % otrok udeleženih v medvrstniškem nasilju v vlogi povzročiteljev ali žrtev. Baldry (2003) navaja, da je medvrstniško nasilje resna težava, ki v Evropi, ZDA, Avstraliji, Kanadi in na Japonskem prizadene od 7 do 35 % otrok. Italijanska raziskava celo ugotavlja, da je bila polovica učencev v zadnjih treh mesecih nasilna do vrstnikov (Baldry, 2003). Podatki se razlikujejo zaradi številnih dejavnikov, na primer uporabe različnih vprašalnikov, starosti in spola anketirancev, pogostnosti in intenzivnosti merjenega nasilja ter same opredelitve medvrstniškega nasilja. Mednarodna raziskava iz leta 2010, ki je zajela 33 držav, je pokazala, da je občasno viktimiziranih (enkrat ali večkrat v zadnjih mesecih) približno 30 % otrok, starih od 11 do 15 let, redno (dva- do trikrat mesečno ali pogosteje) pa približno 11 % otrok (Chester et al., 2015).

Vrnimo se k nasilju nad učitelju kot obliki nasilja na delovnem mestu in k njegovemu obsegu. Kot je bilo že poudarjeno pri merjenju trpinčenja na splošno, se tudi pri njegovem merjenju v VIZ pojavljajo številne težave, predvsem različna vsebina izraza trpinčenje. Poleg tega je za tovrstne raziskave značilno še, da nekatere kot izvajalce trpinčenja štejejo tudi učence in njihove starše oziroma njihovo neprimerno vedenje do učiteljev. To pa presega tradicionalno pojmovanje nasilja na delovnem mestu, s katerim se zajame praviloma nasilje med zaposlenimi (tako vertikalno kot horizontalno trpinčenje). Ob upoštevanju navedenih metodoloških zagat si pogledjmo nekaj ugotovitev raziskav o obsegu trpinčenja pri učiteljih.

Leta 1996 je bila v Angliji ustanovljena telefonska linija za pomoč žrtvam nasilja na delovnem mestu (National Workplace Bullying Advice Line); med klicatelji predstavljajo največjo skupino učitelji (Hay Mackenzie, str. 113).

Avstralska raziskava je zajela 2006 učiteljev iz katoliških osnovnih in srednjih šol; kar 97,5% jih je že izkusilo trpinčenje (Duncan, Riley, 2005). Druga avstralska raziskava je izmerila celo višji delež učiteljev, ki so že izkusili neko obliko zlorabe na delovnem mestu; takšnih je bilo 99,6% anketirancev, pri čemer je upoštevala ne le zlorabe s strani sodelavcev ali predpostavljenih, temveč tudi s strani staršev in učencev (Riley in drugi, 2009). Raziskava iz leta 2006 na Poljskem je zajela 1.098 učiteljev in pokazala, da jih je 9,7% poročalo o viktimiziranosti z različnimi oblikami mobbinga (Kuzmicz, 2010). Češka raziskava je z anketiranjem 1.103 učiteljev osnovnih šol ugotovila, da se jih 17,2% doživlja kot žrtev trpinčenja na delovnem mestu v določenem času svoje poklicne kariere (od tega 8% ponavljajočo vlogo žrtve), 23,1% pa je bila izpostavljen psihičnemu pritisku s strani predpostavljenih oziroma nadzornikov (Čech, 2010). Raziskava na Hrvaškem na vzorcu 764 učiteljev osnovnih in srednjih šol je pokazala, da je bilo 22,4% učiteljev žrtev različnih oblik zlorab na delovnem mestu, medtem ko jih je bilo 31,7% priče takšnim ravnanjem v preteklih 12 mesecih (Russo in drugi, 2008). Tudi hrvaška raziskava je torej kot izvajalce trpinčenja nad učitelji zajela učence. V Sloveniji žal obsežnejša raziskava o obsegu nasilja nad učitelji na delovnem mestu še ni bila opravljena. Merjenje leta 2007 je pokazalo, da je v EU 7,9% zaposlenih v izobraževanju izpostavljenih nasilju na delovnem mestu (Slavić, 2014).

V večjem obsegu doživljajo nasilje učitelji v primerjavi z učiteljicami in več predmetni učitelji kot učitelji razrednega pouka (Celep, 2012). Zanimive in nasprotujoče so ugotovitve glede starosti žrtev. Hrvaška raziskava je pokazala, da so mlajši učitelji pogosteje izpostavljeni nasilju kot starejši, ker so že zaradi starosti v podrejenem položaju zaradi kulturnih norm, mogoče pa je tudi, da so mlajši učitelji pogosteje trpinčeni s strani učencev, ker se zaradi manj izkušenj ne znajo spoprijeti s tem pojavom (Russo in drugi, 2008). Nasprotno pa je Riley s sodelavci ugotovil, da je tarča trpinčenja pogosteje boj izkušen učitelj v primerjavi z manj izkušenim.¹ To bi bilo mogoče pojasniti tudi s tem, da se manj izkušeni učitelji ne zavedajo, kaj vse predstavlja mobbing.

2.3 Oblike trpinčenja

Oblike trpinčenja učiteljev so podobne kot v drugih okoljih. Raziskave, ki so zajele prav trpinčenje učiteljev, pa navajajo naslednje oblike trpinčenja, kot so jih navajali in doživljali

¹ http://www.acu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0006/481056/UCEA_RileyDuncanEdwards_Paper.pdf

sami učitelji (Duncan, Riley, 2005; Cemaloglu in drugi, 2014; Cicek Saglam, 2008): negativni komentarji učiteljevega dela in odsotnost priznanja za dobro opravljeno delo, pogoste prekinitve govora (»skakanje v besedo«), podcenjevanje njihovih dosežkov, nalaganje nalog, ki ne ustrezajo njenemu znanju in sposobnostim, pogoste kontrole njihovega dela, zavračanje njihovih odločitev in predlogov, vztrajno iskanje napak pri njihovem delu, poniževanje pred drugimi, poslušanje žaljivih pripomb o njih, socialna izolacija žrtve in izvajanje pritiska na tiste, ki se z žrtvijo pogovarjajo (Cemaloglu in drugi, 2014)

Izvajalca nasilja je mogoče najti na vseh položajih v strukturi zaposlenih v šoli (enako velja za žrtve); lahko je za razmerje med storilcem in žrtvijo značilno nesorazmerje moči, lahko pa je takšno ravnanje značilno tudi v odnosu učitelj – učitelj. Najpogosteje pa so izvajalci ravnatelji.

Ravnatelj s svojim načinom vodenja pomembno oblikuje klimo med učitelji in s tem šolsko klimo. Lahko razvija pozitivne odnose na obojestranskem zaupanju, spoštovanju in razumevanju; na takšen način z učitelji razvija profesionalno izobraževalno skupnost, sposobno za odprto komunikacijo, odločanje, reševanje problemov in razreševanje konfliktov (Savić, 2014). Takšno delovno okolje omogoča, da se učitelji fokusirajo na poučevanje. Lahko pa obnašanje ravnatelja oziroma njegov način vodenja VIZ doživljajo kot zlorabo njegove moči, kar ima izrazito škodljive posledice na življenje v šoli. V ameriških šolah je bila izvedena raziskava o trpinčenju s strani ravnatelja (Blase in Blase, 2006), ki je nasilno ravnanje ravnateljev razdelila v tri stopnje:

- v prvo stopnjo (posredne, zmerne oblike nasilja) sodijo zavračanje mnenj in potreb učiteljev, pomanjkanje priznanja učiteljevemu delu, favoriziranje »izbranih« učiteljev;
- drugo stopnjo (neposredno nasilje) predstavljajo neprimerne nadzor nad učiteljem (na primer prisluškovanje pred učilnico), postavljanje nerazumnih zahtev, kritika;
- tretja stopnja (neposredno nasilje težjih oblik) zajema laganje, eksplozivno vedenje, grožnje, prisiljevanje učitelja k odhodu, spolno nadlegovanje, rasizem

Riley s sodelavci² pa ugotavlja, da se tudi ravnatelji in drugo vodstveno osebje v enaki meri kot učitelji čutijo žrtve nasilja.

² http://www.acu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0006/481056/UCEA_RileyDuncanEdwards_Paper.pdf

3 PRAVNI VIDIKI NASILJA NA DELOVNEM MESTU

3.1 Delovna zakonodaja

Zakon o delovnih razmerjih je z novelo leta 2007 izrecno prepovedal trpinčenje na delovnem mestu. »Vendar to ne pomeni, da že poprej ni bilo možno nuditi sodnega varstva delavcem, ki so bili prizadeti zaradi takšnih ravnanj (Vukovič, 2016, str. 418). Res pa je, da je bilo tovrstnih sporov pred letom 2007 majhno, potem pa se je začelo vztrajno povečevati.

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR-1) opredeljuje trpinčenje v 7. členu (prepoved spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu):

(1) Prepovedano je spolno in drugo nadlegovanje. Spolno nadlegovanje je kakršna koli oblika neželenega verbalnega, neverbalnega ali fizičnega ravnanja ali vedenja spolne narave z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe, zlasti kadar gre za ustvarjanje zastraševalnega, sovražnega, ponižujočega, sramotilnega ali žaljivega okolja. Nadlegovanje je vsako neželjeno vedenje, povezano s katero koli osebnostno okolščino, z učinkom ali namenom prizadeti dostojanstvo osebe ali ustvariti zastraševalno, sovražno, ponižujoče, sramotilno ali žaljivo okolje.

(2) Spolno in drugo nadlegovanje iz prejšnjega odstavka se šteje za diskriminacijo po določbah tega zakona.

(3) Odklonitev ravnanj iz prvega odstavka tega člena s strani prizadetega kandidata oziroma delavca ne sme biti razlog za diskriminacijo pri zaposlovanju in delu.

(4) Prepovedano je trpinčenje na delovnem mestu. Trpinčenje na delovnem mestu je vsako ponavljajoče se ali sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje, usmerjeno proti posameznim delavcem na delovnem mestu ali v zvezi z delom.

(5) Delavec, ki je žrtev trpinčenja, ne sme biti izpostavljen neugodnim posledicam zaradi ukrepanja, ki ima za cilj uveljavitev prepovedi trpinčenja na delovnem mestu.

Najprej opozarjamo na uporabo izrazov; zakon uporablja tri izraze (spolno nadlegovanje, drugo nadlegovanje, trpinčenje) in zdi se, da z vsakim označuje drugo ravnanje. Vendar pa analiza prvega in četrtega odstavka pokaže nekoliko drugačno sliko. V prvem odstavku so navedene različna vedenja, ki predstavljajo nadlegovanje. Četrty odstavek pa dejansko le pove, da morajo biti ravnanja iz prvega odstavka ponavljajoča ali sistematično negativno in

žaljivo ravnanje (torej ravnanje iz prvega odstavka), usmerjeno proti delavcu. Vrhovno sodišče je zato v sodbi VIII Ips 159/2014 poudarilo pomen izvajanja ravnanj v daljšem časovnem obdobju: »Ob opredelitvi trpinčenja, ko gre za ponavljajoča se neugodna oziroma graje vredna ravnanja oziroma graje vreden odnos do delavcev, je očitno, da gre za taka negativna ravnanja v daljšem časovnem obdobju, torej v nekem smislu za nadaljevana ravnanja, ki šele ob večkratni storitvi oziroma trajnejšem neustreznem vedenju pomenijo trpinčenje.» Navedena sodba je pomembna tudi zato, ker je Vrhovno sodišče v njej zapisalo, da so lahko trpinčenje predstavljajo tudi vedenja, ki so lahko "sama na sebi neproblematična, pa izvedena na nesprejemljiv način (povišan glas, mimika obraza, splošen pristop, ki vzbuja strah, storjena ob neprimernem času, njihov pomen je lahko odvisen od položaja delavca)".

Drugi odstavek opredeljuje nadlegovanje za diskriminacijo. Posledica takšne opredelitve pa je obrnjeno dokazno breme, kot je opredeljeno v šestem odstavku 6. člena ZDR-1:

"Če kandidat oziroma delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da je bila kršena prepoved diskriminacije, mora delodajalec dokazati, da v obravnavanem primeru ni kršil načela enakega obravnavanja oziroma prepovedi diskriminacije."

Do istega učinka pa privede tudi določba 47. člena ZDR-1, ki zahteva, da mora delodajalec sprejeti ustrezne ukrepe za zaščito delavcev pred nadlegovanjem in trpinčenjem. Tretji odstavek 47. člena pa določa, da je dokazno breme na strani delodajalca, če delavec v primeru spora navaja dejstva, ki opravičujejo domnevo, da delodajalec ni izpolnil te svoje dolžnosti.

Zaradi trpinčenja na delovnem mestu lahko žrtev takšnega ravnanja zahteva odškodnino od delodajalca v sodnem postopku. Sodna praksa je obsežna in v nadaljevanju navajamo nekaj primerov ravnanj, ki jih je delovno sodišče prepoznalo kot trpinčenje (Vukovič, 2016, str. 421):

- delavka je bila v obdobju enega leta s strani nadrejene delavke deležna groženj in pritiskov, ki so občutno presegali običajno komunikacijo in so se stopnjevali do odhoda delavke v bolniški stalež;
- v obdobju treh mesecev je direktor delavko zmerjal, jo žalil, kričal nanjo, ji govoril, da je »glupa, budalo in nesposobna«;
- delodajalec delavcu pet let ni zagotavljal nobenega dela, izključil ga je iz vsakodnevne komunikacije in mu onemogočal skupinsko delo;

- delodajalec delavcu ni zagotavljal dela in tudi ne delovnega prostora, nedopustno ga je izključeval iz delovnega procesa, delavec je bil odrezan od informacij, nihče od odgovornih z njim ni komuniciral;
- sodelavka je delavki več let neutemeljeno očitala, da dela ne opravlja dobro, zaradi česar je prihajalo do vsakodnevnih konfliktov.

3.2 Kazenska zakonodaja

Do leta 2008 kazenska zakonodaja ni vsebovala posebnega kaznivega dejanja trpinčenja na delovnem mestu. Če je takšno ravnanje izpolnjevalo zakonske znake kakšnega drugega kaznivega dejanja (na primer telesne poškodbe, spolno nasilje, kazniva dejanja zoper čast in dobro ime), je izvajalec trpinčenja kazensko odgovarjal kot storilec teh kaznivih dejanj. KZ-1 pa je leta 2008 v zakon uvedel posebno kaznivo dejanje Šikaniranje na delovnem mestu v 197. členu. Preden analiziramo opis tega kaznivega dejanja, naj poudarimo temeljno razliko z delovno zakonodajo. Po ZDR-1 odgovarja za škodo delodajalec; po eni strani gre za odgovornost delodajalca za škodo, ki jo povzroči delavec drugemu delavcu, po drugi strani pa za odgovornost zaradi nezagotavljanja ustreznega varstva pred trpinčenjem. Naj ob tem poudarimo, da inkriminacija podobnih ravnanj, ki predstavljajo nadlegovanje na delovnem mestu po ZDR-1, nikakor ne pomeni, da tudi v kazenskem postopku, ki teče zaradi takšne inkriminacije, velja obrnjeno dokazno breme iz ZDR-1. "Iz domneve nedolžnosti, ki je ena temeljnih človekovih pravic in ki je tesno povezana z obdolženčevo pravico do molka (privilegij zoper samoobtožbo) izhaja, da je dokazno breme (onus probandi) na tožilcu (državi), ki nosi tudi dokazno tveganje; iz tega sledi, da mora sodišče v dvomu odločiti v korist obdolženca (in dubio pro reo). Tožilec mora dokazati vse prvine obtožbe, to je dejanski stan, ki se ujema z zakonskimi znaki inkriminacije, protipravnost dejanja in obdolženčevo krivdo." (Vrhovno sodišče RS, sodba I Ips 444/2008 z dne 16.4.2009)

Kaznivo dejanje iz 197. člena KZ-1 (Šikaniranje na delovnem mestu) glasi:

(1) Kdor na delovnem mestu ali v zvezi z delom s spolnim nadlegovanjem, psihičnim nasiljem, trpinčenjem ali neenakopravnim obravnavanjem povzroči drugemu zaposlenemu ponižanje ali prestrašeno, se kaznuje z zaporom do dveh let.

(2) Če ima dejanje iz prejšnjega odstavka za posledico psihično, psihosomatsko ali fizično obolenje ali zmanjšanje delovne storilnosti zaposlenega, se storilec kaznuje z zaporom do treh let.

Posebno novo kaznivo dejanje je poudarilo dostojanstvo delavca kot poseben objekt varstva in zaradi njegove pomembnosti določilo, da se posegi v to dobrino preganjajo po uradni dolžnosti (več o stekih z drugimi kaznivimi dejanji v nadaljevanju). Inkriminacija iz 197. člena KZ-1 je oblikovano kot splošno kaznivo dejanje glede možnega storilca, vendar pa je lahko storilec le zaposlena oseba. Iz opisa kaznivega dejanja namreč izhaja, da je lahko izvršeno le proti »drugemu zaposlenemu« in da storilec izvršuje šikaniranje »na delovnem mestu ali v zvezi z delom«. Storilec in oškodovanec sta lahko v hierarhičnem odnosu v okviru delovnega procesa, ko šikaniranje izvršuje nadrejeni nad podrejenim ali tudi obratno (vertikalno šikaniranje), šikaniranje pa lahko izvršujejo tudi sodelavci oškodovanca (horizontalno šikaniranje). Po mnenju sodne prakse pa ni potrebno, da bi morala biti storilec in oškodovanec zaposlena v isti družbi, če so ravnanja neposredno povezana z delom oziroma delovnim mestom oškodovanca (sodba Višjega sodišča v Celju, št. II Kp 36402/2011).

Določba 197. člena KZ-1 ne inkriminira šikaniranja le na delovnem mestu, ampak tudi v zvezi z delom. To je mogoče razumeti kot razširitev varovanja dostojanstva pri opravljanju del v dveh smereh. (1) Gre za razširitev varovanja dostojanstva na prepoved šikaniranja pri nalogah ali aktivnostih, ki niso zajete v opisu del v pogodbi o zaposlitvi, so pa z njim povezane (in ki jih mora po delovni zakonodaji opraviti delavec na zapoved nadrejenega, ker vsebinsko sodijo k bistvenim opravilom določenega delovnega mesta). (2) Druga razširitev se nanaša na aktivnosti v organizaciji delodajalca, na katerih je udeležba delavca prostovoljna in se lahko izvajajo tudi v njegovem prostem času (na primer izleti, zabave ali druge oblike druženja), so pa očitno v zvezi z delovnim mestom oziroma delom.

Inkriminacija varuje le dostojanstvo oseb, ki opravljajo delo po pogodbi o zaposlitvi in ne na podlagi kakšne druge pogodbe, s katero se ureja opravljanje dela za drugega. To izhaja iz že navedenega zakonskega znaka »drugemu zaposlenemu«. Po delovni zakonodaji je zaposlena oseba le tista, ki opravlja delo po pogodbi o zaposlitvi. Tako pred šikaniranjem z inkriminacijo iz 197. člena KZ-1 niso varovane osebe, ki opravljajo delo na primer po avtorski ali podjemni pogodbi, preko študentske napotnice. Razen v primeru, če bi sodišče

ugotovilo, da ima delo po takšni pogodbi vse značilnosti delovnega razmerja, kot to določa 4. člen ZDR-1 oziroma bi se oprlo na takšno odločitev delovnega sodišča. V takšnem primeru bi oškodovanca štelo za zaposlenega pri naročniku del, ravnanje naročnika dela (če bi izpolnjevalo znake katerega od izvršitvenih ravnanj po 197. členu KZ-1), pa za storilca tega kaznivega dejanja.

Iz besedne zveze »drugemu zaposlenemu« iz I. odstavka 197. člena je moč zaključiti tudi, da bi morala biti zaposlena oba, tako oškodovanec kot tudi storilec dejanja. Glede na specifičnost delovnega razmerja, ki ga zaznamuje delavčeva podrejenost do delodajalca, menimo, da bi se kot storilec tega kaznivega dejanja moral šteti tudi direktor, to je poslovodna oseba delodajalca, in sicer ne glede na njegovo pravno podlago za opravljanje dela. Po delovni zakonodaji poslovodne osebe sklepajo bodisi pogodbo o zaposlitvi bodisi pogodbo civilnega prava. V slednjem primeru poslovodne osebe ne moremo označiti za »zaposlenega«. Smoter varovanja dostojanstva zaposlenih po tem členu je nesporno delavce zaščiti v prvi vrsti pred vertikalnim šikaniranjem, ki ga pogosto zaznamuje odnos med poslovodno osebo (direktorjem) in delavcem. Zato v teh primerih za morebitno kazensko odgovornost poslovodne osebe ni pomembno, na podlagi katere pogodbe opravlja poslovodno funkcijo.

Zakonodajalec je v izraz šikaniranje zajel različne oblike posegov v dostojanstvo delavca. Kaznivo dejanje je mogoče izvršiti s štirimi izvršitvenimi ravnanji, s katerimi storilec povzroči prepovedano posledico (ponižanje ali prestrašenost zaposlenega), to so spolno nadlegovanje, psihično nasilje, trpinčenje in neenako obravnavanje.

Spolno nadlegovanje je izvršitveno ravnanje, ki ni zajeto v nobenem kaznivem dejanju iz poglavja zoper spolno nedotakljivost. Pri razlagi spolnega nadlegovanja se odpirata dve vprašanji: (1) kdaj ima ravnanje spolno naravo in (2) kdaj ravnanje predstavlja nadlegovanje. Obširneje je definicija spolnega ravnanja v sodobnem kazenskem pravu pojasnjena v komentarju 171. člena KZ-1. Tudi za spolno nadlegovanje velja, da mora biti ravnanje prepoznano kot objektivno spolno, torej v določenih kulturnih okvirih povezano s spolnostjo. »Teorija sodobnega spolnega kazenskega prava kot merilo za spolnost narave ravnanja v konkretnih okoliščinah razvija presojo objektivnega opazovalca, to je povprečnega pripadnika

kulturnega kroga, v katerem do določenega spornega ravnanja pride.« Sodna praksa poudarja, da ne zadošča kakršnakoli povezava s spolnostjo, ampak mora iti za ravnanja, ki so povezana z zadovoljevanjem spolnih potreb v najširšem smislu. Takšno stališče izhaja iz sodbe Vrhovnega sodišča RS v zadevi I Ips 225/2006 : »Po prevladujočem stališču sodne prakse je bistvo spolnih dejanj tudi storilčev namen zadovoljitve spolne sle, vendar ne v tem smislu, ali neka spolna praksa storilcu prinaša spolne užitke oziroma ugodje. Po teh stališčih le v primeru, če je storilčevo ravnanje motivirano s spolnimi pobudami, dobi lastnost spolnega dejanja [...]. Na tej osnovi se tudi razlikuje od drugih podobnih dejanj, ki niso spolno motivirana.» Stališče Vrhovnega sodišča pa je treba nadgraditi oziroma ga razširiti v luči prejšnje ugotovitve, da je pri opredelitvi nekega ravnanja kot spolnega treba uporabiti merilo objektivne narave, to je merilo zunanje podobe ravnanj, seveda v odvisnosti od kulturnih okvirov. Odgovoriti je torej treba na vprašanje, ali je ravnanje po redni zunanji podobi očitno spolno. Tako je treba kot spolno opredeliti tudi ravnanje, ko storilec ne ravna zaradi zadovoljevanja spolnih potreb, ampak iz povsem drugih motivov. Dogajanje je objektivno (kulturno) spolno tudi, če je storilcu v bistvu odvratno in ga spolno ne vzburja oziroma ne zadovoljuje nobene njegove sle. Tako predstavljajo spolno nadlegovanje tudi sporočila s spolno vsebino, ki jih pošilja storilec (homofob) istospolno usmerjeni osebi, pri čemer so mu spolne prakse, na katere namiguje v sporočilih, odvratne in je njegov namen ponižati osebo.

Spolno nadlegovanje je pojem, ki ga je v kazensko zakonodajo uvedel leta 2008 novi KZ-1. Pri opredelitvi, kdaj neko ravnanje s spolno vsebino predstavlja spolno nadlegovanje (in ne katero od izvršitvenih ravnanj, zajetih v inkriminacijah iz poglavja kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost), izhajajmo iz obrazložitve predloga KZ-1: »Spolno nadlegovanje se loči od posilstva, spolnega nasilja in spolnih zlorab in drugih kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost glede na nižjo intenziteto dejanj.» Vrhovno sodišče RS v sodbi I Ips 108/2009 z dne 24. 9. 2009 pojasnjuje, da Kazenski zakonik v poglavju kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost stopnjuje in razvršča posamezna izvršitvena dejanja tako, da je na spodnjem pragu kazenskopravnega varovanja teh vrednot prizadeta spolna nedotakljivost (II. odstavek 172. člena KZ.1, IV. odstavek 173. člena KZ.-1), nekoliko intenzivnejši poseg predstavlja spolno dejanje (ki ni obseženo v kaznivem dejanju posilstva, ampak v 171. členu KZ-1), spolna nedotakljivost pa je najhuje prizadeta s spolnim občevanjem (170. člen KZ.1

Poglejmo si, katera ravnanja predstavljajo prizadetost spolne nedotakljivosti, saj naj bi glede na povedano spolno nadlegovanje predstavljalo še nižjo intenziteto ravnanj. Vrhovno sodišče v sodbi I Ips 108/2009 z dne 24. 9. 2009 navede: »Za prizadetost spolne nedotakljivosti druge osebe je značilno, da pri teh dejanjih ni dotikanja teles pri sami manifestaciji spolnosti in tudi ni potrebno, da bi prišlo med storilcem in oškodovancem do neposrednega fizičnega stika (povezave). Med slednja spadajo različno spolno nedostojna ravnanja oziroma dejanja, ki so namenjena zadovoljitvi storilčeve spolne pohote (slačenje pred oškodovancem, ekshibicionizem, slačenje oškodovanca in ogledovanje njegovega telesa, masturbiranje pred oškodovanim in podobno).» Če prizadetost spolne nedotakljivosti predstavlja nekontaktna interpersonalna ravnanja, kaj torej ostane za spolno nadlegovanje.

Očitno bo imela sodna praksa težavno delo, ko bo motala potegniti mejo med spolnim nadlegovanjem in ravnanji iz kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Osnovno vodilo bo pri tem morala biti intenzivnost posega v spolno nedotakljivost, tako v primeru kontaktnih kot nekontaktnih spolnih ravnanj. V poštev pa bodo zaradi istega merila prišla v poštev predvsem nekontaktna ravnanja kot na primer elektronska sporočila s spolno vsebino, razlaganje sanj s spolnimi vsebinami, opolzko govorjenje, pripovedovanje šal s spolno vsebino, kazanje pornografskih podob, predlogi za različna spolna dejanja. Ravnanja večje intenzivnosti pa bodo predstavljala ustrezno kaznivo dejanje iz poglavja kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost.

Trpinčenje (mobing) je v inkriminaciji 197. člena opredeljeno kot eno od štirih izvršitvenih ravnanj. Vrhovno sodišče ga je v sodbi I Ips 7226/2009 opredelilo kot »ponavljajoče se, sistematično, graje vredno ali očitno negativno in žaljivo ravnanje ali vedenje«. Opredelitev je identična zakonski opredelitvi trpinčenja iz 4. odstavka 7. člena ZDR-1. Iz navedene opredelitve izhaja, da sta pojma trpinčenje in psihično nasilje tesno prepletene, v kriminološki literaturi pa je trpinčenje predstavljeno kot posebna oblika psihičnega nasilja. Zato je nenavadno, da je zakonodajalec v inkriminaciji 197. člena trpinčenje ločil od **psihičnega nasilja** kot samostojno izvršitveno obliko. V kolikšni meri je bilo to domišljeno, ni mogoče vedeti, saj je obrazložitev nove inkriminacije po 197. členu v predlogu KZ-1 skrajno skopa in ne pojasnjuje vsebine posamičnih izvršitvenih ravnanj. Trpinčenje torej v okviru 197. člena KZ-1 ni sinonim za psihično nasilje. Na potrebo po razlikovanju trpinčenja in psihičnega nasilja opozori tudi Vrhovno sodišče v sodbi I Ips 7226/2009, ko ugotovi, da posegi v čast in dobro ime ne predstavljajo trpinčenja, ampak psihično nasilje. Nakaže pa, da bi bila razlika

med tema izvršitvenima ravnanjema lahko v kolektivnosti, vendar zapiše, da se ne bo načelno opredelilo do vprašanja, ali je tudi za obstoj psihičnega nasilja potrebno ponavljajoče in sistematično, ali pa zadošča že eno samo ravnanje. Tako je pustilo odprto možnost, da za psihično nasilje zadošča že eno samo ravnanje zoper čast in dobro ime.

Izvršitvena oblika kaznivega dejanja po 197. členu je tudi neenako obravnavanje na delovnem mestu ali v zvezi z delom. Ker gre za neenako obravnavanje oziroma diskriminacijo na delovnem mestu, je za opredelitev tega izvršitvenega ravnanja ustrezno poseči v delovno zakonodajo (tiha blanket). ZDR-1 v 6. členu prepoveduje posredno ali neposredno diskriminacijo zaradi osebnih okoliščin, ki jih našteje primeroma: narodnost, rasa, etnično poreklo, nacionalno in socialno poreklo, spol, barva kože, zdravstveno stanje, invalidnost, vera ali prepričanje, starost, spolna usmerjenost, družinsko stanje, članstvo v sindikatu, premoženjsko stanje.

Z izvršitvenimi ravnanji mora storilec povzročiti eno od dveh alternativno določenih prepovedanih posledic; ponižanje ali prestrašenost. Ne gre za objektivni pogoj kaznivosti, zato mora storilec tudi do posledice imeti naklep. Za izvršitev dejanja je namreč potreben naklep, tako direktni kot eventualni.

Drugi odstavek 197. člena KZ-1 opredeljuje odgovornost za hujšo posledico; zaradi ravnanj iz prvega odstavka, ki so povzročila ponižanje ali prestrašenost, je nastopila ena od alternativno določenih hujših posledic: psihično, psihosomatsko ali fizično obolenje ali zmanjšanje delovne storilnosti. Različne oblike obolenj lahko predstavljajo izpolnitev zakonskih znakov inkriminacij telesnih poškodb. V tem primeru gre za pravi stek med kaznivim dejanjem po 197. členu in inkriminacijo, ki zajema ustrezno telesno poškodbo.

4 SKLEPNO

V prispevku so prikazane značilnosti nasilja na delovnem mestu, kadar gre za vzgojno-izobraževalne organizacije. Učitelji imajo tako kot vsi drugi zaposleni možnost pravnega varstva; zahtevajo lahko odškodnino od delodajalca, neposrednega storilca pa ovadijo zaradi izvršitve kaznivega dejanja. Sodna praksa pri obravnavanju kaznivega dejanja po 197. členu KZ-1 je zelo skromna, nasprotno pa je sodna praksa v odškodninskih postopkih obsežna. Vendar pa njena analiza ne pokaže kakšnih posebnosti, kadar je v postopku udeležen učitelj kot žrtev trpinčenja.

Če je vidilo šole ničelna toleranca do nasilja, so mora to načelo odražati tako v odnosu do nasilnih ravnanj učencev kot tudi do nasilnih ravnanj strokovnih delavcev in vseh ostalih zaposlenih v šolah. Le v šoli, kjer se zaposleni počutijo varne (kjer niso deležni trpinčenja s strani sodelavcev), bo šolska klima takšna, da bodo učenci čutili in videli, da v šoli vladajo spoštljivi odnosi do vseh in se tako sami učili nenasilne komunikacije do vrstnikov.

Literatura:

Baldry, A. C. (2003). Bullying in schools and exposure to domestic violence. *Child Abuse & Neglect*, 27(7), 713–732.

Blase J., Blase J. (2006). Teacher Perspectives of Principal Mistreatment. *Teacher Education Quarterly*, 33 (4): 123 – 142.

Celep C., Eminoğlu E. (2012). Primary school teacher's experience with mobbing and teacher's self-efficacy perceptions. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 46, 4761-4774. Dostopno na https://ac.els-cdn.com/S187704281202068X/1-s2.0-S187704281202068X-main.pdf?_tid=5b932478-a685-11e7-9181-00000aacb35e&acdnat=1506847915_643214462b2be108e626e89cb8909b4b

Chester, K. L., Callaghan, M., Cosma, A., Donnelly, P., Craig, W., Walsh, S. in Molcho, M. (2015). Cross-national time trends in bullying victimization in 33 countries among children aged 11, 13 and 15 from 2002 to 2010. *European Journal of Public Health*, 25(2), 61–64.

Cicek Saglam, A. (2008). Teachers' views about mobbing (Psychological Violence) at elementary schools. *Egitim Arastirmalari - Eurasian Journal of Educational Research*, 32, 133-142.

Cook, C. R., Williams, K. R., Guerra, N. G., Kim, T. E. in Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: A meta-analytic investigation. *School Psychology Quarterly*, 25(2), 65–83.

Čech T. (2010). Mobbing in primary schools – effects on interpersonal relationships and school climate, options for protection and prevention, *School and Health* 21, 2010, Papers on Health Education, 347-356.

Duncan D.J., Riley D. (2005) Staff bullying in catholic schools, Australia & New Zealand *Journal of Law & Education*, Vol 10, No 1, 2005, pp. 47-58.

Hay-Mackenzie F., Rudd Watts M. E. (2002) Tackling the Bullies: In the Classroom and in the Staffroom, Australia & New Zealand Journal of Law & Education, Vol 7, No 2, 2002, pp. 87-140.

Kanjuo Mrčela A., Ignjatović M. (2012) Poročilo o psihosocialnih tveganjih na delovnem mestu v Sloveniji, Fakulteta za družbene vede Univerza v Ljubljani, https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1245sl.pdf

Kuźmicz E. (2010). One in 10 teachers subject to mobbing at work, dostopno na: <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/articles/one-in-10-teachers-subject-to-mobbing-at-work> (1.9.2017)

Lešnik Mugnioni D., Koren A., Logaj V., Brejc M. (2009). NASILJE v šoli: opredelitev, prepoznavanje, preprečevanje in obravnava. Šola za ravnatelje, Kranj.

Leymann, H. (1996). The content and development of mobbing at work. European journal of work and organizational psychology. 5, (2), pp. 165–184.

Riley D., Duncan D.J., Edwards J.: Ethical Leadership in Tackling Bullying of Staff in Schools, The 17th Annual Values and Leadership Conference – dostopno na: http://www.acu.edu.au/_data/assets/pdf_file/0006/481056/UCEA_RileyDuncanEdwards_Paper.pdf (20.8.2017)

Russo, A., Milić, R., Knežević, B., Mulić, R., Mustajbegović, J. (2008). Harassment in workplace among school teachers: Development of a survey. Croatian Medical Journal, 49 (4): 545 – 552

Slavić A. (2014). Ponašanja ravnatelja koja učitelji doživljavaju kao mobing, Šk. vjesn. 63, 3, str. 465-480.

Tanhan F., Çam Z. (2011) The relation between mobbing behaviors teachers in elementary schools are exposed to and their burnout levels, Procedia Social and Behavioral Sciences 15 (2011) 2704–2709.

Vukovič B. (2016). Sodna praksa v zvezi s trpinčenjem na delovnem mestu, Delo in delodajalci, št. 2-3 , str. 421.

VZGOJNO UKREPANJE

Mojca M. Plesničar, Nika Cotič, Erika Čigon

1 PREPOVED TELESNEGA KAZNOVANJA V ŠOLAH

Prizadevanja za prepoved telesnega kaznovanja v šolah sežejo že v 17. stoletje. Zanimivo, da prvi zapisani poskus nasprotovanja telesnemu kaznovanju v šolah ne predstavlja razmišljanj kakšnega filozofa, ampak zapis pogumne in odločne akcije dečka v Veliki Britaniji leta 1669. Parlamentu je predložil peticijo “v imenu otrok tega naroda” kot znak protesta proti “nevzdržni krivici, ki se dela naši mladini z značilno strogostjo šolske discipline tega naroda” (Council of Europe, 2008). Peticija takrat ni bila uspešna in preteči je moralo več kot tri stoletja, da je bilo telesno kaznovanje prepovedano v vseh britanskih šolah.

Danes je telesno kaznovanje v šoli ukinjeno praktično v vseh državah članicah Sveta Evrope. Prepovedujejo ga tudi ostale razvite države sveta. Kot način discipliniranja ga uporabljajo še v nekaterih predelih ZDA, Avstralije in Singapurja, na azijskem in afriškem kontinentu pa je še vedno pogosto v uporabi.³

Primeroma poglejmo, kdaj so nekatere države prepovedale takšno kaznovanje v šolah: Poljska 1783, Nizozemska 1820, Italija 1860, Avstrija 1870, Francija 1881, Rusija 1917, Kitajska 1949, Nemčija 1970, Grčija 1983, Velika Britanija 1986 (samo v državnih šolah, 1998 pa še v zasebnih) (Filipčič, 2007).

V Sloveniji je izrecna prepoved fizičnega kaznovanja v VIZ bila zapisana v Zakonu o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) leta 2016 s sprejemom novele tega zakona. Takrat je bila zakonu dodana določba 2.a člena z imenom »varno in spodbudno učno okolje, ki se glasi:

»V vrtcih, šolah in drugih zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami se v skladu s cilji iz prejšnjega člena zagotovi varno in spodbudno učno okolje, kjer je prepovedano telesno kaznovanje otrok in vsakršna druga oblika nasilja nad in med otroki in neenakopravna obravnava, ki bi temeljila na spolu, spolni usmerjenosti,

³ https://en.wikipedia.org/wiki/School_corporal_punishment (1.10.2017)

socialnem in kulturnem poreklu, veroizpovedi, rasni, etnični in narodni pripadnosti ter posebnosti v telesnem in duševnem razvoju.«

Novela zakona je sledila odločbi Evropskega odbora za socialne pravice z decembra 2014⁴ ob obravnavanju obtožbe, ki jo je proti Sloveniji vložila Association for the Protection of All Children (APPROACH) februarja 2013. Sloveniji je očitala kršitev 17. člena Evropske socialne listine, ki države med drugim zavezuje, da morajo izvesti vse ustrezne ukrepe, namenjene za »zaščito otrok in mladostnikov pred zanemarjanjem, nasiljem ali izkoriščanjem«. Odbor je ugotovil, da v slovenski zakonodaji ni določbe, ki bi jasno in neposredno prepovedala fizično kaznovanje otrok tako v družini kot v vzgojno-izobraževalnih organizacijah, zato je zaključil, da je podana kršitev 17. člena Evropske socialne listine.

Takšno stališče Evropskega odbora za socialne pravice pa ne pomeni, da je bilo fizično kaznovanje pred novele ZOFVI pri nas dovoljeno in da se je tudi uporabljalo. Zakon o šolski inšpekciji je v 16. členu že vrsto let pred vključitvijo prej navedenega 2.a člena v ZOFVI določal, da je v primeru utemeljenega suma, da delavec VIZ "izvaja fizično nasilje nad otrokom ali udeležencem izobraževanja," takšnemu delavcu lahko izrekel suspenz, predlagal uvedbo disciplinskega postopka zoper njega in prijavil kaznivo dejanje. Na takšen način je bilo prepovedano fizično kaznovanje v VIZ, res pa le na posreden način. Prav tako je telesno kaznovanje otrok v VIZ predstavljalo enega izmed kaznivih dejanj zoper življenje in telo, odvisno od posledic kaznovanja (kaznivo dejanje grdega ravnanja ali ustrezne vrste telesnih poškodb). Tudi po noveli ZOFVI ostajajo pristojnosti šolske inšpekcije iste, prav tako opredelitve takšnega neprimerne ravnanja kot kaznivo dejanje.

V posamičnih konkretnih primerih pa se pogosto pojavi vprašanje, ali je neka oblika kaznovanja le neprimerna s strokovnega vidika ali pa predstavlja telesno kaznovanje ali drugo obliko nasilja in s tem tudi kaznivo dejanje. Tako so bile ovadene učiteljice slovenske šole, ker so učenci, ki so prišli v šolo brez copat, po njihovih navodilih za kazen morali delati počepe. Državno tožilstvo je ovadbo zoper njih zavrglo, »ker naznanjena dejanja niso kazniva dejanja, za katera se storilec/ka preganja po uradni dolžnosti.«⁵

⁴ <http://hudoc.esc.coe.int/eng/#%20> (2.10.2017)

⁵ <https://siol.net/novice/slovenija/zaradi-kaznovanja-otrok-policija-kazensko-ovadila-stiri-uciteljice-447665> (1.10.2017)

Navedeni primer pa je spet odprl razpravo o tem, ali je kaznovanje sporno samo po sebi, ali so neprimerne določene oblike kaznovanja in kakšni vzgojni ukrepi so v šolah dovoljeni in tudi učinkoviti. Več o tem pa v nadaljevanju tega prispevka.

2 UVODNO O SODOBNIH VZGOJNIH UKREPIH

Ta del projekta je bil posvečen analizi ukrepov, ki jih lahko strokovni delavci oz. kolektivni organi znotraj vzgojno izobraževalnih zavodov izrekajo po sedanji zakonodaji, pri čemer smo bili posebej pozorni na polje diskrecijskega odločanja, ki je dopuščeno pri vsakem izmed ukrepov (torej ali jih sme ali jih je dolžan uporabiti in v kakšni intenziteti).

V tem delu tako predstavljamo kronološki razvoj ureditve izrekanja vzgojnih ukrepov v času samostojne Slovenije, pri čemer posamične rešitve, ki so jih prinašale spremembe zakonodaje, primerjamo med seboj. Materija, ki so jo sprva urejali zakon in podzakonski akti, je sčasoma v obsegu, ki presega samo zakonsko ureditev, prešla v pristojnost posamičnih šol. S tem je prišlo do resne diverzifikacije posamičnih ureditev, kar dobro ponazarjajo tudi prikazi ureditev posamičnih izbranih šol, ki smo jih vključili v analizo.

Prikaz in oceno zakonske ureditve smo dopolnili z empirično raziskavo, znotraj katere smo anketirali strokovne delavce izbranih šol glede njihovih izkušenj in mnenj o ustreznosti zakonske ureditve in njihovem odnosu do možnosti, ki jih imajo na voljo za vzgojno ukrepanje. Pri tem smo bili posebej pozorni tudi na morebitne neformalne ukrepe, ki jih strokovni delavci uporabljajo namesto oziroma ob uporabi formalnih vzgojnih ukrepov in ki lahko predstavljajo preseganje zakonskih okvirov sankcioniranja učencev.

3 ZAKONSKA IN PODZAKONSKA UREDITEV VZGOJNIH UKREPOV V OŠ

3.1 Splošno

Splošni pravni akt, ki ureja vzgojno ukrepanje v osnovnih šolah, je **Zakon o osnovni šoli (ZOsn)**. Prvič je stopil v veljavo leta 1996, kar dva sta bila sprejeta leta 2005, trenutni veljavni zakon je iz leta 2006, zakoni pa so bili pogosto novelirani. Izvrševanje zakonskih določb so sprva urejali podzakonski predpisi (**Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v**

osnovni šoli ter **Pravilnik o vzgojnih opominih v osnovni šoli**), dokler ni postopoma do leta 2012 celotna materija bila vključena v Zakon o osnovni šoli, deloma pa prepuščena urejanju po posameznih šolah.

3.2 Kronološki pregled

3.2.1 Zakon o osnovni šoli (1996)

Prvi Zakon o osnovni šoli⁶ iz leta 1996 ni izrecno določal nobenih vzgojnih ukrepov, ampak je v 59. členu⁷ določal le, da pravice in dolžnosti učencev, postopek uveljavljanja pravic, ter nagrajevanje in izrekanje ukrepov za kršitve podrobneje določi minister.

3.2.2 Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli (1996)

To urejanje je bilo tako prepuščeno prvemu Pravilniku o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli⁸ (v nadaljevanju Pravilnik 1), ki je začel veljati 1. septembra 1996. Ta je kršitve šolskih pravil ter oblike vzgojnih ukrepov uredil v tretjem poglavju Pravilnika 1 (30. – 40. člen).

Najprej so v 30. členu⁹ taksativno našteje kršitve šolskih pravil, ki so razdeljene na lažje in težje. Med lažjimi kršitvami so na primer navedene malomarno opravljanje nalog pri

⁶ ZOsn, Uradni list RS, št. 12/96 z dne 29. 2. 1996.

⁷ **59. člen (izvršilni predpis o pravicah in dolžnostih učencev)**

Pravice in dolžnosti učencev, postopek uveljavljanja pravic, nagrajevanje in izrekanje ukrepov za kršitve podrobneje določi minister.

⁸ Uradni list RS, št. 31/96.

⁹ **30. člen**

Učenec, ki ne izpolnjuje svojih dolžnosti, krši šolska pravila. Učencu, ki krši šolska pravila, se lahko dodelijo vzgojni ukrepi, določeni s tem pravilnikom.

Kršitve šolskih pravil so lažje in težje.

Lažje kršitve so:

- zamujanje k uram pouka in drugim oblikam vzgojno-izobraževalnega dela,
- občasni neopravičeni izostanki do 12 ur oziroma strnjeni neopravičeni izostanki do 18 ur,
- odklanjanje sodelovanja pri urejanju šole in šolske okolice, dogovorjenem v oddelčni ali šolski skupnosti učencev,
- malomarno opravljanje nalog pri dogovorjenih oblikah dežurstva,
- neprimerno obnašanje do učencev in delavcev šole (izzivanje, naslavljanje z neprimernimi izrazi, grožnje, sodelovanje v pretepu, ipd.),
- kajenje v šolskih prostorih ali na zunanjih površinah šole,
- poškodovanje in uničevanje izdelkov, opreme in stvari drugih učencev,
- malomarno ravnanje s šolsko lastnino,
- skrivanje tuje lastnine,
- ponarejanje podpisov staršev,
- prodajanje stvari brez dovoljenja ravnatelja,
- uničevanje in vsebinsko spreminjanje obvestil razrednika in drugih organov šole.

Težje kršitve so:

- občasni neopravičeni izostanki nad 12 ur oziroma strnjeni neopravičeni izostanki nad 18 ur,

dogovorjenih oblikah dežurstva; kajenje v šolskih prostorih ali na zunanjih površinah šole; poškodovanje in uničevanje izdelkov, opreme in stvari drugih učencev; malomarno ravnanje s šolsko lastnino ter skrivanje tuje lastnine. Med težje kršitve skladno s pravilnikom sodijo uporaba pirotehničnih sredstev v šoli, na zunanjih površinah šole ali na šolskih ekskurzijah; izsiljevanje drugih učencev ali delavcev šole; namerno poškodovanje in uničevanje šolske opreme, zgradbe ter stvari in opreme drugih učencev, delavcev ali obiskovalcev šole; kraja lastnine šole, drugih učencev, delavcev ali obiskovalcev šole ter popravljanje in vpisovanje ocen v šolsko dokumentacijo. V 31. in 32. členu¹⁰ je opisan postopek, ki mu mora slediti razrednik, ko poda predlog za začetek postopka in o poteku izbire določenega vzgojnega ukrepa. V 33. členu¹¹ so hierarhično od najlažjega do najstrožjega po vrsti naštetih ukrepi, ki lahko doletijo učenca, ki krši pravila:

-
- uporaba pirotehničnih sredstev v šoli, na zunanjih površinah šole ali na šolskih ekskurzijah,
 - izsiljevanje drugih učencev ali delavcev šole,
 - namerno poškodovanje in uničevanje šolske opreme, zgradbe ter stvari in opreme drugih učencev, delavcev ali obiskovalcev šole,
 - kraja lastnine šole, drugih učencev, delavcev ali obiskovalcev šole,
 - popravljanje in vpisovanje ocen v šolsko dokumentacijo,
 - uničevanje uradnih dokumentov ter ponarejanje podatkov in podpisov v uradnih dokumentih in listinah, ki jih izdaja šola,
 - fizični napad na učenca, učitelja, delavca šole ali drugo osebo,
 - ogrožanje življenja in zdravja učencev in delavcev šole,
 - prodajanje, dajanje ali uživanje alkohola oziroma drugih drog v šolskih prostorih ali na zunanjih površinah šole in napeljevanje sošolcev k takemu dejanju,
 - spolno nadlegovanje učencev ali delavcev šole.

¹⁰ 31. člen

Predlog za začetek postopka zaradi storjene kršitve lahko razredniku poda vsak delavec šole, starši ali učenec. Razrednik raziše okoliščine kršitve, zbere dodatne informacije od morebitnih očitvidcev in se pogovori z učencem, tako da lahko le-ta pojasni, kaj ga je pripeljalo do kršitve določenega pravila.

Če je na podlagi okoliščin mogoče sklepati, da bo po zaključku obravnave kršitve uporabljen eden od vzgojnih ukrepov od tretje alineje 33. člena tega pravilnika dalje, mora razrednik o kršitvi takoj obvestiti starše in jih pozvati, da prisostvujejo pogovoru z učencem. Če starši ne morejo prisostvovati pogovoru ali odklonijo sodelovanje, pri pogovoru sodeluje strokovni delavec šole, ki ga izbere učenec. Če učenec strokovnega delavca ne izbere, pri pogovoru sodeluje delavec svetovalne službe.

Če je pri kršitvi udeleženi več učencev, so pri skupnem pogovoru s kršitelji prisotni starši le, če je mogoče zagotoviti prisotnost staršev vseh učencev oziroma strokovnih delavcev v skladu s prejšnjim odstavkom tega člena.

32. člen

Razrednik mora pred izbiro vzgojnega ukrepa zanesljivo ugotoviti, da je kršitev mogoče pripisati določenemu učencu ali skupini učencev.

Pri izbiri določenega vzgojnega ukrepa mora razrednik upoštevati:

- predvidene pedagoške posledice ukrepanja,
- zmožnost presoje posledic lastnih dejanj glede na učenčevo starost,
- nagibe oziroma motive za dejanje,
- okolje, v katerem učenec živi,
- škodljivost dejanja,
- ponavljanje kršitve.

¹¹ 33. člen

- *ustni opomin,*
- *pisni opomin,*
- *strogi opomin razrednika,*
- *opomin oddelčnega učiteljskega zbora,*
- *opomin ravnatelja* (ki mu lahko sledi premestitev učenca v drug oddelek) in
- *opomin učiteljskega zbora* (ki mu lahko sledi prešolanje učenca).

Prešolanje učenca se izvede v skladu s 54. členom Zakona o osnovni šoli¹², ki je edini splošni člen v zakonu, ki ureja vzgojni ukrep oziroma posledico vzgojnega ukrepa. Člen določa, da učenec ne more biti izključen iz šole, dokler je šoloobvezen in dopušča možnost prešolanja zgolj v primeru, da starši učenca s tem soglašajo ali to zahtevajo (kar je bistveno drugačna ureditev od trenutne, ki obravnava tudi primer prešolanja brez soglasja staršev). Skladno z zakonom v primeru, da šola ne more zagotoviti prešolanja učenca, o tem odloča komisija, ki jo imenuje minister.

Glede na ugotovitve v postopku obravnave kršitve ter ob upoštevanju okoliščin iz prejšnjega člena se razrednik lahko odloči, da:

- učenca pokliče na pogovor in mu izreče ustni opomin,
- učenca pokliče na pogovor in mu izroči pisni opomin,
- učenca pokliče na pogovor in mu izroči strogi opomin razrednika,
- predlaga, da se učencu dodeli opomin oddelčnega učiteljskega zbora; če je predlog sprejet, razrednik pozove učenca in starše na pogovor, jim izroči opomin in jih opozori, da lahko nadaljnje kršitve privedejo do premestitve učenca v drug oddelek,
- predlaga, da se učencu dodeli opomin ravnatelja, učiteljskemu zboru pa lahko predlaga, da odloči o premestitvi učenca v drug oddelek; če ravnatelj učencu dodeli opomin, pozove učenca in starše na pogovor in jim ga izroči. Če je učiteljski zbor sprejel odločitev o premestitvi učenca v drug oddelek, jih obvesti tudi o tem, ter jih opozori, da bo lahko v primeru nadaljnjih kršitev šola začela s postopkom prešolanja učenca,
- predlaga, da se učencu dodeli opomin učiteljskega zbora; če mu ga le-ta dodeli, ravnatelj pozove učenca in starše na pogovor ter jim ga izroči.

Ob predlogu za dodelitev opomina učiteljskega zbora ali po dodelitvi tega vzgojnega ukrepa lahko razrednik predlaga, da učiteljski zbor sprejme tudi odločitev o začetku postopka za prešolanje učenca.

Prešolanje učenca se izvede v skladu z določili 54. člena zakona o osnovni šoli.

¹² **54. člen** **(prešolanje)**

Učenec osnovne šole ne more biti izključen iz šole, dokler je šoloobvezen.

Če je iz učnih ali vzgojnih razlogov potrebno, lahko osnovna šola v soglasju ali na zahtevo staršev vključi učenca v drugo osnovno šolo, če ta s tem soglašata.

Če šola ne more zagotoviti prešolanja učenca, o tem odloči komisija, ki jo imenuje minister.

Komisija si mora pred odločitvijo o prešolanju učenca obvezno pridobiti mnenje staršev in ravnatelja osnovne šole, v katero naj bi se učenec prešolal.

Odločitev komisije je dokončna.

Učence s posebnimi potrebami iz prvega odstavka 12. člena tega zakona je mogoče vključiti v drugo osnovno šolo na podlagi odločbe o usmeritvi.

34. člen¹³ Pravilnika 1 narekuje postopno uporabo posameznih vzgojnih ukrepov in določa, katere ukrepe je mogoče izreči le za težje kršitve. V zadnjem odstavku izrecno prepoveduje telesne in denarne kazni.

Od 35. do 38. člena¹⁴ so opisana postopkovna pravila glede pridobivanja mnenj, zadrževanja vzgojnih ukrepov, vodenja zapisov ter obveščanja o vzgojnih ukrepih.

39. člen¹⁵ določa možnost ugovora staršev zoper vzgojni ukrep in postopek vlaganja ugovora.

40. člen¹⁶ Pravilnika 1 ureja natančen postopek izbrisa vzgojnih ukrepov s potekom šolskega leta, v primeru, da je bil namen ukrepa dosežen. Na koncu vsakega šolskega leta se obvestila o vzgojnih ukrepih uničijo.

¹³ 34. člen

Pri izbiri določenega vzgojnega ukrepa morajo razrednik, ravnatelj in učiteljski zbor upoštevati postopnost uporabe posameznih vzgojnih ukrepov, navedenih v 33. členu.

Vzgojne ukrepe iz četrte, pete in šeste alineje prvega odstavka 33. člena in začetek postopka za prešolanje učenca lahko predlaga razrednik le za težje kršitve.

Vzgojnih ukrepov iz pete in šeste alineje 33. člena ni mogoče uporabiti, dokler niso bili izkoriščeni predhodni vzgojni ukrepi.

Telesne in denarne kazni niso dovoljene.

¹⁴ 35. člen

Preden učiteljski zbor sklepa o premestitvi učenca v drug oddelek oziroma o začetku postopka za prešolanje učenca, si ravnatelj šole pridobi:

- pisno mnenje razrednika in
- pisno mnenje šolske svetovalne službe.

36. člen

Premestitev učenca v drug oddelek ali začetek postopka za prešolanje učenca lahko učiteljski zbor za določen čas zadrži.

Ravnatelj lahko zaradi kršitve postopka ali drugih utemeljenih razlogov zadrži uporabo kateregakoli vzgojnega ukrepa.

37. člen

Razrednik in ravnatelj vodita o svojih dejanjih v postopku obravnavanja kršitve (pogovori z učencem, pogovori s starši, telefonski pogovori, pisna obvestila staršem itd.) pisne zapise.

38. člen

Obvestilo o vzgojnem ukrepu, ki obsega vrsto ukrepa, obrazložitev in pravni pouk, razrednik oziroma ravnatelj izroči učencu. Če pri pogovorih ob izrekanju oziroma izročitvi vzgojnega ukrepa v skladu s 33. členom tega pravilnika ni predvidena prisotnost staršev ali pa se starši ne odzovejo pisnemu vabilu na pogovor, razrednik oziroma ravnatelj pošlje staršem obvestilo o vzgojnem ukrepu s priporočeno pošto pošiljko.

Drugi izvod obvestila o vzgojnem ukrepu se vloži v mapo vzgojnih ukrepov.

Razrednik o vzgojnem ukrepu in utemeljitvah zanj obvesti tudi oddelčno skupnost učencev.

¹⁵ 39. člen

Zoper vzgojni ukrep lahko starši v osmih dneh od dneva, ko jim je bilo vročeno obvestilo o vzgojnem ukrepu, predložijo ravnatelju šole obrazložen ugovor.

Ravnatelj mora najpozneje v treh dneh po prejemu ugovora imenovati tričlansko komisijo, ki odloča o ugovoru. Med člani komisije mora biti vsaj en član, ki ni zaposlen v šoli. Komisija takoj preveri ustreznost vzgojnega ukrepa.

Odločitev komisije je dokončna.

¹⁶ 40. člen

3.2.3 Pravilnik o spremembah pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli (1998)

Leta 1998 je bil sprejet Pravilnik o spremembah pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli¹⁷ (v nadaljevanju Pravilnik 2), vendar ne posega v nobenega od členov, ki urejajo kršitve šolskih pravil in oblike vzgojnih ukrepov in ohranja obstoječo ureditev iz Pravilnika 1.

3.2.4 Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli (2004)

Leta 2004 je bil sprejet nov Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli¹⁸ (v nadaljevanju Pravilnik 3), ki se je začel uporabljati 1. september 2004. Ta je prenovil nekaj določb iz tretjega poglavja o kršitvah ter izrekanju vzgojnih ukrepov, vendar vanje ni korenito posegel in prinesel večjih sprememb.

30. člen¹⁹ Pravilnika 3 kršitev ne ločuje več na lažje in težje, ampak v prvem odstavku pove, da učenec, ki ne izpolnjuje svojih dolžnosti, stori kršitev.

Prvih pet vzgojnih ukrepov iz 33. člena tega pravilnika je mogoče pod določenimi pogoji izbrisati. Razrednik izbriše vzgojni ukrep, ki je v njegovi pristojnosti, ko ugotovi, da je bil namen vzgojnega ukrepa dosežen.

Razrednik predlaga izbris vzgojnega ukrepa oddelčnemu učiteljskemu zboru oziroma ravnatelju šole, kadar meni, da je bil namen vzgojnega ukrepa, ki je v njuni pristojnosti, dosežen. Če oddelčni učiteljski zbor oziroma ravnatelj šole sprejme odločitev o izbrisu vzgojnega ukrepa, se opravi izbris.

Izbris vzgojnega ukrepa se opravi tako, da se obvestilo o vzgojnem ukrepu izvzame iz mape vzgojnih ukrepov učenca in se uniči. Ko se vzgojni ukrep izbriše, se šteje, da ni bil uporabljen.

Vzgojni ukrepi, ki niso bili izbrisani, veljajo do konca šolskega leta, nato se obvestila o vzgojnih ukrepih uničijo.

¹⁷ Uradni list RS, št. 15/98.

¹⁸ Uradni list RS, št. 75/04.

¹⁹ **30. člen**

(kršitve in hujše kršitve)

Učenec, ki ne izpolnjuje svojih dolžnosti, stori kršitev.

Hujše kršitve v skladu s tem pravilnikom so:

- ponavljajoče istovrstne kršitve iz prvega odstavka tega člena, za katere so že bili izrečeni vzgojni ukrepi,
- občasni neopravičeni izostanki nad 12 ur oziroma strnjeni neopravičeni izostanki nad 18 ur,
- uporaba pirotehničnih sredstev v šoli, na zunanjih površinah šole ali na šolskih ekskurzijah,
- izsiljevanje drugih učencev ali delavcev šole,
- namerno poškodovanje in uničevanje šolske opreme, zgradbe ter stvari in opreme drugih učencev, delavcev ali obiskovalcev šole,
- kraja lastnine šole, drugih učencev, delavcev ali obiskovalcev šole,
- popravljanje in vpisovanje ocen v šolsko dokumentacijo,
- uničevanje uradnih dokumentov ter ponarejanje podatkov in podpisov v uradnih dokumentih in listinah, ki jih izdaja šola,
- grob verbalni napad na učenca, učitelja, delavca šole ali drugo osebo,
- fizični napad na učenca, učitelja, delavca šole ali drugo osebo,
- ogrožanje življenja in zdravja učencev in delavcev šole,
- kajenje ter prinašanje, posedovanje, ponujanje, prodajanje ali uživanje alkohola, drog ter drugih psihoaktivnih sredstev in napeljevanje sošolcev k takemu dejanju v času pouka, dnevih dejavnosti in drugih organiziranih oblikah vzgojno-izobraževalne dejavnosti, ki so opredeljene v letnem delovnem načrtu šole,

V naslednjem členu so naštet le hujše kršitve, ki so v nekaterih točkah drugačne kot v Pravilniku 1 iz leta 1996. Določila o postopnem izrekanju vzgojnih ukrepov so tokrat zapisana že v 31. členu²⁰.

32. in 33. člen²¹ govorita o predlogu za začetek postopka in izbiri vzgojnega ukrepa ter sta pomensko enaka prejšnjima 31. in 32. členu, prisotni so le manjši popravki.

34. člen²² Pravilnik 3 je identičen staremu 33. členu Pravilnika 1: v njem so po jakosti od najmanj do najbolj strogega naštet možni vzgojni ukrepi in njihove morebitne posledice (premestitev in prešolanje).

– prihod oziroma prisotnost pod vplivom alkohola, drog in drugih psihoaktivnih sredstev v času pouka, dnevih dejavnosti in drugih organiziranih oblikah vzgojno-izobraževalne dejavnosti, ki so opredeljene v letnem delovnem načrtu šole,
– spolno nadlegovanje učencev ali delavcev šole.

²⁰ 31. člen

(izrekanje vzgojnih ukrepov)

Učencu se zaradi storjenih kršitev lahko izrečejo vzgojni ukrepi, določeni s tem pravilnikom.

Za hujše kršitve, določene v drugem odstavku 30. člena tega pravilnika, se izreče vzgojni ukrep, razen če razrednik oceni, da učenec potrebuje pomoč oziroma svetovanje.

Pri izbiri določenega vzgojnega ukrepa za kršitve, ki niso opredeljene kot hujše kršitve, morajo razrednik, ravnatelj in učiteljski zbor upoštevati postopnost uporabe posameznih vzgojnih ukrepov, določenih s tem pravilnikom.

V primeru izrekanja vzgojnih ukrepov za hujše kršitve, določene v drugem odstavku 30. člena tega pravilnika, razen za kršitve iz prve alineje, načelo postopnosti ne velja.

²¹ 32. člen

(predlog za začetek postopka)

Predlog za začetek postopka zaradi storjene kršitve lahko razredniku poda vsak delavec šole, starši ali učenec.

Razrednik razišče okoliščine domnevne kršitve, zbere dodatne informacije od morebitnih očitvidcev in se pogovori z učencem, tako da lahko le-ta pojasni vse o domnevni kršitvi.

Če je na podlagi okoliščin mogoče sklepati, da bo po zaključku obravnave kršitve uporabljen eden od vzgojnih ukrepov od tretje do šeste alineje 34. člena tega pravilnika, mora razrednik o kršitvi takoj obvestiti starše in jih pozvati, da prisostvujejo pogovoru z učencem. Če starši ne morejo prisostvovati pogovoru ali odklonijo sodelovanje, pri pogovoru sodeluje strokovni delavec šole, ki ga izbere učenec. Če učenec strokovnega delavca ne izbere, ga določi ravnatelj šole.

Če je pri kršitvi udeleženi več učencev, so pri skupnem pogovoru s kršitelji prisotni starši le, če je mogoče zagotoviti prisotnost staršev vseh učencev oziroma strokovnih delavcev v skladu s prejšnjim odstavkom tega člena.

33. člen

(izbira vzgojnega ukrepa)

Razrednik mora pred izbiro vzgojnega ukrepa zanesljivo ugotoviti, da je kršitev mogoče pripisati določenemu učencu ali skupini učencev.

Pri izbiri določenega vzgojnega ukrepa mora razrednik upoštevati:

- predvidene pedagoške posledice ukrepanja,
- zmožnost presoje posledic lastnih dejanj glede na učenčevo starost,
- nagibe oziroma motive za dejanje,
- okolje, v katerem učenec živi,
- škodljivost dejanja,
- ponavljanje kršitve.

²² 34. člen

Prešolanje tudi tokrat ostaja urejeno v 54. členu Zakona o osnovni šoli, ki je vsebinsko še vedno enak kot leta 1996. Smiselno je pod zadnjo točko 34. člena Pravilnika premaknjena določba o prepovedi telesnih in denarnih kazni, ki je bila prej uvrščena v člen, ki govori o postopnem uporabljanju vzgojnih ukrepov. Ta določba je bila do avgusta 2009, ko se je prenehal uporabljati Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli, edina izrecna prepoved telesnega kaznovanja otrok. V obdobju od leta 2009 do poletja 2016, ko so poslanci državnega zbora sprejeli novelo Zakona o preprečevanju nasilja v družini, takšno napisano pravilo formalno ni obstajalo (!).

Členi od številke 35. do 37. so identični zgoraj opisanim členom iz starega Pravilnika 1.

38. člen²³, ki govori o obveščanju o vzgojnih ukrepih, se je spremenil v delu, ki ureja obveščanje staršev.

Identičen je ostal 39. člen, ki ureja ugovor staršev zoper vzgojni ukrep.

Nekaterih sprememb je bil deležen 40. člen²⁴ o izbrisu vzgojnih ukrepov. Skladno s Pravilnikom 3 se lahko izbrišejo vsi ukrepi, ne le prvih pet, kot je bilo urejeno s starim

(vzgojni ukrepi)

Glede na ugotovitve v postopku obravnave kršitve ter ob upoštevanju okoliščin iz prejšnjega člena se razrednik lahko odloči, da:

- učenca pokliče na pogovor in mu izreče ustni opomin,
- učenca pokliče na pogovor in mu izreče pisni opomin,
- učenca pokliče na pogovor in mu izreče strogi opomin razrednika,
- predlaga, da se učencu izreče opomin oddelčnega učiteljskega zbora; če je predlog sprejet, razrednik pozove učenca in starše na pogovor, jim izroči opomin in jih opozori, da lahko nadaljnje kršitve privedejo do premestitve učenca v drug oddelek,
- predlaga, da se učencu izreče opomin ravnatelja, učiteljskemu zboru pa lahko predlaga, da odloči o premestitvi učenca v drug oddelek; če ravnatelj učencu izreče opomin, pozove učenca in starše na pogovor in jim ga izroči. Če je učiteljski zbor sprejel odločitev o premestitvi učenca v drug oddelek, jih obvesti tudi o tem, ter jih opozori, da bo lahko v primeru nadaljnjih kršitev šola začela s postopkom prešolanja učenca,
- predlaga, da se učencu izreče opomin učiteljskega zbora; če mu ga le-ta izreče, ravnatelj pozove učenca in starše na pogovor ter jim ga izroči.

Ob predlogu za izrek opomina učiteljskega zbora ali po izreku tega vzgojnega ukrepa lahko razrednik predlaga, da učiteljski zbor sprejme tudi odločitev o začetku postopka za prešolanje učenca.

Prešolanje učenca se izvede v skladu z določili 54. člena zakona o osnovni šoli.

Telesne in denarne kazni niso dovoljene.

²³ **38. člen**

(obvestilo o vzgojnem ukrepu)

Vsak izrečen vzgojni ukrep se vpiše v obvestilo o vzgojnem ukrepu, ki obsega vrsto ukrepa, obrazložitev in pravni pouk. Obvestilo o vzgojnem ukrepu se osebno vroči staršem, ki s podpisom potrdijo njegov prejem. Če pri pogovorih ob izrekanju oziroma izročitvi vzgojnega ukrepa ni predvidena prisotnost staršev ali pa se starši ne odzovejo pisnemu vabilu na pogovor, razrednik oziroma ravnatelj pošlje staršem obvestilo o vzgojnem ukrepu s priporočeno pošto pošiljko.

Drugi izvod obvestila o vzgojnem ukrepu se vloži v mapo vzgojnih ukrepov.

Razrednik o vzgojnem ukrepu in utemeljitvah zanj obvesti tudi oddelčno skupnost učencev.

pravilnikom. Poleg tega je sedaj za uničenje vzgojnega ukrepa določen relativni rok (1 leto od izreka), prej pa je bil določen absolutni rok (do konca šolskega leta).

3.2.5 Zakon o osnovni šoli (Novele A, B, C, 1996-2005)

Od 1996 do leta 2005 so bile sprejete tri novele Zakona o osnovni šoli (ZOsn-A²⁵, ZOsn-B²⁶, ZOsn-C²⁷), vendar z nobeno ni bila uvedena sprememba, ki bi se nanašala na vzgojno ukrepanje.

3.2.6 Zakon o osnovni šoli (2005a, 2005b, 2006)

V letu 2005 sta bila sprejeta dva nova Zakona o osnovni šoli²⁸, leta 2006 pa še eden²⁹, vendar se v zvezi z vzgojnim ukrepanjem ni prišlo do sprememb. 59. člen o izvršilnih predpisih o pravicah in dolžnostih učencev ostaja isti, prav tako 54. člen, ki ureja prešolanje iz vzgojnih ukrepov v soglasju ali na zahtevo staršev. Izvršilni predpis, na katerega napotuje 59. člen, je še vedno Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev iz leta 2004 (Pravilnik 3).

3.2.7 Zakon o osnovni šoli (novela F, 2007)

Leta 2007 je bila sprejeta novela Zakona o osnovni šoli (ZOsn-F)³⁰, ki je uvedla mnogo novosti, tudi na področju vzgojnega ukrepanja.

Črtan je 59. člen zakona, ki je zapovedoval, da minister določa izrekanje ukrepov za kršitve. Namesto tega člena je v Zakon dodano poglavje IV.B z naslovom vzgojno delovanje šole (členi 60.č – 60.h).

²⁴ 40. člen

(izbris vzgojnih ukrepov)

Vzgojne ukrepe iz 34. člena tega pravilnika je mogoče pod pogoji iz tega člena izbrisati.

Razrednik izbriše vzgojni ukrep, ki je v njegovi pristojnosti, ko ugotovi, da je bil namen vzgojnega ukrepa dosežen.

Razrednik predlaga izbris vzgojnega ukrepa oddelčnemu učiteljskemu zboru oziroma ravnatelju šole, kadar meni, da je bil namen vzgojnega ukrepa, ki je v njuni pristojnosti, dosežen. Če oddelčni učiteljski zbor oziroma ravnatelj šole sprejme odločitev o izbrisu vzgojnega ukrepa, se opravi izbris.

Vzgojni ukrep, ki ni bil izbrisan v skladu z drugim in tretjim odstavkom tega člena, se izbriše po enem letu od njegovega izreka.

Izbris vzgojnega ukrepa se opravi tako, da se obvestilo o vzgojnem ukrepu izvzame iz mape vzgojnih ukrepov učenca in se uniči. Ko se vzgojni ukrep izbriše, se šteje, da ni bil izrečen.

²⁵ Uradni list RS, št. 33/97.

²⁶ Uradni list RS, št. 59/01.

²⁷ Uradni list RS, št. 71/04.

²⁸ Uradni list RS, št. 23/2005 in št. 70/2005.

²⁹ Uradni list RS, št. 81/2006.

³⁰ Uradni list RS, št. 102/07.

V členih 60.d³¹ in 60.e³² zakon sedaj prepušča šolam, da same pripravijo vzgojni načrt šole in pravila šolskega reda.

Zakon po novem sam predpisuje tudi izrekanje vzgojnih opominov, kar je pred novelo urejal Pravilnik. V členu 60.f³³ določa, da se učencu ob kršitvi lahko izreče vzgojni opomin, ko vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena. Nadalje določa tudi, da vrste in določanje vzgojnih opominov podrobneje predpiše minister, pristojen za šolstvo.

Spremeni se tudi že opisani 54. člen³⁴, ki govori o prešolanju. Predvidena je možnost prešolanja učenca na drugo šolo iz vzgojnih razlogov brez soglasja staršev, če so kršitve

³¹ **60.d člen**
(vzgojni načrt šole)

Z vzgojnim načrtom šola določi načine doseganja in uresničevanja ciljev in vrednot iz 2. člena tega zakona, ob upoštevanju potreb in interesov učencev ter posebnosti širšega okolja. Vzgojni načrt vsebuje vzgojne dejavnosti in oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši ter njihovo vključevanje v uresničevanje vzgojnega načrta.

Vzgojne dejavnosti so proaktivne in preventivne dejavnosti, svetovanje, usmerjanje ter druge dejavnosti (pohvale, priznanja, nagrade, vrste vzgojnih ukrepov in podobno), s katerimi šola razvija varno in spodbudno okolje za doseganje ciljev iz 2. člena tega zakona.

Pri pripravi vzgojnega načrta sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši. Vzgojni načrt sprejme svet šole na predlog ravnatelja po postopku, kot je določen za letni delovni načrt.

O uresničevanju vzgojnega načrta ravnatelj najmanj enkrat letno poroča svetu staršev in svetu šole. Poročilo je sestavni del letne samoevalvacije šole.

³² **60.e člen**
(pravila šolskega reda)

Na podlagi vzgojnega načrta šola v pravilih šolskega reda natančneje opredeli dolžnosti in odgovornosti učencev, načine zagotavljanja varnosti, pravila obnašanja in ravnanja, določi vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil, organiziranost učencev, opravičevanje odsotnosti ter sodelovanje pri zagotavljanju zdravstvenega varstva učencev. Pri pripravi pravil šolskega reda sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši.

Vzgojne ukrepe šola izvede, kadar učenec krši svoje dolžnosti, določene z zakonom ter drugimi predpisi in akti šole. Z vzgojnimi ukrepi ni mogoče omejiti pravic učencev (od 5. do 13. člena in od 50. do 57. člena tega zakona).

Pravila šolskega reda sprejme svet šole na predlog ravnatelja, ki si predhodno pridobi mnenje učiteljskega zbora in sveta staršev.

³³ **60.f člen**
(vzgojni opomini)

Učencu se lahko izreče vzgojni opomin, kadar krši dolžnosti in odgovornosti, določene z zakonom, drugimi predpisi, akti šole in ko vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena.

Vrste in določanje vzgojnih opominov podrobneje predpiše minister, pristojen za šolstvo (v nadaljevanju: minister).

³⁴ **54. člen**
(prešolanje)

Učenec osnovne šole ne more biti izključen iz šole, dokler je šoloobvezen.

Če je iz učnih ali vzgojnih razlogov potrebno, lahko osnovna šola v soglasju ali na zahtevo staršev vključi učenca v drugo osnovno šolo, če ta s tem soglaša.

Šola lahko iz vzgojnih razlogov prešola učenca na drugo šolo brez soglasja staršev:

- če so kršitve pravil šole takšne narave, da ogrožajo življenje ali zdravje učenca oziroma življenje ali zdravje drugih ali

pravil šole takšne narave, da ogrožajo življenje ali zdravje učenca oziroma življenje ali zdravje drugih, ali če učenec po treh vzgojnih opominih v istem šolskem letu in kljub izvajanju individualiziranega vzgojnega načrta onemogoča nemoteno izvajanje pouka ali drugih dejavnosti, ki jih organizira šola.

Novelirani zakon ZOsn-F stopi v uporabo 1. septembra 2008, takrat pa je še vedno v uporabi Pravilnik o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli (Pravilnik 3) iz leta 2004. Tega se je prenehalo uporabljati šele leto kasneje, 31. avgusta 2009.

3.2.8 Pravilnik o vzgojnih opominih v osnovni šoli (2009)

Do 1. septembra 2009 so se izbrisali tudi vsi vzgojni ukrepi, ki so bili izrečeni na njegovi podlagi, na ta dan se je namreč začel uporabljati novi Pravilnik o vzgojnih opominih v osnovni šoli³⁵ (Pravilnik 4).

V tem kratkem pravilniku, izdanem na podlagi 60.f člena novele Zakona o osnovni šoli, je urejeno izrekanje vzgojnih opominov v osnovnih šolah. Tako kot novela tudi pravilnik v 2. členu³⁶ določa, da se učencu izreče vzgojni opomin, kadar krši dolžnosti in odgovornosti, določene z zakonom, drugimi predpisi, akti šole, in ko vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena.

Določa še, da šola pred izrekom vzgojnega opomina uporabi ukrepe, določene z vzgojnim načrtom in pravili šolskega reda.

- če učenec po treh vzgojnih opominih v istem šolskem letu in kljub izvajanju individualiziranega vzgojnega načrta onemogoča nemoteno izvajanje pouka ali drugih dejavnosti, ki jih organizira šola.

Če se učenca prešola brez soglasja staršev, si šola pred odločitvijo o prešolanju učenca na drugo šolo pridobi mnenje centra za socialno delo ter soglasje šole, v katero bo učenec prešolan, glede na okoliščine pa tudi mnenje drugih inštitucij.

Šola staršem vroči odločbo o prešolanju, v kateri navede tudi ime druge šole ter datum vključitve v to šolo.

Učence s posebnimi potrebami iz prvega odstavka 12. člena tega zakona je mogoče vključiti v drugo osnovno šolo na podlagi odločbe o usmeritvi.

³⁵ Uradni list RS, št. 76/2008.

³⁶ **2. člen**

(izrekanje vzgojnih opominov)

Učencu se lahko izreče vzgojni opomin, kadar krši dolžnosti in odgovornosti, določene z zakonom, drugimi predpisi, akti šole, in ko vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena. Šola pred izrekom vzgojnega opomina uporabi ukrepe, določene z vzgojnim načrtom in pravili šolskega reda.

Vzgojni opomin šola lahko izreče za kršitve, ki so storjene v času pouka, dnevih dejavnosti in drugih organiziranih oblikah vzgojno-izobraževalne dejavnosti ter drugih dejavnosti, ki so opredeljene v letnem delovnem načrtu, hišnem redu, pravilih šolskega reda in drugih aktih šole.

Pomembna sprememba, ki sta jo prinesla novela in Pravilnik 4 je torej, da zakonski in podzakonski predpis ne naštevata več kršitev, temveč ima sedaj vsaka šola diskrecijsko pravico, da v svojem vzgojnem načrtu in pravilih šolskega reda sama določi kršitve in ukrepe zanje, ki jih lahko uporabi, preden izreče vzgojni opomin.

V 3. členu³⁷ je opisan postopek izrekanja vzgojnih opominov.

Novost, ki jo uvaja Pravilnik 4, je tudi način izrekanja vzgojnih opominov (4. člen)³⁸. Prej je opomin izrekal razrednik, oddelčni učiteljski zbor, ravnatelj in učiteljski zbor – odvisno od stopnje strogosti izrečenega ukrepa, sedaj ga lahko izreče le učiteljski zbor. Polege tega je uvedena še omejitev, da se učencu lahko izreče vzgojni opomin v posameznem šolskem letu največ trikrat. Po Pravilniku 4 o vzgojnih opominih v osnovni šoli je namreč možno izreči le eno vrsto vzgojnega opomina, za razliko od Pravilnika o pravicah in dolžnostih učencev v osnovni šoli (Pravilnik 3), kjer je bilo mogoče po načelu postopnosti izreči šest različno strogih opominov.

5. in 6. člen³⁹ določata pravila o obveščanju staršev o izrečenem vzgojnem opominu ter evidentiranje vzgojnih opominov.

³⁷ 3. člen

(postopek izrekanja vzgojnih opominov)

Obrazložen pisni predlog za izrek vzgojnega opomina poda strokovni delavec šole razredniku.

Razrednik preveri, ali je učenec kršil dolžnosti in odgovornosti, določene z zakonom, drugimi predpisi in akti šole, ter katere vzgojne dejavnosti in vzgojne ukrepe je za učenca šola predhodno že izvedla. Nato razrednik opravi razgovor z učencem in njegovimi starši oziroma strokovnim delavcem šole, ki zastopa interese učenca, če se starši ne udeležijo pogovora. Po razgovoru razrednik pripravi pisni obrazložen predlog za izrek vzgojnega opomina in ga posreduje učiteljskemu zboru. Če razrednik oceni, da ni razlogov za izrek vzgojnega opomina, o tem seznaní učiteljski zbor.

Z razrednikom sodeluje šolska svetovalna služba, po potrebi pa tudi drugi strokovni delavci šole.

³⁸ 4. člen

(način izrekanja vzgojnih opominov)

Vzgojni opomin izreče učiteljski zbor.

Učencu se lahko izreče vzgojni opomin v posameznem šolskem letu največ trikrat.

³⁹ 5. člen

(obvestilo o vzgojnem opominu)

Šola učencu izroči dva izvoda obvestila o vzgojnem opominu. Učenec en izvod s podpisom staršev vrne šoli.

Če razrednik dvomi v verodostojnost podpisa staršev oziroma če učenec v petih delovnih dneh od prejema ne vrne podpisanega obvestila, obvesti o tem starše.

6. člen

(evidentiranje vzgojnih opominov)

O poteku postopka izrekanja vzgojnega opomina šola vodi zabeležke.

Izrek opomina razrednik zabeleži v mapo vzgojnih opominov in v mapo vloži izvod vzgojnega opomina, ki so ga podpisali starši oziroma izvod obvestila iz drugega odstavka 5. člena tega pravilnika.

Pomembna novost Pravidnika je tudi uvedba instituta individualiziranega vzgojnega načrta (7. člen⁴⁰). Učencu, ki mu je bil izrečen vzgojni načrt, mora šola izdelati individualizirani vzgojni načrt, v katerem opredeli konkretne vzgojne dejavnosti, postopke in vzgojne ukrepe, ki jih bo izvajala.

Kot omenjeno, se učenca po noveli Zakona iz leta 2007 lahko prešola tudi brez soglasja staršev, to pa se po Pravidniku 4 lahko izvede po tretjem izrečenem vzgojnem opominu (8. člen⁴¹).

3.2.9 Zakon o osnovni šoli (novela G, 2010)

Leta 2010 je bila sprejeta novela Zakona o osnovni šoli (ZOsn-G)⁴², ki ohranja ureditev glede vzgojnega ukrepanja.

3.2.10 Zakon o osnovni šoli (novela H, 2011)

Spremembe uvede novela Zakona o osnovni šoli (ZOsn-H)⁴³ iz leta 2011, ki v 60.f člen⁴⁴ vnese vso materijo iz Pravidnika o vzgojnih opominih v osnovni šoli, ki zato preneha veljati z

⁴⁰ 7. člen

(individualizirani vzgojni načrt)

Šola za učenca, ki mu je bil izrečen vzgojni opomin, najkasneje v desetih delovnih dneh od izrečenega opomina pripravi individualizirani vzgojni načrt, v katerem opredeli konkretne vzgojne dejavnosti, postopke in vzgojne ukrepe, ki jih bo izvajala.

Za učenca, ki se prešola na drugo šolo, individualizirani vzgojni načrt pripravi ta šola.

Pri pripravi individualiziranega vzgojnega načrta lahko sodelujejo tudi starši učenca.

Šola spremlja izvajanje individualiziranega vzgojnega načrta.

⁴¹ 8. člen

(prešolanje)

Šola starše učenca, ki mu je bil izrečen drugi vzgojni opomin v posameznem šolskem letu, obvesti o tem, da lahko učenca po izrečenem tretjem vzgojnem opominu prešola na drugo šolo brez soglasja staršev, v skladu s 54. členom Zakona o osnovni šoli.

⁴² Uradni list RS, št. 107/10.

⁴³ Uradni list RS, št. 87/11.

⁴⁴ 60.f člen

(vzgojni opomini)

Učencu se lahko izreče vzgojni opomin, kadar krši dolžnosti in odgovornosti, določene z zakonom, drugimi predpisi, akti šole in ko vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena.

Vzgojni opomin šola lahko izreče za kršitve, ki so storjene v času pouka, dnevih dejavnosti in drugih organiziranih oblikah vzgojno-izobraževalne dejavnosti ter drugih dejavnosti, ki so opredeljene v letnem delovnem načrtu, hišnem redu, pravilih šolskega reda in drugih aktih šole.

Učencu lahko šola izreče vzgojni opomin v posameznem šolskem letu največ trikrat. O izrečenem opominu šola starše seznani z obvestilom o vzgojnem opominu.

Šola za učenca, ki mu je bil izrečen vzgojni opomin, pripravi individualizirani vzgojni načrt, v katerem opredeli konkretne vzgojne dejavnosti, postopke in vzgojne ukrepe, ki jih bo izvajala.

Obrazložen pisni predlog za izrek vzgojnega opomina poda strokovni delavec šole razredniku.

Razrednik preveri, ali je učenec kršil dolžnosti in odgovornosti, določene z zakonom, drugimi predpisi in akti šole, ter katere vzgojne dejavnosti in vzgojne ukrepe je za učenca šola predhodno že izvedla. Nato razrednik

31. avgustom 2012. Ta zakonska ureditev se začne uporabljati 1. septembra 2012. Od takrat naprej vzgojno ukrepanje urejajo le Zakon o osnovni šoli ter interni predpisi osnovnih šoli in ne več tudi podzakonski predpisi.

3.2.11 Zakon o osnovni šoli (novela I, 2013)

Zadnja novela Zakona o osnovni šoli (ZOsn-I)⁴⁵ iz leta 2013 ni na področju vzgojnih ukrepov uvedla nobenih sprememb več.

opravi razgovor z učencem in njegovimi starši oziroma strokovnim delavcem šole, ki zastopa interese učenca, če se starši ne udeležijo pogovora. Po razgovoru razrednik pripravi pisni obrazložen predlog za izrek vzgojnega opomina in ga posreduje učiteljskemu zboru. Če razrednik oceni, da ni razlogov za izrek vzgojnega opomina, o tem seznani učiteljski zbor.

O poteku postopka izrekanja vzgojnega opomina šola vodi zabeležke.
Vzgojni opomin izreče učiteljski zbor.

⁴⁵ Uradni list RS, št. 63/13.

4 UREDITEV VZGOJNIH UKREPOV V INTERNIH AKTIH OSNOVNIH ŠOL

Od leta 2007, ko je bila sprejeta novela Zakona o osnovni šoli (ZOSn-F), je torej osnovnim šolam prepuščeno, da v dveh internih aktih, pravilih šolskega reda in vzgojnem načrtu, same po lastni presoji določijo posamezne kršitve pravil vedenja in morebitne vzgojne ukrepe zanje. Zakon predvideva le izrek vzgojnega opomina, nižje vzgojne ukrepe lahko šola določi sama.

Po 60.d členu Zakona o osnovni šoli⁴⁶ naj bi **vzgojni načrt šole** določal vrste vzgojnih ukrepov, ki jih bo šola dovoljevala in uporabljala. Pri pripravi vzgojnega načrta morajo sodelovati strokovni delavci šole ter učenci in starši, sprejme pa ga svet šole na predlog ravnatelja po postopku, kot je določen za letni delovni načrt.

60.e člen Zakona o osnovni šoli⁴⁷ določa, da šola na podlagi vzgojnega načrta v **pravilih šolskega reda** določi vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil. Določa tudi, da vzgojne ukrepe šola izvede, kadar učenec krši svoje dolžnosti, določene z zakonom ter drugimi predpisi in akti šole ter da z vzgojnimi ukrepi ni mogoče omejiti pravic učencev (od 5. do 13. člena in od 50. do 57. člena ZOSn). Pri pripravi pravil šolskega reda sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši, sprejme pa jih svet šole na predlog ravnatelja, ki si predhodno pridobi mnenje učiteljskega zbora in sveta staršev.

⁴⁶ 60.d člen (vzgojni načrt šole)

Z vzgojnim načrtom šola določi načine doseganja in uresničevanja ciljev in vrednot iz 2. člena tega zakona, ob upoštevanju potreb in interesov učencev ter posebnosti širšega okolja. Vzgojni načrt vsebuje vzgojne dejavnosti in oblike vzajemnega sodelovanja šole s starši ter njihovo vključevanje v uresničevanje vzgojnega načrta.

Vzgojne dejavnosti so proaktivne in preventivne dejavnosti, svetovanje, usmerjanje ter druge dejavnosti (pohvale, priznanja, nagrade, vrste vzgojnih ukrepov in podobno), s katerimi šola razvija varno in spodbudno okolje za doseganje ciljev iz 2. člena tega zakona.

Pri pripravi vzgojnega načrta sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši. Vzgojni načrt sprejme svet šole na predlog ravnatelja po postopku, kot je določen za letni delovni načrt.

O uresničevanju vzgojnega načrta ravnatelj najmanj enkrat letno poroča svetu staršev in svetu šole. Poročilo je sestavni del letne samoevalvacije šole.

⁴⁷ 60.e člen (pravila šolskega reda)

Na podlagi vzgojnega načrta šola v pravilih šolskega reda natančneje opredeli dolžnosti in odgovornosti učencev, načine zagotavljanja varnosti, pravila obnašanja in ravnanja, določi vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil, organiziranost učencev, opravičevanje odsotnosti ter sodelovanje pri zagotavljanju zdravstvenega varstva učencev. Pri pripravi pravil šolskega reda sodelujejo strokovni delavci šole ter učenci in starši.

Vzgojne ukrepe šola izvede, kadar učenec krši svoje dolžnosti, določene z zakonom ter drugimi predpisi in akti šole. Z vzgojnimi ukrepi ni mogoče omejiti pravic učencev (od 5. do 13. člena in od 50. do 57. člena tega zakona).

Pravila šolskega reda sprejme svet šole na predlog ravnatelja, ki si predhodno pridobi mnenje učiteljskega zbora in sveta staršev.

Ker imajo osnovne šole pri pripravi vzgojnega načrta in pravil šolskega reda proste roke, se interni akti šol med seboj močno razlikujejo po načinu urejanja in uporabljanja vzgojnih ukrepov. Nekatere zelo podrobno predvidevajo kršitve in ukrepanje ob njihovi zaznavi, kar je mogoče posledica pogostosti incidentov v preteklosti, lahko pa je razlog za to tudi v želji po poštenih in enakopravnih obravnavi učencev ter hkrati zagotavljanje varnosti učiteljem pred očitki o neenakem obravnavanju učencev. Kljub prizadevanjem so žal vse ureditve precej nepregledne in zastarele (šole svojih internih aktov ne posodablajo s spreminjajočo se zakonodajo) in ne ponudijo preprostega odgovora na praktična vprašanja.

V nadaljevanju sledi analiza posamičnih ureditev na izbranih štirih slovenskih osnovnih šolah, ki so privolile v sodelovanje. Šole smo anonimizirali in jih oštevilčili s števili od 1 do 4.⁴⁸ S tem smo omogočili navezavo na naslednji del raziskave, kjer smo med učitelji teh šol izvedli anketo. Šole izhajajo iz različnih okolij, nekatere izmed njih med splošnim prebivalstvom slovijo kot »odlične«, druge kot »težavne«. Nekateri notranji predpisi šol so objavljeni in prosto dostopni na internetu, druge so nam poslale sodelujoče šole po elektronski pošti.

4.1 Osnovna šola številka 1

Vzgojni načrt osnovne šole številka 1, ki nima zabeleženega datuma izdaje, ima v prvih petih poglavjih opredeljene namen in cilje vzgojnega načrta, temeljne vrednote, vzgojna načela, sodelovanje šole s starši ter vzgojne dejavnosti šole. Večinoma gre za določila preventivne narave, ki so usmerjena v omogočanje optimalnega poteka vzgojno-izobraževalnega procesa.

V šestem poglavju sta urejena **vzgojni postopek** in **vzgojni ukrep**, po katerih posežejo strokovni delavci šole v primeru kršitev pravil s strani učencev. Kaj točno **vzgojni postopek** je, vzgojni načrt ne definira natančno. Določa le njegovo vsebinsko vrednost, tovrsten ukrep naj učencu omogoča soočenje z napako, pripomore k uvidu vzroka za lastno ravnanje, je priložnost za učenje, napredek in spremembo ter omogoča, da učenec napako popravi. Po optimistično naravnani uvodni dikciji je mogoče iz nadaljnega besedila razbrati, da je vzgojni postopek razgovor, ki ga vodi strokovni delavec šole. Učenca ta seznanja s sprejetimi vrednotami in pravili, pogovor pa vodi z namenom svetovanja in uvida, lahko pa se mu pridruži tudi medvrstniška mediacija. V primerih kršenja pravil in povzročitve škode je kot možnost navedena tudi uvedba načel restitucije⁴⁹, ki so v vzgojnem načrtu tudi naštet.

⁴⁸ Imena šol hranimo avtorji.

⁴⁹ Načela restitucije so:

- Ni kaznovalca, učenec ustvarjalno rešuje problem.

Ureditev **vzgojnega ukrepa** je opredeljena bolj natančno. Vzgojni ukrep se uporabi v primeru, ko učenci zavračajo sodelovanje, niso pripravljeni upoštevati potreb in pravic drugih, ponavljajo kršitve ter so bili vzgojni postopki že izvedeni. Tudi tukaj je prisoten pozitiven pristop, ki predvideva priložnost za učenje in spreminjanje vedenja ter učencu, staršem in strokovnim delavcem šole daje možnost, da skupaj oblikujejo predloge za rešitev. Vzgojni ukrep je torej strožja stopnja ukrepanje, ki nastopi po neučinkovitih vzgojnih postopkih. Vzgojni ukrepi so taksativno naštetih ter so zelo raznoliki:

- Sprememba sedežnega reda.

- Pisno obvestilo (podpis) staršem v beležko ali ustno obvestilo staršem po telefonu;

oboje z namenom, da se starši z otrokom doma pogovorijo in sklenejo dogovor glede otrokovega ravnanja v prihodnje.

- Opravljanje javnih del (pospravljanje jedilnice, čiščenje in pospravljanje okolice šole, delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku ...).

- Plačilo škode.

- Izdelava plakata, referata.

- Pomoč učencem (sošolcu) pri šolskem delu (učenju).

- Opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole ...

- Redni razgovori (učencev in staršev) v svetovalni službi.

- Pogovor učencev (in staršev) z ravnateljem.

- Ukinitve nekaterih pravic, ki so povezane s pridobljenimi statusi učencev, ugodnostmi, nadstandardnim programom ...

- Povečan nadzor nad učencem v času, ko je v šoli, a ni pri pouku.

- Zadržanje na razgovoru v zvezi z reševanjem problemov po pouku v soglasju s starši.

- Dodatno spremstvo strokovnega delavca na dnevih dejavnosti, taborih ... ali nadomestni vzgojno-izobraževalni proces za učenca, ki pogosto ogroža varnost, ne upošteva navodil.

- Zahteva odločitev in napor tistega, ki je škodo povzročil.

- Poravnava je smiselno povezana s povzročeno škodo (bolečino ...).

- Oškodovanec jo sprejme kot primerno nadomestilo povzročene škode.

- Omogoča (promovira) pozitivno vedenje, poudarja vrednote ter ne vzpodbuja obrambnih vedenj, kot je kritika, in kazni.

V zadnjem delu šestega poglavja je urejen **vzgojni opomin** iz Pravilnika o vzgojnih opominih v osnovni šoli iz leta 2009, ki ga vzgojni načrt osnovne šole številka 1 poimenuje tudi administrativni vzgojni ukrep. To poglavje vsebuje dobesedni prepis Pravilnika, ki je prenehal veljati leta 2012, ko je to materijo začel urejati kar sam Zakon o osnovni šoli.

V uvodu⁵⁰ **pravil šolskega reda** OŠ številka 1 z oktobra 2010 je zapisano, da vsebina pravil šolskega reda temelji na vzgojnem načrtu šole, ter da se med drugim z njimi določi vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil. V pravilih šolskega reda so nato v štirih poglavjih (Prihodi in odhodi, Pravila v času vzgojno-izobraževalnega procesa, Zagotavljanje varnosti in Zdravstveno varstvo učencev) zapisana natančna pravila, kaj učenci morajo in česa ne smejo, z izjemo parih stavkov o povračilu škode in prepovedi uporabe računalnika, pa nikjer niso izrecno napisane kršitve pravil ter vzgojni ukrepi zanje.

V petem poglavju z naslovom *Podrobnejša obravnava izrednih dogodkov in opredelitev odgovornosti pri reševanju* je naštetih trinajst potencialnih izrednih dogodkov, od tega je deset takih, ki predstavljajo kršitev šolskih pravil s strani učencev. Te so:

- pretep, ki ima za posledico fizično poškodbo ali obstaja sum, da je do poškodbe prišlo,
- pretep brez poškodbe udeleženca,
- grob verbalni napad in izsiljevanje učenca,
- motenje pouka,
- spori v in pred šolo, pri katerih so udeleženci zunanji učenci ali dijaki,
- uničevanje šolske lastnine,
- fizični ali verbalni napad na učitelja ali delavca šole,
- kraje v šolskem prostoru,
- uživanje in posedovanje, tudi preprodavanje nedovoljenih sredstev (droge, alkohol, cigareti, pirotehnična sredstva, nevarni predmeti) ter
- spolno nadlegovanje in spolno nasilje med vrstniki.

Pod vsakim od teh izrednih dogodkov je obširno in natančno opisan protokol ravnanja, vendar noben ne daje konkretne rešitve problema oziroma nikjer ne predvideva uporabe vzgojnega ukrepa ali izreka vzgojnega opomina. Pri vseh kršitvah je predvidena

⁵⁰ Pravila šolskega reda temeljijo na vzgojnem načrtu šole. Z njimi Osnovna šola številka 1 natančneje opredeli dolžnosti in odgovornosti učencev, načine zagotavljanja varnosti, pravila obnašanja in ravnanja, določi vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil, organiziranost učencev, opravičevanje odsotnosti ter sodelovanje pri zagotavljanju zdravstvenega varstva učencev.

- izdelava zapisnika,
- pogovor in razčiščevanje z udeleženci,
- obveščanje enega ali vse izmed naslednjih oseb: razrednik, šolska svetovalna služba, starši, ravnatelj in policija.

Le pri primerih, kjer gre za povzročitev materialne škode, je predviden vzgojni ukrep povrnitve škode.

Osnovna šola številka 1 ima torej v svojih internih aktih precej nedoločno in ohlapno urejen potek ukrepanja v primeru kršitev s strani učencev.

4.2 Osnovna šola številka 2

Trenutno veljavna interna akta osnovne šole številka 2, vzgojni načrt in pravila šolskega reda, sta bila sprejeta hkrati, 13. decembra 2012, istega dne sta (vsaj nekoliko nenavadno) oba začela tudi veljati.

Vzgojni postopki in ukrepi ter vzgojni opomini so urejeni v **vzgojnem načrtu**. Poglavje, kjer so urejeni **vzgojni postopki in ukrepi**, se začne z uvodno mislijo, da vsi delamo napake in se na njih tudi učimo, zato je prav, da učenci vedo, da lahko napake popravijo, zato so vzgojni ukrepi osnovne šole številka 2 usmerjeni v priložnost za izboljšanje vedenja. Nagovoru sledi razpredelnica, v kateri so na levi polovici v rubriki »Neprimerno vedenje« po vrsti napisane kršitve (npr. motenje pouka, nespoštljiv odnos do učencev in delavcev šole, fizično nasilje nad učencem in grožnje ...), na desni strani razpredelnice pa so pod rubriko »Kaj lahko naredim?« napisane možne aktivnosti, s katerimi učenec lahko popravi svojo napako (za motenje pouka se učenec na primer lahko oddolži z nudenjem medvrstniške pomoči, opravljanjem koristnega dela po presoji učitelja in pomočjo razredniku pri pripravi razredne ure ali šolske prireditve). Čeprav je desna stran razpredelnice napisana kot opsijsko ravnanje učencev, gre v resnici za vzgojne ukrepe, ki jih odredi strokovni delavec.

Nadalje vzgojni načrt določa, da za vse navedene kršitve velja, da se šola nanje najprej odzove z opozorilom učenca, s pogovorom učenca z učiteljem, svetovalno službo ali vodstvom šole ter z obvestilom staršem. S starši se šola pogovori o kršiti pravil, posledicah in možnih načinih reševanja težav. Če starši odklonijo razgovor, to ne zadrži uporabe vzgojnega ukrepa, v primeru nestrinjanja s predlaganim načinom vzgojnega ukrepa pa imajo starši

možnost sprejeti pomoč zunanjih ustanov, kot je na primer center za socialno delo. Šola vodi zapise o razlogih za uporabo vzgojnih ukrepov in njihove učinkovitosti.

Naslednje poglavje vzgojnega načrta obravnava izrekanje **vzgojnih opominov**. Na začetku sta dobesedno prepisana prva dva odstavka 60.f člena, ki je bil uveden z novelo H Zakona o osnovni šoli in v enaki obliki velja še danes. V nadaljevanju pa je v razpredelnici opisan potek izrekanja vzgojnih opominov, ki sicer vsebuje še vse ostale odstavke 60.f člena, poleg tega pa dodaja še nekatere določbe, ki jih je nekoč urejal Pravilnik o vzgojnih opominih v osnovni šoli in jih Zakon ne ureja več, ter nekatera pravila, ki jih je šola določila samoiniciativno.

Pravila šolskega reda osnovne šole številka 2 v uvodu navajajo, da so sprejeta na podlagi 60.e člena Zakona o osnovni šoli ter vzgojnega načrta osnovne šole. Peto poglavje (21. – 24. člen) obravnava vzgojne ukrepe. 21. člen⁵¹ z naslovom »Alternativni vzgojni ukrepi« določa, da se na podlagi vzgojnega načrta izvajajo naslednji alternativni vzgojni prijemi:

- dodatne zadolžitve izven pouka v šoli, kot je opredeljeno v vzgojnem načrtu;
- dogovorna poravnava škodljivih posledic ravnanja;
- po potrebi obvezna strokovna obravnava v šoli in izven nje; ter
- ukinitvev nekaterih pravic, ki so pridobljene s statusom učenca, ali ukinitvev nekaterih ugodnosti, kot je opredeljeno v vzgojnem načrtu.

Čeprav bi pravila šolskega reda po Zakonu o osnovni šoli morala določati vzgojne ukrepe za posamezne kršitve in tako dopolnjevati vzgojni načrt, kjer morajo biti določeni vzgojni ukrepi, se v 21. členu pravil šolskega reda OŠ številka 2 določajo nekateri vzgojni ukrepi, ki z vzgojnim načrtom sploh niso bili predvideni.

⁵¹ 21. člen

(alternativni vzgojni ukrepi)

Šola na podlagi vzgojnih postopkov in ukrepov iz Vzgojnega načrta izvaja alternativne vzgojne prijeme:

- dodatne zadolžitve izven pouka v šoli, kot je opredeljeno v Vzgojnem načrtu;
- dogovorna poravnava škodljivih posledic ravnanja;
- po potrebi obvezna strokovna obravnava v šoli in izven nje;
- ukinitvev nekaterih pravic, ki so pridobljene s statusom učenca, ali ukinitvev nekaterih ugodnosti, kot je opredeljeno v Vzgojnem načrtu.

22. člen⁵² pravil šolskega reda z naslovom »Možni formalni ukrepi« govori o izreku vzgojnega opomina, ter predvideva stopnjevanje izrekanja opomina po razredniku, po oddelčnem učiteljskem zboru in po ravnateljici, čeprav Zakon o osnovni šoli in prav tako vzgojni načrt šole jasno določata, da vzgojni opomin izreče učiteljski zbor. Tudi v tem členu se torej vzgojni načrt in pravila šolskega reda ne skladata.

23. člen⁵³ pravil šolskega reda govori o prešolanju, 24. člen⁵⁴ pa o prijavi na policijo v primeru, da ima storitev znake kaznivega dejanja ali prekrška.

4.3 Osnovna šola številka 3

Tudi osnovna šola številka 3 ima v dveh internih aktih, vzgojnem načrtu ter pravilih šolskega reda, urejeno vzgojno ukrepanje šole. Je pa ta ureditev izmed obravnavanih šol ena najmanj koherentnih.

Vzgojni načrt, ki je bil sprejet oktobra 2013 in dopolnjen septembra 2015, v devetem poglavju obravnava vzgojne ukrepe. V uvodu poglavja je navedeno, da se vzgojni ukrepi izvedejo, kadar učenec krši svoje dolžnosti, določene z zakonom ali drugimi predpisi in akti šole, ter da z vzgojnimi ukrepi ni mogoče omejiti pravic učencev, ki jih določajo 5. do 13., 50. in 52. do 57. člen Zakona o osnovni šoli. Nadalje je določeno še, da so vzgojni ukrepi namenjeni zaščiti pravic, vzdrževanju pravil in dogovorov ter upoštevanju obveznosti, ter da

⁵² 22. člen

(možni formalni ukrepi)

Učencu se lahko izreče vzgojni opomin, kadar krši dolžnosti in odgovornosti, ki so določene z zakonom, drugimi predpisi ter akti šole, in ko vzgojne dejavnosti oziroma vzgojni ukrepi ob predhodnih kršitvah niso dosegli namena. V tem primeru se izreče vzgojni opomin, ki se stopnjuje, kot sledi:

1. po razredniku
2. po oddelčnem učiteljskem zboru
3. po ravnateljici.

⁵³ 23. člen

(prešolanje)

Prepis na drugo šolo se izvede, če tak ukrep za učenca pomeni najustreznejšo rešitev. Šola lahko prepíše učenca po izrečenem 3. opominu v skladu s 54. členom Zakona o osnovni šoli.

⁵⁴ 24. člen

(prijava na policijo)

V primeru storitve, ki ima znake kaznivega dejanja ali prekrška (nasilje, kraja, uživanje in preprodaja prepovedanih substanc, uporaba pirotehnike na šolskem prostoru), šola najprej preveri dogodke, se pogovori z vpletenimi učenci in očitvidci, nato o dogodku obvesti starše in policijo.

se dokumentirajo kot zapisi v mapi oddelka, zapisi strokovnih služb ali organov šole in kot sklepi v zapisnikih učiteljskega zbora.

V nadaljevanju poglavja sledi šest strani dolga razpredelnica, v kateri so na levi strani zapisane kršitve (npr. neopravičeni izostanki, motenje pouka, motenje dela v knjižnici, nespoštljiv odnos do učencev in delavcev šole ...), na desni strani pa vzgojni ukrepi, ki so navedeni po stopnjah, torej se upošteva načelo postopnosti. Pri kršitvi motenja dela v knjižnici so na primer navedeni naslednji ukrepi: 1. Ignoriramo, 2. Opomnimo na pravila vedenja v knjižnici, knjižničarka zabeleži neprimerno vedenje, 3. Učenca knjižničarka pošlje k šolskemu pedagogu, razredniku ali ravnateljici, razrednik obvesti starše o dogodku, 4. V primeru, da učenec ogroža svojo varnost in/ali varnost drugih, ga starši pridejo takoj iskat. Sledi ustrezen alternativni vzgojni ukrep, 5. Če se takšno vedenje ponavlja, sledi vzgojni opomin, 6. Učencu šola v sodelovanju s starši pripravi individualiziran vzgojni načrt.

Pri nekaterih kršitvah sta v desnem stolpcu vzgojnih ukrepov nedosledno uporabljena pojma vzgojni ukrep in vzgojni opomin – ponekod je tako zapisano, da se izreče vzgojni ukrep, čemur sledi izdelava individualiziranega vzgojnega načrta. To ni najbolj smiselno, še posebej upošteva, da so vse zapisane točke pravzaprav nadpomenka izraza »vzgojni ukrep« ter da zakon predvideva izrek vzgojnega opomina in šele nato izdelavo individualiziranega vzgojnega načrta. Pri nekaterih kršitvah pa je predvidena izdelava individualiziranega vzgojnega načrta celo brez predhodno izrečenega vzgojnega opomina.

Na dnu razpredelnice je določeno, da se v primeru težjih kršitev po presoji kolegija šolske svetovalne službe postopnost lahko preskoči in se takoj izreče vzgojni opomin.

Nadalje vzgojni načrt osnovne šole številka 3 predvideva še izrek alternativnih vzgojnih ukrepov, ki jih izreče razrednik, razredni učiteljski zbor ali učiteljski zbor šole. Gre za seznam »dobrih del«, ki se lahko izrečejo kot alternativa izreku vzgojnega opomina. V primeru, ko organ, ki izreka vzgojni ukrep, ugotovi, da je glede na naravo kršitve alternativni vzgojni ukrep primernejši od vzgojnega opomina in bi takšna oblika imela večjo vzgojno noto, se lahko odloči za enega od naštetih alternativnih ukrepov:

- urejanje knjig v knjižnici,
- opravljanje (domačih) nalog pod nadzorom pred ali po pouku,
- pomoč dežurnemu učitelju pri dežuranju,
- pomoč v jutranjem varstvu ali v podaljšanem bivanju,

- pomoč dežurnim pri malici oz. kosilu,
- pomoč pri urejanju šolske okolice,
- pomoč pri pospravljanju učilnice, telovadnice, garderobe in drugih prostorov (npr. urejanje stolov v jedilnici),
- druga oblika pomoči, ki jo določi učitelj ali razrednik,
- priprava govornega nastopa in predstavitev v času razredne ure,
- poravnava škodljivih posledic ravnanja,
- obvezna strokovna obravnava v šoli ali izven nje,
- ukinitev nekaterih pravic, ki so pridobljene s statusom učencev ali nekaterimi ugodnostmi,
- zadržanje na razgovoru,
- prepoved udeležbe na naslednjem dnevu dejavnosti, taboru ali ŠVN,
- začasna ali stalna prepoved obiskovanja interesne dejavnosti,
- začasna ali stalna prepoved vključenosti v podaljšano bivanje itd.

V primeru, da se učenec ne drži dogovorjenega, se alternativni vzgojni ukrep spremeni oziroma nadomesti s primernim formalnim vzgojnim opominom.

V desetem poglavju vzgojni načrt ureja izrekanje vzgojnih opominov. Čeprav je bil vzgojni načrt sprejet leta 2013 in dopolnjen leta 2015, določa, da se ob izrekanju vzgojnih opominov uporablja Pravilnik o vzgojnih opominih v osnovni šoli, ki je prenehal veljati že konec avgusta 2012. V nadaljevanju je v štirih točkah podrobneje urejeno izrekanje vzgojnih opominov, nekatere točke so dobesedni prepis iz pravilnika, nekatera vprašanja pa vzgojni načrt ureja po svoje. Na koncu vzgojnega načrta je v Prilogi 1 dodan še obrazec z naslovom Obvestilo o vzgojnem opominu.

Čeprav že vzgojni načrt vsebuje osmo poglavje z naslovom Pravila šolskega reda, v katerem so naštete dolžnosti in odgovornosti ter pravice učencev, ima osnovna šola številka 3 tudi ločen dokument **Pravila šolskega reda**. Ta žal nimajo zabeleženega datuma sprejema in začetka veljave.

V Pravilih šolskega reda so v tretjem poglavju urejene možne posledice oziroma vzgojni ukrepi za posamezne kršitve pravil. Skladno z Zakonom o osnovni šoli naj bi pravila šolskega reda temeljila na predhodno določenem vzgojnem načrtu in naj bi natančneje določila vzgojne ukrepe za posamezne kršitve pravil. V primeru osnovne šole številka 3 je ta tematika že zelo

natančno razdelana v vzgojnem načrtu v devetem in desetem poglavju, da v resnici ne bi bilo potrebe po dodatnem urejanju. Kljub temu je v pravilih šolskega reda vse urejeno še enkrat, vendar na tak način, da se logično ne sklada z ureditvijo v vzgojnem načrtu.

Poglavje najprej obravnava možne vzgojne ukrepe, ki so naslednji:

- opozorilo,
- pogovor z učencem,
- pisni ukrep razrednika, pisni ukrep razrednega učiteljskega zbora in pisni ukrep celotnega učiteljskega zbora in
- ukinitvev privilegijev za določen čas.

Vzgojni opomin, ki ga nalagata Zakon o osnovni šoli ter vzgojni načrt šole, sploh ni omenjen, predvidena pa je izdelava individualnega vzgojnega načrta (v zakonodaji in vzgojnem načrtu je za tak dokument uporabljen pojem *individualiziran* vzgojni načrt).

V nadaljevanju poglavja, prav tako kot v vzgojnem načrtu, tudi tukaj sledi razpredelnica, le da je tukaj razdeljena na tri stolpce: v prvem so zapisne kršitve, drugi je naslovljen »način ravnanja«, tretji pa »posledice«. Kršitev v tej razpredelnici je manj kot tistih v vzgojnem načrtu, te, ki so omenjene pa niso nujno enake. Tudi ukrepanje delavcev šole po zaznani kršitvi je drugačno, predvsem pa je tukaj razdeljeno v dve rubriki – način ravnanja in posledice, v vzgojnem načrtu pa je bilo to uvrščeno skupaj pod pojem »vzgojni ukrep«. Pri eni od kršitev se kot način ravnanja pojavi pojem »individualna pisna pogodba«.

4.4 Osnovna šola številka 4

Osnovna šola številka 4 ima izmed obravnavanih šol najbolj preprosto in koherentno urejeno vzgojno ukrepanje. Interni akt šole, ki ureja vzgojne ukrepe je **vzgojni načrt** šole, ki je bil sprejet in začel veljati 25. septembra 2014.

V petem poglavju vzgojnega načrta so najprej v štirinajstih točkah naštetih vzgojni ukrepi, ki se izvedejo ob kršitvi pravil:

- učitelj opozori učenca ob prekršku in z njim opravi razgovor,
- razgovor učenca z razrednikom o prekršku,

- skupni razgovor učenca z razrednikom, vpletenim učiteljem in svetovalnimi delavkami,
- razgovor s starši,
- razgovor z vodstvom šole,
- kadar se kršitve ponavljajo in učenec potrebuje pomoč in svetovanje, o tem obvestimo starše in jih vključimo v reševanje težav,
- po strokovni presoji učitelja učencu, ki krši pravila, organiziramo individualni pouk za določen čas,
- učitelj lahko opravi razgovor tudi po pouku,
- kadar reditelj ne opravlja svojih dolžnosti, se njegovo delo lahko podaljša,
- odvzem telefonov in drugih avdiovizualnih sredstev ter izročitev le-teh staršem ali uradnim skrbnikom,
- povečan nadzor nad učencem v času, ko je v šoli, a ne pri pouku,
- premestitev v drug oddelek ali oddelke (začasna ali stalna),
- restitucija kot oblika dejavnosti, ki učenca uči, da se sooči s posledicami svojih ravnanj, sprejeme odgovornost in pomaga poiskati načine, s katerimi svojo napako popravi,
- po presoji strokovnih delavcev obvestimo strokovne delavce zunanjih ustanov.

Nadalje načrt določa, da so vzgojni ukrepi zapisani tako, da veljajo za katerokoli kršitev pravil, ki jo stori učenec, ter da vsi strokovni delavci beležijo zapise o opozorilih, razgovorih in dogovorih.

V naslednjem delu poglavja sledi ureditev o izrekanju vzgojnih opominov, ki je v obliki strnjene besedila brez številč členov dobreseden prepis določb Pravilnika o vzgojnih ukrepih v osnovni šoli, ki je prenehal veljati leta 2012.

Pravila vedenja ima šola urejena v internem aktu, ki se imenuje **šolska pravila** in je bil prav tako kot vzgojni načrt sprejet 25. septembra 2014. V šolskih pravilih je zapisano, kaj se od učencev pričakuje in kaj je prepovedno. Ponekod so zapisane tudi kršitve in ukrep, po katerem naj poseže učitelj (npr. če učenec uporablja telefon ali drugo elektronsko napravo brez dovoljenja, mu jo učitelj takoj vzame).

5 IZVEDBA ANKETE MED UČITELJI SODELUJOČIH ŠOL

5.1 Splošno

Z ravnatelji sodelujočih šol smo z začetku sodelovanja predvideli, da bomo po analizi njihovih internih aktov šole zaprosili za posredovanje ankete vsem učiteljem na šoli. Anketo (v Prilogi 1) smo oblikovali v spletnem orodju 1-ka, šolam pa smo posredovali elektronski naslov, na katerem so lahko učitelji reševali ankete.

Anketo smo zastavili tako, da smo poleg osnovnih in demografskih podatkov od učiteljev želeli predvsem informacije o njihovih pogledih na vprašanje urejenosti vzgojnega ukrepanja v šolah. Pri tem smo vprašanja fokusirali na nekaj različnih sklopov:

- Ureditev vzgojnega ukrepanja na državni ravni
- Ureditev vzgojnega ukrepanja na njihovi šoli
- Primernost in učinkovitost predvidenih ukrepov ter pogostost njihove uporabe
- Podpora pri vzgojnem ukrepanju s strani staršev in svetovalnih delavcev
- Občutki nemoči pri vzgojnem ukrepanju
- Institucionalni pripravi na vzgojno ukrepanje

Obenem smo pripravili tudi tri namišljene primere (t. i. vinjete) kršitev pravil s strani učencev (ki so na vseh šolah označena kot vredna vzgojnega ukrepanja) in učitelje prosijo, da navedejo, kako bi v posamičnih primerih ukrepali. Dodatno smo v primeru vinjet pripravili tudi lastne odgovore, v katerih bi bilo vzgojno ukrepanje skladno s predpisi posamičnih šol.

5.2 Rezultati ankete

Na ankete je odgovorilo skupno 93 anketirancev, vendar jih 20 anket ni rešilo do konca, zato smo njihove odgovore iz analize izločili.

Po sodelujočih šolah so bili anketiranci razporejeni zelo neenakomerno: 15% jih je bilo z OŠ 1, kar 44% z OŠ 2, 28% z OŠ 3 ter 12% z OŠ 4. Tovrstna porazdelitev je v določeni meri onemogočila primerjanje odgovorov med posameznimi šolami, saj je bilo število zadnje in prve premajhno za zagotavljanje statistične zanesljivosti. Razlike med šolami smo zato iskali

predvsem pri odgovorih na vinjete, nekatere pomembne odgovore pa smo zato iskali v celoti populaciji anketiranih učiteljev.

Respondenti so bili v večini ženske (90%), le 10% je bilo moških učiteljev.

70% odgovarjajočih učiteljev sodi v starostno kategorijo 41-60 let, 29% v skupino 21-40%, le en odstotek pa b skupino starejših od 61 let. Največ, kar polovica, jih ima več kot 20 let delovne dobe.

5.2.1 Možnosti za vzgojno ukrepanje in občutek nemoči

Na trditev, da imajo učitelji v slovenskem šolskem sistemu dovolj možnosti za ukrepanje v primeru kršitev s strani učencev, se je s strinjanjem odzvalo le 11%. 34% se jih je s trditvijo delno strinjalo, skupaj kar 55% pa se s trditvijo ni strinjalo (od tega kar 18% celo zelo ne strinjalo).

S tem povezano vprašanje so učitelje spraševali, ali se pri svojem delu v zvezi z vedenjem učencev in ukrepi, ki jih imajo na voljo, kdaj počutijo nemočni. Tudi tu so bili odgovori podobni. Le 3 odstotki respondentov se nikoli ne počutijo nemočni, 41% se jih nemočnih počuti občasno, kar 56% pa pogosteje kot občasno, od tega 34% pogosto, 1% pa redno.

Ti odgovori kažejo, da učitelji trenutne ureditve ne dojemajo kot učinkovite in da ima to posledice tudi na njihovem počutju pri ukrepanju v primeru kršitev s strani učencev. Da se učitelj kdaj pa kdaj počuti nemočnega, je razumljivo in sprejemljivo, alarmantno pa se zdi, ko večina učiteljev verjame, da se tako počuti pogosteje.

Pomembno pri tem je tudi, da je pri vprašanju občutenja nemoči mogoče opaziti statistično pomembno razliko med učitelji glede na njihovo delovno dobo. Mlajši učitelji oz. učitelji z manj kot 5 leti delovne dobe so tako občutek nemoči izrazili dvakrat pogosteje od izkušenejših kolegov.

Predvsem z zadnjim vprašanjem je integralno povezano tudi naslednje. Učitelje smo spraševali, ali programi izobraževanja pred in po zaposlitvi omogočajo dovolj dobro pripravo učitelja na ukrepanje v primerih vzgojnih kršitev. S tem so se strinjali le 3 odstotki vprašanih, kar 61% pa se s tem ni strinjalo, od tega jih je 27% izrazilo močno nestrinjanje.

Ti podatki nam povedo, da učitelji na sistemski ravni pričakujejo (in potrebujejo) več informacij in izobraževanj, ki bi jih pripravila na izkušnje z neželenim vedenjem v šolah.

5.2.2 Ureditev vzgojnih ukrepov po šolah

Vendarle se zdi, da imajo učitelji bolj pozitivno mnenje v zvezi z ureditvami na njihovih matičnih šolah. Kar 41 odstotkov jih meni, da je vzgojno ukrepanje na njihovi šoli urejeno natančno, nadaljnjih 40 pa, da ni niti natančno, niti ohlapno, temveč nekje vmes. Na obeh

skrajnostih je le nekaj odstotkov: 5% jih meni, da je ureditev na njihovi šoli preveč natančna, 3% pa, da je preveč ohlapna.

Za oblike ukrepanja je značilno, da so si odgovori precej enotni (Tabela 1), kar pomeni, da šole uporabljajo podobne vzgojne ukrepe. To pričakovano predvsem velja za različne oblike pogovora ter t. i. »pravilniško odločanje« (npr. podpisovanje v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega ukrepa, ipd.). Do manjšega deleža razširjenosti oz. redkejše uporabe prihaja v primeru kaznovanja z učenjem, ki ga zaznavajo le učitelji v 16 odstotkih ter verbalnega kaznovanja, ki ga kot urejenega s strani šole zaznava le 6% učiteljev. Fizičnega kaznovanja po mnenju učiteljev ne pozna nobena izmed sodelujočih šol.

Pri tem velja poudariti, da je skladno z ustaljenim razumevanjem opisano verbalno kaznovanje pravzaprav oblika nasilja in da tudi redka uporaba v šolskem prostoru nima mesta. Jasno je, da je na primer kričanje na učenca v posameznih primerih lahko upravičeno (ko gre npr. za odvrnitev nevarnosti ipd.), kot oblika kaznovanja – še posebej v skupini z zmerjanjem, žaljenjem, grožnjami, pa skrajno neprimerno.

Tabela 1: Vrste vzgojnih ukrepov in njihova razširjenost po šolah

Vrsta ukrepa	Ta ukrep šola pozna	Delež pogostosti med vsemi ukrepu
Pogovor: pogovor z učencem, pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole	93%	20%
Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri pouku	64%	14%
Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa, premestitev v drug oddelek, prešolanje	84%	19%
Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole	60%	13%
Popravljanje škode: popraviljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode	60%	13%
Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu	0%	0%
Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje	6%	1%
Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno, dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po	16%	4%

pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju		
Drugo: premestitev v drugo klop, odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan nadzor nad učencem	70%	16%
SKUPAJ		100%

Pri pogostosti uporabe vzgojnih ukrepov pa so razlike med učitelji že bolj pomembne (Tabela 2). Največ jih redno uporablja vzgojne ukrepe, ki vključujejo pogovor, na drugem mestu po pogostosti uporabe pa je spodbujanje. Bistveno več je takih, ki trdijo, da celih skupin ukrepov nikoli ne uporabljajo. To ne velja le za fizično nasilje, za katerega vsi respondenti pravijo, da ga sploh nikoli ne uporabljajo, temveč v veliki meri tudi za verbalno kaznovanje, v nekoliko manjšem obsegu pa za kaznovanje z učenjem.

Tabela 2: Pogostost uporabe posameznih ukrepov po lastni oceni učitelja

	1 (nikoli)	2 (občasno)	3 (nekaj vmes)	4 (pogosto)	5 (redno)
Pogovor: pogovor z učencem, pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole	0%	4%	7%	22%	67%
Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri pouku	1%	12%	16%	43%	28%
Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa, premestitev v drug oddelek, prešolanje	5%	45%	25%	14%	11%
Ukinjanje bonitet: prepoved udeležbe na športnih in kulturnih dnevih, ukinitvev statusa ali pravic, ki izvirajo iz statusa	51%	31%	11%	3%	3%
Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole	30%	38%	21%	10%	1%
Popravljanje škode: popravljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode	27%	44%	20%	6%	4%
Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu	100%	0%	0%	0%	0%

Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje	90%	8%	1%	0%	0%
Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno, dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju	66%	23%	11%	0%	0%
Drugo: premestitev v drugo klop, odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan nadzor nad učencem	11%	32%	26%	20%	11%

5.2.3 Učinkovitost uporabe vzgojnih ukrepov

Kot najbolj učinkovita ukrepa so učitelji ocenili popraviljanje škode (57%) ter opravljanje javnih del (49%) (Tabela 3), kar je toliko bolj zanimivo, če podatek primerjamo s prejšnjo tabelo, v kateri vidimo, da je pogostost uporabe takšnih ukrepov pravzaprav zelo redka.

Iz ankete seveda ni jasno, katere ovire so tiste, ki učiteljem preprečujejo pogostejšo uporabo teh ukrepov, lahko le ocenimo, da gre lahko za več dejavnikov, na primer neprimernost glede na interne predpise, pomanjkanje tovrstnih del ipd. Vsekakor pa velja razmisliti o razširitvi možnosti njune uporabe, če ju učitelji ocenjujejo tako pozitivno.

Med bolj učinkovite ukrepe učitelji uvrščajo še pogovor ter spodbujanje.

Zanimivo je, da tako fizično kot verbalno nasilje učitelji ocenjujejo kot bodisi zelo neučinkovito bodisi neučinkovito. Domnevati gre, da s tem izražajo na eni strani družbeno sprejemljiv in zaželen odgovor, na drugi strani pa tudi intimno prepričanje, ki ga običajno ne preizkušajo na učencih.

Tabela 3: Ocenjena učinkovitost vzgojnih ukrepov

	1 (zelo neučinkovito)	2 (neučinkovito)	3 (nekaj vmes)	4 (učinkovito)	5 (zelo učinkovito)
Pogovor: pogovor z učencem,	0%	1%	54%	38%	7%

pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole					
Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri pouku	3%	5%	45%	31%	16%
Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa, premestitev v drug oddelek, prešolanje	1%	10%	52%	34%	3%
Ukinjanje bonitet: prepoved udeležbe na športnih in kulturnih dnevih, ukinitvev statusa ali pravic, ki izvirajo iz statusa	7%	14%	39%	31%	9%
Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole	3%	9%	40%	40%	9%
Popravljanje škode: popraviljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode	6%	6%	31%	37%	20%
Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu	91%	7%	1%	0%	0%
Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje	81%	14%	4%	0%	0%
Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno, dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju	46%	9%	35%	7%	3%
Drugo: premestitev v drugo klop,	8%	1%	52%	32%	6%

odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan nadzor nad učencem					
---	--	--	--	--	--

5.2.4 Podpora pri vzgojnem ukrepanju

Pri učiteljih smo preverjali, kako zaznavajo podporo posamičnim ukrepom s strani staršev in s strani šolske svetovalne službe.

Starši po mnenju učiteljev najbolj podpirajo oz. se najbolj strinjajo z vzgojnim ukrepanjem v obliki pogovora ter spodbujanja. Zelo malo podpore (nekaj pa ja!) nudijo v zvezi s telesnim in verbalnim kaznovanjem, odpravljanjem bonitet, precej malo pa tudi ukrepom opravljanja javnih del ter odprave škode.

Tudi šolska svetovalna služba po mnenju učiteljev najbolj spodbuja vzgojno ukrepanje s pogovorom in spodbujanjem, najmanj pa verbalno in fizično kaznovanje.

5.3 Rezultati analize vinjet

5.3.1 Rešitve praktičnih primerov v skladu z ureditvami posameznih šol

Na podlagi preučenih internih predpisov osnovnih šol smo predvideli ukrepanje strokovnih delavcev v primeru naslednjih treh izmišljenih dogodkov.

1. Učenka Špela sošolki Nini med poukom nekaj glasno pripoveduje in s tem moti pouk. Nina jo posluša, vendar pri klepetu ne sodeluje aktivno. Kljub opozorilu s svojim početjem obe nadaljujeta. Kaj storite?
2. Učenec Luka iz petega razreda v šolo prinese pirotehnično sredstvo in ga med odmorom kaže sošolcem. Napove, da ga bo po pouku prižgal na parkirišču za šolo in povabi sošolce, da si dogodek ogledajo. Kaj storite?
3. Učenec Miha sošolca Jana pogosto verbalno ponižuje in se nad njim izživlja. Ob eni izmed takih priložnosti Jan Miho, ko ga ta še posebej hudo užali, s pestjo močno boksne v trebuh. Kaj storite?

5.3.1.1. Osnovna šola številka 1

Prvi primer

Osnovna šola številka 1 v pravilih šolskega reda v petem poglavju z naslovom *Podrobnejša obravnava izrednih dogodkov in opredelitev odgovornosti pri reševanju* kot enega izmed izrednih dogodkov opredeljuje motenje pouka in nato v alinejah našteva natančen protokol reševanja problema.⁵⁵ Če se klepetanje učenke med poukom smatra kot tovrstno motenje in če opozorilo ne zaleže, učitelj učenko prosi, da zapusti razred in odide v pisarno šolske svetovalne službe, v primeru odsotnosti pa k pomočnici ravnateljice ali ravnateljici, od koder se učenka po pogovoru vrne, ko se odloči, da bo pri pouku upoštevala pravila vedenja. Učitelj in svetovalna služba oziroma oseba, ki je z učenko opravila razgovor, dogodek zapiše v zvezek opazanj in mapo izrednih dogodkov. Učitelj se še istega dne med odmorom ali po pouku o težavi pogovori z učenko ter poskuša odkriti vzrok, zakaj pri pouku ne sodeluje. V primeru ponavljanja tovrstnega motenja pouka so nadalje natančno predvideni ukrepi, ki vključujejo sodelovanje razrednika, staršev in ravnatelja.

Vzgojni načrt, na katerem temeljijo pravila šolskega reda, predvideva vzgojni postopek, kar je nekakšne vrste razgovor, s pomočjo katerega naj bi učenec uvidel svoje napačno ravnanje. Zgoraj opisan protokol sicer nikjer ni poimenovan, vendar sklepam, da gre za vzgojni postopek, saj vsa dejanja temeljijo na komunikaciji med učenko in delavcem šole. Če učenci zavračajo samopresojo, svetovanje in usmerjanje, niso pripravljeni upoštevati potreb in pravic drugih, ponavljajo kršitve šolskih pravil in dogovorov in ko so bili predhodno izvedeni vzgojni postopki, lahko strokovni delavec šole poseže po enem izmed taksativno naštetih

⁵⁵ - Dolžnost učenca je, da ostalih učencev in delavcev šole ne moti pri delu.

- Učitelj učenca ali skupino učencev, ki motijo pouk, najprej poskuša motivirati za sodelovanje in zaustaviti motenje pouka. Če mu to ne uspe, učenca opozori, naj z motenjem preneha, sicer bo moral zapustiti razred.
- Če moteči učenec kljub opozorilom z motenjem pouka nadaljuje do te mere, da učitelj ne more nadaljevati z delom, ga prosi, da zapusti razred in odide v pisarno šolske svetovalne službe, v primeru odsotnosti le-te pa k pomočnici ravnateljice ali ravnateljici.
- Če učitelj podvomi, da je učenec res šel tja, kamor ga je poslal, lahko to preveri s pomočjo drugega učenca.
- Učenec se vrne v razred, ko se po pogovoru s svetovalno službo ali ravnateljico odloči, da bo pri pouku upošteval pravila vedenja.
- Učitelj dogodek zapiše v zvezek opazanj in mapo izrednih dogodkov. Zabeležko v mapo izrednih dogodkov naredi tudi svetovalna služba oz. oseba, ki je z učencem opravila razgovor.
- Učitelj se še istega dne med odmorom ali po pouku o težavi pogovori z učencem ter poskuša odkriti vzrok, zakaj učenec pri pouku ne sodeluje.
- Razrednik preko zapisov učiteljev spremlja vedenje učencev med poukom. Če se motenje pouka pri določenem učencu ali skupini učencev v oddelku pojavljajo večkrat, se razrednik o tem z učenci pogovori na razredni uri. Po potrebi skliče sestanek oddelčnega učiteljskega zbora.
- Če učenec (učenci) večkrat moti (motijo) pouk, učitelj ali razrednik o tem obvestita starše in ravnatelja.
- Če učenec (učenci) večkrat moti (motijo) pouk, ravnatelj opravi hospitacijo in/ali z razgovorom z učiteljem poišče ustrezno rešitev.

vzgojnih ukrepov v vzgojnem načrtu. V primeru klepetanja učencev bi bila primerna na primer sprememba sedežnega reda ali pisno obvestilo staršem v beležko.

Če ne bi zalegla nobena od predhodno izvedenih vzgojnih dejavnosti, se učenki lahko kot *ultima ratio* izreče vzgojni opomin, ki ga predvideva zakonodaja oziroma, kot ga poimenuje vzgojni načrt šole, administrativni vzgojni ukrep.

Zaporedje ukrepov se ne zdi preveč logično, glede na to, da so nekateri vzgojni ukrepi, kot je na primer sprememba sedežnega reda, manj strogi oziroma intenzivni kot celoten vzgojni postopek. Je pa iz tega razvidno, da šola ne želi učencem izrekati kazni za vsako kršitev, temveč želi preko razgovorov učencem privzgojiti sposobnost uvida v lastno ravnanje in ga naučiti reševanja konfliktov na način, kjer se učenec lahko o zadevi prosto izrazi.

Drugi primer

Tudi primer, ko učenec prinese v šolo pirotehnična sredstva, šola številka 1 uvršča na seznam izrednih dogodkov. V odstavku z naslovom *Uživanje in posedovanje, tudi preprodajanje nedovoljenih sredstev*, kamor spadajo droge, alkohol, cigareti, pirotehnična sredstva in drugi nevarni predmeti, pravila šolskega reda nalagajo, da vsak delavec in učenec šole o tem nemudoma obvesti razrednika in šolsko svetovano službo, v hujših primerih pa tudi vodstvo šole. Razrednik ali svetovalni delavec takoj opravi razgovor z učencem in obvesti njegove starše. V hujših primerih to opravi ravnatelj.

V primeru nesodelovanja učenca, bi se tudi tukaj, tako kot v prvem primeru, nato lahko uvedel kateri od taksativno naštetih vzgojnih ukrepov. Če pa niti to ne bi doseglo učinka, pa izrek vzgojnega opomina.

Zanimivo je, da šola predvideva tovrstno kršitev ter ukrepe zanjo, vendar med njimi ni ukrepa odvzema pirotehničnih predmetov.

Tretji primer

Pravila šolskega reda obravnavajo kot izredni dogodek le pretep, ki ima za posledico fizično poškodbo ali obstaja sum, da je do poškodbe prišlo ter pretep brez poškodbe učenca. Menimo, da našega primera ne moremo opredeliti kot pretep, temveč kot fizični napad. Lahko pa iz napisanega sklepamo, da bi v poštev prišlo obvestilo razredniku, svetovalni službi ter ravnatelju in razgovor z obema učencema. V zvezi z verbalnim napadanjem učencev na

sošolce je prav tako predviden protokol ukrepanja med izrednimi dogodki z naslovom »Grob verbalni napad in izsiljevanje učenca«. Učence se spodbuja, da v primeru izsiljevanja takoj obvestijo starše, razrednika ali šolsko svetovalno službo. Predvidevamo, da enako velja tudi za primere verbalnega napadanja. V primeru izsiljevanja in verbalnega napada je sicer predvideno obvestilo razredniku, nato pa se opravi razgovor z obema učencema ali skupino učencev z namenom, da se izsiljevanje takoj prekine. Obvesti se starše obeh učencev, se jih seznaniti z dogodkom ter se dogovori za nadaljnje spremljanje. Razrednik ali šolski svetovalni delavec o izsiljevanju obvesti ravnatelj, v hujših primerih ravnatelj obvesti policijo.

V primeru nesodelovanja učenca, bi se tudi tukaj, tako kot v prvem in drugem primeru, nato lahko uvedel kateri od taksativno naštetih vzgojnih ukrepov, na primer opravičilo sošolcu, ukinitvev nekaterih pravic. Če niti to ne bi doseglo učinka, pa izrek vzgojnega opomina.

5.3.1.2. Osnovna šola številka 2

Prvi primer

Iz razpredelnice kršitev in vzgojnih ukrepov, ki je zapisana v vzgojnem načrtu osnovne šole številka 1, je v primeru motenja pouka s klepetanjem učenko potrebno najprej opozoriti, z njo izvesti pogovor z učiteljem, svetovalno službo ali vodstvom šole in obvestiti starše. Nato se lahko učenki odredi enega izmed naslednjih vzgojnih ukrepov: nudenje medvrstniške pomoči, opravljanje koristnega dela po presoji učitelja ali pomoč razredniku pri pripravi razredne ure ali šolske prireditve. V primeru, da to ne zaleže, se ji lahko izreče vzgojni opomin, ki je na šoli številka tri predviden kot ukrep, ki se lahko postopoma izreka na treh različnih instancah (po razredniku, po oddelčnem učiteljskem zboru, po ravnateljici).

Drugi primer

Primer, ko učenec v šolo prinese pirotehnično sredstvo, v prej omenjeni razpredelnici ni predviden in zato tudi ne velja potek ukrepanja, ki se začne z opozorilom učenca, kot v primeru s klepetanjem. Iz aktov šole se ne da razbrati, kako naj v takšni situaciji postopajo delavci šole.

Tretji primer

Primer fizičnega nasilja je predviden v razpredelnici kršitev, prav tako primer nespoštljivega odnosa do učencev, kamor lahko uvrstimo verbalno napadanje. Tudi tukaj velja, da je potrebno učenca najprej opozoriti, izvesti pogovor z učiteljem, svetovalno služno ali vodstvom šole in obvestiti starše. Nato pa je v razpredelnici za fizično nasilje predvideno opravičilo učencu in se še isti dan po pouku udeležba na svetovalnem razgovoru. V primeru nespoštljivega odnosa do učencev pa opravičilo in opravljanje koristnega dela po presoji učitelja, pisanje eseja na temo dogodka, sprejem prekinitve ali odvzema statusa športnika in kulturnika ali sprejem drugega izrednega dogovora z učiteljem. Tudi tukaj se lahko, tako kot v prvem primeru, izreče vzgojni opomin, v primeru, da predhodni ukrepi ne zaležejo.

5.3.1.3. Osnovna šola številka 3

Prvi primer

Tudi osnovna šola številka 3 ima v vzgojnem načrtu zapisano razpredelnico kršitev, v kateri je obravnavano tudi motenje pouka. Po točkah so predvideni naslednji vzgojni ukrepi, ki se jih izvrši po načelu postopnosti: 1. Ignoriramo, 2. Opomnimo na razredna pravila vedenja in zabeležimo neprimerno vedenje, 3. Učenca učitelj pošlje k šolskemu pedagogu, razredniku ali ravnateljici, razrednik obvesti starše o dogodku, 4. V primeru, da učenec ogroža svojo varnost in/ali varnost drugih, ga starši pridejo takoj iskat. Sledi ustrezen vzgojni ukrep, 5. Učencu šola v sodelovanju s starši pripravi individualiziran vzgojni načrt. (4. in 5. točka v primeru klepetave učenke ne prideta v poštev.)

Kot rečeno, ima Osnovna šola številka 3 izmed obravnavanih najbolj nekoherentno urejene interne akte. V pravilih šolskega reda ima namreč še eno razpredelnico s kršitvami, v kateri je prav tako predvidena kršitev motenja pouka. Tukaj šola nalaga drugačne ukrepe kot v vzgojnem načrtu. V drugem stolpcu razpredelnice z naslovom »način ravnanja« je zapisano, da se mora učitelj najprej sam pogovori z učencem in če se kršitev ponavlja, sledijo pogovori po načelu postopnosti (pogovor z učiteljem in razrednikov, pogovor s starši in razrednikom itd.). V tretjem stolpcu razpredelnice pa so pod sekcijo »posledice« po alineah naštetih naslednji ukrepi: - opozorilo, - začasna odstranitev učenca z zaposlitvijo v varstvo k drugi odrasli osebi, zaposleni na šoli, - o vzroku učenčeve odsotnosti od pouka se takoj seznaniti

starše preko telefona, - pisno razmišljanje, - opravičilo, - dokončanje ali izvedba obveznosti po pouku, -praktična zadolžitvev.

Iz vsega navedenega je nemogoče razbrati, kaj točno naj bi bil najbolj primeren protokol ukrepanja.

Drugi primer

Vzgojni načrt Osnovne šole številka 3 ne omenja kršitve v zvezi s prinašanjem pirotehnik v šolo, prav tako je ne omenjajo pravila šolskega reda. Navedena pa je kršitev *Neupoštevanje razrednih pravil in pravil šolskega in hišnega reda*, kamor bi lahko spadalo opisano vedenje učenca iz našega primera. V drugem stolpcu so pod »načini ravnanja« navedene naslednje točke: 1. Učitelj se o kršitvi sam pogovori z učencem, 2. Pogovor po načelu postopnosti (razrednik, starši, ŠSS, ravnatelj), 3. Pri ekstremnih vedenjskih odstopanjih oz. prekrških je nujen urgenten prihod staršev po otroka v šolo ali na obšolsko dejavnost, 4. Če se kršitev ponavlja ali če gre za izjemno hud prekršek, se vključijo zunanje institucije (policija, center za socialno delo). V tretjem stolpcu pod »posledice« pa so predvidene - tematske razredne ure, - pisno razmišljanje in -drugi ukrepi iz »Možnih vzgojnih ukrepov« (to so: opozorilo, pogovor z učencem, pisni ukrep razrednika, pisni ukrep razrednega učiteljskega zbora, pisni ukrep celotnega učiteljskega zbora in ukinitvev privilegijev za določen čas, čemur sledi zapis individualnega vzgojnega načrta z namenom izboljšanja vedenja).

Tretji primer

Razpredelnica v vzgojnem načrtu kot kršitev predvideva fizično in verbalno nasilje. V primeru fizičnega nasilja narekuje po stopnjah naslednji protokol ukrepanja: 1. Učitelj učencu nemudoma prepreči fizično nasilje nad drugim učencem, od vseh udeležencev zahteva podroben opis dogodka, o dogodku obvesti razrednika, od učenca zahteva opravičilo in ga še isti dan napoti na pogovor k šolskemu pedagogu, razrednik obvesti starše o dogodku. 2. V dogovoru z razrednikom in šolskim pedagogom, se učencu dodeli ustrezen vzgojni ukrep. 3. Učencu šola pripravi individualiziran vzgojni načrt. V primeru verbalnega nasilja pa po stopnjah: 1. Učitelj učenca opozori na nespoštljivo vedenje, se z njim pogovori, od njega zahteva, da se opraviči, učitelj zabeleži neprimerno vedenje in učenec opravi koristno delo po presoji učitelja (glej alternativne vzgojne ukrepe). 2. Učenca učitelj ob ponovnem verbalnem nasilju pošlje na svetovanje k šolskemu pedagogu, obvesti razrednika o dogodku, razrednik

obvesti starše. 3. Če se takšno vedenje ponovi, sledi vzgojni opomin. 4. Učencu šola pripravi individualiziran vzgojni načrt.

Pravila šolskega reda nato še enkrat v svoji preglednici obravnavajo kršitev z naslovom »Fizično in verbalno nasilje, nespoštljiv odnos do učencev in delavcev šole«. Kot način ravnanja so predvidene naslednje točke: 1. Pogovor učitelja ali drugega zaposlenega z učencem. 2. V kolikor se kršitev ponavlja, sledijo pogovori po načelu postopnosti (pogovor z učencem in starši v ŠSS, pogovor pri ravnateljici). 3. Pri ekstremnih vedenjskih odstopanjih je nujen urgentni prihod staršev po otroka v šolo. 4. Po potrebi se vključi zunanja institucija (policija, center za socialno delo). Pripravi se individualna pisna pogodba. Kot posledice pa je v zadnjem stolpcu predvideno, da se učencu določi vzgojni ukrep iz »Možnih vzgojnih ukrepov«.

5.3.1.4. Osnovna šola številka 4

Prvi primer

Osnovna šola številka 4 za vse kršitve predvideva enak seznam vzgojnih ukrepov, ki jih učitelji lahko uporabijo po lastni presoji, začenši z opozorilom učitelja in razgovorom ter razgovor z razrednikom, kar bi bilo verjetno uporabljeno v primeru klepetanja, ki je milejša kršitev. Nato se lahko stopnjujejo do zakonsko predvidenega vzgojnega opomina.

Drugi primer

Tudi v primeru pirotehnik bi učitelj sam presodil, kako ravnati, in uporabil vzgojne ukrepe iz seznama. Glede na to, da gre za hujšo kršitev, predvidevamo, da bi obvestili starše in z njimi izvedel razgovor skupaj z razrednikom in svetovalno službo ali vodstvom šole. V šolskih pravilih je pri vnosu prepovedanih substanc in vnašanju nedovoljenih elektronskih predmetov predviden njihov odvzem s strani učitelja, pirotehnika pa sicer ni omenjena, vendar predvidevamo, da bi tudi v tem primeru prišlo do odvzema.

Tretji primer

Tudi v primeru verbalnega in fizičnega nasilja lahko učitelj izbere vzgojni ukrep iz seznama. Predvidevam, da bi izbral katerega izmed ukrepov, ki vključujejo razgovor z učencema in obvestilo staršem in razgovor z njimi, lahko pa tudi na primer povečan nadzor nad učencema

v času, ko sta v šoli, a ne pri pouku itd. Možnost stopnjevanja do izreka zakonsko predvidenega vzgojnega opomina.

5.3.2 Rešitve praktičnih primerov v skladu z ureditvami posameznih šol - strnjeno

Na podlagi obširnega zgornjega opisa lahko sklepamo, da med šolami prihaja do pomembnih razlik na ravni vrednotenja posameznega ravnanja ter na ravni ukrepanja. Namenoma smo vinjete oblikovali tako, da so na vseh šolah ravnanja učencev dojeta kot napačna in vredna graje, vendar jih šole različno razvrščajo in (ne)definirajo.

Razlike med šolami so strnjeno prikazane v spodnji tabeli (Tabela 4).

Tabela 4: Razlike v predvidenem ukrepanju po posameznih vinjetah glede na normativne ureditve posameznih šol

	1. primer: klepetanje	2. primer: pirotehnika	3. primer: verbalni in fizični napad
Šola št. 1	<p>Opozorilo, nato zapustitev razreda in razgovor pri svetovalni službi. Ko se učenka vrne, pogovor z učiteljem.</p> <p>Če to ne zaleže, lahko kateri izmed taksativno naštetih ukrepov, na primer sprememba sedežnega reda ali pisno obvestilo staršem v beležko.</p> <p>Skrajni ukrep: vzgojni opomin</p>	<p>Obvestilo razrednika in šolske svetovalne službe, v hujših primerih vodstvo šole. Nato se opravi razgovor z učencem + obvestilo staršev.</p> <p>Če to ne zaleže, lahko uporaba katerega izmed taksativno naštetih primerov.</p> <p>Skrajni ukrep: vzgojni opomin.</p>	<p>Fizični napad: Obvestilo razredniku, svetovalni službi ter ravnatelju.</p> <p>Razgovor z obema učencema.</p> <p>Predhodno verbalno napadanje: obvestilo razredniku, razgovor z obema učencema. Nato obvestilo staršem + dogovor.</p> <p>Če to ne zaleže, lahko uporaba katerega izmed taksativno naštetih primerov, na primer opravičilo učencu, ukinitvev pravic ...</p>

			Skrajni ukrep: vzgojni opomin.
Šola št. 2	<p>Opozorilo, pogovor z učiteljem, svetovalno službo ali vodstvom šole, obvestilo staršem.</p> <p>Nato se lahko odredi eden izmed naslednjih ukrepov: nudenje medvrstniške pomoči, opravljanje koristnega dela po presoji učitelja ali pomoč razredniku pri pripravi razredne ure ali šolske prireditve.</p> <p>Če to ne zaleže: Vzgojni opomin.</p>	<p>Iz aktov šole ni mogoče razbrati, kako naj v takšni situaciji postopajo delavci šole.</p>	<p>Opozorilo, pogovor z učiteljem, svetovalno službo ali vodstvom šole, obvestilo staršem.</p> <p>Nato se lahko odredi eden izmed naslednjih ukrepov: za fizično nasilje opravičilo učencu in se še isti dan po pouku udeležba na svetovalnem razgovoru. Za nespoštljiv odnosa do učencev pa opravičilo in opravljanje koristnega dela po presoji učitelja, pisanje eseja na temo dogodka, sprejem prekinitve ali odvzema statusa športnika in kulturnika ali sprejem drugega izrednega dogovora z učiteljem.</p> <p>Če to ne zaleže: Vzgojni opomin.</p>
Šola št. 3	<p>Iz vsega navedenega v internih predpisih je nemogoče natančno predvideti, kakšen točno bi bil protokol.</p> <p>Se pa ukrepi stopnjujejo od ignoriranja in opozorila do izreka vzgojnega opomina</p>	<p>Iz vsega navedenega v internih predpisih je nemogoče natančno predvideti, kakšen točno bi bil protokol.</p> <p>Se pa ukrepi stopnjujejo od opozorila do izreka vzgojnega opomina in sestave</p>	<p>Iz vsega navedenega v internih predpisih je nemogoče natančno predvideti, kakšen točno bi bil protokol.</p> <p>Se pa ukrepi stopnjujejo od pogovora z učencem do izreka vzgojnega opomina</p>

	in sestave individualnega vzgojenega načrta.	individualnega vzgojenega načrta.	in sestave individualnega vzgojenega načrta.
Šola št. 4	<p>Opozorilo učitelja in razgovorom ter razgovor z razrednikom.</p> <p>Možno postopno stopnjevanje do vzgojnega opomina.</p>	<p>Verjetno odvzem pirotehnike, obvestilo staršem in razgovor skupaj z razrednikom in svetovalno službo ali vodstvom šole.</p> <p>Možno postopno stopnjevanje do vzgojnega opomina.</p>	<p>Razgovor z učencema, obvestilo staršem in razgovor s starši. Lahko pa tudi na primer povečan nadzor nad učencema v času, ko sta v šoli, a ne pri pouku itd.</p> <p>Možnost stopnjevanja do izreka zakonsko predvidenega vzgojnega opomina.</p>

5.3.3 Analiza odgovorov učiteljev

Glede na razlike v normativnih ureditvah in razlike v naših predvidevanjih glede tega, kakšni bi morali biti v teh primerih odzivi učiteljev, smo pričakovali, da bo pri odgovorih učiteljev prihajalo do razlik in razhajanj.

To se je pokazalo tudi po analizi njihovih odgovorov. V precejšnjem deležu se odgovori pokrivajo – najbolj v primeru druge ter tretje vinjete, vendar so tako odprti (npr. pogovor z učencema), da je znotraj odgovora še vedno veliko prostora za različne intenzitete in nianse. Do največjih razhajanj prihaja v primeru najblažje kršitve, kar je pričakovano in tudi dobrodošlo.

Če so učenci po šolah za enake prekrške obravnavani različno, potem je to bolj sprejemljivo na ravni najblažjih ukrepov, bistveno manj, pa na ravni najstrožjih ukrepov. V tem pogledu se zdi bistveno bolj problematično razhajanje v drugi vinjeti, ko bi nekateri učitelji v primeru vnosa pirotehnike zadevo posredovali neposredno policiji, kar gotovo predstavlja izjemno strog ukrep.

Dobrodošlo med odgovori učiteljev je tudi njihovo ravnanje, ki je v nekaterih primerih usmerjeno v celotno razredno skupnost in ne le v posameznega učenca. Tako je na primer več kot 20 % učiteljev v primeru pirotehnike omenilo, da bi primer uporabilo kot učno materijo za

razred o nevarnostih rokovanja s pirotehničnimi sredstvi. Nekaj takih odgovorov je tudi pri tretji vinjeti, ko bi nasilje med dvema učencema učitelji uporabili za pogovor v razredu o medvrstniškem nasilju in njegovi nesprejemljivosti.

Poglejmo podrobneje analizo odgovorov učiteljev po posameznih vinjetah.

Prvi primer

Skoraj polovica učiteljev, ki so na vprašanje odgovarjali, bi takšno kršitev rešila tako, da bi ponovno ustno opozorili učenki ali se na podoben način odzvali na njuno vedenje (polog roke na ramo in očesni kontakt, povzdignjen glas, tišina in opazovanje, če se odzoveta, pogovor o nespoštljivem vedenju itd.) ter ju nato po potrebi razsedli. Tretjina učiteljev bi učenki razsedla nemudoma. Približno 12% sodelujočih bi z učenkama opravilo pogovor, 6% pa bi učenkama naložilo neko vrsto dodatne naloge, kot je na primer nadaljevanje razlage namesto učitelja, predelava snovi doma itd. Dva učitelja bi učenki opozorila, nato pa jih poslala na asistenco k dežurnemu učitelju.

Zanimiv je komentar učitelja oziroma učiteljice iz osnovne šole številka 4, ki sicer ne poda konkretne rešitve primera, navede pa sledeče:

»Pri nas je ne glede na težo prekrška, tudi po navodilih inšpekcije, bistveno zgolj in samo pravo sosledje obravnavanja prekrškov, ne glede na to ali gre za zgolj ponavljanje manjših prekrškov ali fizično obračunavanje, s čimer se globoko na strinjam.«

Komentar prihaja od zaposlenega na šoli, ki ima sicer po naših ugotovitvah izmed obravnavanih šol najpreprosteje in najbolj logično urejeno vzgojno ukrepanje v primeru kršitev. Poleg tega v vzgojnem načrtu šole ni nikjer zaslediti izrecnega navodila, da je potrebno kršitve obravnavati v točno določenem sosledju. Vzgojni ukrepi so navedeni po alinejah in iz besedila je razumeti, da se sme uporabiti kateregakoli izmed naštetih ukrepov, v kolikor je primeren jakosti kršitve.

Drugi primer

Ukrepe učiteljev in učiteljic lahko poglavitno razdelimo v dve skupini – prevladujejo tisti, ki bi pirotehniko nemudoma zasegli in nato izvedli na primer pogovor z učencem, obvestili

ustrezne delavce šole in starše ter z njimi izvedli razgovore ipd. (55 od 66 sodelujočih), šestina sodelujočih pa pirotehnik ne bi odvzela, temveč bi samo izvedla pogovore z učencem ter obveščala starše in delavce šole. V rešitvah primera, ki smo jih predvideli s pomočjo internih predpisov šol, je le pri šoli številka 4 (izhajajoč iz ostalih pravil) pričakovan morebiten odzem pirotehnik. Pri ostalih šolah ta ukrep ni predviden.

Med odgovori izstopajo štirje, ki omenjajo policijo – poklicali bi jo bodisi sami, ali pa bi od vodstva šole pričakovali, da jo pokličejo oni.

14 od 66 sodelujočih pa bi opravilo pogovor ne le z učencem, ki je prinesel pirotehnično sredstvo, ampak tudi z ostalimi prisotnimi učenci oziroma sošolci, nekateri celo navajajo, da bi prikazali fotografski material s posledicami pirotehničnih nesreč.

Tretji primer

Večina sodelujočih v anketi, ki so dogovorili na to vprašanje (61 od 66), bi z učencema najprej izvedla pogovor, bodisi z vsakim posebej ali pa z obema skupaj, nato pa večinoma posegla še po kakšnem nadaljnjem vzgojnem ukrepanju, kot je na primer obvestilo razredniku, šolski svetovalni službi, podpis staršem v beležko, vpis v dnevnik, izvedba mediacije, restitucije, vaj v mirnem reševanju konfliktov ipd. Dva izmed njih, sicer zaposlena na šoli številka 4, bi pripravila individualni vzgojni načrt, trije izmed njih, prav tako zaposleni na osnovni šoli številka 4, pa bi se po pogovoru poslužili malo bolj nenavadnih metod: prvi bi učencema predstavil zmečkani lista papirja in iz tega izpeljal zgodbo z naukom, drugi bi učencu Janu, ki je Miho boksnil, ponudil mehko igračo, tretji pa bi Mihi naročil, da cel pouk skrbi za Jana.

Izmed teh, ki bi se z učenci pogovorili, izstopa naslednji odgovor:

»Kriva sta oba. Poskrbim, da sta čim manj v neposredni bližini drug drugega, saj se očitno ne marata med seboj oziroma se ne razumeta. Od prvega zahtevam, da se drugemu izogiba, drugemu pa predlagam bolj primerne načine samoobrambe oziroma povem, kako se lahko učinkovito postavi zase.«

Odgovor izstopa zato, ker so ostali večinoma usmerjeni v mirno reševanje konflikta, opozarjanje na nesprejemljivost fizičnega in psihičnega nasilja, v pobotanje in spodbujanje mirnega sobivanja. Trije sodelujoči izvedejo celo pogovor s celotnim razredom oziroma naročijo problematičnima učencema, da ona dva pripravita uro na temo nenasilja.

Brez pogovora z učencema bi ukrepali štirje sodelujoči: dva bi nemudoma izrekla kazen oziroma vzgojni ukrep (tu je verjetno mišljen vzgojni opomin – do mešanja pojmov prihaja že v internih aktih osnovnih šol, po odgovorih sodeč pa tudi v praksi), en bi primer predal svetovalni službi, en pa bi sklical starše, svetovalno službo in vodstvo ter nato izrekel opomin.

Dva sodelujoča, oba iz osnovne šole številka 1, sta na vprašanje odgovorila v smislu preventivnega ravnanja – oba navajata, da bi ukrepala že prej tako, da bi se z Miho pogovorila, da do fizičnega nasilja ne bi prišlo.

Za konec je smiselno omeniti komentar enega izmed sodelujočih (sicer spada v prvo skupino - pogovor z učencema in vključitev svetovalne službe), ki zapiše, da so učitelji pri verbalnem izživljanju skoraj brez moči.

6 ZAKLJUČEK

Izhajajoč iz potrebe, da se v šolskem okolju zagotavlja mirno in vzpodbudno okolje, je vzgojno ukrepanje v določenih situacijah seveda nujno. Ali in kdaj vzgojno ukrepanje preide v kaznovanje, je odprto vprašanje.

V tem delu smo se ukvarjali s prikazom in analizo vzgojnega ukrepanja v Sloveniji tako na normativni kot tudi dejanski ravni.

Ugotovili smo, da je vsebinski del vzgojnega ukrepanja v veliki meri prepuščen posameznim šolam. V zvezi s tem lahko ocenimo, da je to morebiti lahko koristno z vidika zagotavljanja avtonomije ter avtoritete posamezne šole, vendarle pa se zdi, da bi vsaj določene smernice na državni ravni bile dobrodošle. Šole imajo pogosto premalo izkušenj in premalo časa za pripravo sistematičnih, vsebinsko izdelanih notranjih predpisov, kar se kaže v predpisih, ki v najboljšem primeru niso najbolj domiselni, v najslabšem pa celo sami s seboj v nasprotju. Nikakor ne zagovarjamo vnovičnega uzurpiranja vzgojne oblasti s strani države, vendarle pa bi bilo smiselno na sistemski ravni omogočiti vsaj izmenjavo dobrih praks in izkušenj.

Vzgojno ukrepanje, ki ga poznajo slovenske šole, je tako raznoliko in pokriva številne različice, ki jih posamezne šole oblikujejo po svoje. Med šolami so razlike tako v obsegu, postopku, jasnosti in natančnosti pravnega urejanja. Na podlagi analize izbranih šol lahko ugotavljamo, da je prepodrobno in črkobralsko urejanje nepotrebno in vnaša prej zmedo kot

želeno sistematiko. Nasprotno se kaže kot ustrežnejše nekoliko bolj ohlapno, a vsebinsko polnejše urejanje, ki dopušča dovolj (ne pa preveč) diskrecijskega prostora posameznim učiteljem.

Učitelji se pri vzgojnem ukrepanju velikokrat čutijo nemočne, kar je gotovo nekaj, čemur bi se moral šolski sistem izogibati. Nemočni učitelji tudi navzven delujejo neprepričljivo in cikel krhanja avtoritete je sklenjen. Tu bi bilo smiselno spodbujati večjo avtonomijo učiteljev, ki bi temeljila na učinkovitih možnostih za ukrepanje. Pomenljivo je, da učitelji najbolj pozitivno ocenjujejo ukrepe, ki niso običajni za slovenski šolski prostor in katerih pogostost je manj izrazita. Tu bi bilo na sistemski ravni mogoče podpreti tovrstne ukrepe in s tem zagotoviti večjo učinkovitost ter moralno avtoriteto vzgojnega ukrepanja učiteljev.

STROKOVNI DELAVCI VIZ IN DOLŽNOST PRIJAVLJANJA KAZNIVIH DEJANJ

Katja Filipčič

1 UVODNO

Strokovni delavci VIZ lahko pri svojem delu zaznajo različna kazniva dejanja; ali so jim sami priče ali zvedo od otrok, sodelavcev, staršev ali tretjih oseb. Storilci so lahko mladoletne ali polnoletne osebe, kazniva dejanja so lahko izvršena nad zaposlenimi ali nad otroki, ki so vključeni v izobraževalne programe, ki jih VIZ izvaja. Ob takšnih ravnanjih se pogosto znajdejo v dilemi, ali so kaznivo dejanje dolžni prijaviti policiji ali centru za socialno delo ali obema institucijama ali je prijava prepuščena njihovi odločitvi (ob upoštevanju osebnih in strokovnih razlogov) ali pa bi s prijavo kaznivega dejanja celo kršili kakšno njihovo drugo dolžnost, kot je na primer dolžnost varovanja poklicne skrivnosti. Gre za zapletena pravna, strokovna in psihološka vprašanja, ki lahko s svojo razsežnostjo privedejo do tega, da strokovni delavec raje »spregleda« zaznavo izvršitev kaznivega dejanja, kot da bi moral sprejeti odločitev glede prijave in se s prijavo zaplesti v toge pravne postopke ter si nakopati številne neprijetnosti. V prispevku se bomo osredotočili na dolžnost prijave kaznivega dejanja policiji in jo podrobneje analizirali z vidika dolžnosti strokovnega delavca v VIZ, ki izhaja iz številnih pravnih aktov. Pri tem se bomo tudi posvetili vprašanju, kateri zaposleni v VIZ imajo status uradne osebe, ker jim ta status nalaga drugačno dolžnost prijavljanja kaznivih dejanj.

2 DOLŽNOST PRIJAVLJANJA KAZNIVIH DEJANJ ORGANOM PREGONA

Nameni prijave kaznivega dejanja so z vidika posameznika, ki takšno ravnanje zazna, lahko različni, kot na primer preprečiti storilcu nadaljevanje izvrševanja kaznivih dejanj, pomagati žrtvi kaznivega dejanja, zavarovati sebe pred morebitno viktimizacijo s strani storilca,

pomagati doseči zasluženno kaznovanje storilca. Vsi navedeni nameni so relevantni in pomembni in izhajajo iz dojemanja kriminalitete, kot jo doživljajo posamezniki; s kaznivim dejanjem je prizadeta (predvsem) njegova žrtev. Ko govorimo o strokovnih delavcih v VIZ, ki zaznajo, da je bil otrok žrtev kaznivega dejanja (ne glede na to, kdo je storilec), pa je bistven namen prijave takšnega dejanja zagotoviti otroku varnost (ne zgolj v šoli)⁵⁶ in pomoč. Pogled na kriminaliteto z vidika družbe pa je nekoliko drugačen; s kaznivim dejanjem je bilo prekršeno pravno pravilo, pravna pravila pa je treba spoštovati zaradi dobrobiti celotne družbe. S kaznivim dejanjem je zato prizadeta družba (in ne zgolj posameznik), porušen je družbeni red in organi pregona (policija, državno tožilstvo) in sodišče morajo z obravnavo in kaznovanjem storilca poskrbeti za ponovno vzpostavitev družbenega reda oziroma za ohranjanje spoštovanja temeljnih družbenih vrednot, zavarovanih s kazenskim pravom. Zato kazenska zakonodaja nalaga tistim, ki zaznajo (izvršeno ali bodoče) kaznivo dejanje, da ga prijavijo organom pregona. Prijavitvena dolžnost pa je v nekaterih predpisih k ravnanju zavezuje VIZ kot institucijo, v nekaterih pa so z njo zavezani zaposleni v VIZ.

2.1 VIZ kot prijavitelj kaznivega dejanja

Če predpis zavezuje k prijavi VIZ kot institucijo, je prijavitvena dolžnost naložena ravnatelju oziroma direktorju, ki je zaradi svoje vloge odgovoren za zakonito delo VIZ. K prijavi kaznivega dejanja ga zavezujejo naslednji predpisi: Zakon o kazenskem postopku (Ur.l. RS, št. 63/1994 in nadaljnje spremembe) in Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (Ur.l. RS, št. 80/04 in 76/08)

ter Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje (Ur.l. RS, št. 80/2004).

- Prijavitvena dolžnost VIZ po Zakonu o kazenskem postopku (ZKP)

⁵⁶ Določba 2a. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI, Ur.l. RS, št. 12/96 s spremembami) posebej določa dolžnost VIZ, da otrokom zagotovijo varno učno okolje: "V vrtcih, šolah in drugih zavodih za vzgojo in izobraževanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami se v skladu s cilji iz prejšnjega člena zagotovi varno in spodbudno učno okolje, kjer je prepovedano telesno kaznovanje otrok in vsakršna druga oblika nasilja nad in med otroki in neenakopravna obravnava, ki bi temeljila na spolu, spolni usmerjenosti, socialnem in kulturnem poreklu, veroizpovedi, rasni, etnični in narodni pripadnosti ter posebnosti v telesnem in duševnem razvoju."

Najbolj splošno je prijavitvena dolžnost VIZ določena v ZKP v 145. členu:

Vsi državni organi in organizacije z javnimi pooblastili so dolžni naznaniti kazniva dejanja, za katera se storilec preganja po uradni dolžnosti, če so o njih obveščeni, ali če kako drugače zvedo zanje.

Gre za tako imenovano »uradno ovadbo« (Horvat, 2004). Zavezanci za vložitev ovadbe niso zaposleni v državnih organih in organizacijah z javnimi pooblastili, ampak uradne osebe v navedenih organih in organizacijah, če so pri opravljanju svoje službe izvedele za kaznivo dejanje. Ta dolžnost pa velja le za kazniva dejanja, ki se preganjajo po uradni dolžnosti. Naj ob tem pojasnimo, da poleg teh kaznivih dejanj vsebuje Kazenski zakonik (KZ-1, Ur.l. RS, št. 55/08 s spremembami) tudi kazniva dejanja, ki se preganjajo na zasebno tožbo; od oškodovančeve volje je torej odvisno, ali bo stekel kazenski postopek, sam mora vložiti tožbo in jo sam zastopati pred sodiščem (državni tožilec v takšnem kazenskem postopku ne sodeluje). To so lažja kazniva dejanja. Pregon po uradni dolžnosti pa pomeni, da obtožni akt vloži in zastopa državni tožilec. Takšna oblika pregona je določena za težja kazniva dejanja, katerih pregon je odvisen od oškodovančeve volje le izjemoma, če gre za posebno skupino kaznivih dejanj, za pregon katerih mora oškodovanec vložiti predlog in ga ves čas postopka lahko tudi umakne.

Za prijavitveno dolžnost VIZ je pri analizi navedene določbe treba poudariti, da prijavitvena dolžnost ni odvisna od tega, kdo je storilec ali kdo je žrtev kaznivega dejanja. Storilec je lahko učitelj, starš, tretja oseba, učenec – enako velja glede žrtve. Podzakonski akti, ki veljajo za osnovnošolsko in predšolsko vzgojo, pa omejujejo prijavitveno dolžnost na primere, ko so s kaznivim dejanjem prizadeti otroci.

- **Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja**

Pravilnik v 2. odstavku 28. člena določa:

Šola je dolžna zaščititi učenčeve koristi in v ta namen pristojne organe kazenskega pregona (policija oziroma državno tožilstvo) obveščati o primerih, ko strokovni delavci zvedo za primere telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja, izkoriščanja ali spolnih zlorab.

V navedeni določbi ni uporabljen izraz kaznivo dejanje, kar pomeni, da je dolžnost prijave določena širše kot v Zakonu o kazenskem postopku. Slednji veže dolžnost prijave le na kaznivo dejanje, poleg tega pa določa še dodatno omejitvev, da gre za kaznivo dejanje, ki se preganja po uradni dolžnosti. Ni nujno, da je npr. zanemarjanje ali duševno nasilje nad otrokom takšne intenzivnosti, da izpolnjuje zakonske znake katerega od kaznivih dejanja iz Kazenskega zakonika. Pravilnik torej zavezuje k prijavi ravnatelja ne glede na to, ali neka oblika nasilja nad otrokom predstavlja kaznivo dejanje. Naj ob tem pojasnim, da je policija dolžna obravnavati vsako prijavo in ugotoviti, ali obstajajo elementi kaznivega dejanja (oziroma dovolj visoka stopnja suma za njihov obstoj). Če oceni, da v prijavljenem primeru ne gre za kaznivo dejanje, pošlje o tem poročilo državnemu tožilcu. Ta lahko oceni, da je potrebno določena dejstva dodatno raziskati in to naloži policiji. Če pa policija oceni, da je podana zadostna stopnja suma, da je bilo kaznivo dejanje izvršeno, pa državnemu tožilcu pošlje ovadbo, ki oceni, ali bo vložil obtožni akt. To pomeni, da je policija tisti organ, ki bo preverjala in raziskovala, ali določen dogodek predstavlja kaznivo dejanje in ne prijavitelj (VIZ oziroma ravnatelj). Če je ravnatelj v dilemi, ali je neko nasilno ravnanje nad otrokom kaznivo dejanje, bi bilo najustrežnejše postopati tako, kot določa »Dogovor v zvezi z opravljanjem nalog za zaščito otrok, ki izhajajo iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini«. Ta namreč določa, da se naj VIZ posvetuje s policijo, če je v dilemi, ali je neko ravnanje kaznivo dejanje. Čeprav je ta dogovor vezan le na nasilje v družini, ga je glede sodelovanja policije in šole smiselno uporabljati tudi za druge oblike nasilja (in ne le za nasilje v družini).

Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja tudi določa namen prijave navedenih primerov slabega ravnanja z otrokom, to je zaščita učenčeve koristi. To pa ne pomeni, da ima VIZ (ravnatelj) v konkretnem primeru nasilja, ki predstavlja kaznivo dejanje, diskrecijo, da bo tehtala, ali bo prijava v korist učenca ali ne in se glede na to odločila, ali bo prijavo podala. Takšno stališče je zavzelo tudi Višje delovno in

socialno sodišče v Ljubljani (sodba Pdp 716/2013 z dne 24.10.2013). Kot je bilo že pojasnjeno ob analizi 145. člena ZKP, je zavezana k prijavi VIZ, kar dejansko pomeni ravnatelj šole.

- **Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje**

Glede prijavitvene dolžnosti VIZ s področja predšolske vzgoje je treba uporabiti Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje, ki v 2. odstavku 17. člena določa, da so pooblaščen delavci dolžni

organe kazenskega pregona (policija oziroma državno tožilstvo) obveščati, ko zvedo za primere telesnega in duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja, izkoriščanja ali spolnih zlorab.

Od pravilnika, ki velja za osnovne šole, se navedeni pravilnik razlikuje po tem, da k prijavi ne zavezuje VIZ (vrtca), torej ravnatelja, ampak pooblaščen delavce. Nejasno je, kdo so ti delavci in za kaj so pooblaščen. Očitno pa je, da ne zavezuje vseh strokovnih delavcev, z gotovostjo pa lahko zaključimo, da je k prijavi ponovno zavezan ravnatelj. Poleg tega ne vsebuje namena prijave in tako je povsem nedvoumno, da se pooblaščen delavec ne more znajti v dilemi, opisani ob analizi prejšnjega pravilnika.

Noben od navedenih predpisov ne določa sankcij za opustitev naznanitve kaznivega dejanja. Kljub temu ima opustitev ovadbe s strani uradne osebe lahko posledice na delovnopravnem področju. V nadaljevanju kratko prikazujemo sodbo Višjega delovnega in socialnega sodišča v Ljubljani (sodba Pdp 716/2013 z dne 24.10.2013), ko je bil ravnatelj razrešen zato, ker ni podal ovadbe suma spolne zlorabe učenke s strani učitelja, ko torej ni spoštoval dolžnosti iz 145. člena ZKP in 28. člena Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja.

Učenka je šolski svetovalni delavki povedala, da je učitelj do nje in do še ene druge učenke, v preteklem šolskem letu vzpostavljajal neprimerno komunikacijo, šolska svetovalna delavka pa je o tem obvestila ravnatelja. Svet zavoda je ravnatelja razrešil zaradi opustitve ovadbe suma spolnega nadlegovanja učenke in ker ni raziskal tega suma. Ravnatelj je vložil tožbeni zahtevek na delovno sodišče, v katerem je zahteval razveljavitev sklepa o razrešitvi in plačilo

odškodnine. Sodišče prve stopnje je tožbeni zahtevek zavrnilo, zoper to sodbo pa se je ravnatelj pritožil. V sodnem postopku je pojasnil, da kazenske ovadbe zoper učitelja ni podal zato, ker je menil, da ni bilo fizičnega kontakta med učiteljem in učenko in ker je učitelj sam takoj podal odpoved pogodbe o zaposlitvi ter je o možnosti podaje kazenske ovadbe obvestil tudi starše, ki se za podajo kazenske ovadbe niso odločili. Sodišči prve in druge stopnje sta menili, da je ravnatelj potem, ko je izvedel za neprimerno ravnanje učitelja do učenke, sicer ukrepal na določen način (organiziral sestanka, sprejel učiteljevo odpoved pogodbe o zaposlitvi), vendar pa kot ravnatelj nima diskrecijske pravice odločati o tem, ali bo podal kazensko ovadbo v primeru suma storitve kaznivega dejanja zaposlenega glede na izrecno določeno dolžnost v 28. členu Pravilnika o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja in 145. člena ZKP. Tudi okoliščine, da je učitelj sam podal odpoved pogodbe o zaposlitvi, ki jo je tožnik sprejel in je tožnik o možnosti podaje kazenske ovadbe obvestil tudi starše, ga te dolžnosti ne morejo razbremeniti. Kot to izrecno izhaja iz določbe 28. člena Pravilnika je smisel takšne dolžnosti ravno v varovanju učenčevih koristi. Odgovornost ravnatelja za zakonitost dela šole in odgovornost za uresničevanje pravic učencev pa izhaja tudi iz 49. člena ZOFVI. Sodišče je zato zaključilo, da ravnateljevo nezakonito ravnanje v zvezi z opustitvijo prijave kazenskega pregona pristojnim organom v zvezi s sumom storitve kaznivega dejanja delavca predstavlja razrešitveni razlog po določbah Zakona o zavodih (Ur.l. RS, št. 12/1991).

2.2 Strokovni delavec kot prijavitelj kaznivega dejanja v kazenski zakonodaji

Prijavitveno dolžnost strokovnih delavcev (in tudi ostalih zaposlenih v VIZ) določa več pravnih predpisov. Najprej prikazujemo Kazenski zakonik (KZ-1), ki povsem jasno določa prijavitveno dolžnost preko njenega sankcioniranja s tem, ko določa opustitev prijave kot posebno kaznivo dejanje. Pri tem loči dve situaciji: opustitev ovadbe že izvršenega kaznivega dejanja (281. člen KZ-1) in opustitev ovadbe kaznivega dejanja, ki se šele bo zgodilo (280. člen KZ-1). Ob tem je treba poudariti, da ne gre za posebno kaznivo dejanje, ki ga lahko izvršijo le zaposleni v VIZ. Storilci kaznivega dejanja so vse osebe, ki vedo, da je bilo neko kaznivo dejanje izvršeno ali da se bo zgodilo.

- Opustitev prijave že izvršenega kaznivega dejanja – 281. člen KZ-1

Opustitev ovadbe kaznivega dejanja ali storilca je določena kot kaznivo dejanje v 281. členu KZ-1:

(1) *Kdor ve za storilca kaznivega dejanja, za katero je z zakonom predpisana kazen najmanj petnajstih let zapora ali dosmrtnega zapora, ali kdor samo ve, da je bilo tako dejanje storjeno, pa tega ne naznani, čeprav je od take ovadbe odvisno, da se storilec ali dejanje pravočasno odkrije, se kaznuje z zaporom do treh let.*

(2) *Uradna oseba, ki zavestno opusti ovadbo kaznivega dejanja, za katero zve pri opravljanju svoje službe, če je zanj z zakonom predpisana kazen treh ali več let zapora, storilec pa se preganja po uradni dolžnosti, se kaznuje z zaporom do treh let.*

Nekaj kazenskopravnih značilnosti kaznivega dejanja po 281.členu KZ-1:

- V I. odstavku je zajeta temeljna oblika kaznivega dejanja, ki je splošno glede na možnega storilca (*delictum commune, delictum non-proprium*) – izvrši ga lahko kdorkoli, zanj se ne zahtevajo posebne lastnosti. Drugi odstavek pa zajema težjo, kvalificirano obliko kaznivega dejanja, ki pa jo lahko izvrši le uradna oseba – v kvalificirani obliki je zato kaznivo dejanje posebno glede možnega storilca.⁵⁷ Status storilca pri tem *delictum proprium* (uradna oseba) je sicer temeljno opredeljen že v samem KZ-1, konkretno v 99/I. členu s kar osmimi točkami. V nadaljevanju bo posebej pojasnjeno, kdo od zaposlenih v VIZ ima status uradne osebe.
- Kaznivo dejanje je opustitveno in zato trajajoče. To pomeni, da storilec z ravnanjem (opustitvijo prijave) ustvari protipravno stanje, ki ga določen čas vzdržuje. Ravno vzdrževanje protipravnega stanja je bistvo inkriminacije po 281. členu KZ-1. Kot trajajoče kaznivo dejanje ima dve točki dokončanja: formalno dokončanje, ko storilec s svojim pasivnim ravnanjem ustvari prepovedano stanje ter materialno dokončanje, ko to prepovedano stanje iz takega ali drugačnega vzroka preneha. Za čas izvršitve trajajočih kaznivih dejanj velja čas, ko je prenehalo protipravno stanje (materialno dokončanje), in sicer v zvezi z vprašanjem, kateri zakon je treba uporabiti, v zvezi z zastaralnimi roki in v zvezi s storilčevo starostjo. Toda v zvezi z vprašanji o storilčevi prištevnosti in krivdi se upošteva kot čas izvršitve čas, ko je storilec povzročil

⁵⁷ Temeljno o pojmu *delictum proprium* glej Bavcon, 2017.

protipravno stanje (formalno dokončanje), ko je opustil prijavo kaznivega dejanja. Sostorilci in pomagači lahko vstopajo v kaznivo dejanje tudi še v času trajanja protipravnega stanja, vse dokler dejanje ni materialno dokončano. V času med formalnim in materialnim dokončanjem pa ne prihaja več v poštev institut prostovoljnega odstopa (Bavcon in drugi, 2013).

- Posebna značilnost inkriminacije po I. odstavku je objektivni pogoj kaznivosti, ki ga predstavlja besedilo: »čeprav je od take ovadbe odvisno, da se storilec ali dejanje pravočasno odkrije«. Gre za poseben znak v opisu kaznivega dejanja, ki načeloma ne zahteva in tudi ne prenese nobenega krivdnega odnosa storilca. V II. odstavku pa objektivni pogoj kaznivosti ni določen.
- Kaznivo dejanje iz 281. člena KZ-1 je naklepno, izvršiti ga je mogoče z direktnim ali eventualnim naklepom. Ni potrebno, da bi bil naklep obarvan z željo po zamudi pri odkrivanju storilca ali kaznivega dejanja, ki se ne prijavlja.
- V III. odstavku⁵⁸ so navedene osebe, katerih opustitev prijave ni kazniva zaradi njihovega posebnega odnosa s storilcem (zakonec, sorodnik v ravni vrsti, spovednik...). Ker ocenjujemo, da ta odstavek ni relevanten za obravnavano temo, ga ne analiziramo.

Naj povzamemo značilnosti kaznivega dejanja po 281. členu KZ-1, relevantne za prijavitveno dolžnost strokovnih delavcev VIZ:

- Vsi zaposleni v VIZ (ne le strokovni delavci) so dolžni prijaviti kaznivo dejanje, za katero je predpisana kazen zapora najmanj 15 let, torej najhujša kazniva dejanja (uboj, umor).
- Uradne osebe so kazensko odgovorne za opustitev prijave tudi lažjih kaznivih dejanj, to so tista, za katera je predpisana kazen tri leta zapora ali več. Paleta kaznivih dejanj, ki ustrezajo temu kriteriju, je zelo raznovrstna (spolne zlorabe, nasilna kazniva dejanja...).

⁵⁸ Tretji odstavek 281. člena KZ-1: »Kdor opusti ovadbo, se ne kaznuje, če je storilec zakonec, oseba, s katero živi v zunajzakonski skupnosti ali registrirani istospolni partnerski skupnosti, krvni sorodnik v ravni vrsti, brat ali sestra, posvojitelj ali posvojenec ali če je zagovornik, zdravnik ali spovednik storilca. Ker se katera od oseb iz tega odstavka razen zagovornika, zdravnika ali spovednika ne kaznuje za opustitev ovadbe iz prvega odstavka tega člena, se za opustitev ovadbe ne kaznuje niti njen zakonec niti oseba, s katero živi v zunajzakonski skupnosti niti partner iz registrirane istospolne partnerske skupnosti.«

Ključno je torej vprašanje, kdo od zaposlenih v VIZ ima status uradne osebe, saj je od tega odvisna njegova kazenska odgovornost v primeru opustitve prijave kaznivega dejanja. Zato v nadaljevanju prikazujemo stališča sodne prakse glede tega vprašanja.

- **Strokovni delavec VIZ kot uradna oseba – analiza sodne prakse**

Kazenski zakonik pri večih kaznivih dejanjih določa, da ga lahko izvrši le uradna oseba ali pa je predpisana višja kazen, če ga izvrši uradna oseba. Status uradne osebe je zato zelo pomemben zakonski znak nekaterih kaznivih dejanj in sam Kazenski zakonik vsebuje obsežno opredelitev tega statusa v prvem odstavku 99. člena, ki ga v nadaljevanju navajamo v celoti:

(1) Uradna oseba po tem zakoniku je lahko:

- 1) poslanec državnega zbora, član državnega sveta in član lokalnega ali pokrajinskega predstavnškega telesa;*
- 2) sodnik ustavnega sodišča, sodnik, sodnik porotnik, državni tožilec ali državni pravobranilec;*
- 3) oseba, ki pri državnem organu ali organu samoupravne lokalne skupnosti ali pri drugi osebi javnega prava opravlja uradne naloge ali ima uradno funkcijo z vodstvenimi pooblastili in odgovornostmi;*
- 4) druga oseba, ki opravlja posamezne uradne naloge na podlagi pooblastil, ki jih ji daje zakon ali na podlagi zakona izdani predpisi (javno pooblastilo) ali na podlagi zakona sklenjena pogodba o arbitraži;*
- 5) vojaška oseba, ki je kot taka določena s posebnimi predpisi, kadar gre za posebna kazniva dejanja, pri katerih je navedena uradna oseba, pa niso določena kot kazniva dejanja zoper vojaško dolžnost;*
- 6) oseba, ki v tuji državi na kateri koli ravni opravlja zakonodajno, izvršilno ali sodno nalogo oziroma drugo uradno dolžnost in po vsebini izpolnjuje pogoje iz 1., 2. ali 3. točke tega odstavka;*
- 7) oseba, ki ji mednarodna javna organizacija daje položaj uradne osebe in po vsebini izpolnjuje pogoje iz 1., 2. ali 3. točke tega odstavka;*
- 8) oseba, ki pri mednarodnem sodišču opravlja sodniško, tožilsko ali drugo uradno dolžnost ali nalogo.*

Pri vprašanju, ali katera od točk I. odstavka 99. člena KZ-1 zajema tudi učitelja, prideta v poštev 3. in 4. točka. Splošna opredelitev uradne osebe je zajeta v 3. točki, in sicer gre za osebo, ki pri državnem organu opravlja uradne naloge ali ima uradno funkcijo z vodstvenimi pooblastili in odgovornostmi. Glede na svoje naloge pri državnem organu ima torej status uradne osebe. Poleg navedenih oseb je uradna oseba tudi tista oseba, ki opravlja posamezne uradne naloge na podlagi pooblastil, ki jih ji daje zakon ali na podlagi zakona izdani predpis (4. točka prvega odstavka 99. člena KZ-1). Gre torej za osebo, ki sicer nima statusa uradne osebe, saj ne opravlja uradnih nalog pri državnem organu, pač pa opravlja takšne (uradne) naloge le v določenih primerih, na podlagi pooblastila, ki izhaja iz zakona. Tedaj tudi ta oseba izjemoma velja za uradno osebo, vendar le v okviru opravljanja navedenih nalog. In poudarek je na slednjem.

Korošec (1997, str. 37) ugotavlja, da mora vprašanje, kdaj je pripadnik določenega poklica oziroma delavec na določenem delovnem mestu uradna oseba v smislu kazenske zakonodaje, reševati sodna praksa od primera do primera. In stališče sodne prakse je, da je učitelj lahko uradna oseba le po 4. točki prvega odstavka 99. člena KZ-1 pod pogojem, da opravlja določene uradne naloge. Ob tem je treba jasno poudariti nesporno stališče, zastopano v sodni praksi, da »pri opravljanju pedagoškega dela, katerega vsebina je poučevanje, vzgoja in tudi zagotavljanje discipline, učitelj ni uradna oseba« (Vrhovno sodišče RS, sodba I Ips 146/98 z dne 29.8.2002). Poglejmo stališča sodne prakse, katere so tiste naloge, ki jih opravlja strokovni delavec (učitelj) in so takšne narave, da jih je treba označiti za uradne naloge, učitelja pa pri opravljanju teh nalog za uradno osebo

1. Učitelj bi lahko imel v določenih primerih lastnost uradne osebe, npr. ko izdaja spričevala, diplome in morebitne druge uradne listine, pri čemer bi veljal takšen status le v zvezi s temi delovnimi dolžnostmi. (Vrhovno sodišče RS, Sodba I Ips 146/98 z dne 29.8.2002)

Sodišče prve stopnje je obsodilo učitelja tehničnega pouka in fizike za izvršitev treh kaznivih dejanj kršitve človeškega dostojanstva z zlorabo uradnega položaja ali uradnih pravic po 1. odstavku 270. člena KZ, ker je kot uradna oseba pri opravljanju službe z zlorabo svojega uradnega položaja in pravic z drugim grdo ravnal, s tem, da je v osnovni šoli pri opravljanju službe v navedeni šoli 1. vrgel učencu T.C. v glavo lesen kvader, 2. s krajšo letvijo, oblepljeno s smirkovim papirjem, udaril po glavi učenca B.G., zaradi česar je imel G. po

obrazu vidne poškodbe, krvavel je, bolela ga je glava in mu je bilo slabo, 3. udaril učenca L.G. z roko po obrazu, v posledici česar je ta počepnil, pri udarcu pa utrpel presekanino spodnje ustnice, iz katere je krvavel. Vrhovno sodišče je ugotovilo, da šolska zakonodaja določa pogoje za opravljanje vzgojno-izobraževalne dejavnosti, ureja način njenega opravljanja, obenem pa je v primeru izpolnjevanja opisanih pogojev izvajalcem te dejavnosti na podlagi te zakonodaje takšna dejavnost dovoljena. Nedvomno je s tem izvajalcem vzgojno-izobraževalne dejavnosti, pedagoškim delavcem v vzgojno-izobraževalnih zavodih, dano zakonsko pooblastilo za opravljanje dejavnosti vzgoje in izobraževanja in je s tem izpolnjen eden od pogojev po 3. točki 1. odstavka 126. člena KZ (sedanja 4. točka prvega odstavka 99. člena KZ-1). Ključen za rešitev zastavljenega vprašanja je torej odgovor, ali lahko opravljanje poklica učitelja in s tem pedagoškega dela, ki poleg izobraževanja še posebej na stopnji osnovne šole zajema tudi vzgojo, razlagamo kot opravljanje uradnih dolžnosti. Po oceni Vrhovnega sodišča je odgovor na to vprašanje negativen. Ni dvoma, da je dejavnost vzgoje in izobraževanja v javnem interesu. Norme sicer določajo pooblastila in dolžnosti učitelja, odnos med učiteljem in učencem, še posebej na stopnji osnovnega šolstva, pa je v določeni meri mogoče označiti kot odnos nadrejenega s podrejenim. Kljub temu takšna ugotovitev ne vsebuje tudi zaključka, da s tem učitelj v okviru pedagoške dejavnosti opravlja uradne dolžnosti in bi ga bilo posledično mogoče šteti za uradno osebo. Glede na to, da ne obstoji dovolj določna norma, z razlago katere bi lahko napravili takšen zaključek, je namreč skladno z načelom zakonitosti mogoče ugotoviti zgolj nasprotno. Pedagoška dejavnost torej ne predstavlja opravljanja uradne dolžnosti. V določenih primerih bi lahko tudi učitelj imel lastnost uradne osebe, in sicer v primerih, ko npr. izdaja spričevala, diplome in morebitne druge uradne listine, pri čemer bi veljal takšen status le v zvezi s temi delovnimi dolžnostmi, ne pa tudi ob opravljanju pedagoškega dela, katerega vsebina so poučevanje, vzgoja, pa tudi zagotavljanje discipline. Zakonodajalec ob sprejemanju kazenske in šolske zakonodaje, kljub moralno etičnim zahtevam pedagoškega poklica, očitno ni imel namena pedagoških delavcev sprejeti v krog uradnih oseb, saj bi sicer lahko takšen status določil bodisi v kazenski zakonodaji bodisi v okviru šolske zakonodaje.

2. Izdajanje zaključnega spričevala je uradno dejanje. Izdaja zaključnega spričevala ima nujno podlago v ocenah zaključnega izpita, vendar ocenjevanje kandidatov na izpitu ni uradno dejanje? (Vrhovno sodišče, sodba I Ips 197/2006 z dne 28.09.2006)

Z zaključnim izpitom se preverja in ocenjuje znanje, potrebno za pridobitev javno veljavne izobrazbe, določitev ocen in na podlagi le teh izdaja spričevala, pa sta po mnenju vrhovnega državnega tožilca torej neločljivo povezani ravnanji, ki ju lahko izvajajo le osebe s statusom uradne osebe. Vendar je Vrhovno sodišče zavzelo stališče, da izdaja zaključnega spričevala, ki ga izda predstojnik šolskega centra ali druga pooblaščen oseba, lahko predstavlja takšno ravnanje, ki ustreza statusu uradne osebe. Nikakor pa ne moremo statusa uradne osebe raztegniti na čas izpraševanja v komisiji.

3. Preverjanje in ocenjevanje znanja pri posameznem predmetu mature na podlagi strokovnega znanja in navodil za ocenjevanje je strokovno opravilo in ne izvrševanje uradnih nalog, ocenjevalec pa ne uradna oseba. (Vrhovno sodišče RS, sodba I Ips 12957/2010-51 z dne 8.3.2012)

Na podlagi Pravilnika o poklicni maturi je bila obsojenka s sklepom Šolske maturitetne komisije imenovana v šolsko izpitno komisijo za spomladanski rok poklicne mature kot ena od dveh ocenjevalk pisne naloge iz predmeta madžarščina za dijakinjo S.K. Sodišče prve stopnje je ugotovilo, da je storila kaznivo dejanje. Po ugotovitvi sodišča prve stopnje je obsojenka očitano ji kaznivo dejanje storila kaznivo dejanje ponareditve ali uničenja uradne listine, knjige, spisa ali arhivskega gradiva po prvem odstavku 259. člena Kazenskega zakonika. Očitano dejanje je storila tako, da je po predhodno poslanem sporočilu, v katerem je S. K. sporočila, da naj pride v šolo in prinese s seboj kemični svinčnik, s katerim je pisala maturitetno nalogo, le-tej na vpogled predložila rešitve in izpitno polo iz predmeta madžarščine in ji narekovala pravilne odgovore, tako da je S. K. po njenem nareku v svojih že oddanih izpitnih polah pri nekaterih vprašanjih vpisala oziroma dopisala pravilne odgovore. Sodišče prve stopnje je presodilo, da je obsojenka navedeno dejanje izvršila kot uradna oseba v smislu 4. točke prvega odstavka 99. člena KZ-1 ter da je izpitna pola uradna listina, saj jo izdaja Državni izpitni center, z njo pa se dokazuje znanje kandidata pri predmetu. Navedenim zaključkom je pritrdilo tudi sodišče druge stopnje. Sodišče je torej odločilo, da je učiteljica pri popravljajanju maturitetne naloge delovala kot uradna oseba. Vrhovno sodišče pa je poudarilo, da dejstvo, da je bila učiteljica s sklepom, izdanima na podlagi Zakona o maturi, še ne pomeni, da je s tem učiteljica postala uradna oseba po 4. točki prvega odstavka 99. člena KZ-1. Njena naloga ni bila niti ugotavljanje splošnega uspeha kandidatke na maturi niti izdaja maturitetnega spričevala – obe nalogi bi bilo glede na prejšnjo sodno prakso mogoče šteti za uradni nalogi. Preverjanje in ocenjevanje znanja kandidata pri posameznem predmetu pa je strokovno opravilo in ne izvrševanje uradnih nalog oziroma akt oblastvene narave.

Iz navedenih primerov izhaja naslednje: strokovni delavec, ki v okviru pedagoškega in vzgojnega dela izve za kaznivo dejanje, bo kazensko odgovarjal za opustitev njegove prijave policiji po I. odstavku 281. člena, ker pri opravljanju teh nalog nima statusa uradne osebe. Status uradne osebe pa ima zaradi svojih oblastnih pooblastil ravnatelj VIZ in če izve za kaznivo dejanje, bo za opustitev njegove prijave odgovarjal po II. odstavku 281. člena KZ-1.

- Opustitev prijave, da se pripravlja kaznivo dejanje – 280. člen KZ-1

Strokovni delavci VIZ lahko pri svojem delu tudi izve, da se neko kaznivo dejanje šele bo zgodilo. Za opustitev takšne prijave je Kazenski zakonik določil kazensko odgovornost v okviru kaznivega dejanja po 280. členu:

(1) Kdor ve, da se pripravlja kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana kazen treh ali več let zavora, pa ga v času, ko se je dalo še preprečiti, ne naznani in je bilo dejanje poskušeno ali dokončano, se kaznuje z zaporom do enega leta.

(2) Če je šlo pri dejanju iz prejšnjega odstavka za kaznivo dejanje, za katero je z zakonom predpisana kazen najmanj petnajst let zavora ali dosmrtni zapor, se storilec kaznuje z zaporom do treh let.

Nekaj kazenskopravnih značilnosti kaznivega dejanja po 280. členu:

- Kaznivo dejanje je splošno glede na možnega storilca (*delictum commune, delictum non-proprium*). Zanimivo je, da za razliko od vsebinsko sorodne inkriminacije opustitve ovadbe (že storjenega) kaznivega dejanja ali storilca iz 281. člena KZ-1 to kaznivo dejanje nima kvalificirane oblike, vezane na uradno osebo kot storilca.
- Inkriminacija je trajajoča z dvema točkama izvršitve, kot je bilo opisano pri kaznivem dejanju po 281. členu. Prav tako pa, kot inkriminacija iz 281. člena, vsebuje objektivni pogoj kaznivosti (»in je bilo dejanje poskušeno ali dokončano«), do katerega se ne ugotavlja krivdni odnos storilca.
- Opustitelj ovadbe je kazensko odgovoren, če ve, da »se pripravlja kaznivo dejanje«. To ne zajame primerov, ko nekdo napoveduje, da bo storil kaznivo dejanje, pa je osebi, ki ve za takšno izjavo znano, da ni resne verjetnosti, da bo do tega zares prišlo. Velja standard minimalne verodostojnosti podatka o pripravi kaznivega dejanja, seveda pa se ne zahteva velika verjetnost ali gotovost. Zadošča, da potencialni storilec

zgolj najavi, da bo dejanje izvršil le pod določenimi pogoji. Pri tem ni treba, da je izpolnitev teh pogojev posebej verjetna (Korošec, v pripravi).

- Kaznivo dejanje iz 280. člena KZ-1 je naklepen delikt, izvršiti ga je mogoče z direktnim in eventualnim naklepom.
- Podobno kot pri 281. členu, so tudi v tej inkriminaciji navedene osebe, za katere je izključena kaznivost opustitev prijave zaradi določene vezi s potencialnim storilcem kaznivega dejanja.⁵⁹

Strokovni delavec VIZ bi za opustitev prijave kaznivega dejanja, ki se šele bo zgodilo, odgovarjal ob izpolnitvi naslednjih pogojev:

- Razpolagati mora z verodostojnimi podatki, da bo izvršeno kaznivo dejanje.
- Za kaznivo dejanje, ki se pripravlja, je predpisana kazen najmanj tri leta zapora.
- Prijava bi izvršitev kaznivega dejanja lahko preprečila.

Težko si je predstavljati situacije, ko bi bil izpolnjen prvi pogoj, lahko pa se seveda zgodijo. Če na primer učenec višjega razreda osnovne šole ob negativni oceni izjavi, da bo ubil učiteljico, je treba oceniti, ali so njegove grožnje resne ali pa gre za izjavo, dano v trenutni jezi in ali druge okoliščine (siceršnje vedenje tega učenca) kažejo na to, da je takšna grožnja resna in uresničljiva. To seveda ne pomeni, da bi bila prijava takšne grožnje policiji napačna odločitev. Pomeni le, da v primeru, da prijave policiji strokovni delavec ne bo podal, ne bo storil kaznivo dejanje po 280. členu KZ-1.

2.3 Drugi predpisi, ki strokovnemu delavcu nalagajo prijavitveno dolžnost

Nasilje v družini je v našem okolju prepoznano kot pojav, ki ga je treba preprečevati in kaznovati že nekaj desetletij. Posebno prelomnico v odnosu družbe do tega pojava pa predstavlja leto 2008, ko je bil sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, Ur.l.

⁵⁹ Tretji odstavek 280. člena: »Kdor ne naznani, da se pripravlja kaznivo dejanje iz prvega odstavka tega člena, se ne kaznuje, če je storilec zakonec, oseba, s katero živi v zunajzakonski skupnosti ali registrirani istospolni partnerski skupnosti, krvni sorodnik v ravni vrsti, brat ali sestra, posvojitelj ali posvojenec. Če se katera od oseb, navedenih v tem odstavku, ne kaznuje za opustitev ovadbe iz prvega odstavka tega člena, se za opustitev ovadbe ne kaznuje niti njen zakonec ali oseba, s katero živi v zunajzakonski skupnosti niti partner iz registrirane istospolne partnerske skupnosti.«

RS, št. 16/2008, 68/2016). Prelomnico predstavlja zato, ker je do njegovega sprejema v bil v pravnih predpisih deležen pozornosti le storilec (njegova kazenska odgovornost), ZPND pa se posveča žrtvam. Slovenija je z njim oblikovala sistemski model obravnavanja nasilja v družini; organi in organizacije, ki zaznajo nasilje, so ga dolžne obravnavati v okviru svojih pristojnosti in sodelovati z drugimi organi in organizacijami zato, da bo žrtev deležna celovite pomoči. Okrog žrtev nasilja v družini se tako sklenuje krog, ki ji zagotovi varnost in dolgoročno reševanje njenih težav. Vzgojno-izobraževalni zavodi so pomemben in nepogrešljiv člen tega kroga, kadar je žrtev otrok (Filipčič, 2012). ZPND posebej izpostavlja prijavitveno dolžnost primerov nasilja v družini tako centrom za socialno delo, kot tudi policiji, saj lahko organi in organizacije pomagajo le tistim žrtvam, za katere izvedo.

ZPND v 6. členu določa dolžnost prijave, pri tem pa je vsebina te dolžnosti odvisna od starosti žrtve in njene sposobnosti skrbeti zase. V VIZ so praviloma vključene mladoletne osebe, lahko pa tudi polnoletne (polnoletni udeleženci programov srednjih šol ali gojenci vzgojnih zavodov). Zato pogledajmo dolžnost prijave za obe starostni skupini.

- **Žrtev nasilja v družini je mladoletna oseba (ali oseba, ki ni sposobna skrbeti zase)**

Drugi odstavek 6. člena ZPND določa:

Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oziroma delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih, vzgojno-izobraževalnih zavodov in socialnih zavodov, ter izvajalci vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvesti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je žrtev nasilja otrok ali oseba, ki zaradi osebnih okoliščin ni sposobna skrbeti zase.

Gre za prijavo suma nasilja v družini, kot ga opredeljuje ZPND v 3. členu. Med oblike nasilja prišteva vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja, zanemarjanje, zalezovanje in telesno kaznovanje otrok, pri čemer en družinski član izvršuje nasilje nad drugim družinskim članom. Družinski člani so opredeljeni v 2. členu ZPND.

Pri opredelitvi nasilja po tem zakonu torej ni pomembno, kako intenzivno je nasilje, saj zakon izrecno pravi, da predstavlja nasilje »vsaka uporaba« prej navedenih oblik nasilja. To pomeni, da nasilje manjše intenzivnosti ne predstavlja nujno tudi kaznivega dejanja. Kot primer navedimo telesno kaznovanje otrok, ki je bilo k oblikam nasilja v družini dodano z novelo leta 2016. Telesno kaznovanje otrok predstavlja kaznivo dejanje le v primeru večje intenzivnosti, če ga je mogoče označiti kot »surovo ravnanje« v okviru 192. člena KZ-1 ali če je bila s telesnim kaznovanjem povzročena telesna poškodba. Podobno je z ostalimi oblikami nasilja v družini, kot ga opredeljuje ZPND. Takšne razlike so upravičene. Kazensko pravo mora biti pridržano za najbolj zavržna in škodljiva ravnanja, ki terjajo kaznovanje. Namen ZPND pa ni uvajati represivnih sankcij za storilca, ampak zagotoviti žrtvi pomoč t.i. nerepresivnih organov. Zato so opredelitve nasilja širše in ohlapnejše. Tudi z ravnanji, ki ne dosegajo praga kaznivih dejanj, je lahko žrtev viktimizirana in travmatizirana in potrebuje usklajeno pomoč različnih organov in organizacij. In za to pomoč organi tudi ne potrebujejo natančne in nedvoumne opredelitve nasilja (kot je to sicer značilno za kazensko pravo), ker takšne opredelitve niso razlog za poseg v pravice oseb (kot je to značilno za kazenske sankcije).

Poleg navedenega je treba poudariti še eno značilnost širše opredelitve nasilja v družini, ko govorimo o zaščiti otrok. ZPND v 4. členu določa:

Otrok je žrtev nasilja tudi, če je prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja.

Če npr. partner pretepa partnerko, ni pa nasilen do otroka, je tudi takšen otrok žrtev njegovega nasilja in kljub morebitnemu nasprotovanju partnerke – otrokove matere je takšen primer v skladu z 2. odstavkom 6. člena ZPND potrebno prijaviti zaradi varovanja koristi otroka (Filipčič, 2014).

V luči navedenega razlikovanja med nasiljem, opredeljenim v ZPND in nasilnimi kaznivimi dejanji v KZ-1, je treba razumeti tudi prijavitveno dolžnost iz 6. člena ZPND. Ta določba nalaga dolžnost vsakemu strokovnemu delavcu VIZ, da (tudi) policiji prijavi nasilje, kot ga opredeljuje ZPND. Ob tem ZPND ne določa sankcije za opustitev prijave. Sankcija pa nastopi po KZ-1 le, če gre za ustrezno težko kaznivo dejanje po 281. členu KZ-1, kot je bilo opisano zgoraj. Kaj pa v ostalih primerih, kako naj ravna strokovni delavec? Na te dileme odgovarja

»Dogovor v zvezi z opravljanjem nalog za zaščito otrok, ki izhajajo iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini», ki so ga leta 2013 sprejela tri ministrstva (Ministrstvo za delo, družino socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport ter Ministrstvo za notranje zadeve). V dogovoru je med drugim zapisano: “Kadar VIZ dvomi, ali je posamezni dogodek nasilje ali sum kaznivega dejanja nasilja nad otrokom, se o tem posvetuje z drugimi strokovnimi službami (policijo, CSD).” Tako bo policija lahko VIZ povedala, ali je podano kakšno kaznivo dejanje, v tem primeru pa že nastopi prijava po 145. členu ZKP, kot je bilo že opisano v tem prispevku. Dogovor sicer govori o tem, da se VIZ posvetuje s policijo. Kaj to pomeni za dilemo posamičnega strokovnega delavca VIZ? Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode nalaga vsakemu strokovnemu delavcu VIZ (in tudi vsakemu drugemu zaposlenemu), da informacijo o sumu nasilja v družini vedno, ne glede na njegovo težo, takoj obvesti svetovalnega delavca, ta pa ravnatelja. Glede dileme o prijavitveni dolžnosti (če je podano kaznivo dejanje) se lahko v imenu VIZ s policijo posvetuje ravnatelj ali svetovalni delavec in to ni dolžnost vsakega strokovnega delavca.⁶⁰

- **Žrtev nasilja v družini je polnoletna oseba, vključena v VIZ**

V primeru polnoletnih žrtev nasilja v družini je prijavitvena dolžnost določena v prvem odstavku 6. člena ZPND:

Organi in organizacije ter nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, so dolžni o tem takoj obvestiti center za socialno delo, razen v primeru, če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti.

ZPND v tem primeru s prijavitveno dolžnostjo ne veže strokovnega delavca, ampak VIZ, torej ravnatelja kot uradno osebo. Vendar pa Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode izrecno določa: “Ta pravilnik se uporablja tudi v primeru nasilja v družini nad polnoletnim udeležencem izobraževanja po javno veljavnih programih.” To

⁶⁰ Ravnanje VIZ po zaznavi nasilja v družini je podrobneje opisano v Filipčič in Klemenčič, 2011.

pomeni enak način postopanja ob zaznavi suma s strani strokovnega delavca in postopek posredovanja informacij znotraj VIZ. Res gre za podzakonski akt, ki pa ni zato nič manj zavezujoč od zakona.

3 SKLEPNO

Strokovni delavci VIZ se ob zaznavi kaznivega dejanja srečajo z vprašanjem, ali so ga dolžni prijaviti in ob tem se lahko pojavijo številne etične in strokovne dileme. V prispevku jih ne naslavljamo, analiziramo pa prijavitveno dolžnost kot pravno vprašanje. Prikazani so predpisi, ki zavezujejo strokovnega delavca (in ravnatelja) k prijavi; predpisov je veliko in strokovni delavec se le težka znajde med njimi. Njihovo poznavanje pa ni pomembno le zato, da se strokovni delavec izogne morebitni odgovornosti zaradi kršitev, storjenih iz nepoznavanja prava. Poznati jih je pomembno tudi zato, ker ga prijavitvena dolžnost odvezuje varovanja poklicne skrivnosti. V določenih primerih tako pravo daje prednost prijavi kaznivega dejanja zaradi zagotavljanja varnosti (žrtev in družbe) in pravičnosti.

Literatura:

Bavcon L., Šelih A., Korošec D, Ambrož M., Filipčič K. (2017) Kazensko pravo, Splošni del. 6. izd. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

D. Korošec, K. Filipčič, S. Zdolšek (ur.): Veliki znanstveni komentar KZ-1 - posebni del. Ljubljana: Uradni list RS, 2018 [tipkopolis, v pripravi za tisk].

Filipčič K. (2012). O pravnih vidikih odzivanja na nasilje v družini, V Muršič M. (avtor, Filipčič K. (2012). O pravnih vidikih odzivanja na nasilje v družini, V Muršič M. (avtor, urednik), Filipčič K, Pušnik M., Klemenčič I., Lešnik D. (O)krog nasilja v družini in šoli : soočanje šole/vrtca z nasiljem nad otroki. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Filipčič K. (2014) Zakonodaja na področju preprečevanja nasilja v družini v Sloveniji. V: Veselič Š. (ur.), Horvat D. (ur.), Plaz M. (ur.). Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja : izdaja ob 25. obletnici delovanja Društva SOS telefon. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke - žrtve nasilja.

Filipčič K., Klemenčič I. (2011) Obravnavanje nasilja v družini : priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih. 1. natis. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Horvat Š. (2004) Zakon o kazenskem postopku (ZKP) s komentarjem, GV Založba, Ljubljana.

Korošec D. (1997) Poklicna skrivnost v slovenski kazenski zakonodaji – med prepovedjo in dolžnostjo izdaje podatkov, v Pavlovič Z.: Slabo ravnanje z otroki v Sloveniji . opažanje in obravnavanje, Ljubljana, str. 31 – 44.

Pravni viri:

Kazenski zakonik (Ur.l. RS, št. 55/08 s spremembami)

Pravilnik o obravnavi nasilja v družini za vzgojno-izobraževalne zavode (Ur.l. RS, št. 16/08)

Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju osnovnošolskega izobraževanja (Ur.l. RS, št. 80/04 in 76/08)

Pravilnik o zbiranju in varstvu osebnih podatkov na področju predšolske vzgoje (Ur.l. RS, št. 80/2004).

Zakon o kazenskem postopku (Ur.l. RS, št. 63/1994 in nadaljnje spremembe)

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI, Ur.l. RS, št. 12/96 s spremembami)

Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND, Ur.l. RS, št. 16/2008, 68/2016)

Zakon o zavodih (Ur.l. RS, št. 12/1991).

Sodbe slovenskih sodišč:

Višje delovno in socialno sodišče v Ljubljani, sodba Pdp 716/2013 z dne 24.10.2013.

Vrhovno sodišče RS, sodba I Ips 146/98 z dne 29.8.2002.

Vrhovno sodišče, sodba I Ips 197/2006 z dne 28.9.2006.

Vrhovno sodišče RS, sodba I Ips 12957/2010-51 z dne 8.3.2012.

Ostalo:

Dogovor v zvezi z opravljanjem nalog za zaščito otrok, ki izhajajo iz Zakona o preprečevanju nasilja v družini – dostopen na http://www.os-frankolovo.si/files/2014/07/Dogovor_MIZS_MNZ_MDDSZ_131205.pdf

PREGLED SODNE PRAKSE NA PODROČJU KAZENSKE ODGOVORNOSTI STROKOVNIH DELAVCEV VIZ

Nika Cotič, Matjaž Ambrož

V tem delu projekta je bil naš namen zbrati in sistematizirati sodno prakso s področja kaznivih dejanj v VIZ, hkrati pa opozoriti na značilna pravna vprašanja, ki jih te zadeve odpirajo.

Izhodišče za iskanje in zbiranje sodne prakse s področja kaznivih dejanj v VIZ so bile spletne baze sodne prakse. Ker gre pri vprašanju kazenske odgovornosti strokovnih delavcev VIZ za raznolika kazniva dejanja in zato iskanje po posameznih kaznivih dejanjih ne prid v poštev, spletne baze pa ne ponujajo možnosti iskanja po značilnostih oziroma poklicu storilca, smo sodbe najprej iskali po ključnih besedah in kombinacijah ključnih besed (obtožen/obsojen učitelj/ica, vzgojitelj/ica, ravnatelj/ica, vzgojno–izobraževalni zavod itd.). Tako dobljeni rezultati so bili še pomanjkljivi, saj so se omenjene ključne besede pojavljale tudi v sodbah, ki niso bile relevantne za nas (po drugi strani pa vsa sodna praksa za zdaj še ni digitalizirana). Rezultate iskanja je bilo treba zato natančneje pregledati in iz množice zadetkov izluščiti relevantne. Ker so v spletnih bazah za zdaj na voljo le sodbe Vrhovnega sodišča in višjih sodišč, ne pa tudi sodbe okrožnih in okrajnih sodišč, smo na podlagi opravičnih števil sodb s portala pisno zaprosili sodišča za manjkajoče sodbe prve in druge stopnje (še te pogosto omogočijo nadrobnejšo seznanitev z dejanskim stanjem zadeve).

Z iskanjem relevantnih zadev smo nadaljevali na slovenskih medijskih portalih, prav tako z uporabo ključnih besed. Za nekaj zadev smo izvedeli tudi iz neposrednih konzultacij z zaposlenimi v pravosodju, zlasti je bila dobrodošla pomoč vrhovnega sodnika in strokovnih sodelavcev Vrhovnega sodišča RS. V zadevah, ki smo jih našli v medijskih portalih, nismo imeli podatkov o opravičnih številkah sodb, zato smo v teh primerih za sodbe vseh treh stopenj zaprosili sodišča s pomočjo osebnih podatkov obtožencev, datumov glavnih obravnav in navedbami kaznivih dejanj, ki so jih razkrivali medijski zapisi.

Vso prejeto gradivo smo preštudirali in ekscerpirali po v naprej izdelanem ključu (opravilne številke, podatki o storilcu, opis dejanskega stanja, pravna kvalifikacija, sporna pravna vprašanja, odločitve sodišč, podatki o izrečenih kazenskih sankcijah). Na podlagi izpisanih podatkov smo oblikovali tabelo, ki jo temu poglavju prilagamo, saj nudi celovit pregled sodne prakse v zvezi s kaznivimi dejanji v VIZ pri nas. Ob iskanju relevantnih zadev smo našli tudi na zadeve, pri katerih storilci niso strokovni delavci VIZ v strogem pomenu besede (npr. vratar dijaškega doma, duhovnik). Kljub temu teh zadev nismo izločili, saj so bila kazniva dejanja izvršena v vzgojno izobraževalnem okolju in odpirajo domala enaka pravna vprašanja, kot jih odpirajo zadeve, v katerih so obdolženci strokovni delavci VIZ. V tem pogledu so pravna stališča, ki so jih sodišča zavzela v teh zadevah, relevantna za razumevanje sodne prakse na področju kaznivih dejanj v VIZ.

Zaradi večje preglednosti smo obravnavana kazniva dejanja razvrstili v tri skupine. V prvi skupini so kazniva dejanja zoper spolno nedotakljivost, v drugi skupini so kazniva dejanja, s katerimi je bilo poseženo v življenje ali telo učencev oziroma varovancev, v tretji skupini pa so kazniva dejanja zoper uradno dolžnost, javna pooblastila in javna sredstva ter zoper premoženje.

1 KAZNIVA DEJANJA ZOPER SPOLNO NEDOTAKLJIVOST UČENCEV OZIROMA VAROVANCEV

Kazniva dejanja, ki so najpogosteje predmet kazenskih postopkov zoper strokovne delavce vzgojno-izobraževalnih zavodov, so tista zoper spolno nedotakljivost učencev oziroma varovancev. V sodni praksi se v tej zvezi pojavljata dve skupini kaznivih dejanj, in sicer kazniva dejanja kršitve spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja (184. člen KZ, 174. členu KZ-1), kjer gre za primere, ko je žrtev stara nad petnajst let, ter kazniva dejanja spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let (183. členu KZ, 173. členu KZ-1). Slednja so pogostejša, od desetih primerov je kar osem takih, kjer so bile žrtve mlajše od petnajst let.

Storilci so bili kar v treh zadevah učitelji glasbe v glasbenih šolah. Dvakrat so sodišča obravnavala učitelja telesne vzgoje v osnovni šoli, vendar je bil en izmed njiju oproščen. V dveh zadevah je bilo v sodbah izrecno zapisano, da sta bila storilca izredno priljubljena pri učencih. V dveh zadevah, ko sta bili žrtvi starejši od petnajst let, sta bila storilca vratar v dijaškem domu in profesor geografije v srednji šoli, ki je svoj položaj izkoristil v šoli v

naravi. Žrtve so bile, razen v enem primeru, vedno dekleta. Posamezni storilec je imel v večini primerov večje število žrtev.

Od desetih zadev se je ena končala oprostilno, sedem se jih je končalo z nepogojno obsodbo (zaporna kazen med enim in štirimi leti), od tega je bil v štirih zadevah izrečen tudi varnostni ukrep opravljanja poklica učitelja. V dveh zadevah je bila izrečena pogojna kazen.

Pravna vprašanja, ki se pojavljajo v zadevah spolnih zlorab v vzgojno-izobraževalnih zavodih

1) Ali sta izpolnjena znaka očitane kaznivega dejanja »zloraba položaja« ter »zaupanje v vzgojo in varstvo«?

Obe kaznivi dejanji, spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let (3. odstavek 183. člena KZ oziroma 3. odstavek 173. člena KZ-1) in kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja (2. odstavek 184. člena KZ oziroma 2. odstavek 174. člena KZ-1), vsebujeta dva zakonska znaka, ki morata biti kumulativno izpolnjena. Prvi je zloraba položaja učitelja, vzgojitelja, skrbnika, posvojitelja, roditelja, duhovnika, zdravnika ali druge osebe, drugi znak pa je, da je tej osebi oškodovanec zaupan v učenje, vzgojo, zdravljenje, varstvo ali oskrbo. V sodni praksi se pojavlja dilema, ali sta v konkretnem primeru izpolnjena oba pogoja.

V prvi zadevi iz sodne prakse je nočni vratar v dijaškem domu ob dveh različnih priložnostih z univerzalnim ključem vstopil v sobi dveh dijakinj ter ju zlorabil. Vrhovno sodišče pojasnjuje, da to kaznivo dejanje lahko stori poleg oseb, ki opravljajo določen poklic ali so v posebnem razmerju do oškodovanca, tudi vsaka druga oseba, ki z zlorabo svojega položaja spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo, staro nad 15 let, ki mu je zaupana v učenje, vzgojo, varstvo in oskrbo. Obsojencu je bila v opis njegovih delovnih nalog poleg drugih stvari naložena skrb za varnost učencev v nočnem času. Besedo varstvo iz zakonskega besedila Vrhovno sodišče razlaga kot širši pojem, ki obsega vse možne oblike ugotavljanja varnega življenja oseb, ki uživajo takšno varstvo, torej tudi njihovo varnost. Obsojenec pa je svoj položaj zlorabil, ko je z univerzalnim ključem, ki ga je kot nočni čuvaj imel na voljo, vstopil v sobi oškodovank. Obsojencu očitani dejanji torej izpolnjujeta zakonske znake omenjenega kaznivega dejanja (povzeto po I Ips 289/2001 z dne 27.2.2003).

V drugi zadevi iz sodne prakse je učitelj v glasbeni šoli učenko ob več priložnostih prijemal za pas, jo prižemal k sebi ter jo otipaval po stegnih, zadnjici in prsni, enkrat pa jo skušal poljubiti, vendar se mu je oškodovanka odmaknila. V tej zadevi so bila sporna zlasti dejanska vprašanja, namreč ali je bil obdolženec oškodovankin učitelj, ali pa je bila ta zgolj članica pihalnega orkestra. Po ugotovitvah sodišča je bil obdolženec oškodovankin učitelj pri vodenju dveh glasbenih orkestrrov, v katerem je oškodovanka sodelovala kot učenka. Dejanje je obdolženi torej storil z zlorabo svojega položaja, saj je bil oškodovankin učitelj pri vodenju dveh glasbenih orkestrrov, v katerih je oškodovanka sodelovala kot učenka flavte.« (II Kp 14234/2013 z dne 15.4.2015)

V tretji zadevi je učitelj športne vzgoje v obdobju enega leta pet učenk otipaval, objemal, poljubljal in zoper eno celo uporabil silo, to pa je počel v bližini šole, v prostorih šole, v telovadnici in tudi v času šole v naravi. Prvostopenjsko sodišče je presodilo, da sta bila izpolnjena oba pogoja, in sicer da je storilec zlorabil svoj položaj in da so mu bile oškodovanke zaupane v učenje in vzgojo. Višje sodišče pritrjuje mnenju nižjega sodišča (I K 28350/2010 z dne 23.1.2012, II Kp 28350/2010 z dne 24. in 25.5.2012).

2) Kaj spada med spolna dejanja in vprašanje subjektivnega namena obtoženca?

V posameznih zadevah je lahko sporno, kako razumeti zakonski znak »spolno dejanje«. Po ustaljeni sodni praksi sem spadajo vsa tista dejanja, kjer pride do zadovoljevanja spolnega nagona na telesu oškodovanca. Priti mora torej do dotikanja teles med storilcem in oškodovancem, kar pomeni, da med njima obstoji določena fizična povezava, ni pa nujno, da gre za neposredno dotikanje spolnih organov. Cilj takšnih dotikov oziroma subjektivni namen obtoženca pa mora biti spolno vzdraženje oziroma zadovoljevanje spolnega nagona. (I K 28350/2010 z dne 23.1.2012, I K 80870/2010 z dne 7.11.2011, I Kp 587/2007 z dne 6.11.2007)

V zvezi s subjektivnim namenom obdolženca je relevantno tole stališče sodne prakse: »V okviru spolnih dejanj po Kazenskem zakonik za široke možnosti njihovega udejanjanja, od najhujših primerov do njihovega spodnjega praga. Za ugotavljanje, ali je obtoženi storil očitana dejanja s ciljem spolnega vzdraženja ali zadovoljevanja svojega spolnega nagona, sodišče meni, da ni mogoče izhajati iz zagovora obtoženca, ko to zanika. To bi namreč na splošno pomenilo, da tega kaznivega dejanja sploh ni

mogoče dokazati. Zato je potrebno po mnenju senata izhajati iz vseh ugotovljenih okoliščin obravnavane zadeve.« (I K 28350/2010 z dne 23.1.2012)

V primeru iz sodne prakse, kjer se je učitelj telesne vzgoje oškodovank pri skakanju čez kožo in igranju odbojke dotikal po intimnih predelih, je sodišče zavzelo sledeče stališče: »Za sodobno kazensko pravo res ni bistven motiv spolnega ugodja, to je, ali konkretno spolno dejanje (spolna praksa) storilcu (ali drugemu) prinaša spolno zadovoljstvo ali užitek. Ne glede na to pa je treba v konkretnih primerih fizičen poseg v spolno integriteto žrtve ocenjevati tudi v povezavi s subjektivnim namenom storilca v tem smislu, ali njegovo ravnanje izhaja iz spolnih pobud (kakršnihkoli, če tudi še tako sprevrženih). Šele ob izpolnitvi tega pogoja objektivno ravnanje storilca dobi lastnost spolnega ravnanja v smislu zakonskega znaka kaznivega dejanja. Po tem merilu se spolno tudi razlikuje od drugih podobnih dejanj, ki niso spolno motivirana, kar je pomembno za pravilno pravno opredelitev posameznih ravnanj (sodba Vrhovnega sodišča RS, opr. št. I Ips 411/2005).« Sodišče prve stopnje je po izvedbi dokazov ocenilo, da je v omenjenih primerih med telesom obtoženca kot učitelja telesne vzgoje in telesi oškodovank prihajalo do dotikov, ki so obsegali tudi zatrjevane dotike intimnih delov teles oškodovank, vendar je šlo za kratkotrajne in bežne dotike pri izvajanju telovadnih vaj, ko je obtoženi zagotavljal varnost oškodovank pri izvajanju vaj in preprečitev poškodb na kozi ali pa je pri igranju odbojke demonstriral pravilne udarce, pri čemer ni imel subjektivnega namena zadovoljevati svoj spolni nagon. Sodišče prve stopnje je izdalo oprostilno sodbo, Višje sodišče je odločitev potrdilo (I Kp 587/2007 z dne 6.11.2007).

Tudi v že omenjeni zadevi, ko je učitelj v glasbeni šoli svojo učenko ob več priložnostih prijemal za pas, jo prižemal k sebi ter jo otipaval po stegnih, zadnjici in prsah, enkrat pa jo skušal poljubiti, je obramba v pritožbi zatrjevala, da ni z ničemer dokazano, da je obtoženi z domnevnimi dejanji zadovoljeval svoj spolni nagon. Višje sodišče pojasnjuje, da: »...so brez dvoma dejanja katerih cilj je nedvomno spolno vzdraženje in zadovoljevanje spolnega nagona, saj si ni mogoče predstavljati kakšnega drugega namena, ki bi ga obdolženec lahko zasledoval s takšnimi dejanji (sodba Vrhovnega sodišča RS I Ips 390/2006).« (II Kp 14234/2013 z dne 15.4.2015)

3) Razmejitev med 3. in 4. odstavkom kaznivega dejanja spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let

183. člen Kazenskega zakonika (KZ, Uradni list RS, št. 95/04) iz leta 1994 in 173. člen Kazenskega zakonika iz leta 2008, ki obravnavata kaznivo dejanje spolnega napada na osebo, mlajšo od petnajst let, v četrtem odstavku inkriminirata privilegirano obliko kaznivega dejanja iz tretjega člena: kdor v okoliščinah iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena kako drugače prizadene spolno nedotakljivost osebe, ki še ni stara petnajst let, se kaznuje z zaporom do petih let. V sodni praksi, kjer je prišlo do spolnega napada s strani delavca VIZ, se pojavlja vprašanje razmejitve med tretjim in četrtem odstavkom.

V zadevi, ko je učitelj računalništva svojih šest učenk večkrat otipaval po prsih, trebuhu, stegnih, eno od njih pa enkrat tudi objel in poljubil na lice, je pritožbeno sodišče spremenilo pravno kvalifikacijo iz tretjega v četrti odstavek 183. člena KZ ter argumentiralo: »...gre za take dotike (preko obleke), ki nedvomno kažejo na manjšo intenziteto posega v spolno integriteto oškodovank tako, da teh dejanj ni mogoče enačiti z »drugimi spolnimi dejanji«, kot jih ima v mislih 3. oziroma 1. odstavek 183. člena KZ. Spolna dejanja so tista dejanja, ki pojmovno obsegajo vsa dejanja, ki ne pomenijo spolnega občevanja, so pa spolnemu občevanju primerljiva, saj sicer ne bi predstavljala alternativne izvršitvene oblike, za katero je predpisana enaka kazen kot za izvršitveno obliko spolnega občevanja.« Nadalje pa še doda: »Res je, da je pogoj za pravno opredelitev posameznih dejanj kot spolnih dejanj, da so storjena na telesu oškodovanca, da mora torej priti do dotikanja teles oziroma delov telesa med storilcem in oškodovancem, vendar ta pogoj še ne terjaja razlage, da se morajo pod spolna dejanja opredeliti vsa dejanja, ki izpolnjujejo le ta pogoj. Izpolnjen mora biti še en pogoj, to je, mora iti za dejanja, ki so glede na njihovo skupno delovanje in intenziteto primerljiva s spolnim občevanjem oziroma merijo na spolno občevanje.« V tem primeru gre torej za manjšo intenziteto posega v spolno integriteto oškodovank (Kp 212/2007 z dne 26.9.2007).

V naslednji zadevi se je učitelj angleščine in nemščine med počitnicami dvakrat dobil s svojo 14-letno učenko in jo v svojem avtomobilu poljubljal in otipaval po prsih in spolovilu. Višje sodišče je potrdilo odločitev prvostopenjskega sodišča, da gre za kaznivo dejanje po tretjem odstavku 173. člena KZ-1 in tako pojasnilo svojo

odločitev: »Privilegirano obliko tega KD po četrtem odstavku stori, kdor v okoliščinah iz tretjega odstavka kako drugače prizadene spolno nedotakljivost osebe, ki še ni stara 15 let. Kot v pritožbi pravilno ugotavlja zagovornik, storilčevo dejanje v tem primeru (op.p.: iz I Kp 1644/2006) ni usmerjeno k doseganju spolnega občevanja ali drugih spolnih dejanj, temveč je usmerjeno k prizadetju spolne nedotakljivosti oškodovanca, osebe, ki še ni stara 15 let. Pritožba ima prav, da pri teh dejanjih, pravno opredeljenih po četrtem odstavku, pri sami manifestaciji spolnosti ni nujno dotikanje teles, pač pa gre za različno spolno nedostojna ravnanja oziroma dejanja, ki so namenjena zadovoljitvi storilčeve spolne pohote pred otrokom, lahko pa tudi z zadovoljevanjem takšne pohote s tem, da otrok opravlja določena spolna dejanja. Ravnanje obdolženca pa ni bilo v teh okvirjih, saj je prišlo do fizičnega kontakta med njim in oškodovanko, kot je opisan v izreku sodbe in obrazložen v razlogih sodbe.«

4) Razmejitev t. i. *grooming*-a in spolnega napada

V slednji zadevi se je pojavilo tudi vprašanje razmejitve med kaznivim dejanjem spolnega napada na osebo, mlajšo od petnajst let po 173. členu KZ-1 ter med kaznivim dejanjem pridobivanja oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene po 173.a členu KZ-1 (t.i. *grooming*). V obravnavanem primeru sta učitelj in učenka namreč uporabljala aplikaciji Messenger in Facebook. Preko izmenjanih sporočil je razvidno, da je njun odnos presegal primernost odnosa učitelj – učenka in da je med njima obstajala vzajemna simpatija. Obtoženec in oškodovanka sta se v času poletnih počitnic tudi dvakrat dobila, takrat pa so se v obtoženčevem avtu zgodili zgoraj opisani dogodki. Vrhovno sodišče pojasni: »Kaznivo dejanje po 173.a členu KZ-1B stori kdor osebo, mlajšo od petnajst let, prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje iz prvega odstavka 173. člena tega zakonika ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in so nagovarjanju sledila konkretna dejanja za uresničitev srečanja. To kaznivo dejanje je po naravi samostojno pripravljeno kaznivo dejanje, ki je predhodna sestavina za izvršitev drugega kaznivega dejanja iz poglavja kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Pogoj za obstoj tega kaznivega dejanja je, da dogovoru sledi neko konkretno dejanje v smeri izvršitve, na primer prihod storilca na dogovorjeni kraj srečanja in podobno. Če pa sta bila spolni napad ali izdelava pornografskega gradiva kasneje dejansko

izvršena, se storilec preganja le za ti storjeni kaznivi dejanj.« (I Ips 10095/2011-62 z dne 31.1.2013)

5) Ali gre za nadaljevano kaznivo dejanje?

Pri spolnih zlorabah se pogosto zgodi, da storilec isto žrtev zlorabi večkrat. Zato se je v sodni praksi večkrat odprlo vprašanje, ali gre za eno nadaljevano kaznivo dejanje ali za več posameznih kaznivih dejanj. Od uveljavitve KZ-1 je institut nadaljevanega kaznivega dejanja izrecno omejen le na premoženjska kazniva dejanja.

Že pred uveljavitvijo KZ-1 pa so sodišča uporabo nadaljevanega kaznivega dejanja pri spolnih kaznivih dejanjih občasno zavrnila. V že omenjeni zadevi, ko je učitelj računalništva šest svojih učenk v časovnem obdobju treh let večkrat otipaval, je sodišče storilca obsodilo na šest kaznivih dejanj spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let z naslednjo obrazložitvijo: »Obtoženčev zagovornik trdi, da bi sodišče glede na kraj, čas in način ravnanja, dejanje opredeliti kot nadaljevano KD. Konstrukcija nadaljevanega KD je pri t.i. osebnih KD izključena. Med te spadajo tista, kjer je napadena oseba ali osebnostne vrednote oziroma kjer so posebni objekti kazensko pravnega varstva neposreden izraz ustavno zagotovljene nedotakljivosti človekove telesne in duševne integritete, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic oziroma katere od njihovih komponent. V ta okvir spada tudi obravnavano KD, zato gre za toliko kaznivih dejanj, kolikor je oškodovank. (Kp 212/2007 z dne 26.9.2007)«

V že omenjeni zadevi iz leta 2010, ko se je učitelj angleščine in nemščine med počitnicami dvakrat dobil s svojo 14-letno učenko in jo v svojem avtomobilu poljubljal in otipaval, je bil v uporabi že novi kazenski zakonik. V tej zadevi je sodišče storilca obsodilo na eno kaznivo dejanje spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let po tretjem odstavku 173. člena KZ-1, čeprav sta se dobila ob dveh priložnostih. Sodišče se je sicer izognilo uporabi instituta nadaljevanega kaznivega dejanja, učinek pa je bil enak (obsodba za eno dejanje).

6) Vprašanje izreka varnostnega ukrepa prepovedi opravljanja poklica?

Pri izreku kazenske sankcije se pri delavcih VIZ pojavi vprašanje smiselnosti izreka varnostnega ukrepa prepovedi opravljanja poklica. Za izrek takšnega ukrepa morata biti kumulativno izpolnjena dva pogoja: prvi pogoj je, da je storilec zlorabil svoj

položaj, poklic, dejavnost ali dolžnost za kaznivo dejanje, drugi pogoj pa je, da sodišče lahko utemeljeno sklepa, da bi bilo zaradi tega nevarno, če bi delavec še naprej opravljal tako dejavnost. Dilema v sodni praksi predstavlja izpolnjenost drugega pogoja. V zadevi, kjer je bil za dve kaznivi dejanji spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja po 184/II KZ obsojen nočni vratar v dijaškem domu, je sodišče odločilo, da glede na veliko časovno odmaknjenost obeh dejanj ter glede na obtoženčev poklic (sicer zidar in voznik) in sedanjo zaposlitev, ko ne opravlja več dela vratarja, ni utemeljeno sklepati, da obstaja nevarnost, če bi še naprej opravljal tako dejavnost (Kp 59/2001 z dne 10.4.2001). V zadevi, kjer je učitelj računalništva v obdobju treh let med poukom večkrat otipaval šest učenk, pa sodišče meni, da ni podan drugi pogoj, ker učitelj od takrat enakih ali istovrstnih kaznivih dejanj ni ponovil, čeprav opravlja enak poklic, zato se ne da utemeljeno sklepati, da bi bilo nevarno, če bi še naprej opravljal svoj poklic (Kp 212/2007 z dne 26.9.2007). V naslednji zadevi se sodišče z izpolnjenostjo drugega pogoja sploh ne ukvarja, temveč navede: »...že dejanje samo v povezavi s poklicem, ki ga obtoženi opravlja, ko dela z mladoletniki, kliče po tem. Profesorju so namreč mladoletniki zaupani v vzgojo, varstvo in učenje in v preprečitev nadaljnje kršitve spolne nedotakljivosti, je bilo vsekakor potrebno poseči po tem varnostnem ukrepu.« (I K 80870/2010 z dne 7.11.2011)

2 KAZNIVA DEJANJA, S KATERIMI JE BILO POSEŽENO V ŽIVLJENJE ALI TELO UČENCEV OZIROMA VAROVANCEV

V drugem sklopu obravnavam kazniva dejanja, kjer iz dejanskega stanja izhaja, da je bilo poseženo v življenje ali telo učenca ali varovanca. Za razliko od ostalih dveh sklopov, imamo v tem sklopu poleg storitvenih kaznivih dejanj opraviti tudi z opustitvenimi.

V sodni praksi so sodišča v dveh zadevah odločala o opustitvi dolžnega ravnanja, in sicer je v obeh primerih prišlo do utopitve učenca v osnovni šoli oziroma varovanca vrtcu v času, ko sta bila prepuščena v varstvo vzgojno-izobraževalnima ustanovama.

V prvi zadevi je učenec prvega razreda po plavalnem tečaju, ko so bili s sošolci že v prostoru za počitek, zapustil skupino in odšel nazaj v bazen, kjer se je nato utopil. Obtoženi so bili vaditelj plavanja za kaznivo dejanje povzročitve smrti iz malomarnosti po 118. členu KZ-1 ter

reševalec iz vode in direktor športnih objektov za kaznivo dejanje povzročitve splošne nevarnosti po 314. členu KZ-1. Vsi trije so bili obtožb oproščeni, saj je sodišče ocenilo, da je šlo za splet nesrečnih okoliščin in ni izkazana vzročna zveza med opustitvijo dolžnega ravnanja, in smrtjo otroka. Na koncu sodbe sodišče še zapiše, da soglaša s tem, da je utopitev prvošolca tragična nesreča in je prizadetost njegovih staršev razumljiva, vendar to še ne pomeni, da je potrebno iskati krivca za vsako ceno, temveč je potrebno življenjsko presoditi vse okoliščine in razumeti tudi, kakšne so lahko za obtožene posledice krivične obtožbe (I K 18168/2010 z dne 22.4.2014).

Drugačen je bil izid v naslednji zadevi. Skupina otrok v vrtcu se je vrnila iz igrišča v garderobne prostore, od koder se je en izmed otrok neopazno izmuznil skozi vhodna vrata, odšel iz prostorov vrtca do bližnjega potoka, padel vanj in utonil. Obtožene so bile vzgojiteljica v vrtcu in pomočnica vzgojiteljice za kaznivo dejanje povzročitve smrti iz malomarnosti po 129. členu KZ, ker sta opustili dolžno nadzorstvo nad otrokom, ter ravnateljica vrtca zaradi nevestnega dela v službi po 262. členu KZ, ker ni izvedla ukrepa nad vzgojiteljicama, kljub temu, da je vedela, da je otrok že enkrat prej samovoljno zapustil skupino in zato, ker je dopustila, da je bil iz vrtca možen nenadzorovan izhod, saj je odredila, da so bila vhodna vrata ves čas odprta. Sodišče je v tem primeru odločilo, da je bila vzročna zveza med nepravimi opustitvami obtoženk in nastalo posledico podana in da ni bila prekinjena z opustitvijo dolžnega nadzorstva pristojnih državnih in občinskih organov, na kar se je sklicevala pritožba. Vse tri obtoženke so bile obsojene na pogojne zaporne kazni (II Kp 1190/010 z dne 17.5.2012, zadevo nadrobneje obravnavamo v poglavju o kazenski odgovornosti strokovnih delavcev viz za opustitev dolžnega nadzorstva).

V naslednjih treh zadevah, kjer je šlo za storitvena kazniva dejanja, je prišlo s strani delavca vzgojno-izobraževalnega zavoda do posega v telo učenca z nasilnim ravnanjem. Dejansko stanje je v vseh treh primerih podobno, s strani tožilstva oziroma sodišča pa je vsak od njih kvalificiran po drugačnem členu kazenskega zakonika. V prvih dveh primerih se pojavi dilema, kaj spada pod surovo ravnanje, v tretjem primeru pa, ali je učitelj uradna oseba.

V prvi zadevi je duhovnik pri veroučni vzgoji svojega varovanca z roko udaril od zadaj po glavi, tako, da mu je glava omahnila naprej in je s čelom udaril na mizo, nato pa mu je primazal še eno klofuto, da je zdrsnil s stola, potem pa ga je z roko prijel od zadaj za telo, ga dvignil in vrgel na mizo pred njim tako, da je s prednjim delom telesa padel na mizo. Sodišče ga je obsodilo za kaznivo dejanje zanemarjanja mladoletne osebe in surovo ravnanje po drugem odstavku 201. člena KZ in mu izreklo pogojno obsodbo. V sodbi se pojavi dilema, ali

je obtoženčevo ravnanje take intenzitete, da ga je mogoče opredeliti kot surovo ravnanje. Sodišče v zvezi s tem zavzame naslednje stališče: »KD po drugem odstavku 201. člena KZ je mogoče storiti na več alternativno naštetih načinov, tudi s surovim ravnanjem z mladoletno osebo. Pojem surovega ravnanja je pri tem KD specifičen zaradi razmerja, ki je podano med osebo, ki z mladoletnika skrbi in samim mladoletnikom. To razmerje predpostavlja tudi določena dovoljena ravnanja, ki vključujejo tudi uporabo vzgojnih ukrepov disciplinske narave proti mladoletnikom, vendar pa ti ukrepi ne smejo preiti v surovo ravnanje. Tako ravnanje je več kot grdo ravnanje, saj pomeni globlji poseg v telesno ali duševno celovitost oškodovanca, brez prizadevanj telesnih poškodb ali povzročitve škode na mladoletnikovem zdravju. Med taka ravnanja je treba uvrstiti tudi vse tiste postopke z opisanimi učinki, ki presegajo meje vzgojnega in disciplinskega kaznovanja mladoletne osebe. Ali je podano surovo ravnanje v smislu tega kaznivega dejanja je treba presojeti glede na okoliščine vsakega konkretnega primera in na tej podlagi oceniti ali so ravnanja usmerjena v vzgajanje (torej ali so bila storjena z animus corrigendi) ali pa je storilčevo ravnanje že pomenilo surovo ravnanje (da je torej ravnal z animus laedendi). Pri tem je treba upoštevati mladoletnikovo starost, s tem povezano njegovo telesno in duševno razvitost, njegovo zdravstveno stanje, trajanje nekaterih disciplinskih ukrepov, povezanih z začasno omejitvijo gibanja, kraj kjer se ukrepi izvajajo (zapiranje v temačne prostore), intenziteto telesnih ali duševnih bolečin in podobno. Mlajši kot je mladoletnik, bolj je ranljiv in lahko enako storilčevo ravnanje proti njemu pomeni kaznivo dejanje surovega ravnanja, ki ga pri starejšem mladoletniku ali v (bistveno) drugačnih okoliščinah ne bilo mogoče opredeliti kot kaznivo dejanje surovega ravnanja. Obsojenčevo ravnanje, kot je razvidno iz pravnomočne sodbe, je s pedagoškega vidika nesprejemljivo, neustrezno in pretirano. Obdolženec se ni ustavil po klofuti (v takem primeru bi glede na ostale okoliščine primera (še) ne šlo za očitano kaznivo dejanje), ampak je oškodovanca udaril znova, da je ta padel na tla ter ga nato še dvignil in vrgel na klop. Zato je pritrditi pravni presoji v izpodbijani pravnomočni sodbi, da je s tem udeležil vse zakonske znake kaznivega dejanja po 2. odstavku 201. člena KZ. (I Ips 39/2005 z dne 13.4.2006)«

V drugi zadevi je učiteljica podaljšanega bivanja šestletnega učenca ob treh različnih okoliščinah cukala za lase. Prvostopenjsko sodišče je izreklo obsodilno sodbo za kaznivo dejanje zanemarjanja otroka in surovo ravnanje po drugem odstavku 192. člena KZ-1, ter se sklicevalo na zgoraj citirano sodbo. Drugostopenjsko sodišče pa je nato spremenilo pravno kvalifikacijo v kaznivo dejanje ogrožanja varnosti po 135. členu KZ-1, saj je ugotovilo, da ogrožitev nadaljnjega razvoja oškodovanca ni dokazana, ampak je s cukanjem prišlo le do

prizadetih otrokovih pravic in dostojanstva, ter da trikratno cukanje ob različnih okoliščinah ni bilo na ravni surovega ravnanja, ki je podano vendarle takrat, ko se fizično ali psihično maltretiranje izkaže v grobi obliki. Takšna groba oblika bi bila primeroma, če bi obtoženka učence lasala, jih vlekla za lase in pri njih povzročala visoko stopnjo psihične ali fizične prizadetosti, ki bi se primeroma izkazovali z intenzivnim strahom pred obtoženko ali boječnostjo, česar pa dokazni postopek ni dokazal. Tako obtoženka ni izpolnila zakonskih znakov surovega ravnanja po drugem odstavku 192. člena KZ-1, ampak zakonske znake kaznivega dejanja ogrožanja varnosti po prvem odstavku 135. člena KZ-1 (I K 16665/2012 z dne 3.7.2015, II K 16665/2012 z dne 26.1.2016).

V tretji zadevi je bilo dejansko stanje sledeče: učitelj tehničnega pouka in fizike v osnovni šoli je med poukom ob različnih priložnostih enemu učencu v glavo vrgel lesen kvader, drugega je z letvijo udaril po glavi, tretjega pa je udaril z roko po obrazu. Učitelj je bil obtožen kaznivega dejanja kršitve človeškega dostojanstva z zlorabo položaja ali uradnih pravic po prvem odstavku 270. člena KZ. Sodišči na prvi in drugi stopnji sta izdali obsodilni sodbi, vrhovno sodišče pa je obtoženca oprostilo obtožb. Presodilo je namreč, da učitelj ni uradna oseba in zato ne more odgovarjati za to kaznivo dejanje: »Določba tretje točke drugega odstavka 126. člena KZ zajema primere, ko oseba, ki sama po sebi nima statusa uradne osebe, v določenih primerih opravlja dejanja, kakršna sicer opravlja uradna oseba. Glede na to bi tudi učitelj lahko imel v določenih primerih lastnost uradne osebe, npr. ko izdaja spričevala, diplome in morebitne druge uradne listine, pri čemer bi veljal takšen status le v zvezi s temi delovnimi dolžnostmi. Pri opravljanju pedagoškega dela, katerega vsebina je poučevanje, vzgoja in tudi zagotavljanje discipline, pa učitelj ni uradna oseba. (I Ips 146/98 z dne 29.8.2002)«

3 KAZNIVA DEJANJA ZOPER URADNO DOLŽNOST, JAVNA POOBLASTILA IN JAVNA SREDSTVA TER KAZNIVA DEJANJA ZOPER PREMOŽENJE

V poglavje kazenskega zakonika, kamor so razvrščena kazniva dejanja zoper uradno dolžnost in javna pooblastila, spada tudi kaznivo dejanje nevestnega dela v službi po 262. členu KZ oziroma 258. členu KZ-1. Za to kaznivo dejanje je bila obsojena prej omenjena ravnateljica osnovne šole in vrtca, kjer je prišlo do utopitve dečka, vendar primer zaradi smiselne vsebinske povezanosti obravnavam v sklopu kaznivih dejanj, kjer je bilo poseženo v življenje in telo varovancev.

V sodni praksi je iz tega sklopa zaslediti naslednje tri zadeve, prva še ni zaključena, drugi dve pa sta se končali z oprostilno sodbo.

V prvi zadevi iz sodne prakse je bil ravnatelj dijaškega doma obtožen kaznivega dejanja goljufije po prvem odstavku 217. člena KZ, ker naj bi z namenom pridobiti večja denarna sredstva za dijaški dom Ministrstvu za šolstvo in šport posredoval lažne podatke o številu dijakov, ki prebivajo v domu. Prek računalniškega sistema je posredoval seznam dijakov, v katerem je bilo navedenih 20 dijakov več, kot jih je v tistem času dejansko prebivalo v domu. Iz dokaznega postopka izhaja, da je »mrtve duše« vpisal z namenom, da ne bi prišlo do odpuščanja vzgojnih delavcev, ki bi bili v primeru nižjega vpisa odvečna delovna sila. Zadeva je bila že tretjič poslana v ponovno odločanje in še vedno končana. Zadevo omenjamo predvsem iz prizadevanja po izčrpnosti prikaza, sicer ne odpira pomembnejši pravnih vprašanj.

V drugih dveh zadevah sta bili obtoženi učiteljici, obe v zvezi s sodelovanjem pri izvedbi mature oziroma zaključnih izpitov. Prva je bila izpraševalka na zaključnih izpitih ter pogodbeni inštruktorica državnega izpitnega centra in je bila obtožena kaznivih dejanj jemanja podkupnine po prvem odstavku 267. člena KZ, ponareditve uradne listine po prvem odstavku 265. člena KZ, zlorabe uradnega položaja po tretjem odstavku 261. člena KZ in izdajo uradne tajnosti po prvem odstavku 266. člena KZ. Druga pa je bila ocenjevalka pisnega dela mature za kaznivi dejanji ponareditve ali uničenja uradne listine, knjige, spisa ali arhivskega gradiva po prvem odstavku 259. člena KZ-1 in za izdajo tajnih podatkov po prvem odstavku 260. člena KZ-1. V obeh zadevah se pojavi že omenjena dilema, in sicer ali je učitelj

uradna oseba. V obeh zadevah se Vrhovno sodišče sklicuje na zgoraj omenjeno sodbo glede učitelja tehnike in zaključuje, da tudi v teh dveh primerih učitelj ni urada oseba.

Vrhovno sodišče v prvi zadevi zavzame naslednje stališče: »Izhajajoč iz ugotovljenega dejanskega stanja tudi Vrhovno sodišče ugotavlja, da bi Š.B. lahko pridobila pravno opredelitev kot uradna oseba le v primeru, ko bi ji zakon ali podzakonski predpis dajal pooblastila za določeno uradno dejanje. RIC je bil na podlagi odločbe Ministrstva za šolstvo in šport RS z dne 27.5.1998 pooblaščen za izvajanje vzgojno-izobraževalnega programa in izdajo zaključnega spričevala za poklic ekonomsko-komercialni tehnik. Izdaja navedenega zaključnega spričevala, ki ga izda RIC oziroma predstojnik tega centra ali druga pooblaščenca oseba lahko predstavlja takšno ravnanje, ki ustreza statusu uradne osebe. Nikakor ne moremo statusa uradne osebe raztegniti na čas izpraševanja v komisiji in še manj na dajanje inštrukcij kandidatom.« (I Ips 197/2006 z dne 28.9.2006)

V drugi zadevi se Vrhovno sodišče opre tudi na pravkar citirano sodbo in izda sodbo z vsebinsko enako odločitvijo (I Ips 12957/2010-51 z dne 8.3.2012).

CELJE:

1.

STORILEC	Nočni vratar v dijaškem domu , rojen v Veliki Kladuši, stanujoč v Celju, musliman, državljan RS, po poklicu zidar in voznik, preživlja se s priložnostnimi delo, oče dveh otrok starosti 9 in 15 let, končana osnovna in poklicna šola, nekaznovan.
DEJANSKO STANJE	Med opravljanjem dela kot nočni čuvaj v dijaškem domu je zlorabil svoj položaj za izvrševanje spolnih dejanj nad dijakinjama starejšima od 15 let: k oškodovanki A je dne 5.3.1995 ob enih ponoči z univerzalnim ključem vstopil v sobo, v kateri je takrat spala sama, ji med spanjem slekel spodnji del pižame in spodnjice, nato pa jo božal po telesu in ji potiskal prst v nožnico, dokler se dekle ni zbudilo, nato ji je ukazal, naj bo tiho in odšel iz sobe; ter neugotovljenega dne sredi oktobra 1994, ko ga je oškodovanka B ob 22h prosila, naj ji odklene sobo druge dijakinje, da bi tam pustila njeno torbo, tej njeni prošnji pa je ustregel šele ob 2h ponoči, ko je z univerzalnim ključem odklenil sobo, v kateri je spala in ji rekel, da ji bo sedaj odklenil sobo prijateljice, zato je šla z njim do te sobe, kamor jo je potem spustil, vstopil tudi sam, ni ji dovolil prižgati luči, ko pa je želela oditi, jo pričal otipavati pod majico in spodnjicami ter jo stiskati k sebi, česar se

	je branila ter ga odrivala ter glasno govorila naj preneha, zato jo je izpustil, ob odhodu pa povabil, naj gre z njim na kavo.
KAZNIVO DEJANJE	Dve kaznivi dejanji kršitve spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja (184/II Kazenskega zakonika RS in 104/II Kazenskega zakona KZ-77) → predpisana kazen zapora od 6 mesecev do 5 let.
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Ali je dejanje oškodovanca kaznivo dejanje po omenjenem členu? Vrhovno sodišče pojasnjuje: to KD lahko stori poleg oseb, ki opravljajo določen poklic ali so v posebnem razmerju do oškodovanca, tudi vsaka druga oseba, ki z zlorabo svojega položaja spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo, staro nad 15 let, ki mu je zaupana v učenje, vzgojo, varstvo in oskrbo.</p> <p>Obsojencu je bila v opis njegovih delovnih nalog poleg drugih stvari naložena skrb za varnost učencev v nočnem času. Besedo varstvo iz zakonskega besedila Vrhovno sodišče razlaga kot širši pojem, ki obsega vse možne oblike ugotavljanja varnega življenja oseb, ki uživajo takšno varstvo, torej tudi njihovo varnost.</p> <p>Obsojenec pa je svoj položaj zlorabil, ko je z univerzalnim ključem, ki ga je kot nočni čuvaj imel na voljo, vstopil v sobi oškodovank. Obsojencu očitani dejanji imata izpolnjene zakonske znake omenjenega KD.</p> <p>Ali bi bilo potrebno izreči varnostni ukrep prepovedi opravljanja poklica?</p> <p>Glede na dejstvo, da obtoženec sedaj opravlja priložnostna dela in da ni več zaposlen v dijaškem domu, se pritožbeno sodišče ne strinja s pritožnico, da je potrebno obtožencu izreči tudi varnostni ukrep prepovedi opravljanja poklica. Drži, da je obtoženec zlorabil svoj položaj varnostnika, vendar pa glede na veliko časovno odmaknjenost obeh dejanj ter glede na obtoženčev poklic in sedanjo zaposlitev, ko obtoženec ne opravlja več dela vratarja, ni utemeljeno sklepati, da obstaja nevarnost, če bi še naprej opravljal tako dejavnost.</p>
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrožno sodišče v Celju</u>: Kriv, pogojna obsodba s preizkusno dobo treh let. 10 mesecev zapora za vsako posamezno KD, enotna kazen 1 leto in 6 mesecev zapora. Zaradi dosedanje nekaznovanosti in obsojenčevega neoporečnega življenja bo namen kaznovanja dosežen že z izrekom pogojne obsodbe. Olajševalne okoliščine še skrb za dva otroka in časovna oddaljenost dogodka. Izrečena kazen obtožencu onemogoča zaposlitev v dijaškem domu in s tem odpravlja možnosti, da bi še izvrševal podobna dejanja.</p> <p><u>Višje sodišče v Celju</u>: pritožba tožilke (zaradi odločbe o sankciji – predlaga nepogojno + varnostni ukrep) in obrambe (vsi pritožbeni razlogi) se zavrne kot neutemeljena in se potrdi sodba prve stopnje.</p>

	<u>Vrhovno sodišče:</u> Zahteva za varstvo zakonitosti se zavrne kot neutemeljena.
SODBE	K 21/97 Kp 59/2001 I Ips 298/2001

KOPER:

2.

STORILEC	Učitelj računalništva v osnovni šoli, nekaznovan, ni v drugem kazenskem postopku (vsi ostali osebni podatki anonimizirani); v obrazložitvi sodbe navedeno, da je bil obtoženi zelo priljubljen učitelj, saj je vedel vzpostaviti kontakt z učenci in se jim približati na svojski način, zaradi česar so ga ti izbrali za »naj učitelja na šoli«. Učencem je pripovedoval šale in se jim poskušal približati tako, da se je vživel v njihov način razmišljanja in tudi obnašanja, obenem pa je prisluhnil njihovim težavam in jih poskušal razumeti, v kolikor so ti imeli težave. (Sodišče v izreku in obrazložitvi navaja, da si je ravno zaradi navedenih dejstev dovolil zlorabiti svoj položaj učitelja)
DEJANSKO STANJE	Obtoženi je kot učitelj storil naslednja spolna dejanja s šestimi osnovnošolkami, mlajšimi od 15 let, v časovnem obdobju med 1.9.1999 in 9.3.2002, tako da je večkrat, točno neugotovljeno kolikokrat med poukom računalništva: oškodovanko A otipaval tako, da se ji je približal s hrbtne strani in ji je dlan položil pod prsi; oškodovanko B otipaval tako, da se ji je približal s hrbtne strani in jo je z roko ali rokami prijel za trebuh ali za prsa, enkrat pa jo je tudi objel in poljubil a lice; oškodovanko C otipaval tako, da se ji je približal s hrbtne strani in jo prijel za trebuh; oškodovanko D otipaval tako, da se ji je približal s hrbtne strani in jo je otipaval po trebuhu, pod prsmi in po stegnu; oškodovanko E otipaval tako, da se ji je približal s hrbtne strani in jo ob tem z roko prijel za prsi ali pod prsi; oškodovanko F otipaval tako, da se ji je približal s hrbtne strani, jo prijel za prsi, enkrat na športnem dnevu na smučanju pa jo je med vožnjo na sedežnici prijel za stegno.
KAZNIVO DEJANJE	Šest kaznivih dejanj spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let (183/III v zvezi s I KZ) – predpisana kazen od enega do osmih let. → na 2. stopnji sprememba v 183/IV v zvezi s I in III.
PRAVNA VPRAŠANJA	Sprememba pravne opredelitve: v šest kaznivih dejanj spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let (IV v zvezi s III in I odstavkom 183. člena KZ). IV odstavek: »kako drugače prizadene spolno nedotakljivost osebe, ki še ni stara 15

let« → gre za dotike, ki nedvomno kažejo na manjšo intenziteto posega v spolno integriteto oškodovank tako, da teh dejanj ni mogoče enačiti z »drugimi spolnimi dejanji« iz III odstavka. Spolna dejanja so dejanja, ki pojmovno obsegajo vsa dejanja, ki ne pomenijo spolnega občevanje, so pa spolnemu občevanju primerljiva. Pogoj je, da so **storjena na telesu oškodovanca, da mora priti do dotikanja teles oz. delov telesa med storilcem in oškodovancem**, vendar ta pogoj še ne terja razlage, da se morajo pod spolna dejanja opredeliti vsa dejanja, ki izpolnjujejo le ta pogoj. Izpolnjen mora biti še en pogoj, to je, **mora iti za dejanja, ki so glede na njihovo skupno delovanje in intenziteto primerljiva s spolnim občevanjem oziroma merijo na spolno občevanje**. V tem primeru pa gre za manjšo intenziteto posega v spolno integriteto oškodovank.

Vprašanje nadaljevanega kaznivega dejanja: obtoženčev zagovornik trdi, da bi sodišče glede na kraj, čas in način ravnanja, dejanje opredeliti kot nadaljevano KD. Konstrukcija nadaljevanega KD je pri t.i. **osebnih KD** izključena. Med te spadajo tista, kjer je napadena oseba ali osebnostne vrednote oziroma kjer so posebni objekti kazensko pravnega varstva neposreden izraz ustavno zagotovljene nedotakljivosti človekove telesne in duševne integritete, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic oziroma katere od njihovih komponent. V ta okvir spada tudi obravnavano KD, zato **gre za toliko kaznivih dejanj, kolikor je oškodovank**.

Vprašanje izreka varnostnega ukrepa prepovedi opravljanja poklica učitelja: za izrek takšnega varnostnega ukrepa morata biti izpolnjena kumulativno dva pogoja: prvi pogoj je, da je storilec zlorabil svoj položaj, poklic, dejavnost ali dolžnost za kaznivo dejanje, drugi pogoj pa je, da sodišče lahko utemeljeno sklepa, da bi bilo zaradi tega nevarno, če bi še naprej opravljal tako dejavnost. Višje sodišče ukrepa ne izreče, saj meni da je podan samo prvi pogoj.

Kdaj je zavestni element kaznivega dejanja zadovoljivo pojasnjen? Vrhovno sodišče pojasnjuje, da je potrebno pri presojanju zavesti o protipravnosti izhajati iz dejstev, ki so bila ugotovljena na sodišču. Sodišče je utemeljeno sklepalo, da je obsojenec naklepno storil obravnavana kazniva dejanja, takšno sklepanje pa je tudi ustrezno utemeljilo. Obravnavano kaznivo dejanje je protipravno tako v materialnem kot v formalnem pomenu, saj sodišče ni ugotovilo, prav tako se obsojenec pri obrambi ni skliceval na danost okoliščin, ki glede na pravni red

	izključujejo materialno protipravnost. Dejansko stanje, ki ga je ugotovilo sodišče, pa tudi ne daje podlage za sklepanje o odsotnosti obsojenčeve zavesti glede prepovedanosti njegovega ravnanja.
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrožno sodišče v Kopru</u>: obtoženec kriv šestih KD, pogojna obsodba, enotna kazen 1 leto zapora (za posamezna KD 3, 4, 3, 4, 4, 4 mesece zapora), preizkusna doba 2 leti. Olajševalne okoliščine: dosedanja nekaznovanost; relativno daljše časovno obdobje od dejanja, pri čemer obtoženi navedenih dejanj ni več ponavljal; dejstvo, da je obtoženca navedeni kazenski postopek vidno prizadel in je meniti, da mu je predstavljal zelo veliko šolo in da v bodoče ni več pričakovati ponavljanja tovrstnih dejanj. Obteževalnih okoliščin ni bilo zaznati. Glede na navedena dejstva sodišče meni, da obstajajo pogoji, da se obtoženca kaznuje izpod zaporne kazni, ki ga zakon določa kot minimum.</p> <p><u>Višje sodišče v Kopru</u>: sprememba pravne opredelitve v IV odstavku 183. člena; nespremenjena ostaja odločitev o sankciji – čeprav sedaj milejše KD, sodišče tokrat upošteva tudi obteževalne okoliščine, ki jih sodišče prve stopnje ni upoštevalo (6 oškodovank, to počel dlje časa); ne izreče varnostnega ukrepa po predlogu okrožne DT.</p> <p><u>Vrhovno sodišče</u>: zahteva za varstvo zakonitosti zavrnjena; poleg procesnih kršitev očitana nezadostna pojasnenost zavestnega elementa KD.</p>
SODBE	<p>K 351/02</p> <p>Kp 212/2007</p> <p>I Ips 361/2008</p>

LJUBLJANA:

3.

STORILEC	Učitelj tehničnega pouka in fizike v osnovni šoli
DEJANSKO STANJE	<p>Obsojeni je v osnovni šoli pri opravljanju službe kot učitelj tehničnega pouka in fizike:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. neugotovljenega dne v šolskem letu 92/93 vrgel učencu T.C. v glavo lesen kvader, 2. dne 10.12.93 s krajšo letvijo, oblepljeno s smirkovim papirjem, udaril po glavi učenca B.G., zaradi česar je imel ta po obrazu vidne poškodbe, krvavel je, bolela ga je glava in mu je bilo slabo, 3. dne 20.12.93 udaril učenca L.G. z roko po obrazu, v posledici česar je ta počepnil, pri udarcu pa utrpel presekanino spodnje ustnice, iz katere je krvavel.
KAZNIVO DEJANJE	Tri kazniva dejanja kršitve človeškega dostojanstva z zlorabo položaja ali uradnih pravic (270/I KZ)
PRAVNA VPRAŠANJA	Ali je učitelj uradna oseba? V 126/II KZ je taksativno naštetu, kdo vse je uradna oseba. Vrhovno sodišče ugotavlja, da glede na takrat veljavno šolsko zakonodajo učitelj med opravljanjem pedagoškega dela ne spada pod nobeno od naštetih točk, lahko pa v določenih primerih opravlja dejanja, kakršna opravlja uradna oseba. V takšnih primerih ta oseba izjemoma velja za uradno osebo, vendar le v okviru opravljanja takšnih dejanj. Učitelj bi lahko imel takšen status npr. ko izdaja spričevala, diplome in morebitne druge uradne listine, ne pa pri opravljanju pedagoškega dela, kakršnega je opravljal pri tehničnem pouku in pouku fizike. Zato izvršitvena dejanja ne izpolnjujejo zakonskih znakov kaznivega dejanja po 270/I KZ.
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrajno sodišče Kranj:</u> pogojna obsodba, enotna kazen 4 mesece zapora s preizkusno dobo enega leta.</p> <p><u>Višje sodišče Ljubljana:</u> pritožbo DT in obsojenčevega zagovornika zavrne kot neutemeljeno in potrdi sodbo sodišča prve stopnje.</p> <p><u>Vrhovno sodišče:</u> zahtevi za varstvo zakonitosti ugodi in obsojenca oprosti obtožbe.</p>
SODBE	I Ips 146/98

4.

STORILEC	Učitelj telesne vzgoje na osnovni šoli (ostali podatki anonimizirani)
----------	---

DEJANSKO STANJE	Obtoženi naj bi kot učitelj telesne vzgoje na osnovni šoli dne 6.12.2004 pri skakanju učencev čez kozo izkoristil priložnost, ko je otroke varoval, da so jo preskočili varno, oškodovanko A z roko prijel za zadnjico in jo po njej udaril, oškodovanko B brez razloga potegnil k sebi in jo stisnil k svojem telesu, oškodovanko C z roko božal po prsih, oškodovanko D pobožal med nogami, v času od septembra do decembra 2004 oškodovanki E in F stiskal k sebi in se ju tako dotikal s sprednjim delom svojega telesa.
KAZNIVO DEJANJE	Šest kaznivih dejanj spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let (183/III KZ)
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Vprašanje subjektivnega namena obtoženca? Kaznivo dejanje po 183/III KZ, ki je predmet obravnave, sodi v poglavje kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost, ki je hkrati splošni varstveni objekt kaznivih dejanj iz tega kaznivega dejanja. Izvršitveno dejanje je lahko spolno občevanje ali kakšno drugo spolno dejanje, v obeh primerih je spolni napad posledica zlorabe storilčevega položaja, kateremu je oškodovanec zaupan v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo. Skupna značilnost navedenih spolnih napadov pri kaznivih dejanjih, obravnavanih v tem poglavju (spolno občevanje, drugo spolno dejanje ali povzročitev drugačne prizadetosti spolne nedotakljivosti) je le-ta (ne glede na to, ali so dejanja storjena z uporabo sile, kvalificirane grožnje ali brez prisile), da storilec pri tem zadovoljuje na telesu žrtve ali brez dotikanja žrtve spolni nagon. Po prevladujočem stališču teorije in sodne prakse opredeljuje pojem "spolno dejanje" v smislu zakonskega znaka poleg fizičnega načina izvršitve dejanja tudi storilčev namen zadovoljitve spolnega napada. Za sodobno kazensko pravo res ni bistven motiv spolnega ugodja, to je, ali konkretno spolno dejanje (spolna praksa) storilcu (ali drugemu) prinaša spolno zadovoljstvo ali užitek. Ne glede na to pa je treba v konkretnih primerih fizičen poseg v spolno integriteto žrtve ocenjevati tudi v povezavi s subjektivnim namenom storilca v tem smislu, ali njegovo ravnanje izhaja iz spolnih pobud (kakeršnihkoli, če tudi še tako sprevrženih). Šele ob izpolnitvi tega pogoja objektivno ravnanje storilca dobi lastnost spolnega ravnanja v smislu zakonskega znaka kaznivega dejanja. Po tem merilu se spolno tudi razlikuje od drugih podobnih dejanj, ki niso spolno motivirana, kar je pomembno za pravilno pravno opredelitev posameznih ravnanj (tako sodba Vrhovnega sodišča RS, opr. št. I Ips 411/2005).</p> <p>Sodišče prve stopnje je po izvedbi dokazov ocenilo, da je v omenjenih primerih med telesom obtoženca kot učitelja telesne vzgoje in telesi oškodovank prihajalo do dotikov, ki so obsegali tudi zatrjevane dotike intimnih delov teles oškodovank,</p>

	vendar je šlo za kratkotrajne in bežne dotike pri izvajanju telovadnih vaj, ko je obtoženi zagotavljal varnost oškodovank pri izvajanju vaj in preprečitev poškodb na kozi ali pa je pri igranju odbojke demonstriral pravilne udarce, pri čemer ni imel subjektivnega namena zadovoljevati svoj spolni nagon. Višje sodišče je potrdilo odločitev sodišča.
ODLOČITEV SODIŠČA	<u>Okrožno sodišče v Novem mestu</u> : oprostitev obtožbe, ker ni dokazano, da je storil kazniva dejanja, katerih je obtožen. <u>Višje sodišče v Ljubljani</u> : pritožba državne tožilke se zavrne kot neutemeljena in se potrdi sodba sodišča prve stopnje.
SODBE	K 102/2006 I Kp 587/2007

5.

STORILEC	Učitelj blok-flavte in klarineta v glasbeni šoli (ostali podatki so anonimizirani)
DEJANSKO STANJE	<p>1. Obtoženi je kot učitelj z zlorabo položaja storil spolno dejanje z osebo, ki še ni bila stara 15 let in mu je bila zaupana v učenje s tem, da je:</p> <p>a. med septembrom 1997 in septembrom 1999 kot učitelj glasbe pri učnih urah klarineta, učenko A najmanj dvakrat tedensko med učnimi urami objemal preko ramen ter jo z rokami otipaval preko oblačil po prsih, ter se na ta način ob učenki spolno zadovoljeval;</p> <p>b. med septembrom 1995 in septembrom 1999 kot učitelj glasbe pri učnih urah klarineta, učenko B najmanj dvakrat tedensko med učnimi urami objemal preko ramen, jo z rokami otipaval preko oblačil po prsih ter zadnjici, ter preko hlač po spolovilu, ter se na ta način ob učenki spolno zadovoljeval;</p> <p>c. med oktobrom 2000 in 13.4.2001 kot učitelj glasbe pri učnih urah blok-flavte, učenko C najmanj dvakrat tedensko med vajami z rokami vlekel k sebi, ter si jo posajal na kolena, ter jo pri tem otipaval preko oblačil po prsih, ter se na ta način ob otroku spolno zadovoljeval.</p> <p>2. Obtoženi je storil spolno dejanje z osebo drugega spola, ki še ni bila stara 15 let pri čemer je obstajalo očitno nesorazmerje med zrelostjo njega in žrtve, s tem, da je neugotovljenega dne v času od 29.10.2001 pa do 5.11.2001, v svoji stanovanjski hiši pričel poljubljati po obrazu zmerno duševno manj razvito 12-letno hči njegove nečakinje, z rokami pa jo otipaval po prsih in predelu trebuha, zatem pa ji potegnil hlače do kolen, ter jo najprej z roko prijemal po golem spolovilu, zatem pa jo je s svojim nabrekli penisom podrgnil po obrazu ter ji ga</p>

	<p>nekajkrat potisnil v usta ter jo z nabrekli penisom tudi drgnil po notranji strani stegen ter njenem golem spolovilu, ter se ob otroku na ta način spolno zadovoljeval.</p>
<p>KAZNIVO DEJANJE</p>	<p>Točka 1 a, b, c: Tri nadaljevana KD spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let po 183/III KZ (v času storitve predpisana kazen zapora od 1 do 8 let, v času sojenja strožje – od 1 do 10 let)</p> <p>Točka 2: KD spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let po 183/I KZ (v času storitve predpisana kazen zapora od 6 mesecev do petih let, v času sojenja strožje – od 1 do 8 let)</p>
<p>PRAVNA VPRAŠANJA</p>	<p>Ali gre pri kaznivih dejanjih iz točke 1 za nadaljevana KD? Sodišče prve stopnje zaključuje, da imajo ravnanja obtoženca zoper vsako od učenk vse znake nadaljevanega kaznivega dejanja, saj je izvrševal spolne napade zoper vsako od oškodovank dlje čase, vsakič z enakim ali podobnim ravnanjem, pri tem pa je vsakič ravnal s ciljem zadovoljiti svoj spolni nagon.</p> <p>Ali je bil uporabljen pravilen kazenski zakon? Obtoženčev zagovornik v pritožbi navaja, da je sodišče prve stopnje storilo kršitev kazenskega zakona iz 4. točke 372. člena ZKP in da bi moralo vsa dejanja opredeliti kvečjemu kot spolni napad na otroka po I oziroma po III odstavku 183. člena KZ. Višje sodišče odgovarja: Na ugotovljeno dejansko stanje je sodišče pravilno uporabilo kazenski zakon in zato kazenski zakon ni prekršen v vprašanju, ali je bil glede kaznivega dejanja, ki je predmet obtožbe, uporabljen zakon, ki se ne bi smel uporabiti. Citirana določba je bila v veljavi do 23.4.1999, ko je stopila v veljavo novela kazenskega zakona, po kateri gre po členu 183 KZ za spolni napad na osebo mlajšo od 15 let. Po tem zakonitem določilu je sodišče prve stopnje vsa dejanja pravilno pravno opredelilo. Dejanji, opisani pod točko 1 a in b sta bili storjeni v času od septembra 1997 do konca septembra 1999 (dejanje pod točko 1 a) oziroma v času od septembra 1995 do konca septembra 1999 (dejanje, opisano pod točko 1 b). Obe dejanji je sodišče prve stopnje pravilno pravno opredelilo kot nadaljevani kaznivi dejanji. Dejanji sta bili dokončani v septembru leta 1999. Tako se v primeru, če se je vršitev nadaljevanega kaznivega dejanja začela v času, ko je veljal stari kazenski zakon (kaznivo dejanje spolnega napada na otroka po 183. členu KZ), nadaljevala pa v času ko je že veljal nov zakon, za nadaljevano kaznivo dejanje v celoti uporabi novi zakon. Dejanji, opisani pod točkama 1 c in 2 storjeni v času od oktobra 2000 pa do 13.4.2001 (dejanje pod točko 1 c) in dne 29.10.2001 (dejanje, opisano pod točko 2) pa sta bili storjeni v</p>

	po času uveljavitvi novele, to je po 23.4.1999. Pravna opredelitev vseh štirih dejanj je zato pravilna in sodišče ni storilo zatrevane kršitve kazenskega zakona.
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrožno sodišče v Krškem:</u> obtoženi je kriv; za vsako nadaljevano KD pod točkami 1 a, b, c se določi 1 leto in 2 meseca zapora. Olajševalne okoliščine: dosedanja nekaznivost obdolženega in dokaj blag način izvrševanja KD (otipavanje preko obleke ter brez grobosti oziroma nasilnejših posegov v njihovo telesno integriteto). Obteževalne okoliščine: zoper vse tri oškodovanke izvrševal dejanja dlje časa, dve oškodovanki sta utrpeli psihične posledice zaradi njegovih dejanj, starost ene oškodovanke, ki je bila v začetku izvrševanja KD stara šele osem let.</p> <p>Za KD pod točko 2 se določi kazen 1 leto zapora. Olajševalne okoliščine: dosedanja nekaznovanost obdolženega. Obteževalne okoliščine: obtoženi izvršil več dejanj, od katerih ima vsako posamezno vse znake KD, svoja dejanja je izvršil na oškodovanki, ki je izkazano duševno manj razvita, kar daje njegovemu dejanju še posebno težo, način izvršitve KD v luči te okoliščine.</p> <p>Izrečena enotna kazen je 4 leta zapora in varnostni ukrep prepovedi opravljanja poklica učitelja glasbene vzgoje za dobro 3 let. Sodišče je ocenilo, da je glede na okoliščine izvršitve KD pod točko 1 potrebno in utemeljeno izreči navedeni varnostni ukrep, saj je obdolženi ta dejanja izvršil kot učitelj glasbenega pouka in s tem izrabil svoj poklicni položaj, pri tem pa storil dejanja v enakih oziroma podobnih okoliščinah, kar kaže na njegovo nagnjenost k izvrševanju tovrstnih KD in s tem nevarnost, da bi s svojimi dejanji nadaljeval.</p> <p><u>Višje sodišče v Ljubljani:</u> Pritožba zagovornika obtoženega se zavrne kot neutemeljena in se potrdi sodbo sodišča prve stopnje.</p>
SODBE	K 91/2003 I Ikp 1105/2005

6.

STORILEC	<p>Tri obtoženke:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vzgojiteljica v vrtcu 2. Pomočnica vzgojiteljice v vrtcu 3. Ravnateljica OŠ in vrtca, ki se nahaja v sklopu stavbe OŠ
DEJANSKO STANJE	Dne 16.2.2007 se je v vrtcu skupina otrok iz igrišča vrnila v garderobne prostore, od koder se je otrok A (sicer zelo živahen in hiter otrok, ki je nekaj mesecev pred obravnavanim dogodkom sam zapustil skupino otrok) neopazno izmuznil skozi

	<p>vhodna vrata, odšel iz prostorov vrtca do bližnjega potoka, ter se v njem utopil.</p> <p>Prvi obtoženi (vzgojiteljici v vrtcu) in drugi obtoženi (pomočnici vzgojiteljice v vrtcu) je bilo očitano, da sta povzročili smrt drugega iz malomarnosti s tem, ko sta dne 16.2.2007 okoli 10:50 v vrtcu iz malomarnosti opustili dolžno nadzorstvo nad otrokom A, kar je imelo za posledico smrt navedenega s tem, ko po prihodu iz igrišča v garderobne prostore vrtca nista spremljali gibanja in početja dečka, čeprav sta vedeli, da je še ne dva meseca pred tem že neopaženo zapustil skupino otrok, ki sta jo varovali, zaradi česar je dečku uspelo neopaženo oditi skozi odprta nihajna vrata, katerih vzgojiteljici nista zaprli, da otroci ne bi mogli nenadzorovano oditi iz prostorov vrtca, iz garderobe na hodnik, ki vodi v prostore šole ter nato skozi odklenjena vrata vetrolova in vhodna vrata na dvorišče šole, od tam pa do 24 m oddaljenega mostu čez potok, kjer je z višine 1,5 m omahnil v potok, globok 40 cm ter obležal na trebuhu in zaradi utopitve umrl.</p> <p>Tretji obtoženi (ravnateljici vrtca) je bilo očitano, daje kot uradna oseba kršila predpise in opustila dolžno nadzorstvo ter tako očitano nevestno ravnala v službi, čeprav bi morala in mogla predvideti, da zaradi tega lahko nastane hujša kršitev pravic drugega s tem, da kot ravnateljica OŠ, v okviru katere je organiziran vrtec, najmanj v času pred božičnimi prazniki v letu 2006 do 16.2.2007, ni prisostvovala (hospitirala) pri vzgojno izobraževalnem delu vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljice v oddelku ter spremljala in nadzorovala njuno delo in jima svetovala (kršitev 9. alineje 49. člena Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja Ur. L. RS 98/05 in 129/06), kljub temu, da je vedela, da jima je otrok A že pred božičem 2006 neopaženo odšel iz skupine otrok, ki sta jo varovali in ni izvedla nobenega ukrepa zoper navedeni, s katerim bi pripomogla k boljšemu nadzoru nad otrokom A, prav tako pa je tudi dopustila, da je bil iz prostora vrtca možen nenadzorovan in neoviran izhod otrok, saj je odredila, da so bila nihajna vrata pred garderobo vrtca ves čas odprta, vhodna vrata pa niso bila opremljena z napravo za avtomatsko zapiranje, kar bi v skladu z 48. členom Pravilnika o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca moralo biti in kar ji je bilo znano, vse zgoraj navedeno pa je imelo za posledico, da je otrok A dne 16.2.2007 neopaženo zapustil prostore vrtca ter v bližnjem potoku utonil.</p>
<p>KAZNIVO DEJANJE</p>	<p>1. in 2.: KD povzročitve smrti iz malomarnosti po 129. členu KZ (predpisana kazen od 6 mesecev do 5 let zavora)</p>

	3.: KD nevestnega dela v službi po 262. členu KZ (predpisana denarna kazen ali zapor do enega leta)
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Ali je podana vzročna zveza med ravnanjem obtoženk in nastalo posledico?</p> <p>Zagovornika prve in druge obtožene izpodbijata ugotovitev sodišča prve stopnje o vzročni zvezi, češ da sta obtoženki v danih razmerah izpolnili svoje dolžnosti in da je do nastanka posledice prišlo zaradi ravnanj oziroma neaktivnosti drugih oseb, zlasti občinskih in državnih organov, ki niso zagotovili izvajanja predpisov o opremljenosti vrtcev in njegove okolice. (Vrata v vrtcu namreč niso ustrezala predpisanim standardom – nihajna vrata, ki so bila v času obratovanja ves čas odprta, vrata brez avtomatskega zapirala, kljuke na vratih, ki so jih majhni otroci lahko sami dosegli.) Pritožbeno sodišče se s stališči pritožnikov ne strinja. V obravnavanem primeru sta bili obtoženki spoznani za krivi kaznivega dejanja povzročitve smrti iz malomarnosti, pri čemer je posledica nastala zaradi njune opustitve dolžnih ukrepov, to je nadzorstva nad njima zaupanim otrokom (nepravo opustitveno KD). Pri nepravih opustitvenih kaznivih dejanjih je opustitev lahko vzrok za nastalo posledico ob naslednjih pogojih:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Če obstaja dolžnost na določen način ravnati za preprečitev posledice; 2. če je bilo v danem položaju sploh mogoče kaj storiti za preprečitev posledice; 3. če bi izpolnjena dolžnost glede na dane okoliščine posledico v resnici lahko preprečila. <p>Glede prvega pogoja ne more biti nobenega dvoma, da je obstajala dolžnost vzgojiteljic poskrbeti za celovito skrb za otroka, teh ugotovitev sodišča prve stopnje pritožniki niti ne izpodbijajo, temveč grajajo zlasti obstoj drugega oziroma tretjega pogoja. Pritožniki izpostavljajo zlasti dejstvo, da sta vzgojiteljici vse od ustanovitve vrtca dalje ravnateljico in posredno preko slednje tudi pristojne institucije opozarjali na pomanjkljivosti opreme vrtca, ki ni bila v skladu s standardi, opredeljenimi s področnimi predpisi, zlasti Pravilnikom o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca. Drugih možnosti, kot opozarjanje na nepravilnosti, pa po oceni pritožnikov vzgojiteljici nista imeli. Še več, zagovornik prve obtožene kot primer njenega siceršnjega skrbnega ravnanja s ciljem omogočiti varnejše pogoje v vrtcu, ki je presegal njene dolžnosti, izpostavlja dejstvo, da je obtožena v času pred dogodkom samoiniciativno naročila izvedbo manjših lesenih vrat, ki so ločevala garderobo od igralnice. Ker pa na obtoženkine zahteve po postavitvi ustreznih vrat v vrtcu pristojni organi niso reagirali in niso poskrbeli za izpolnitev standardov, za katere so nedvomno pristojni, nastale posledice ni mogoče pripisati ravnanjem obtoženk, ki sta v</p>

danih okoliščinah storili vse, kar sta bili dolžni. Pri tem oba pritožnika grajata razloge sodišča prve stopnje o možnih načinih zagotovitve varnosti otrok, ki bi se jih morali obtoženki v danih okoliščinah poslužiti. Menita, da ne gre za običajna ravnanja vzgojiteljic, pri čemer zagovornik prve obtožene opozarja še na dejstvo, da bi neupoštevanje navodil ravnateljice, ki je zahtevala, da ostanejo nihajna vrata ves čas obratovanja vrtca oziroma šole odprta, predstavljajo tudi kršitev njenih delovnih obveznosti. Upošteva temeljne naloge vrtca, obveznosti vzgojitelja in pomočnika vzgojitelja, v kritičnem času obstoječe pomanjkljivosti opremljenosti vrtca, s katerim so bile obtoženke seznanjene in zahtevo po posebni skrbi oziroma nadzorom nad gibanjem otroka A, je sodišče prve stopnje utemeljeno ugotavljalo možne načine ravnanja, ki bi jih s ciljem zagotovitve varnosti otrok, morale zagotoviti obtoženke. Svoje razloge je v sodbi obširno in argumentirano obrazložilo, pri čemer je pravilno presodilo vsa dejstva, ki jih grajajo pritožniki, tem razlogom pa se pridružuje tudi pritožbeno sodišče in se nanje v celoti sklicuje. Ravno ugotovljene pomanjkljivosti opreme vrtca, za katere je sicer nedvomno, da sodijo v pristojnost ustanovitelja, ki se na opozorila obtoženk vse do tragičnega dogodka ni odzval, upošteva značaj in preteklo vedenje otroka, so namreč od obtoženk terjale še več aktivnosti oziroma skrb za varnost otroka. Sodišče prve stopnje je torej pravilno ugotovilo, da je bilo v danem položaju mogoče preprečiti nastanek posledice in da bi izpolnjena dolžnost obtoženk na ugotovljene načine aktivno ravnati za preprečitev posledice le-to tudi v resnici lahko preprečila, kar v povezavi z izpolnitvijo prvega pogoja, pomeni, da je podana vzročna zveza med njuno opustitvijo dolžnega nadzorstva nad otrokom in nastalo posledico, to je njegove smrti.

Ali je bila vzročna zveza prekinjena? Zagovornik druge obtožene nadalje tudi menijo, da je opustitev dolžnega nadzorstva pristojnih državnih in občinskih organov prekinila vzročno zvezo med opustitvami obtoženk in nastalo končno posledico. Izhajajoč iz pravil, ki veljajo glede prekinitve vzročne zveze, stališču pritožnika ni mogoče pritrditi. Vzročno zvezo med ravnanjem določene osebe in nastalo končno posledico namreč prekine vsako poznejše ravnanje drugih oseb, če ima znake kaznivega dejanja in če vzročno verigo preusmeri; poznejši dogodki in ravnanja drugih oseb, ki sicer nimajo narave kaznivih dejanj, so pa takšnega pomena in moči, da povsem preusmerijo vzročni potek oziroma povsem odpravijo učinke prvotnega ravnanja; in elementarni dogodki. Ker ravnanja oziroma opustitve organov, ki jih izpostavlja pritožnik, ni mogoče umestiti v

	nobenega izmed naštetih primerov, so pritožbene navedbe o prekinitvi vzročne zveze neutemeljene.
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrožno sodišče v Ljubljani</u>: obtožene so krive; vzgojiteljici in pomočnici vzgojiteljice se izreče pogojna obsodba na 1 leto in 6 mesecev zapora s preizkusno dobo 3 let, ravnateljici pa se izreče pogojna obsodba na 8 mesecev zapora s preizkusno dobo 2 let. Sodišče je kot olajševalne okoliščine pri vseh treh obtoženih upoštevalo, da še niso bile obsojene pred sodiščem, da gre sicer za osebe, ki živijo urejeno družinsko življenje, zlasti pa okoliščino, da so bile zaradi tragičnega dogodka vse tri izjemno prizadete, tako neposredno po dogodku in tudi še danes 4 leta po dogodku, ter da so zaradi tega potrebovale tudi zdravstveno ali psihiatrično pomoč. Upoštevajoč tudi teže dejanja in stopnjo njihove krivde je sodišče ocenilo, da jim je primerno izreči kazensko sankcijo opominjevalne narave, saj je pri obtoženih podana pozitivna prognoza, da v bodoče kaznivih dejanj ne bodo izvrševale, sodišče pa pri njih tudi ni ugotovilo kakšnih posebnih obteževalnih okoliščin.</p> <p><u>Višje sodišče v Ljubljani</u>: Pritožbe se zavrnejo kot neutemeljene in se potrdi sodba sodišča prve stopnje.</p>
SODBE	I K 1190/2010 II Kp 1190/2010

7.

STORILEC	Učiteljica podaljšanega bivanja v osnovni šoli, 57 let, nekaznovana
DEJANSKO STANJE	<p>Obtožena je kot učiteljica hudo kršila svoje dolžnosti in surovo ravnala s 6-letnikom in sicer tako, da ga je v obdobju med 1.9.2011 in 29.3.2012 večkrat cukala za lase, dne 10.2.2012 pa butnila v steno, pri čemer je oškodovanec utrpel lahko telesno poškodbo v obliki hematoma na čelu, s takšnim ravnanjem pa je prizadela otrokove pravice, njegovo dostojanstvo in s tem ogrozila nadaljnji razvoj otroka. → v ponovnem sojenju ugotovljeno dejansko stanje: obtožena je kot učiteljica v obdobju med 1.9.2011 in 10.2.2012 oškodovanega večkrat cukala za lase, z opisanim ravnanjem pa je prizadela otrokove pravice, njegovo dostojanstvo in s tem ogrozila nadaljnji razvoj otroka. (Dogodek, ko naj bi učenca butnila v steno, je sodišče štelo za nedokazano oziroma da je bilo dejanje izvršeno nenaklepno – obtoženka je zgolj posredovala pri pretepu med oškodovancem in njegovim sošolcem, ko je oškodovanca med stresanjem in oštevanjem nenamerno enkrat butnila v steno.) → v ponovnem pritožbenem</p>

	postopku je sodišče zreduciralo opis KD glede posledice »ogrožitve oškodovančevega nadaljnjega razvoja«.
KAZNIVO DEJANJE	Zanemarjanje otroka in surovo ravnanje (192/I, II KZ-1) → v ponovnem sojenju na prvi stopnji: Zanemarjanje otroka in surovo ravnanje po 192/II KZ-1 (predpisana kazen zavora do 5 let) → Višje sodišče spremeni: Ogrožanje varnosti po 135. člen KZ-1 (denarna kazen ali zapor do enega leta)
PRAVNA VPRAŠANJA	<p><u>1. Sodba (9.7.2014): Ali je lahko učitelj storilec KD po 192/I, II KZ-1?</u> Pri prvem in drugem odstavku 192. člena KZ-1 gre za dve različni izvršitveni dejanji. Storilec kaznivega dejanja po prvem odstavku sta oče in mati, posvojitelj in skrbnik, druga oseba pa le, če ima dolžnost skrbi in vzgoje, kot je na primer oči, mačeha, vzgojitelj v internatu itd. (tako M. Deisinger, Kazenski zakonik s komentarjem). Storilci tega KD so torej zgolj osebe, ki jih na oškodovanca veže dolžnost skrbi in vzgoje v smislu ZZZDR, mednje pa učitelj ne sodi, zato ne gre slediti zatrjevanju tožilstva, da je obtožena storila KD po prvem odstavku 192. člena KZ-1. Učitelj pa je brez dvoma lahko storilec KD po drugem odstavku. To kaznivo dejanje lahko namreč stori vsakdo, ki je v kakršnikoli obliki nadrejenosti do mladoletne osebe, pri čemer ni potrebno, da bi za mladoletnika morala tudi skrbeti (npr. mladoletnikovi sorodniki, sosedje, nadrejeni v službi, delodajalci, vzgojitelji, učitelji, itd.)</p> <p><u>3. sodba (3.7.2015): Ali je cukanje v tem primeru pomenilo surovo ravnanje po 2. odstavku 192. člena KZ-1?</u> Nobenega dvoma ni, da ni dopustna vzgoja otrok v šoli s fizičnim kaznovanjem, kar cukanje nedvomno predstavlja. Vendar vsakršno fizično kaznovanje še ne pomeni surovega ravnanja. Sodišče se tukaj sklicuje na sodbo Vrhovnega sodišča RS, I Ips 39/2005 (glej dol: duhovnik, surovo ravnanje, drugi odstavke razlage). Sodišče je mnenja, da cukanje otroka v obravnavanem primeru ni predstavljalo dopustne vzgojne metode, temveč je predstavljalo surovo ravnanje. Iz izvedenih dokazov izhaja, da je bil oškodovanec učenec z določeno vedenjsko problematiko (hiperaktiven otrok, ima težave s sošolci, konflikten, težje razume norme, občasno jih krši), vendar navedena oškodovančeva vedenjska problematika ravnanja obtoženke ne opravičuje. Pri tem sta bili za sodišče ključni dve okoliščini: da je šlo za šestletnega prvošolca in da ga je obtoženka za lase cukala več kot ob eni priložnosti. Ker je šlo za večkratno cukanje, je očitno, da se je obtoženka pri oškodovancu za uveljavljanje reda in discipline posluževala metode fizične kazni, to je s poseganjem v fizično</p>

	<p>integriteto učenca, kar pa v šolo oziroma v odnos učitelj – učenec ne spada. Tako ravnanje z učencem ni dopustno, še posebej pa ne z učenci prvega razreda, ki se s šolo šele spoznavajo in si ustvarjajo vtise ter ima fizično kaznovanje za njih še toliko bolj neprimeren vpliv.</p> <p>4. sodba (26.1.2016): Ali gre glede na novo ugotovljeno dejansko stanje sploh za KD po 192/II KZ-1? V ponovni sodbi na drugi stopnji je sodišče ugotovilo, da ogrožitev nadaljnjega razvoja oškodovanca ni dokazana, ampak je s cukanjem prišlo le do prizadetih otrokovih pravic in dostojanstva. Tako obtoženka ni izpolnila zakonskih znakov surovega ravnanja po 192/II KZ-1, ampak zakonske znake KD ogrožanja varnosti po prvem odstavku 135. člena KZ-1. To dejanje stori namreč kdor ogrozi varnost kakšne osebe (med drugim) z grdim ravnanjem. Grdo ravnanje pa je tisto ravnanje s katerim storilec prizadene oškodovancu telesne ali duševne bolečine manjše intenzitete, ki so več kot realna injurija in manj kot telesna poškodba, posledica takšnega ravnanja pa se kažejo v prizadetosti telesne ali duševne celovitosti oškodovanca. Praviloma so tako izvršitveno ravnanje kaže v fizičnem napadu na oškodovanca. V skrčenem opisu KD v odločbi o krivdi po prvi stopnji piše, da je obtoženka z večkratnim cukanjem za lase oškodovancu prizadela njegove otrokove pravice in njegovo dostojanstvo, sodišče prve stopnje pa je povzelo judiciran primer Vrhovnega sodišča iz sodbe I Ips 39/2005. Vendar pa dejansko stanje v obravnavani zadevi dokazuje, da trikratno cukanje ob različnih okoliščinah ni bilo na ravni surovega ravnanja, ki je podano vendarle takrat, ko se fizično ali psihično maltretiranje izkaže v grobi obliki. Takšna groba oblika bi bila primeroma, če bi obtoženka učence lasala, jih vlekla za lase in pri njih povzročala visoko stopnjo psihične ali fizične prizadetosti, ki bi se primeroma izkazovali z intenzivnim strahom pred obtoženko ali boječnostjo, česar pa dokazni postopek ni dokazal. Glede na ugotovljena dejstva je zato prvo sodišče napačno opredelilo ravnanje obtoženke, saj trikratno cukanje oškodovanca v različnih časovnih okvirih pomeni le takšno ravnanje obtoženke, ki je povzročilo pri oškodovancu telesno in duševno prizadetost, kar pa ustreza biti kaznivega dejanje ogrožanja varnosti po 135. členu KZ-1.</p>
<p>ODLOČITEV SODIŠČA</p>	<p><u>Okrožno sodišče v Kranju:</u> Obtoženo oprosti obtožbe;</p> <p><u>Višje sodišče v Ljubljani:</u> Pritožbi okrožne DT se ugotovi, izpodbijana sodba se razveljavi in se zadeva vrne sodišču prve stopnje v novo sojenje pred popolnoma spremenjenim senatom. (DT se je pritožila zaradi zmotne in nepopolne</p>

	<p>ugotovitve dejanskega stanja)</p> <p><u>Okrožno sodišče v Kranju:</u> obtožena je kriva; pogojna obsodba na tri mesece zapora s preizkusno dobo dveh let. Sodišče je ocenilo, da je utemeljeno pričakovati, da dejanj obtoženka ne bo več ponavljala, ter ji je zato izreklo pogojno obsodbo. Olajševalne okoliščine: nekaznovanost obtoženke, gre za prizadevno učiteljico, ki se angažira v šoli in izven šole v raznih dejavnostih, tudi humanitarnega značaja, je urejena oseba ter da gre pri ravnanju obtoženke za ravnanje na spodnji meji kaznivosti. Obteževalnih okoliščin ni.</p> <p><u>Višje sodišče v Ljubljani:</u> obtožena je kriva; pogojna obsodba na dva meseca zapora s preizkusno dobo enega leta.</p>
SODBE	<p>I K 16665/2012 (9.7.2014) → II Kp 16665/2012 (28.10.2014)</p> <p>I K 16665/2012 (3.7.2015) → II Kp 16665/2012 (26.1.2016)</p>

8.

STORILEC	Učiteljica, izpraševalka na zaključnih izpitih v nižjem in srednjem poklicnem izobraževanju
DEJANSKO STANJE	Imam samo sodbo Vrhovnega sodišča in dejansko stanje ni razvidno.
KAZNIVO DEJANJE	<p>Jemanje podkupnine (267/I KZ) → zahteva za varstvo zakonitosti le glede tega KD</p> <p>Ponareditve uradne listine (265/I KZ)</p> <p>Zloraba uradnega položaja (261/3 KZ)</p> <p>Izdaja uradne tajnosti (266/I KZ)</p>
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Ali gre za uradno osebo? V obravnavani zadevi sta se sodišči med drugim oprli na sodbo Vrhovnega sodišča RS I Ips 146/98, s katero je bilo odločeno, da učitelj tehničnega pouka in fizike pri opravljanju službe v osnovni šoli nima statusa uradne osebe, tudi učitelj pa bi lahko imel v določenih primerih lastnost uradne osebe, npr. ko izdaja spričevala, diplome in morebitne druge uradne listine, pri čemer bi veljal takšen status le v zvezi s temi delovnimi dolžnostmi. Pri opravljanju pedagoškega dela, katerega vsebina je poučevanje, vzgoja in tudi zagotavljanje discipline, pa učitelj ni uradna oseba. Vrhovni državni tožilec v zahtevi sklepa, da v obravnavani zadevi ne gre za identično zadevo in da je zato obdolženka bila uradna oseba. Prvostopenjsko sodišče je ugotovilo, da se glede na Pravilnik o zaključnih izpitih v nižjem in srednjem poklicnem izobraževanju izpiti opravijo pred izpitno komisijo, ki ima predsednika, izpraševalca, torej</p>

	<p>obdolženke, in enega člana. Obdolženka po ugotovitvi sodišča ni bila upravičena določiti uspeha kandidatu za pridobitev zaključnega spričevala. Obdolženka, ki je bila pogodbeno sodelavka RIC N.m. je imela plačane tudi</p> <p>priprave za zaključni izpit v trajanju najmanj 8 ur. Dejansko je opravljala neko vrsto inštrukcij tudi izven pogodbe, vendar v najetih prostorih RIC-a ali celo doma, kar ji noben predpis ni prepovedoval. Po mnenju prvostopenjskega sodišča je lahko tovrstno ravnanje obravnavano le iz moralno etičnih zahtev pedagoškega poklica. V obeh izpodbijanih sodbah je sklepna ugotovitev, da obdolženka ni imela statusa uradne osebe. Izhajajoč iz ugotovljenega dejanskega stanja tudi Vrhovno sodišče ugotavlja, da bi Š.B. lahko pridobila pravno opredelitev kot uradna oseba le v primeru, ko bi ji zakon ali podzakonski predpis dajal pooblastila za</p> <p>določeno uradno dejanje. RIC N.m. je bil na podlagi odločbe Ministrstva za šolstvo in šport RS z dne 27.5.1998 pooblaščen za izvajanje vzgojno-izobraževalnega programa in izdajo zaključnega spričevala za poklic ekonomsko-komercialni tehnik. Izdaja navedenega zaključnega spričevala, ki ga izda RIC oziroma predstojnik tega centra ali druga pooblaščen oseba lahko predstavlja takšno ravnanje, ki ustreza statusu uradne osebe. Nikakor ne moremo statusa uradne osebe raztegniti na čas izpraševanja v komisiji in še manj na dajanje inštrukcij kandidatom. Stališče vrhovnega državnega tožilca v zahtevi za varstvo zakonitosti</p> <p>bi pomenilo prav takšno razširitev statusa uradnih oseb, ki pa v določbi 3. točke 2. odstavka 126. člena KZ nima podlage. Vrhovno sodišče je torej ugotovilo, da ni podana kršitev zakona, ki jo uveljavlja vrhovni državni tožilec.</p>
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrožno sodišče v Novem mestu:</u> Obtoženo oprosti obtožb.</p> <p><u>Višje sodišče v Ljubljani:</u> pritožbo okrožne državne tožilke zavrne kot neutemeljeno in potrdilo sodbo sodišča prve stopnje.</p> <p><u>Vrhovno sodišče:</u> Zahteva vrhovnega državnega tožilca za varstvo zakonitosti se zavrne.</p>
SODBE	I Ips 197/2006

MARIBOR:

9.

STORILEC	Učitelj v glasbeni šoli, rojen leta 1965, Slovenec, državljan RS, akademski glasbenik, zaposlen pri SNG Maribor, poročen, oče dveh otrok v starosti 15 in 21
----------	--

	let, nekaznovan. Z ženo ustanovil glasbeno šolo, kjer sta oba tudi delala kot učitelja, žena je bila tudi ravnateljica. Obtoženčeva družina je bila v prijateljskih odnosih z družino oškodovanke.
DEJANSKO STANJE	Obtoženi je kot učitelj z zlorabo svojega položaja storil spolno dejanje z osebo, ki še ni bila stara 15 let in mu je bila zaupana v učenje na ta način, da je v času od decembra 2010 do maja 2012 kot učitelj zasebne glasbene šole, ki mi je oškodovanka kot vodja dveh orkestrov bila zaupana v učenje, najprej v učilnici glasbene šole oškodovanko prijel za pas, jo potegnil k sebi, nato pa jo začel otipavati po stegnih in zadnjici, nakar jo v prostorih glasbene šole, v hiši, kjer so vadili glasbo ali pa v osebni avtomobilu, ko sta bila sama, še večkrat otipaval po stegnu, zadnjici in prsih ter ji pri tem govoril, da mu je všeč in da ga »rajca«, v enem primeru pa jo je hotel poljubiti, vendar se mu je oškodovanka odmaknila, s tem pa je zadovoljeval svoj spolni nagon.
KAZNIVO DEJANJE	Spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let (173/III v zvezi s I KZ-1)
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Ali so izpolnjeni znaki očitane kaznivega dejanja po 173/III? Obramba v pritožbi navaja, da niso podani znaki očitane KD, ker je bila oškodovanka zgolj članica pihalnega orkestra (ki ni neposredno povezan z glasbeno šolo), ki mu je dirigiral obdolženec. <u>Višje sodišča:</u> Da, znaki so izpolnjeni, saj iz listinske dokumentacije (Dnevnika skupinskega pouka nauk o glasbi za šolsko leto 10/11 in 11/12) izhaja, da je bil obtoženec oškodovankin učitelj pri vodenju dveh glasbenih orkestrov, kjer je oškodovanka sodelovala kot učenka. Dejanje je obdolženi torej storil z zlorabo svojega položaja, saj je bil oškodovankin učitelj pri vodenju dveh glasbenih orkestrov, v katerih je oškodovanka sodelovala kot učenka flavte.</p> <p>Obramba v pritožbi navaja tudi, da ni z ničemer dokazano, da je obtoženec z domnevnimi dejanji zadovoljeval svoj spolni nagon. Višje sodišče pojasnjuje, da ravnanje obtoženca pomeni spolno dejanje, katerega cilj je zadovoljevanje spolnega nagona, ter da gre brez dvoma za dejanja, katerih cilj je bil nedvomno spolno vzdraženje in zadovoljevanje spolnega nagona, saj si ni mogoče predstavljati kakšnega drugega namena, ki bi ga obdolženec lahko zasledoval s takšnimi dejanji.</p> <p>Izrek sankcije: Obramba se pritožuje tudi zoper izrečeno sankcijo in se zavzema za pogojno obsodbo, saj obtoženec nekaznovan, z urejenimi družinskimi razmerami, nizka intenzivnost posegov na telesu oškodovanke, pri oškodovanki</p>

niso izkazane hujše posledice očitane KD. Višje sodišče odgovarja, da je za obravnavano KD predpisana kazen od treh do desetih let zapor, z omilitvijo do enega leta, pri čemer ni mogoče izreči pogojne obsodbe. Prvostopenjsko sodišče je olajševalne okoliščine, ki jih v pritožbi izpostavlja obramba, vrednotilo pravilno in ob uporabi omilitvenih določil obtožencu izreklo primerno visoko zaporno kazen. Tudi po stališču pritožbenega sodišča je kazen enega let zapor glede na težo storjenega KD in ob upoštevanju olajševalnih in obteževalnih okoliščin povsem primerna in pravična.

Postavitev izvedenca psihiatra oziroma kliničnega psihologa, ki bi pregledal obsojenca: Obsojenčeva zagovornica v zahtevi za varstvo zakonitosti zatrjuje, da je bila kršena pravica do obrambe ter številne ustavne pravice, ker je sodišče prve stopnje zavrnilo postavitev izvedenca – s predlogom za postavitev »ustreznega izvedenca«, ki bi pregledal obsojenca, je želela dokazati, da glede na svoje osebne lastnosti, niti potencialno ne more biti storilec očitane KD. Vrhovno sodišče pojasni, da se psihiatrični pregled obsojenca odredi, če nastane sum o prištevnosti ali zmanjšani prištevnosti, ali če obstaja resen dvom, da se zaradi svojega duševnega stanja ne more udeležiti kazenskega postopka in pa zaradi ocene tveganja ponovitve KD, česar zagovornica ni nikoli zatrjevala. Nadalje pojasnjuje, da je dokazni predlog zagovornice neprimeren za ugotavljanje predmeta dokazovanja, saj temelji na domnevi, da se bo na tak način dokazala obsojenčeva nedolžnost – t.i. fishing expedition, ko predlagatelj na slepo, ne da bi navedel neke konkretne okoliščine, ki utemeljujejo materialnopravno relevantnost in primernost dokaznega predloga, zahteva izvedbo določenega dokaza v upanju, da bo z njim ugotovljeno nekaj relevantnega oz. nekaj koristnega. Na koncu pa Vrhovno sodišče še pojasni, da sodišča lahko v kazenskem postopku ugotavlja posamezne osebne lastnosti obdolžencev, od izvedenca psihiatra oziroma psihologa pa ni mogoče pričakovati odgovora, ali je obsojenec na splošno po svoji osebni strukturi sposoben oziroma absolutno nesposoben storiti očitano KD.

Ali bi bilo treba, glede na intenzivnost posega obsojenca v spolno integriteto oškodovanke, ravnanje opredeliti po 173/IV KZ-1? Ne. Po mnenju Vrhovnega sodišča iz opisanega dejanskega stanja izhajajo vsi znaki KD po 173/III KZ-1. Dodaja, da takšno dotikanje oziroma otipavanje oškodovankinega telesa pomeni spolno dejanje, to je dejanje, katerega cilj je spolno vzdraženje ali zadovoljevanje

	spolnega nagona obsojenca, kar nenazadnje izhaja iz tega, da je obsojenec oškodovanki govoril, da mu je všeč in da ga »rajca«, torej spolno vznburja.
ODLOČITEV SODIŠČA	<u>Okrožno sodišče v Murski Soboti</u> : obtoženec kriv, enoletna zaporna kazen. Olajševalne okoliščine: skrb za enega mladoletnega otroka, predhodna nekaznovanost, urejeno življenje, dejstvo, da očitano dejanje vendarle ne sodi med težja tovrstna dejanja, čeravno seveda nevarnosti navedenih dejanj in njihove posebne zavržnosti v nobenem pogledu ne gre zanemariti, vendarle pa obtoženčevo dejanje pri oškodovanki težjih posledic ni pustilo. Obteževalne okoliščine: obtoženčeva vztrajnost, saj je spolna dejanja nad oškodovanko vršil dlje čase, pri tem pa izkoristil ne le svoj položaj oškodovankinega učitelja, temveč tudi prijateljske vezi, ki so vezale družini obtoženca in oškodovanke. <u>Višje sodišče v Mariboru</u> : pritožba se zavrne kot neutemeljena. <u>Vrhovno sodišče</u> : Zahteva za varstvo zakonitosti se zavrne.
SODBE	II K 14234/2013 II Kp 14234/2013 I Ips 14234/2013-110

10.

STORILEC	Duhovnik: Slovenec, državljan RS, s končano teološko fakulteto v Ljubljani, samski, zaposlen kot župnik, s plačo 70.000 SIT mesečno.
DEJANSKO STANJE	22.9.2000 je med 13. in 14. uro v Gornji Radgoni, kot duhovnik in učitelj veroučne vzgoje med poukom veroučne vzgoje surovo ravnal z 12-letnim učencem, s tem, ko ga je z roko udaril od zadaj po glavi, tako, da mu je glava omahnila naprej in je s čelom udaril na mizo, nato pa mu je primazal še eno klofuto, da je zdrsnil s stola, potem pa ga je z roko prijel od zadaj za telo, ga dvignil in vrgel na mizo pred njim tako, da je s prednjim delom telesa padel na mizo.
KAZNIVO DEJANJE	Zanemarjanje mladoletne osebe in surovo ravnanje (201/II KZ)
PРАВNA VPRAŠANJA	Ali je obtoženčevo ravnanje take intenzitete, da ga je mogoče opredeliti kot surovo ravnanje: zagovornica obtoženega trdi, da obsojenčevo ravnanje ni doseglo takšne intenzitete, da bi ga bilo mogoče opredeliti za surovo ravnanje - sklicuje se na primer z učiteljem tehničnega pouka (status uradne osebe – glej gor). Vrhovno sodišče odgovarja, da je v primeru z učiteljem tehnike držani tožilec obdolžencu očital, da je kaznivo ravnanje storil z grdim ravnanjem,

Vrhovno sodišče pa je kot obiter dictum in ne morebiti kot nosilni argument odločbe (ratio decidendi) v sodbi zapisalo, da bi bilo mogoče obdolženčevo ravnanje kvalificirati kvečjemu kot KD grdega ravnanja po 65/I KZ.

Nadalje zagovornica navaja, da je bil obsojenčevo ravnanje v dopustnih okvirih in mejah vzgojnega procesa, katerega vsebina je poučevanje, vzgoja, pa tudi zagotavljanje discipline, zato meni, da ni zakonskih znakov KD po 201/II.

Dopušča pa, da bi lahko šlo za KD druge vrste, za katerega pa obsojenec ni bil obtožen. Sodišče odgovarja, da je KD po 201/II KZ mogoče storiti **na več alternativno naštetih načinov**, tudi s surovim ravnanjem z mladoletno osebo.

Pojem surovega ravnanja je pri tem KD specifičen **zaradi razmerja, ki je podano med osebo, ki z mladoletnika skrbi in samim mladoletnikom**. To razmerje predpostavlja **tudi določena dovoljena ravnanja**, ki vključujejo tudi uporabo vzgojnih ukrepov disciplinske narave proti mladoletnikom, vendar pa ti ukrepi **ne smejo preiti v surovo ravnanje**. Tako ravnanje je **več kot grdo ravnanje**, saj pomeni globlji poseg v telesno ali duševno celovitost oškodovanca, brez prizadevanj telesnih poškodb ali povzročitve škode na mladoletnikovem zdravju. Med taka ravnanja je treba uvrstiti tudi vse tiste postopke z opisanimi učinki, ki **presegajo meje vzgojnega in disciplinskega kaznovanja** mladoletne osebe. Ali je podano surovo ravnanje v smislu tega kaznivega dejanja je treba presojati glede na okoliščine vsakega konkretnega primera in na tej podlagi oceniti **ali so ravnanja usmerjena v vzgajanje** (torej ali so bila storjena z animus corrigendi) ali pa je storilčevo ravnanje **že pomenilo surovo ravnanje** (da je torej ravnal z animus laedendi). Pri tem je treba upoštevati **mladoletnikovo starost, s tem povezano njegovo telesno in duševno razvitost, njegovo zdravstveno stanje, trajanje nekaterih disciplinskih ukrepov, povezanih z začasno omejitvijo gibanja, kraj kjer se ukrepi izvajajo (zapiranje v temačne prostore), intenziteto telesnih ali duševnih bolečin in podobno**. Mlajši kot je mladoletnik, bolj je ranljiv in lahko enako storilčevo ravnanje proti njemu pomeni kaznivo dejanje surovega ravnanja, ki ga pri starejšem mladoletniku ali v (bistveno) drugačnih okoliščinah ne bilo mogoče opredeliti kot kaznivo dejanje surovega ravnanja. Obsojenčevo ravnanje, kot je razvidno iz pravnomočne sodbe, je s pedagoškega vidika nesprejemljivo, neustrezno in pretirano. Obdolženec se ni ustavil po klofuti (v takem primeru bi glede na ostale okoliščine primera (še) ne šlo za očitano kaznivo dejanje), ampak je oškodovanca udaril znova, da je ta padel na tla ter ga nato še dvignil in vrgel na klop. Zato je pritrditi pravni presoji v izpodbijani pravnomočni sodbi, da je s tem udeležil vse zakonske znake

	kaznivega dejanja po 2. odstavku 201. člena KZ.
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrajno sodišče v Gornji Radgoni</u>: kriv, izrek pogojne obsodbe 15 dni zapora s preizkusno dobo treh let. Olajševalne okoliščine: dosedanja nekaznovanost; časovna odmaknjenost. Obteževalne okoliščine: dejanje z elementi nasilja; nad nemočnim otrokom; katerega so starši zaupali obtoženemu kot učitelju verske vzgoje, ki bi pravzaprav moral v svoji duhovni vzgoji širiti ideje o dobroti, ne pa izvajati nasilja nad otrokom; dejstvo da po storitvi dejanja obtoženec ni pokazal prav nobene pripravljenosti, da bi na miren način dosegel spravo; dejstvo, da se obdolženec tekom postopka ni kesal.</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru</u>: pritožba zagovornice obdolženega se zavrne kot neutemeljena in potrdi sodba sodišča prve stopnje.</p> <p><u>Vrhovno sodišče</u>: Zahteva za varstvo zakonitosti zagovornice obsojenega se zavrne.</p>
SODBE	<p>K 18/2001</p> <p>I K 656/2003-4</p> <p>I Ips 39/2005</p>

11.

STORILEC	<p>Učitelj nemščine in angleščine na osnovni šoli: rojen v Srbiji, stanujoč v Moravskih Toplicah, Madžar, državljan RS, živeč v zunajzakonski skupnosti, brez otrok, s končano Filozofsko fakulteto UL, smer angleški jezik in nemški jezik s književnostjo, brez zaposlitve. Kot sam navaja v zagovorih, je družbeno aktiven, tudi v nevladnih organizacijah, ter je družbeni kritik.</p>
DEJANSKO STANJE	<p>Obtoženi je kot učitelj nemščine in angleščine na osnovni šoli z zlorabo svojega položaja storil spolna dejanja z osebo, ki še ni stara petnajst let in mu je bila zaupana v učenje na ta način, da se je v času od 1.7.2010 do 9.8.2010 dvakrat dobil s svojo učenko (rojeno 1.4.1996), in jo v svojem avtomobilu poljubljal in otipaval po prsih in spolovilu, na opisan način pa zadovoljeval svoj spolni nagon. (Iz izvedenih dokazov izhaja, da je med 14-letno učenko in učiteljem obstajala vzajemna simpatija, obtoženec in oškodovanka sta si po Messengerju in Facebooku izmenjevala sporočila, iz katerih je razvidno, da je njun odnos presegal primernost odnosa učitelj – učenka. Obtoženec in oškodovanka sta se v času poletnih počitnic tudi dvakrat dobila, takrat pa so se v obtoženčevem avtu zgodili obravnavani dogodki: prvič naj bi prišlo samo do poljubljanja, drugič pa še do otipavanja po prsih in spolovilu. Oškodovanka je še isti mesec z</p>

	<p>obtožencem postopoma prekinila stike preko spleta, septembra, ko se je spet začela šola, pa se je iz tretjega učnega nivoja, ki ga je poučeval obtoženec, prestavila v drugi učni nivo, nato pa o dogodkih povedala šolski pedagoginji z namenom, da se kaj podobnega ne bi zgodilo še kakšni drugi učenki.)</p>
KAZNIVO DEJANJE	<p>KD spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let po 173/III KZ-1 (predpisana kazen zapora od 3 do 10 let)</p>
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Ali gre za privilegirano obliko KD po 173/IV KZ-1? Obtoženčev zagovornik v pritožbi navaja, da bi bilo potrebno ravnanje obtoženca opredeliti po četrtem odstavku, ker mora pri dejanju po tretjem odstavku priti do dotikanja teles oziroma delov telesa med storilcem in oškodovancem oziroma mora biti dejanje storjeno na telesu oškodovanca. Pritožba se pri tem sklicuje na sodbo Vrhovnega sodišča I Kp 1644/2006, v kateri je sodišče okvalificiralo dejanje obdolženca, ki se je z roko preko oblačil dotikal oškodovankinih delov telesa, hodil pred njo nag in se samozadovoljeval, ni pa pri teh manifestacijah spolnosti prišlo do dotikanja teles, po milejši kvalifikaciji. Pritožbeno sodišče odgovarja: Pritožba je prezrla, da je sodišče prve stopnje ugotovilo, da je obdolženi otipaval oškodovanko po prsah in po spolovilu, da je torej prišlo do stika teles obtoženca in oškodovanke in da se to tudi očita obdolžencu v samem opisu KD, kar pomeni, da pravna kvalifikacija obdolženčevega dejanja ustreza in vsebuje vse zakonske znake KD iz tretjega odstavka. KD spolnega napada na osebo mlajšo od 15 let iz tretjega odstavka stori učitelj, vzgojitelj ali katera druga oseba od v zakonski določbi navedenih oseb, ki z zlorabo svojega položaja spolno občuje ali stori kakšno drugo spolno dejanje z osebo, ki še ni stara 15 let in mu je zaupana v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo. Privilegirano obliko tega KD po četrtem odstavku pa stori, kdor v okoliščinah iz tretjega odstavka kako drugače prizadene spolno nedotakljivost osebe, ki še ni stara 15 let. Kot v pritožbi pravilno ugotavlja zagovornik, storilčevo dejanje v tem primeru ni usmerjeno k doseganju spolnega občevanja ali drugih spolnih dejanj, temveč je usmerjeno k prizadetju spolne nedotakljivosti oškodovanca, osebe, ki še ni stara 15 let. Pritožba ima prav, da pri teh dejanjih, pravno opredeljenih po četrtem odstavku, pri sami manifestaciji spolnosti ni nujno dotikanje teles, pač pa gre za različno spolno nedostojna ravnanja oziroma dejanja, ki so namenjena zadovoljitvi storilčeve spolne pohote pred otrokom, lahko pa tudi z zadovoljevanjem takšne pohote s tem, da otrok opravlja določena spolna dejanja. Ravnanje obdolženca pa ni bilo v teh okvirjih, saj je prišlo do fizičnega kontakta med njim in oškodovanko, kot je opisan v izreku sodbe in obrazložen v razlogih sodbe. V pritožbi citirana sodba VS se torej</p>

ne nanaša na enako dejansko podlago, kot sodba sodišča prve stopnje, zato jo pritožba neutemeljeno navaja kot argument, s katerim skuša prepričati, da je sodišče prve stopnje dejanje obdolženca napačno pravno opredelilo.

Koliko kaznivih dejanj? Pritožba zatrjuje tudi, da glede na opis KD, sigurno ni prišlo do storitve dveh KD po prvem odstavku 173. člen KZ-1, saj naj bi v prvem primeru prišlo do poljuba, in ni šlo za spolno občevanje ali druga spolna dejanja. V drugem primeru pa bi naj oškodovanko otipaval le preko oblačil, mednožje pa je ne samo v predelu okoli spolovila, zato tudi ne gre za KD po tretjem odstavku 173. člena KZ-1. Sodišče odgovarja, da pritožba ob takih pritožbenih navedbah spregleda, da je bil obtoženi spoznan za krivega storitve **enega KD**, ne pa dveh, kar zadeva pravilnosti pravne kvalifikacije dejanja, pa se pritožbeno sodišče sklicuje na svojo obrazložitev iz prejšnje točke (glej gor).

Razmejitev grooming in spolni napad? Obsojenčev zagovornik v zahtevi za varstvo zakonitosti uveljavlja kršitev kazenskega zakona, ker pritožbeno sodišče ni uporabilo določbe milejšega 173. a člena KZ-1B (KD pridobivanja oseb, mlajših od 15 let, za spolne namene). Kršitev utemeljuje z navedbo, da je bil v času odločanja o pritožbi na višjem sodišču v veljavi dopolnjeni KZ-1, ki v 173. a členu govori o uporabi informacijskih in komunikacijskih tehnologij za nagovarjanje mlajših od petnajst let na srečanje, če so nagovarjanju sledila konkretna ravnanja. V obravnavanem primeru sta obsojenec in oškodovanka uporabljala internet, osebno ali preko telefona pa da se sploh nista pogovarjala. Vrhovno sodišče odgovarja: Pritrditi je potrebno obsojenčevemu zagovorniku, da je v času po izreku sodbe sodišča prve stopnje in še pred odločitvijo pritožbenega sodišča pričel veljati Zakon o spremembah in dopolnitvah Kazenskega zakonika (Uradni list 91/2011 z dne 14. 11. 2011, v nadaljevanju KZ-1B), ki v 173. a členu vsebuje novo inkriminacijo pridobivanja oseb mlajših od petnajst let, za spolne namene, ne pa tudi, da bi pritožbeno sodišče obsojencu očitano kaznivo dejanje moralo pravno opredeliti po tej določbi. Kaznivo dejanje po 173.a členu KZ-1B stori kdor osebo, mlajšo od petnajst let, prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi zoper njo storil kaznivo dejanje iz prvega odstavka 173. člena tega zakonika ali zaradi izdelave slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, in so nagovarjanju sledila konkretna dejanja za uresničitev srečanja. To kaznivo dejanje je po naravi samostojno pripravljalno kaznivo dejanje, ki je

	<p>predhodna sestavina za izvršitev drugega kaznivega dejanja iz poglavja kaznivih dejanj zoper spolno nedotakljivost. Pogoj za obstoj tega kaznivega dejanja je, da dogovoru sledi neko konkretno dejanje v smeri izvršitve, na primer prihod storilca na dogovorjeni kraj srečanja in podobno. Če pa sta bila spolni napad ali izdelava pornografskega gradiva kasneje dejansko izvršena, se storilec preganja le za ti storjeni kaznivi dejanj. V obravnavanem primeru iz opisa kaznivega dejanja v izreku izpodbijane pravnomočne sodbe ne izhaja, da bi se obsojencu očitala uporaba informacijske oziroma komunikacijske tehnologije za nagovarjanje k srečanju z oškodovanko, mlajšo od petnajst, temveč spolni napad nanjo, ki ga je storil s poljubljanjem in otipavanjem njenih prsi in spolovila, zato je sodišče v izpodbijani pravnomočni sodbi kaznivo dejanje pravno pravilno opredelilo po tretjem odstavku 173. člena KZ-1.</p>
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrožno sodišče v Murski Soboti:</u> obtoženi je kriv, izrečena kazen eno leto zapora. Sodišče pojasnjuje: glede na to, da je kot spodnja meja predpisana kazen zapora tri leta, tako v danem primeru ni možen izrek pogojne obsodbe oziroma sankcije zgolj opozorilne narave. Je pa sodišče pri odmeri kazni uporabilo določilo 2. alineje 50. člena Kazenskega zakonika, ki določa, da sme sodišče storilcu odmeriti kazen pod mejo, ki je zapisana z zakonom, če ugotovi posebne olajševalne okoliščine, ki utemeljujejo izrek omiljene kazni. Sodišče namreč ocenjuje, da je glede na to, da so bile vendarle tako na strani obtoženca kot tudi na strani oškodovanke določene simpatije drug drugega in glede na to, da dejanje pri oškodovanki ni pustilo pomembnih vidnejših posledic, v danem primeru utemeljena uporaba omilitvenih določil. Kot olajševalno okoliščino je sodišče upoštevalo dosedanjo nekaznovanost, kot obteževalno okoliščino pa dejstvo, da je obtoženec ob dveh srečanjih storil spolna dejanja nad oškodovanko.</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru:</u> Pritožbi okrožne DT in zagovornika obdolženega se zavrneta kot neutemeljeni in potrdi se sodba sodišča prve stopnje.</p> <p><u>Vrhovno sodišče:</u> zahteva za varstvo zakonitosti se zavrne.</p>
SODBE	<p>I K 10095/2011 I Kp 10095/2011 I Ips 10095/2011-62</p>

12.

STORILEC	Glasbeni učitelj, Slovenec, državljan RS, končana osnovna in višja šola, upokojenec, poročen, oče treh preskrbljenih otrok, neobsojen, ni v drugem
----------	--

	kazenskem postopku.
DEJANSKO STANJE	Obtoženi je delal kot glasbeni učitelj v glasbeni šoli, ki je ure glasbe izvajal v popoldanskem času v prostorih osnovne šole. Oškodovanke so bil v času izvršitev KD njegove učenke, mlajše od 15 let, ki so mu bile zaupane v učenje raznih inštrumentov. Obtoženi je učne ure glasbe, ko je ostal sam z oškodovankami, izkoristil ter jih v obdobju od oktobra 2007 do junija 2010 večkrat otipaval po stegnih, pogosto tudi po notranji strani stegen, eno izmed njih je tudi objemal in se dotikal njenih dojk, ter ji govoril naj se sprosti, da se le enkrat živi in naj tega ne pove doma.
KAZNIVO DEJANJE	Dve KD spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let (183/IV v zvezi s I KZ) in štiri KD spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let (173/IV v zvezi s I KZ-1)
PRAVNA VPRAŠANJA	V primeru ni nobenih aktualnih materialnopravnih vprašanj.
ODLOČITEV SODIŠČA	<u>Okrožno sodišče v Mariboru</u> : obtoženi kriv; kazni za posamezna KD 6, 1, 5, 3, 4 in 4 mesece zopora, izrek enotne kazni 1 leto in 8 mesecev zopora . Glede na trajanje ravnanj in posledično vztrajnost obtoženca, težo in naravo dejanj, število oškodovank in posledice, ki so bile povzročene z inkriminiranimi ravnanji, ni bilo podlage za izrek opominjevalne sankcije. Olajševalne okoliščine: nekaznovanost + zdravstveno stanje. Obteževalne okoliščine: poklic učitelja + vztrajnost pri ravnanju + dejstvo, da sta bili dve oškodovanki stari komaj 7 in 8 let. <u>Višje sodišče v Mariboru</u> : pritožba zagovornika obtoženega se zavrne kot neutemeljena.
SODBE	I K 12530/2011 II Kp 12530/2011

13.

STORILEC	<p>Trije obtoženci:</p> <ol style="list-style-type: none"> Vaditelj plavanja; državljan RS, končana osnovna in srednja šola, zaposlen, v zunajzakonski skupnosti, oče enega otroka, ni v drugem kazenskem postopku, neobsojen, na prostosti. Reševalec iz vode; državljan RS, končana osnovna in srednja šola, zaposlen, poročen, oče štirih otrok, ni v drugem kazenskem postopku, neobsojen, na prostosti. Direktor športnih objektov MB; državljan RS, končana osnovna in srednja šola, po poklicu gimnazijski maturant, brez zaposlitve, v zunajzakonski
----------	--

	skupnosti, brez otrok, neobsojen, na prostosti.
DEJANSKO STANJE	<p>Februarja 2010 je bil za učence prvega razreda osnovne šole v času pouka na kopališču organiziran 10-urni plavalni tečaj. Dne 10.2.2010 so po končanem tečaju v bazenih otroci z vaditelji plavanja odšli na brisače, kjer je potekal počitek. Med otroki je bila tudi skupina neplavalcev, ki jo je imel pod nadzorom obtoženi vaditelj plavanja v manjšem bazenu. Eden izmed prvošolcev, ki je bil v skupini neplavalcev, je po končanem tečaju iz prostora za počitek odšel na stranišče, nato pa je odšel do manjšega bazena, kjer je prej potekal tečaj. Sodišče ni moglo ugotoviti, kako se je prvošolec oddaljil od skupine in se znašel v bazenu. Nezavestnega ga je pod gladino opazil in iz bazena potegnil učenec druge osnovne šole, ki je v tem času imela na kopališču športni dan. Prvošolca je iz bazena v sobo za reševanje odnesel reševalec iz vode, vendar je deček zaradi pomanjkanja kisika, zastoja dihanja in delovanja srca čez en teden v bolnišnici umrl.</p> <p>Prvemu obtoženemu (vaditelj plavanja) je bilo očitano, da je povzročil smrt iz malomarnosti, pri tem pa ni ravnal s potrebno skrbnostjo, čeprav se je zavedal, da lahko nastane prepovedana posledice, pa je lahkomišlno mislil, da se to ne bo zgodilo, ko kot vaditelj plavanja ni poskrbel za varnost slednjega, s tem ko je opustil nadzor nad prvošolcem, da je slednji brez njegovega nadzora odšel proti stranišču, nato pa v bazen, kjer se je utopil.</p> <p>Drugemu obtožencu (reševalcu iz vode) je bilo očitano, da je povzročil nevarnost za življenja ljudi, dejanje pa je imelo za posledico smrt ene osebe na ta način, da pri organizaciji plavalnega tečaja otrok neplavalcev ni upošteval ukrepov za varstvo pred utopitvami, saj ni zagotovil varnosti udeležencev tečaja, prav tako pa je v nasprotju s pravilnikom dovolil izvedbo tečaja za neplavalce v bazenu, ki ni ustrezal navedenemu predpisu, saj je bila globina vode previsoka in je presegala 135 cm, v bazenu pa tudi ni poskrbel za namestitev fizične pregrade, ki bi otrokom neplavalcem preprečevala prehajanje v globlji del bazena, zaradi česar je prišlo do utopitve prvošolca.</p> <p>Tretjemu obtoženemu (direktorju športnih objektov MB) je bilo očitano, da je povzročil nevarnost za življenja ljudi, dejanje pa je imelo za posledico smrt ene osebe na ta način, da je kot odgovorna oseba gospodarske družbe, kateri je bila s pogodbo zaupana izvedba in organizacija plavalnih tečajev, ravnal v nasprotju s</p>

	pravili o usposabljanju strokovnih delavce, saj ni zagotovil učitelja plavanja (strokovnega delavca 2), ki bi pri izvajanju tečaja za neplavalce nadziral vaditelja (strokovnega delavca 1), ter slednjemu dajal navodila pri izvedbi tečaja neplavalcev v bazenu in izven njega, prav tako v nasprotju s pravili ni poskrbel za dodatnega reševalca iz vode, da bi nadziral bazen, v kateremu se je izvajal plavalni tečaj, da je bil bazen nenadzorovan, potem ko ga je s skupino neplavalcev zapustil obtoženi vaditelj in odšel z otroki proti mestu za počivanje.
KAZNIVO DEJANJE	1. KD povzročitve smrti iz malomarnosti po 118. členu KZ-1 2. KD povzročitve splošne nevarnosti po 314/V v zvezi s III in I KZ-1 3. KD povzročitve splošne nevarnosti po 314/V v zvezi s III in I KZ-1
PRAVNA VPRAŠANJA	Ni kazensko materialnih pravnih vprašanj. Po izvedenih dokazih je sodišče ocenilo, da očitki obtožbe ne držijo, da je šlo za splet nesrečnih okoliščin, pri čemer odgovornosti za posledico ni mogoče naprtiti obtoženemu vaditelju plavanja, še manj pa drugima dvema obtoženima, saj ni izkazana nikakršna vzročna zveza med opustitvijo dolžnega ravnanj, ki jim ga tožilka očita, in smrtjo otroka . Na koncu sodbe še zapiše, da soglaša s tem, da je utopitev prvošolca tragična nesreča in je prizadetost njegovih staršev razumljiva, vendar to še ne pomeni, da je potrebno iskati krivca za vsako ceno, temveč je potrebno življenjsko presoditi vse okoliščine in razumeti tudi, kakšne so lahko za obtožene posledice krivične obtožbe.
ODLOČITEV SODIŠČA	<u>Okrožno sodišče v Mariboru</u> : oprosti obtožb. <u>Višje sodišče v Mariboru</u> : pritožba DT se zavrne kot neutemeljena in potrdi sodba sodišča prve stopnje.
SODBE	I K 18168/2010 II Kp 18168/2010

14.

STORILEC	Učitelj podaljšanega bivanja: rojen leta 1971 v Zagrebu, Slovenec (v drugi sodbi, da Hrvat), državljani RS, profesor razrednega pouka, v času prve obsodbe zaposlen na OŠ, s končano osnovno šolo, srednjo pedagoško šolo in Pedagoško fakulteto UMB, samski, brez otrok, nekaznovan, na prostosti.
DEJANSKO STANJE	Obtoženi je kot učitelj z zlorabo svojega položaja storil spolna dejanja z osebo, ki še ni bila stara 14 let in mu je bila zaupana v učenje, vzgojo in varstvo s tem, da je točneje neugotovljenega dne od 1.10. do 31.12.1997 na osnovni šoli otroka moškega spola (rojeneda 1988), ki mu je bil v času podaljšanega bivanja v šoli

	<p>zaupan kot učitelju, izkoriščajoč odnos nadrejenosti, večkrat vzel na kolena, nato pa mu segel pod majico in hlačke ter ga božal po trebuhu, spolovilu in ob spolovilu, na tak način pa zadovoljeval svoj spolni nagon.</p>
KAZNIVO DEJANJE	<p>Nadaljevano KD spolnega napada na otroka po 183/III KZ (predpisana kazen zapora od 1 do 8 let),</p> <p>vrhovno sodišče pa govori o KD spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let po 183/III KZ.</p>
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Nadaljevano KD? Sodišče je vsa ta dejanja pravno opredelilo kot eno nadaljevano KD, bilo je namreč storjeno na škodo istega oškodovanca in v krajšem časovnem obdobju.</p> <p>Ali ima obtoženčevo dejanje vse znake kaznivega dejanja iz 183/III KZ? Po oceni zagovornice je sodišče zagrešilo kršitev kazenskega zakona, ker naj bi obsojenčevo dejanje ne imelo vseh znakov kaznivega dejanja po 3. odstavku 183. člena KZ, saj bi v primeru, da bi odpadla zadovoljitev obsojenčevega spolnega nagona, lahko šlo le za poskus tega kaznivega dejanja ali pa celo za kaznivo dejanje po 4. odstavku 183. člena KZ. Vrhovno sodišče odgovarja: V opisu kaznivega dejanja, ki izhaja iz izreka prvostopenjske sodbe, izhajajo vsi zakoniti znaki kaznivega dejanja po 3. odstavku 183. člena KZ. Tudi obsojenčevo zadovoljevanje spolnega nagona je natančno opisano v okviru izvršitvenega dejanja, ki je povsem konkretizirano. Iz opisa dejanja namreč sledi, da je obsojenec otroku, ki ga je vzel na kolena, segel pod majico in hlačke ter ga božal po trebuhu, spolovilu in ob spolovilu. S tem opisom je torej dovolj natančno opisano spolno dejanje kot konstitutivni element kaznivega dejanja spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let.</p>
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrožno sodišče Murska Sobota</u>: obtoženi je kriv; izreče se kazen 2 leti zapora – sodišče je kot obteževalno okoliščino upoštevalo težo storjenega KD, kar se odraža v načinu storitve, dejstvo, da je KD na otroku pustilo določene psihične posledice in da je njegovo ravnanje negativno vplivalo na ugled celotne OŠ. Kot olajševalno okoliščino je sodišče upoštevalo obtoženčevo predhodno nekaznovanost. Izrečen je bil tudi varnostni ukrep prepoved opravljanja poklica učitelja ali vzgojitelja za čas dveh let. Obdolženec je namreč zlorabil svoj poklic učitelja za KD. Ker je storil več KD, ki jih je sodišče sicer opredelilo kot eno KD v nadaljevanju, sodišče utemeljeno sklepa, da bi bilo zaradi tega nevarno, če bi še naprej opravljal tako dejavnost. Čas dveh let pa je po oceni</p>

	<p>sodišče dovolj dolg čas za odpravo prej navedene nevarnosti.</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru:</u> Pritožba obsojenčeve zagovornice se zavrne kot neutemeljena in potrdi se sodba sodišča prve stopnje.</p> <p><u>Vrhovno sodišče:</u> Zahteva za varstvo zakonitosti se zavrne kot neutemeljena.</p> <p><u>Ustavno sodišče:</u> Ustavna pritožba se zavrne. (Pritožnik je zatrjeval, da mu je bila kršena pravica do izvajanja dokazov v njegovo korist iz tretje alineje 29. člena Ustave in posledično tudi pravica do enakega varstva pravic iz 22. člena Ustave.)</p> <p><u>Okrožno sodišče Murska Sobota:</u> V tej sodbi je bil obtoženi obsojen za KD, ki niso bila v zvezi z opravljanjem poklica učitelja, sodišče pa je pri izreku enotne kazni upoštevalo kazen za KD iz zgornjega primera (2 leti zapora). Obtoženi je bil spoznan za krivega dveh nadaljevanih KD spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let po 183/II v zvezi z I KZ (izrečeni kazni 5 let in 6 mesecev zapora ter 4 leta zapora) in za KD prikazovanja in izdelave pornografskega gradiva po 187/II KZ (izrečena kazen 1 leto zapora). Izrečena enotna kazen je 12 let zapora.</p>
SODBE	<p>K 107/2000-97</p> <p>I Ips 213/2004</p> <p>Up-88/05-21</p> <p>K 127/2003</p>

15.

STORILEC	<p>Učitelj športne vzgoje, 55 let, rojen v Mariboru, državljan RS, s končano osnovno in srednjo šolo in Pedagoško akademijo, po poklicu predmetni učitelj, brez zaposlitve, poročen, oče dveh odraslih otrok, neobsojen, ni v drugem kazenskem postopku, na prostosti.</p>
DEJANSKO STANJE	<p>Obtoženi je v časovnem obdobju med septembrom 2004 in 15. septembrom 2005 z zlorabo svojega položaja, ko je kot učitelj športne vzgoje izkoristil svojo avtoriteto nad učenkami, storil spolna dejanja z osebami drugega spola, ki so mu bile zaupane v učenje, vzgojo in ki še niso bile stare 15 let, v primeru 3b pa je zoper oškodovanko uporabil tudi silo, v vseh primerih pa je proti volji oškodovank zadovoljeval svoj spolni nagon, ko je:</p> <p>1. Med septembrom 2004 in junijem 2005 v bližini OŠ oškodovanko A najmanj dvakrat otipaval po zadnjici in bokih in sicer takrat, ko je skupaj z njo in drugimi učenkami odšel iz prostorov šole na lokacijo, kjer so imeli telovadbo na prostem.</p>

	<p>2. V času od pomladi 2005 do konca maja 2005 v prostorih OŠ oškodovanko B, ko je zapuščala njegov kabinet, prijel z obema rokama za ramena, jo potisnil ob vratno krilo, nato pa se k njej sklonil in jo poljubil na vrat.</p> <p>3a. Oškodovanko C je med septembrom 2004 in junijem 2005 v prostorih OŠ v telovadnici pred poukom telesne vzgoje večkrat prijel za zadnjico, poleg tega pa jo je pred igro odbojke večkrat otipaval tudi na ta način, da ji je z roko šel preko ramen v smeri proti dojki, pri čemer jo je za dojko tudi prijel;</p> <p>dne 15. septembra 2005 v prostorih, kjer so v okviru šole v naravi prebivali učenci OŠ, v sobi, v kateri so bivale ona in še dve sošolki, ko je bila že oblečena v oblačila za spanje, na njeni postelji otipaval po trebuhu in v smeri proti njenem spolovilu.</p> <p>3b. V istih krajevnih in časovnih okoliščinah kot v drugi alineji točke 3a pa je oškodovanko D, ki je bila prav tako že oblečena v oblačila za spanje, na njeni postelji najprej otipaval po nogi, in sicer po kolenu in notranji strani stegna proti spolovilu, ki pa ga ni uspel doseči, ker se je le-ta obrnila v stran, čez približno 30 minut, ko je oškodovanka sobo zapustila in se namenila k sošolkam v njihovo sobo, pa jo je na hodniku od zadaj objel, potegnil k sebi in jo otipaval po prsih, med njenim poskusom, da bi se iztrgala iz njegovega objema, pa ji je rekel »пусти se«, nakar jo je izpustil, nato pa jo ponovno od zadaj močno prijel za obe roki, jo potegnil k sebi in jo otipaval po spolovilu ter ji rekel »ali gre z njim v njegovo sobo«, nato pa ji je še enkrat rekel naj »seпусти«, nakar se je oškodovanki uspelo iztrgati iz njegovega prijema in je zbežala.</p> <p>4. Dne 15. septembra 2005 v prostorih, kjer so v okviru šole v naravi prebivali učenci OŠ, oškodovanko E, ki jo je samo srečal na hodniku, z obema rokama prijel za njeni dojki.</p>
KAZNIVO DEJANJE	<p>Dve nadaljevani KD spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let po 183/III KZ (dejanji opisani pod točkama 1 in 3a) – predpisana kazen od 1 do 10 let zapor.</p> <p>Eno nadaljevano KD spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let po 183/II v zvezi s III (dejanje opisano pod točko 3b) – predpisana kazen najmanj 3 leta zapor.</p> <p>Dve KD spolnega napada na osebo, mlajšo od 15 let po 183/III KZ (dejanji opisani pod točkama 2 in 4) – predpisana kazen od 1 do 10 let zapor.</p>
PRAVNA VPRAŠANJA	<p>Kaj spada med spolna dejanja? Okrožno sodišče pojasnjuje: Kot izhaja iz Komentarja KZ in tudi številnih določb Vrhovnega sodišča RS, se med spolna dejanja, ki niso spolna občevanja, štejejo vsa tista dejanja, kjer gre za zadovoljevanje spolnega nagona na telesu oškodovanca. Poleg posega na</p>

oškodovančeve spolne organe, šteje sodna praksa kazenskega prava med druga spolna dejanja tudi vsa podobna dejanja, pri katerih pride do dotikanja teles oz. delov teles med storilcem in oškodovancem, torej ni potrebno, da neposredno spolnih organov. To pomeni, da med storilcem in oškodovancem obstoji določena fizična povezava, cilj takšnih dotikov storilca pa je spolno vzdraženje ali zadovoljevanje spolnega nagona. Res je, da vsako dotikanje teles oziroma delov teles med storilcem in oškodovancem ne narekuje razlage, da gre za spolna dejanja, vendar pa v konkretnem primeru, ko se je obtoženi dotikal oškodovank na način, kot je opisano v izreku sodbe, po mnenju senata ne more biti nobenega dvoma, da je obtoženi takšen cilj tudi zasledoval. V okviru spolnih dejanj po KZ gre namreč za široke možnosti njihovega udejanjanja, od najhujših primerov do njihovega spodnjega praga. Za ugotavljanje, ali je obtoženi storil očitana dejanja s ciljem spolnega vzdraženja ali zadovoljevanja svojega spolnega nagona, po mnenju senata pač ni mogoče izhajati iz njegovega zagovora, ko to zanika. To bi namreč na splošno pomenilo, da tega kaznivega dejanja sploh ni mogoče dokazati. (V nadaljevanju sodišče natančno analizira vse ugotovljene okoliščine obravnavane zadeve in pojasni, zakaj je utemeljeno sklepati, da je obtoženi zadovoljeval svoj spolni nagon.)

Na koncu v sodbi sodišče še pove, da je v končni besedi obtoženčev zagovornik omenjal eno od odločb Višjega sodišča v Ljubljani (verjetno primer K 102/2006 in I Kp 587/2007, glej gor), ki se nanaša na primer telesnih stikov med učiteljem telesne vzgoje in učenci pri izvajanju telovadnih prvin. Vendar sodišče poudarja, da v nobenem od obtožencu očitanih ravnanj ni šlo za tako situacijo. Višje sodišče še dodaja da je pri kaznivih dejanjih zoper spolno nedotakljivost potreben fizični poseg v spolno integriteto žrtve ocenjevati tudi v povezavi s subjektivnim namenom storilca v tem smislu, ali njegovo ravnanje izhaja iz spolnih pobud, saj šele ob izpolnitvi tega pogoja objektivno ravnanje storilca dobi lastnost spolnega dejanja v smislu zakonskega znaka KD.

Nadaljevano KD? Sodišče je ravnanja obtoženega iz točk 1, 3a in 3b opredelilo kot nadaljevana kazniva dejanja ter podalo naslednjo razlago: Pri vsakem od teh KD gre namreč za istovrstnost dejanj obtoženega, njegov enoten psihični odnos do spolnih napadov na oškodovanke oziroma enoten naklep, kot tudi časovno povezanost med posameznimi dejanji, ob navedenih stalnih kriterijih za pravno konstrukcijo nadaljevanega KD pa je potrebno upoštevati še dodatni spremenljiv kriterij, to je identičnost oškodovanke.

	<p>Ali sta pri očitanih dejanjih izpolnjena oba pogoja, in sicer da je storilec zlorabil svoj položaj in da so mu bile oškodovanke zaupane v učenje in vzgojo? Sodišče prve stopnje ne dvomi v izpolnjenost obeh pogojev. Nesporno dejstvo je, da je bil obtoženi v očitnem obdobju učitelj športne vzgoje vsem oškodovankam, po svoji funkciji je bil torej strokovni pedagoški delavec, ki so mu bili učenci in torej tudi oškodovanke zaupani v varstvo in vzgojo. Kot tak je obtoženi za oškodovanke predstavljal avtoriteto, kot predstavnik močne socialne institucije, torej šole, kar sicer potrjujeta tudi obe izvedenski mnenji. Sodišče obtožencu ne verjame, ko pravi, da je bil v šoli v naravi zgolj spremljevalec enega učenca s posebnimi potrebami in da torej za oškodovanke sploh ni bil zadolžen. Iz izvedenih dokazov izhaja, da je bil obtoženi spremljevalec vseh otrok in da je skrbel predvsem za športne aktivnosti učencev in da je tudi vsakoletno sodeloval v šolah v naravi, kjer je skrbel za športne aktivnosti. Za sodišče tako ni nobenega dvoma, da je bil obtoženi tudi očitnega dne 15.9.2005 v funkciji učitelja in da je zato pri svojih ravnanjih kot tak zlorabil svoj položaj. Višje sodišče pritrjuje mnenju nižjega sodišča.</p>
<p>ODLOČITEV SODIŠČA</p>	<p><u>Okrožno sodišče v Mariboru (tretje sojenje na prvi stopnji):</u> obtoženi je kriv, izrečena enotna kazen 3 leta in 2 meseca zapora (za posamezna KD: 6 mesecev, 5 mesecev, 9 mesecev, 1 leto in 2 meseca, 6 mesecev). Sodišče je pri izreku kazni zapora upoštevalo vse okoliščine obravnavane zadeve, narave kaznivih dejanj, stopnjo njegove kazenske odgovornosti, posledice, ki jih je s svojim ravnanjem povzročil takrat še mladoletnim oškodovankam. Glede na časovno odmaknjenost dogodkov je sodišč uporabilo omilitvena določila oziroma je to moralo storiti, saj so bila uporabljena že pri določanju kazni v prejšnjih sodbah, ki pa sta bili po pritožbi obtoženca oziroma zagovornika razveljavljeni (385 ZKP). Kot olajševalne okoliščine je sodišče upoštevalo obtoženčevo dosedanjo nekaznovanost, potek časa od obravnavanih dogodkov in dejstvo, da se je obtoženi med kazenskim postopkom dlje časa zdravil. Nato sodišče navaja: »Iz povsem življenjskega vidika ne more biti dvoma, da je v posledici tega kazenskega postopka trpela tudi družina obtoženega, da je sprva njegova zakonska zveza razpadla, se je pa obtoženi v mesecu avgustu 2011 znova poročil z bivšo ženo.«, nič pa ne piše, ali je tudi to upoštevalo kot olajševalno okoliščino. Kot obteževalno okoliščino za KD zoper eno od oškodovank pa je sodišče upoštevalo dejstvo, da se je v posledici obtoženčevih ravnanj več let zdravila pri psihiatru.</p>

	<p>Sodišče je obtoženemu izreklo tudi varnostni ukrep prepovedi opravljanja poklica učitelja za dobo 2 let, ker je zlorabil svoj poklic za izvršitev KD in ker sodišče utemeljeno sklepa, da bi bilo nevarno, če bi takšen poklic oz. tako dejavnost opravljal še naprej. Upošteva je zakonsko možnost trajanja takega ukrepa (ne manj kot 1 leto in ne več kot 5 let), se je sodišče ob upoštevanju vseh okoliščin zadeve, teže in posledic obtoženčevih ravnanj, njegove kazenske odgovornosti in nenazadnje tudi poteka časa od obravnavanih dogodkov, odločilo za dobo 2 let (enako kot določeno v obeh razveljavljenih sodbah 1. stopnje, ob upoštevanju 385 ZKP pa daljše dobe trajanja niti ni mogoče določiti).</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru:</u> Ob delni ugoditvi pritožbi zagovornika obdolženca se sodba sodišča prve stopnje v odločbi o kazenski sankciji spremeni tako, da se obdolžencu za posamezna KD izrečejo kazni 3 mesece, 3 mesece, 5 mesecev, 1 leto in 3 mesece, obdolžencu pa se izreče enotna kazen 2 leti zapora. Pritožbeno sodišče namreč meni, da je prvostopenjsko sodišče precenilo težo storjenega KD (predvsem glede posledice na oškodovankah), spregledati tudi ni časovne odmaknjenosti dejanja. Sodišče je upoštevalo tudi vse tiste olajševalne in obteževalne okoliščine, ki jih je pri odmeri kazni pravilno ugotovilo že sodišče prve stopnje.</p> <p>V ostalem se pritožba zagovornika zavrne kot neutemeljena. Pritožba pooblaščenke ene izmed oškodovank se zavrne kot neutemeljena.</p>
SODBE	<p>I K 28350/2010</p> <p>II Kp 28350/2010</p>

16.

STORILEC	Učitelj geografije na srednji šoli: državljan RS, zaposlen, poročen, oče enega preskrbljenega otroka, s končano osnovno, srednjo šolo in fakulteto, nekaznovan, ni v drugem kazenskem postopku, na prostosti.
DEJANSKO STANJE	Kršitev spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja po 184/II KZ (predpisana kazen od 6 mesecev do 5 let)
KAZNIVO DEJANJE	Obtoženi je v Republiki Hrvaški na otoku Cresu meseca junija 1999 z zlorabo svojega položaja storil spolna dejanja z oškodovanko, to je osebo drugega spola, ki mu je bila zaupana v učenje, vzgojo in varstvo in ki je bila stara nad 15 let, ko je kot njen profesor geografije na podlagi svoje avtoritete dosegel, da jo je na šolski ekskurziji v okviru terenskih vaj iz geografije v prostorih hotela v zgodnjih jutranjih urah v svoji sobi najprej poljubljal na usta in jo lizal po ustnicah, licih, ušesih in vratu, kasneje pa prijel njeno roko in z njo otipaval svoje spolovilo ter jo z roko preko spodnjic otipaval po spolovilu, ter na opisane načine zadovoljeval

	<p>svoje spolne potrebe.</p> <p>(Oškodovanka v preiskavi in tekom sojenj povedala, da je bil sprva poleg obtoženca v sobi še en (sedaj že pokojni) profesor in da sta jo sprva na postelji simultano otipavala, potem pa je drugi profesor zapustil sobo in je ostala sama z obtožencem. Po omenjenem dogodku naj bi imela oškodovanka hude psihične težave, potrebovala je psihiatrično zdravljenje, dvakrat je bila hospitalizirana.)</p>
<p>PРАВNA VPRAŠANJA</p>	<p>Ali gre za spolna dejanja? Prvostopenjsko sodišče pojasnjuje: S pojmom spolnih dejanj štejemo vsa tista dejanja, kjer gre za zadovoljevanje spolnega nagona na telesu oškodovanca. Pogoj za pravno opredelitev teh dejanj kot spolnih dejanj pa je, da so storjena na telesu oškodovanca, priti mora torej do dotikanja teles oziroma delov teles med storilcem in oškodovancem, kar pomeni, da med njima obstoji določena fizična povezava. Za poljubljanje na usta, lizanje po ustnicah, licih, ušesih in vratu, potem pri otipavanju lastnega spolovila z oškodovankino roko ter pri otipavanju oškodovankinega spolovila z roko preko spodnjic, kot to očita obtožba, ni nobenega dvoma, da gre za spolna dejanja za zadovoljevanje spolne sle.</p> <p>V pritožbi obtoženčeva zagovornica zatrjuje kršitev kazenskega zakona, ker dejanje nima znakov KD po 184/II KZ. Spolno dejanje mora namreč po njenem mnenju pomeniti globlji poseg v posameznikovo sfero, kot je pri kaznivih dejanjih, pri katerih so oškodovanci stari manj od 15 let. Pritožbeno sodišče odgovarja: Izhajajoč iz konkretnega dela opisa KD je jasno, da že povzeto izvršitveno ravnanje pomeni spolno dejanje v kontekstu zadovoljevanja spolnega nagona in ne le kršitev spolne nedotakljivosti kot jo v pritožbeni obrazložitvi vidi obdolženčeva zagovornica. Konkretni del opisa se tako tudi glede tega znaka prilega abstraktnemu delu opisa obravnavanega KD kršitve spolne nedotakljivost z zlorabo položaja po 184/II KZ, zaradi česar smiselno zatrjevana kršitev kazenskega zakona iz 1. točke 372. člena ZKP ni podana.</p> <p>Obtoženčeva zagovornica tudi v zahtevi za varstvo zakonitosti uveljavlja kršitev kazenskega zakona iz 2. točke 370. člena ZKP v zvezi z določbo 1. točke 372. člena ZKP s tem, ko v obravnavanem primeru ni podan „bistveni, obligatorni, konstitutivni, objektivni zakonski element“ obsojencu očitane kaznivega dejanja, to je obstoj spolnega dejanja, h kateremu naj bi obsojeni pripravil oškodovanko z zlorabo svojega položaja. Vrhovno sodišče odgovarja: Zatrjevana kršitev ni podana, saj opis kaznivega dejanja vsebuje vse objektivne in subjektivne znake očitane kaznivega dejanja in so v sodbi sodišča prve stopnje tudi obrazloženi (točka 10 obrazložitve). To velja tudi za oporekanje obstoju,</p>

	<p>opisu v izreku izpodbijane sodbe in obrazložitvi zakonskega znaka zlorabe položaja pri obravnavanem kaznivem dejanju. Teh zatrjevanih pomanjkljivosti izpodbijana sodba nima, saj je v opisu dejanje v izreku sodbe sodišča prve stopnje izrecno navedeno, da je bila obsojenemu oškodovanka „zaupana v učenje, vzgojo in varstvo“, ko je bila z njim kot profesorjem geografije „na šolski ekskurziji v okviru terenskih vaj iz geografije“ ter je na podlagi „svoje avtoritete dosegel“, da je lahko zoper oškodovanko izvršil konkretno opisana spolna dejanja. Ti elementi kaznivega dejanja so bili v točkah 12 in 13 sodbe sodišča prve stopnje ustrezno obrazloženi.</p> <p>Dvojna kaznivost? Sodišče je glede na to, da je kraj kaznivega dejanja tuja država, ugotovilo identiteto norme (122. člen KZ in 124/III KZ) in ugotovilo, da je obravnavano kaznivo dejanje kaznivo tudi v Republiki Hrvaški, kjer je bilo storjeno.</p> <p>Ali je bila kazen pravilno določena? V zahtevi se navaja, da je sodišče v izpodbijani sodbi storilo bistveno kršitev določb ZKP in kršitev kazenskega zakona glede določitve kazni, saj ni upoštevalo določbe 41. člena KZ, po kateri se kazen odmeri glede na težo storjenega dejanja in storilčevo krivdo, ob upoštevanju vseh olajševalnih in obteževalnih okoliščin. Z neupoštevanjem vseh olajševalnih okoliščin pri določitvi in odmeri kazni naj bi sodišče obsojenega spravilo v neenakopraven položaj „z ostalimi obtoženci“ in kršilo tudi njegovo pravico do enakosti pred zakonom. Vrhovno sodišče odgovarja: Zatrjevana kršitev 41. člena KZ ni podana, saj sodišče ni izreklo kazni izven zakonsko predpisanih okvirov (5. točka 372. člena ZKP). Za kaznivo dejanje kršitve spolne nedotakljivosti z zlorabo položaja po drugem odstavku 184. člena KZ je predpisana kazen zapora od enega do osmih let, sodišče pa je obsojenemu (po spremembi odločbe o kazenski sankciji drugostopenjskega sodišča) izreklo zaporno kazen enega leta in šest mesecev. Glede na navedeno, ko z izrečeno kaznijo ni bila prekoračena pravica, ki jo ima sodišče po zakonu, ne obstoji zakonski razlog za njeno izpodbijanje in zato zahteva niti v tem delu ni utemeljena.</p>
ODLOČITEV SODIŠČA	O zadevi je bilo odločano na prvi stopnji že leta 2008, na drugi pa 2009, Vrhovno sodišče pa je leta 2010 razsodilo, da se zahtevama za varstvo zakonitosti ugotovi in se izpodbijana pravnomočna sodba razveljavi, ter se zadeva vrne sodišču prve stopnje v novo odločanje.

	<p><u>Okrožno sodišče v Mariboru:</u> obtožni je kriv; pogojna obsodba na 1 leto in 6 mesecev zapora s preizkusno dobo 3 let. Olajševalne okoliščine: dosedanja nekaznovanost obtoženca, časovna odmaknjenost KD, zdravstveno stanje obtoženega. Posebnih obteževalnih okoliščin, ki niso znam KD, sodišče ni našlo, pri tem pa ni prezrlo posledic, ki so nastale oškodovanki zaradi obravnavanega KD. Izrek pogojne obsodbe, saj je zaradi časovne odmaknjenosti KD, ko obtoženi v tem času 12-ih let od obravnavanega KD ni storil novega KD, pričakovati, da je kazenska sankcija opominjevalne narave primerna teži KD in kazenski odgovornosti obtoženega. Izrečen je bil varnostni ukrep prepoved opravljanja poklica profesorja za dobo 2 let, saj že dejanje samo v povezavi s poklicem, ki ga obtoženi opravlja, ko dela z otroki kliče po tem. Profesorju so namreč mladoletniki zaupani v vzgojo, varstvo in učenje in v preprečitev nadaljnje kršitve spolne nedotakljivosti, je bilo vsekakor potrebno poseči po tem varnostnem ukrepu.</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru:</u> pritožbi DT se ugodi in se sodba spremeni tako, da se obtoženemu pogojna kazen izreče. Pritožbi obtoženčeve zagovornice in zagovornika se zavrneta kot neutemeljeni. Sodišče se strinja s pritožbo DT, da sodišče prve stopnje pri izbiri kazenske sankcije ni v zadostni meri upoštevalo teže storjenega kaznivega dejanja, ki se najprej kaže v razliki med obdolženčevim položajem profesorja in oškodovanko kot dijakinjo prvega letnika ter nato še v načinu storitve in posledicah, ki so oškodovanko po dejanju spremljale. Glede na navedeno je kazenska sankcija opozorilne narave, kljub obdolženčevi nekaznovanosti in poteku časa, neustrezen odziv, zaradi katerega je bilo treba napadeno sodbo v tem delu spremeniti.</p> <p><u>Vrhovno sodišče:</u> Zahtevi za varstvo zakonitosti se zavrneta.</p>
SODBE	I K 80870/2010 II Kp 80870/2010 I Ips 80870/2010-440

17.

STORILEC	Učiteljica madžarščine na srednji šoli, rojena v Murski Soboti, državljanka Republike Slovenije, s končano filozofsko fakulteto, predhodno nekaznovana, na prostosti.
DEJANSKO STANJE	1. Obtožena naj bi kot uradna oseba, in sicer kot ocenjevalka pisnega dela poklicne mature pri predmetu madžarščine, dne 12.6.2009 na Dvojezični srednji

	<p>šoli v Lendavi dala vpisati v uradno listino lažne podatke, na ta način, da je po predhodno poslanem sporočilu, v katerem je učenki X sporočila, da naj pride v šolo in prinese s seboj kemični svinčnik, s katerim je pisala maturitetno nalogo, le-tej na vpogled predložila rešitve in izpitno polo iz predmeta madžarščine in ji narekovala pravilne odgovore, tako da je učenka X po njenem nareku v svojih že oddanih izpitnih polah iz predmeta madžarščina pri desetih vprašanjih vpisala oziroma dopisala pravilne odgovore ter s tem po njenem nareku in navodilih v uradno listino izdano s strani Državnega izpitnega centra vpisala lažne podatke.</p> <p>2. Obtožena naj bi v nasprotju s svojim dolžnostmi varovanja tajnih podatkov sporočila drugemu tajne podatke na ta način, da je v nasprotju z 2. odstavkom 54. člena o maturi učenki X predložila na vpogled maturitetno gradivo in sicer rešitve in izpitne pole iz predmeta madžarščina, ki so na podlagi 54. člena Zakona o maturi in na podlagi . člena Pravilnika o varovanju izpitne tajnosti pri maturi uradna tajnost.</p>
<p>KAZNIVO DEJANJE</p>	<p>1. Ponareditev ali uničenja uradne listine, knjige, spisa ali arhivskega gradiva (259/I KZ-1) → predpisana kazen zapora do 3 let</p> <p>2. Izdaja tajnih podatkov (260/I KZ-1) → predpisana kazen zapora do 3 let</p>
<p>PRAVNA VPRAŠANJA</p>	<p>Ali ima obtoženka status uradne osebe? Sodišče prve stopnje je odločilo, da je obtožena dejanje storila kot uradna oseba v smislu 4. točke 1. odstavka 99. člena KZ-1, med opravljanjem uradnih nalog na podlagi pooblastil, ki ji jih daje zakon ali na podlagi zakona izdan predpis.</p> <p>Po stališču pritožbe profesor ali učitelj, ki sodeluje pri maturi, ni uradna oseba v smislu določbe 99/I KZ-1. Pritožbeno sodišče odgovarja: Pritožba sicer pravilno ugotavlja, da med uradnimi osebami, navedenimi v prvem odstavku 99. člena KZ-1, ni najti profesorja ali učitelja, ki sodeluje pri maturi, spregleda pa, da je sodna praksa v preteklosti že sprejela stališče, da je med uradne osebe šteti tudi učitelje oziroma profesorje, ko ti npr. izdajajo spričevala, diplome, morebitne druge listine, pri čemer velja takšen status le v zvezi s temi delovnimi dolžnostmi (glej sodbe I Ips 146/98, I Ips 965/2010 in I Ips 159/2007). Lastnost uradne osebe ima lahko učitelj le v zvezi z navedenimi dolžnostmi, med katere je tudi po oceni pritožbenega sodišča šteti dolžnost, ki jo je v obravnavanem primeru izvrševala obdolženka, nima pa statusa uradne osebe učitelj pri opravljanju pedagoškega dela, katerega vsebina je poučevanje, vzgoja in zagotavljanje discipline.</p> <p>Zagovornik obtožene v zahtevi za varstvo zakonitosti navaja enake argumente kot v pritožbi. Vrhovno sodišče odgovarja:</p> <p>Splošna opredelitev uradne osebe je določena v 3. točki prvega odstavka 99.</p>

člena KZ-1, in sicer gre za osebo, ki pri državnem organu opravlja uradne naloge ali ima uradno funkcijo z vodstvenimi pooblastili in odgovornostmi. V 1. in 2. točki prvega odstavka 99. člena KZ-1 so kot uradne osebe posebej navedene osebe, ki takšno funkcijo opravljajo v predstavniških organih in organih pravosodja, medtem ko skladno s 6., 7. in 8. točko prvega odstavka 99. člena KZ-1 za uradno osebo velja tudi oseba, ki uradne naloge opravlja pri tujem državnem organu, mednarodnem sodišču ali mednarodni javni organizaciji, ki ji daje položaj javne osebe. Poleg navedenih oseb je uradna oseba v smislu KZ-1 tudi oseba, ki opravlja posamezne uradne naloge na podlagi pooblastil, ki jih ji daje zakon ali na podlagi zakona izdani predpis ali na podlagi zakona sklenjena pogodba o arbitraži (4. točka prvega odstavka 99. člena KZ-1). Gre za osebo, ki sicer nima statusa uradne osebe, saj ne opravlja uradnih nalog pri državnem organu, pač pa v določenih primerih, na podlagi pooblastila, ki izhaja iz zakona, opravlja uradne naloge, ki jih sicer opravlja uradna oseba. Tedaj tudi ta oseba izjemoma velja za uradno osebo, vendar le v okviru opravljanja navedenih nalog. Vrhovno sodišče pritrjuje stališču sodišča prve in druge stopnje, da je obsojenka, kot ena od dveh ocenjevalk, ocenjevala uspeh pisnega dela mature dijakinje X iz predmeta madžarščine na podlagi sklepa šolske maturitetne komisije ter da je bil navedeni sklep izdan po določbah 15. člena Pravilnika, na podlagi 17. člena Zakona o Maturi. Navedeno pa še ne pomeni, da je bila s tem obsojenka pooblaščenka za opravo uradne naloge v smislu 4. točke prvega odstavka 99. člena KZ-1. Vrhovno sodišče je že v odločbi I Ips 146/1998 (glej gor učitelj tehničnega pouka v OŠ) z dne 29. 8. 2002 zavzelo stališče, da bi učitelj lahko imel lastnost uradne osebe le, kadar bi npr. izdajal spričevala, diplome in morebitne druge listine. Navedenih pooblastil pa v obravnavanem primeru obsojenka ni imela. Naloga obsojenke ni bila niti ugotavljanje splošnega uspeha kandidatke na maturi (12. člen Pravilnika) niti izdaja maturitetnega spričevala (62. člen Pravilnika ter 44. člen ZMat). Kot ena izmed dveh ocenjevalk je bila obsojenka pooblaščenka zgolj za oceno pisnega dela mature za posamezni predmet, in sicer na podlagi svojega strokovnega znanja ter navodil za ocenjevanje (55. člen Pravilnika). Preverjanje in ocenjevanje znanja kandidata pri posameznem predmetu je strokovno opravilo in ne izvrševanje uradnih nalog oziroma akt oblastvene narave. Podobno stališče je Vrhovno sodišče zavzelo že v odločbi I Ips 197/2006 z dne 28. 9. 2006, ko je presoјalo, ali je mogoče pripisati status uradne osebe izpraševalki v izpitni komisiji v okviru zaključnega izpita. V navedeni zadevi je Vrhovno sodišče ocenilo, da bi uradno dejanje lahko pomenila zgolj izdaja

zaključnega spričevala, ni pa mogoče statusa uradne osebe razširiti na čas izpraševanja v komisiji. Glede na navedeno je potrebno pritrditi vlagatelju zahteve, da obsojenka ni imela statusa uradne osebe v smislu 4. točke prvega odstavka 99. člena KZ-1, saj očitane dejanja ni izvršila v okviru opravljanja uradnih nalog. Razlaga, ki bi ocenjevanje pisnega dela mature pri posameznem predmetu opredelila kot „uradno nalogo“, bi pomenila nedovoljeno širjenje zakonskih znakov kaznivega dejanja in s tem kršitev načela zakonitosti v kazenskem pravu (28. člen Ustave Republike Slovenije). Vrhovno sodišče tako ugotavlja, da dejanje, kot se očita obsojenki, nima vseh zakonskih znakov kaznivega dejanja po prvem odstavku 259. člena KZ-1. Ker v izreku opisano dejanje ne izpolnjuje niti zakonskih znakov kakšnega drugega kaznivega dejanja, je Vrhovno sodišče skladno s 1. točko 358. člena ZKP obsojenko obtožbe oprostilo, ne da bi presojalo ostale v zahtevi za varstvo zakonitosti zatrjevane kršitve.

Ali je obtoženka posredna storilka? Okrajno sodišče je odločilo, da je obtožena dejanje storila kot posredna storilka, to je z izrabljanjem in vodenjem ravnanj drugega, konkretno dijakinje X.

Pritožba navaja, da obtožena ni mogla storiti kaznivega dejanja, ker to lahko stori le oseba, ki vpiše lažne podatke ali ne vpiše kakšnega pomembnega podatka, iz izreka sodbe in same obrazložitve pa izhaja, da je obtožena le narekovala pravilne odgovore, slednje pa je v izpitno polo dopisala oziroma vpisala dijakinja. Tako je KD lahko storila le dijakinja in ne obtoženka in slednja ne more biti posredna storilka, kot to navaja sodišče v svoji obrazložitvi. Pritožbeno sodišče odgovarja: »Sodišče prve stopnje je pravilno ugotovilo, da je obdolženka obravnavano KD storila kot posredna storilka in sicer z izrabljanjem ter vodenjem ravnanja dijakinje X, ki je po njenem nareku in po njenih navodilih v že izpolnjeno izpitno polo, katero ji je izročila obdolženka, vpisala ali dopisala pravilne odgovore, s tem pa torej po njenem nareku in navodilih v uradno listino, izdano s strani RIC, vpisala lažne podatke. Pritožba ne pojasni, zakaj obdolženka ne more biti posredna storilka, kot to zatrjuje, sodišče prve stopnje pa je v napadeni sodbi navedlo tehtne razloge, s katerimi je utemeljilo navedeni način izvršitve KD, ki je v skladu z določbo 20. člena KZ-1.« Zagovornik obtožene tudi v zahtevi za varstvo zakonitosti navaja, da je obsojenka učenki zgolj narekovala pravilne odgovore, vpisala pa jih je učenka sama, zato bi KD lahko storila le učenka, obsojenka pa samostojnega KD ni storila. Vrhovno sodišče je obsojenko oprostilo

	obtožbe zaradi zgoraj omenjenega razloga, tako da žal ni presojalo zatrjevana kršitve o posrednem storilstvu.
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrajno sodišče v Lendavi:</u> obtožena je kriva za KD po prvi točki obtožnice, izrečena pogojna obsodba na 3 mesece zapora s preizkusno dobo 1 leta. Obtožba iz druge točke obtožnice se zavrne (brez obrazložitve, saj nihče od upravičencev ni napovedal pritožbe). Olajševalne okoliščine: predhodna nekaznovanost obdolženke. Obteževalnih okoliščin sodišče ni našlo. Izrečena opozorilna sankcija bo po mnenju sodišča na obdolženko vplivala tako, da v bodoče kaznivih dejanj ne bo več ponavljala, takšno zaupanje pa obdolženka izkazuje sodišču glede na njeno osebnost in prejšnje življenje, saj gre za urejeno osebo, z mnogimi delovnimi izkušnjami in predhodno nekaznovanostjo.</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru:</u> Pritožba zagovornika obdolžene se zavrne kot neutemeljena in potrdi sodba sodišča prve stopnje.</p> <p><u>Vrhovno sodišče:</u> Zahtevi za varstvo zakonitosti se ugodi in izpodbijana pravnomočna sodba se spremeni tako, da se obsojenko oprosti obtožbe.</p>
SODBE	<p>K 12957/2010-33</p> <p>IV Kp 12957/2010-39</p> <p>I Ips 12957/2010-51</p>

18.

STORILEC	Ravnatelj dijaškega doma, Slovenec, državljan RS, s končano Fakulteto za organizacijske vede v Kranju, magister managementa, zaposlen, poročen, oče dveh odraslih otrok, nekaznovan, ni v drugem kazenskem postopku, na prostosti.
DEJANSKO STANJE	<p>Obtoženi je z namenom, da bi drugemu pridobil protipravno premoženjsko korist, z lažnim prikazovanjem dejanskih okoliščin spravil druge osebe v zmoto in jih zapeljal, da so v škodo tujega premoženja nekaj storile in sicer je v letu 2004 v Mariboru kot ravnatelj dijaškega doma z namenom pridobitve večjih denarnih sredstev za delo navedenega dijaškega doma, Ministrstvu za šolstvo in šport RS posredoval lažne podatke o številu dijakov, ki prebivajo v dijaškem domu v šolskem letu 2004/2005, in sicer je za zagotovitev denarnih sredstev za delovanje dijaškega doma vpisal v računalniški program Ministrstva za šolstvo in šport RS »Vpis v dijaški dom« in posredoval seznam dijakov, v katerem je bilo navedenih 20 dijakov več od dejanskega števila dijakov, ki so v tem šolskem letu bivali v dijaškem domu, s tem pa pristojne na Ministrstvu za šolstvo in šport RS spravil v zmoto, da v dijaškem domu biva 101 dijak, čeprav jih je v šolskem letu</p>

	<p>2004/2005 dejansko bivalo le 81, s tem pa jih je zapeljal, da so za navedeno šolsko leto dijaškemu domu v škodo RS iz proračuna odobrili in izplačali 48.783,41 EUR več denarja kot bi mu pripadlo glede na dejansko število v domu bivajočih dijakov.</p> <p>Iz dokaznega postopka izhaja, da je »mrtve duše« vpisal z namenom, da ne bi prišlo do odpuščanja vzgojnih delavcev, ki bi bili v primeru nižjega vpisa odvečna delovna sila.</p>
KAZNIVO DEJANJE	Goljufija (217/I KZ) → predpisana kazen do 3 let zopora
PРАВNA VPRAŠANJA	V primeru ni nobenih aktualnih materialnopravnih vprašanj.
ODLOČITEV SODIŠČA	<p><u>Okrajno sodišče v Mariboru (26.5.2011)</u>: obtoženec je kriv, izrek pogojne obsodbe na 9 mesecev zopora s preizkusno dobo 1 leta, saj sodišče ocenjuje in pričakuje, da bosta že sam kazenski postopek in določena zaporna kazen v okviru pogojne obsodbe na obdolženega vplivala tako, da bo razmislil o svojem vedenju in v bodoče kaznivih dejanj ne bo več ponavljal. Olajševalne okoliščine: dosedanje zgledno življenje; nagib, ki ga je vodil k izvršitvi kaznivega dejanja, ni bil sebične narave, marveč prej pozitivne vsebine, ob uvidu pretnje eksistenčne stiske za dijaški dom, katerega »primus inter partes« je predstavljal tako za institucijo kot za zaposlene, ki bi lahko bili skozi manjša državna sredstva ogroženi iz vidika socialne varnosti. Obteževalna okoliščina: izrazito visoka stopnja kazenske odgovornosti obdolženega, v katero je prepričal visok intelekt obdolženega, ki se je izkazal skozi njegovo bistrost obvladovanja strokovnega področja, katerega je s konkretnim deliktним dejanjem zlorabil v deliktни luči; kot obteževalno okoliščino je sodišče štelo tudi stopnjo kršitve zavarovane dobrine, premoženja RS in obnašanje obdolženega po storjenem KD, saj je poskušal vso breme obtožbe prevaliti na tretje osebe in ni pokazal prav nobenega pozitivnega odnosa glede povzročene škode, povrnitve le-te ali t.i. dejanskega kesanja.</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru (1.3.2012)</u>: Pritožba zagovornice obdolženega se zavrne kot neutemeljena in potrdi sodba sodišča prve stopnje.</p> <p><u>Vrhovno sodišče RS (10.1.2013)</u>: Sodišče razveljavi prvostopenjsko sodbo v zvezi s sodbo Višjega sodišča v Mariboru in zadevo vrne v novo sojenje.</p> <p><u>Okrajno sodišče v Mariboru (13.11.2013)</u>: sodišče obtoženca oprosti obtožbe, ker presoja, da storitev KD ni dokazana. Sodišče meni, da obdolžencu ni dokaza goljufiv namen glede dajanja iz obtožbe oziroma obstaja dvom, da je obdolženec ob vnašanju podatkov v računalniški program vedel, da so podatki o dejanskem</p>

	<p>številu dijakov lažni.</p> <p><u>Višje sodišče v Mariboru (11.6.2014)</u>: sodišče ugodi pritožbi okrožne državne tožilke zaradi zmotne ugotovitve dejanskega stanja in sodbo sodišča prve stopnje spremeni tako, da je obdolženi spoznan za krivega, izrek pogojne obsodbe na 6 mesecev zapora s preizkusno dobo 1 leta. Pri izbiti kazenske sankcije je upoštevalo težo storjenega KD, okoliščine v katerih je bilo dejanje storjeno in stopnjo obdolženčeve kazenske odgovornosti, kot olajševalno okoliščino pa je upoštevalo, da je obdolženec do sedaj še neobsojen, obteževalnih okoliščin pa ni ugotovilo.</p> <p><u>Vrhovno sodišče (21.11.2014)</u>: Pritožbi se ugodi, sodba sodišča druge stopnje se razveljavi in se zadeva vrne temu sodišču v novo odločanje.</p>
SODBE	<p>II K 41367/2010 z dne 26.5.2011</p> <p>IV Kp 41367/2010 z dne 1.3.2012</p> <p>II K 41367/2010 z dne 13.11.2013</p> <p>IV Kp 41367/2010 z dne 11.6.2014</p> <p>VSRS Sklep I Kp 41367/2010-233 → nanaša se na sodbo II K 41367/2010 z dne 13.11.2013 in na sodbo IV Kp 41367/2010 z dne 11.6.2014</p>

KAZENSKA ODGOVORNOST STROKOVNIH DELAVCEV VIZ ZA POSLEDICE OPUSTITVE DOLŽNEGA NADZORSTVA

Matjaž Ambrož

1 UVOD

Strokovne delavce VIZ zavezujejo nadzorstvene dolžnosti do otrok, katerih kršitev ima v nekaterih primerih lahko za posledico tudi kazensko odgovornost. Jasno je, da vseh tveganj, ki so jim otroci v okolju vzgoje in izobraževanja potencialno izpostavljeni, nihče, tudi najbolj skrben delavec VIZ ne more preprečiti. Zato se zastavlja vprašanje, kaj lahko od strokovnih delavcev razumno pričakujemo in v katerih primerih so njihove kršitve dovolj hude, da predstavljajo legitimno podlago za kazensko odgovornost.

Razsežnosti in težavnost zastavljenega vprašanja je mogoče ponazoriti z zadevo iz novejše slovenske sodne prakse, ki zadeva kazensko odgovornost dveh strokovnih delavk VIZ, vzgojiteljice in pomočnice v vrtcu (v nadaljevanju: zadeva Vzgojiteljici).

2 IZHODIŠČNI PRIMER – ZADEVA VZGOJITELJICI (I K 1190/2010, II KP 1190/2010)

Po prihodu z igrišča v garderobne prostore sta vzgojiteljica in pomočnica pomagali otrokom pri preoblačenju, med tem je eden od otrok, star približno leto in pol, neopaženo zapustil prostore vrtca in se utopil v potoku v neposredni bližini vrtca. Garderobne prostore so od ostalih ločila dvokrilna nihajna vrata, ki pa niso bila zaprta (zaradi bojazni, da bi se z nihajna vrata katerega od otrok poškodovala, jih je po navodilih ravnateljice hišnik vsako jutro z zatiči fiksiral v odprtem položaju). Otrok je iz garderobe odšel skozi odprta nihajna vrata na hodnik nato pa skozi odklenjena vrata vetrolova in odklenjena vhodna vrata (nobena od vrat niso bila opremljena z avtomatskim zapiralom, čeprav bi po predpisih morala biti), otrok, ki je bil visok 78 cm je bil dovolj spreten, da je vrata vetrolova s potegom za kljuko odprl, vhodna vrata pa

so bila pokvarjena in se niso dala zapreti (po predpisih bi morala biti vrata taka, da jih otroci sami ne bi mogli odpreti). Ravnateljica je več let opozarjala župana občine na pomanjkljivosti v tehničnih rešitvah za zagotavljanje varnosti, vendar je občina finančna sredstva za odpravo pomanjkljivosti zagotovila šele po tragičnem dogodku (ograditev potoka, ograditev igrišča, sanacija vrat). Otrok je bil sicer izjemno živahen in spreten, nekaj mesecev pred tragičnim dogodkom se mu je že uspelo izmuzniti nadzoru, takrat so ga našli pred pisarno ravnateljice, zaradi česar je ravnateljica obe strokovni delavki ustno opomnila z besedami: »Punci, izgubili sta otroka, bolj pazita na otroke.«

Vzgojiteljica in pomočnica sta bili obsojeni za povzročitev smrti iz malomarnosti. Po ugotovitvah sodišča naj bi iz malomarnosti opustili nadzorstvo nad otrok, saj po prihodu v garderobne prostore nista »spremljali njegovega gibanja in početja«. Sodišče je v sodbi navedlo več možnosti, kako bi bilo mogoče zagotoviti boljše nadzorstvo nad otroki: ena bi otroke preoblačila, druga bi nadzirala nihajna vrata, za nadzor nihajnih vrat bi poprosili hišnika ali pa bi začasno zaprli nihajna vrata.

Po ugotovitvah sodišča sta kaznivo dejanje storili s krivdno obliko zavestne malomarnosti. Obe naj bi se namreč zavedali, da zaradi nenadzorovanja otroka po prihodu v garderobne prostore lahko nastane »prepovedana posledica – ogrožanje varnosti otroka«, vendar sta lahkomišelnost mislili, da takšna posledica ne bo nastala. Pri izbiri in odmeri sankcije, je sodišče upoštevalo, da sta bili obe obdolženki zaradi dogodka izjemno prizadeti, imeli sta zdravstvene težave in potrebovali psihiatrično pomoč, da še nista bili obsojeni in da živita »urejeno družinsko življenje«. Na tej podlagi jima je izreklo pogojno obsodbo na zaporno kazen eno leto in šest mesecev zapore s preizkusno dobo treh let, saj je podana »pozitivna prognoza, da v bodoče kaznivih dejanj ne bosta izvrševali«. Ob tem sodišče doda še oceno, da je preizkusna doba dovolj dolga, da bosta obdolženki »lahko pokazali, ali so pričakovanja sodišča, da kaznivih dejanj ne bosta ponavljali, upravičena«.

Obsodba obeh obdolženk odpira številna vprašanja, ki imajo pomen ne le za konkretno zadevo, temveč za presojo kazenske odgovornosti strokovnih delavcev VIZ nasploh, najbrž pa imajo celo še širši pomen, saj zadevajo vse tiste položaje, ko izjemno tragična posledica lahko povzroči prenapenjanje zahtev glede tega, kakšne previdnostne ukrepe je od ljudi mogoče pričakovati in kaj vse bi ljudje mogli in morali predvideti.

3 TEMELJNI POGOJ KAZENSKE ODGOVORNOSTI ZA MALOMARNOST: KRŠITEV DOLŽNE SKRBNOSTI

Pogoji, ki so potrebni za posameznikovo kazensko odgovornost na podlagi malomarnosti, so v slovenski pravni publicistiki razmeroma dobro obdelani (Bavcon, Šelih, Korošec, Ambrož, Filipčič, 2013), zato jih na tem mestu ni potrebno izčrpno povzemati. Pozornost pa je vendarle treba nameniti tistim, ki bi na področju VIZ utegnili biti povezani s specifikami. Tu velja na prvem mestu opozoriti na kršitev dolžne skrbnosti oziroma kršitev »dolžnostnega ravnanja« (arhaična, a v literaturi ustaljena besedna zveza). Kršitev dolžne skrbnosti je temeljni pogoj odgovornosti za malomarnost (Weigend, 2016). Posamezniku je mogoče malomarnost očitati le, če je dokazano, da je pri svojem ravnanju kršil pravila skrbnosti, ki so ga zavezovala, ali z drugimi besedami: kdor povzroči prepovedano posledico, vendar pa je ravnal ustrezno skrbno, zanj ne bo kazensko odgovoren.

Opisana omejitev odgovornosti za malomarnost se zdi neproblematična in sama po sebi umevna, vendar pa utegne ob presoji življenjskih primerov vendarle ustvarjati težave. V številnih praktičnih primerih je namreč lahko sporno, ali je posameznik ravnal tako, kot je treba, ali pa je nemara ravnal premalo skrbno. Da bi lahko odgovorili na to vprašanje, je potrebna določena norma, ki pove, kolikšna skrbnost se od posameznika v določenem položaju pričakuje. Številne tovrstne norme so pozitivnopravno določene (pomislimo na cestnoprometne predpise ali predpise o varnosti pri delu). Seveda pa je nemogoče sleherno človeško dejavnost vnaprej natančno normirati, zato so številne norme, po katerih presojamo, ali je posameznik ravnal tako, kot je treba, »mehke« oziroma nezapisane.

Iz kazenskega prava so znani trije osrednji viri pravil, ki opredeljujejo, s kakšno skrbnostjo naj bi ljudje ravnali. Potrebna skrbnost je lahko (1.) pravno urejana, denimo z zakonom (ali nižjim pravnim predpisom, lahko tudi individualnim pravnim aktom, npr. pogodbo), lahko jo urejajo (2.) strokovna pravila, lahko pa jo izpeljujemo tudi iz (3.) »običajnih življenjskih izkušenj«. Sleherna človeška dejavnost namreč ni in ne more biti pravno normirana (ali urejena s posebnimi strokovnimi pravili), kar pa ne pomeni, da ne zahteva določene skrbnosti. V teh primerih sodišča pravzaprav *ex-post* (torej po nastopu neke tragične posledice) vzpostavljajo standarde skrbnosti, ki se od posameznika pričakujejo, nato pa presojajo, ali jih

je posameznik kršil (v nekem smislu so v teh primerih sodišča zakonodajalec in sodnik v enem: najprej kreirajo normo, nato pa presojujejo, ali je bila prekršena). Pri tem je treba dodati, da sodniško aktivno oblikovanje norme o zahtevani skrbnosti v resnici ni značilno le za zadnji primer (skrbnost, ki temelji na »običajnih življenjskih izkušnjah«), temveč do njega pride tudi v prvih dveh primerih, ko imamo opraviti z zakonsko določenimi pravili skrbnosti oziroma strokovnimi pravili, saj so oboja splošna in abstraktna in jih je treba konkretizirati.

Tako bo tudi pri presoji kazenske odgovornosti strokovnih delavcev VIZ. V vzgoji in izobraževanju seveda obstajajo številni predpisi, ki urejajo naloge in zadolžitve strokovnih delavcev, vendar pa je nemogoče, da bi s pravnimi predpisi natančno vnaprej opredelili vse vidike skrbnosti npr. pri nadzorstvu otrok, ko se preoblačijo v garderobnih prostorih. Ta problem nekaterih pravnih sistemih zlasti v anglosaškem pravnem okolju rešujejo tako, da kot standard jemljejo ravnanje »razumne osebe« (*reasonable person*): zanima nas, kako bi ravnala »razumna oseba« na mestu obdolženca, katere previdnostne ukrepe bi izvedla itd. Vpeljava koncepta »razumne osebe« problema negotovosti ne rešuje: ta »razumna oseba« namreč ni nekaj realnega, s čimer bi lahko obdolženčevo ravnanje primerjali, temveč je fiktivna tvorba, ki omogoča pretvorbo intuicij razsojevalca (v anglosaških pravnih okoljih porote) v na videz pretehtano pravno odločitev. Zato se nekateri avtorji retorično sprašujejo, kdo pravzaprav je to misteriozno bitje, ki mu pravimo »razumna oseba« (prim. Hörnle, 2008).

Presoja malomarnosti torej vselej najprej zahteva odgovor na vprašanje, ali je oseba, ki se ji očita povzročitev posledice kršila pravila skrbnosti. Kot rečeno, bo za oblikovanje odgovora na to vprašanje treba najprej izoblikovati normo, kakšno skrbnost in katere previdnostne ukrepe pričakujemo od ljudi v primerljivih okoliščinah. Težava tega početja je, da vselej poteka *ex post*, torej po tem, ko nam je že znano, da je do tragične posledice prišlo. Ta vednost ustvarja določeno pristranskost pri oceni, ali bi bilo mogoče posledico predvideti in preprečiti, hkrati pa povzroča prenapenjanje naših pričakovanj o skrbnosti, ki bi jo moral posameznik izkazati. Ta vrsta pristranosti je v kognitivni psihologiji znana pod imenom »*hindsight bias*«, kar bi bilo mogoče sloveniti kot »pristranost naknadne presoje«. Ker je razumevanje te vrste pristranosti zelo pomembno za razumevanje pripisovanja odgovornosti za malomarnost, ji namenjam nekoliko obširnejšo pozornost.

4 EKSKURZ: PROBLEM »PRISTRANOSTI NAKNADNE PRESOJE«

Pri stranost naknadne presoje (*hindsight bias*) je miselna napaka, do katere pride, ko ocenjujemo verjetnost dogodkov za nazaj, torej po tem, ko že vemo, da so se zgodili. S te perspektive ljudje precenjujemo predvidljivost dogodkov v času, ko se zanje še ni vedelo, prav tako pa precenjujemo zmožnost vpletenih, da bi dogodke predvideli in preprečili. Pionirske raziskave s področja pristranosti naknadne presoje je opravil Fischhoff (1975, s. 288-299), toda ljudska modrost je za pristranost naknadne presoje vedela že veliko preden jo je kognitivna psihologija empirično dokazala (pomislimo samo na pregovor o tem, kako enostavno je biti general po bitki).

Kako si razložiti pristranost naknadne presoje? Najbolj preprosto rečeno, gre za prilagajanje naših prepričanj informacijam, ki jih dobivamo iz okolja. Kognitivna psihologija ponuja tri natančnejše razlage (Rachlinski, 1998, s. 582–586), za katere se zdi, da se medsebojno ne izključujejo. Po eni razlagi (razlaga »predvidljivega in pravičnega sveta«), je pristranost naknadne presoje posledica tega, da si ljudje želimo okoli sebe stabilen in predvidljiv svet. Še posebno, kadar gre za nesreče in druge škodne dogodke, je človeška potreba, da bi bili ti dogodki predvidljivi oziroma da bi imeli jasno prepoznavnega krivca, velika (bistveno večja kot v primeru srečnih dogodkov), ta potreba pa povzroča precenjevanje predvidljivosti dogodka, ko nam je enkrat že znan. Po drugi razlagi (razlaga »skrbi za vtis«), je ljudi v večini socialnih okolij strah, da bi izpadli neumno, zato skrbno pazimo, kakšen vtis bomo pustili pri drugih ljudeh. Po tej razlagi naj bi bilo precenjevanje predvidljivosti dogodka, torej prilagoditev naše ocene znanemu rezultatu, posledica naših prizadevanj drugim pokazati, da nismo neumni. Ta razlaga se zdi precej spekulativna, relativizira jo tudi okoliščina, da pristranost naknadne presoje beležijo tudi eksperimenti, pri katerih so odgovori dani anonimno, kar pomeni, da je posameznikov strah, da bo izpadel neumno, manj v ospredju (razen kolikor je nemara na delu posameznikova motivacija samemu sebi dokazati, da je bister). Po tretji razlagi, ki v ospredje daje posameznikove kognitivne procese, smo ljudje nagnjeni k temu, da neko posledico povežemo s predhodnimi dogodki v »koherentno zgodbo«. Ko to počnemo, pripišemo tisto, kar se je zgodilo, okoliščinam, ki so bile dane pred dogodkom; tem okoliščinam se nam zdijo bolj pomembne, kot če bi jih presojali brez vednosti o posledici.

Enovitega odgovora, zakaj prihaja do pristranosti naknadne presoje, kognitivna psihologije torej ne ponuja, se pa zdijo vse tri razlage verjetne (zlasti prva in tretja) in, kot rečeno, ni videti, da bi se med seboj izključevale. Miselna napaka pristranosti naknadne presoje se je v eksperimentalnem okolju izkazala za izjemno trdovratno: kljub številnim prizadevanjem raziskovalcem ni uspelo poiskati zanesljive metode, s katero bi bilo mogoče to miselno napako odpraviti ali omiliti.

Znanih je več poskusov odpraviti pristranost naknadne presoje (Rachlinski, 1998 str. 586-587), ta prizadevanja v angleščini označujejo s krovnim izrazom *debiasing*. Ena možnost je poskus vplivati na posameznikovo motivacijo, da poda čim bolj natančno oceno, npr. z apelom naj se »zelo potruži« ali pa celo z obljubo denarne nagrade za točno oceno. Toda izkazalo se je, da motivacija ne igra pomembne vloge, saj gre pri pristranosti naknadne presoje za kognitiven proces, na katerega povečana motivacija za »pravilno« odločitev praktično nima vpliva. Vendar pa tudi kognitivne strategije niso dale bistveno boljših rezultatov. Med najbolj preprostimi je poučitev posameznika o fenomenu pristranosti naknadne presoje, za katero pa se je izkazalo, da nima učinkov: do pristranosti naknadne presoje pride tudi, če je posameznik opozorjen na možnost te miselne napake. Nekoliko zapletenejša tehnika je spodbujanje ljudi, da naj »pozabijo« na posledico, za katero vedo, da je nastala. Seveda vednosti ni mogoče preprosto izbrisati z apelom na pozabo, zato gre pri tej tehniki predvsem za spodbujanje ljudi, naj razmislijo tudi o možnih alternativnih razpletih dogodkov ali celo naj narišejo »drevo« alternativnih scenarijev in ocenijo verjetnosti teh alternativ. Ta tehnika je lahko nekoliko omilila pristranost naknadne presoje, ni pa je mogla odpraviti, saj »alternativni scenariji« v našem mentalnem svetu nimajo enake teže, kot realna posledica, za katero vemo, da se je zgodila.

Pripranost naknadne presoje zaznamuje tudi sodno odločanje (Kamin in Rachlinski, 1995, 91). Na področju kazenskega prava se vpliv pristranosti naknadne presoje odločanju kaže zlasti v tem, da se pri pripisovanju odgovornosti ljudje nagibajo k temu, da nastalo posledico *ex post* štejejo za predvidljivo, čeprav *ex ante* ni bila. Ta nagnjenost je značilna tako za laično razsojo (porota) kot za izkušene in šolane razsojevalce (poklicni sodniki), prav tako vpliva tako na presojo vprašanja »kaj je obdolženec vedel« kot tudi na presojo vprašanja »kaj bi mogel in moral vedeti« – ljudje ti dve vprašanji vselej presojujejo po vplivom nastale posledice (Rachlinski, 1998, s. 587-591).

Poznavanje fenomena pristranosti naknadne presoje je ključno za razumevanje pripisovanja odgovornosti za malomarnost, zaradi njega obdolženci pogosto delujejo »bolj krivi«, kot v

resnici so. Nekateri avtorji to trditev stopnjujejo celo do te mere, da trdijo, da pristranskost naknadne presoje spreminja odgovornost za malomarnost v objektivno odgovornost (Rachlinski, 1998, s. 573).

Nekateri pravni sistemi vsebujejo varovalke, ki naj bi blažile učinke pristranskosti naknadne presoje (npr. posebna navodila poroti o tem, kako naj zasnuje svojo presojo), vendar so se te izkazale za relativno neučinkovite. Na razsojevalce je seveda mogoče apelirati, naj se potrudijo podati *ex ante* oceno obdolženčevega ravnanja, toda še tako močno prizadevanje odmislniti nastalo posledico, te seveda ne izbriše iz zavesti razsojevalca. Če bi želeli učinke pristranosti naknadne presoje zares odpraviti, bi moral odločevalec razsojati brez vednosti o tem, ali je do posledice prišlo – takšno sojenje domala nemogoče praktično izpeljati (težko si je zamisliti sodnika, ki bi odločal o krivdi, a hkrati ne bi vedel, kakšno – če sploh – posledico je povzročil obdolženec).

Specifičen blažilec učinkov pristranskosti naknadne presoje utegne biti tudi pravilo, ki ga pozna ameriški Model Penal Code, po katerem za pripis odgovornosti za malomarnost ne zadošča kakršna koli kršitev pravil skrbnosti, temveč le »znaten odklon od standarda skrbnosti, ki bi ga upoštevala razumna oseba v storilčevem položaju« (razdelek 2.02(2) (d) Model Penal Code). Poudarjanje, da mora biti kršitev *znatna*, je mogoče razumeti kot protiutež perfekcionistični drži, po kateri bi ljudi kaznovali za malomarnost že zaradi najmanjših napak in nepazljivosti. Toda kolikšni so praktični učinki omejitve, da je posameznika mogoče klicati na kazensko odgovornost le zaradi znatne kršitve, je v literaturi sporno. Weigend (2016, s. 551) ocenjuje, da so učinki te omejitve zanemarljivi: kadar bo posameznik povzročil resno škodo, bodo sodišča iz psiholoških razlogov nagnjena k temu, da bodo njegovo ravnanje ocenila kot znatno kršitev pravil skrbnosti. Avtor temu lakonično dodaja, da je kazenska odgovornost za malomarnost pač močno ciljno usmerjena: njena naloga je, da kadar pride do tragičnih dogodkov, zadovolji potrebo oškodovanca in družbe po tem, da za to nekdo odgovarja. K temu socialnopsihološkemu pojavu, na katerega opozarja avtor, se bomo v nadaljevanju še vrnili.

5 ANALIZA ZADEVE VZGOJITELJICI

Na začetku analize zadeve Vzgojiteljici je potrebno določeno opozorilo. Sodišče obdolženki obsodilo za povzročitev smrti iz *zavestne malomarnosti*. Odločitev, da gre za zavestno

malomarnost, je utemeljilo s tem, da naj bi se obe zavedali, da zaradi nenadzorovanja otroka po prihodu v garderobne prostore lahko nastane »prepovedana posledica – ogrožanje varnosti otroka«, vendar sta lahko mislila, da takšna posledica ne bo nastala.

Opozoriti je treba na napako, do katere je prišlo pri utemeljitvi: sodišče je kot posledico kaznivega dejanja povzročitve smrti iz malomarnosti (118. člen KZ-1) štelo ogrožanje varnosti otroka. S tem je sodišče kaznivo dejanje, ki je v zakonu oblikovano kot poškodbeno kaznivo dejanje (zakonsko besedilo kot posledico določa smrt človeka), preoblikovalo v ogrožitveno kaznivo dejanje, katerega posledica naj bi bila že ogrožanje varnosti nekoga. Ta maneuver (ki je nezdržljiv z zgradbo kaznivega dejanja po 118. členu KZ-1), je sodišču kolikor toliko prepričljivo obsodbo za zavestno malomarnost. Če bi se namreč sodišče držalo tistega, kar piše v zakonu, in kot posledico dejanja štelo smrt človeka, bi to zahtevalo približno takole utemeljitev zavestne malomarnosti: »Obdolženki sta se po prihodu v garderobne prostore zavedali, da lahko zaradi njunega pomanjkljivega nadzorstva kateri od otrok umre, vendar sta lahko mislila, da se to ne bo zgodilo.« Trditev, da sta obdolženki ob prihodu v garderobni prostor razmišljali o tej možnosti, bi delovala povsem neverjetno, zato je sodišče malomarnost namesto z zavestjo o možni smrti raje utemeljevalo z »zavestjo o ogrožanju varnosti«, za kar pa v zakonu ni imelo podlage. Pravkar povedano samo po sebi ne pomeni, da sodišče za obsodbo sploh ni imelo podlage, pomeni le, da je bilo utemeljevanje zavestne malomarnosti nepravilno. Potencialno bi v poštev prišla odgovornost za nezavestno malomarnost, ki ne temelji na tistem, kar storilec ve in predvideva, temveč na tistem, česar sicer ne ve in ne predvideva, bi pa mogel in moral vedeti in predvideti.

Ali je bila v dani zadevi nastala posledica za obdolženki predvidljiva? Pri presoji tega vprašanja kazensko pravo od sodnika zahteva nekaj, kar je pravzaprav nemogoče napraviti: pogledal naj bi na svet skozi oči obdolženek v času pred nastopom posledice, in nato razsodil, ali bi se obdolženki »mogli zavedati« (26. člen KZ-1), da do posledice lahko pride. Ker je tako potovanje v času in prevzemanje tuje perspektive nemogoče, je razumljivo, da praktična razsoja temelji na objektivnejših merilih – temelji predvsem na sodniški oceni, kaj je od ljudi v danih okoliščinah razumno pričakovati (v tem smislu se dejanska presoja malomarnosti ne razlikuje bistveno od anglosaškega modela, ki temelji na figuri »razumne osebe«).

Kako oceniti, kaj je od ljudi razumno pričakovati? Dahn-Katz svari pred prevelikim perfekcionizmom oziroma pred prenapenjanjem zahtev, kaj bi posameznik v določeni situaciji mogel in moral predvideti (2013, s. 148–149). Toda ocena predvidljivosti nekega dogodka bo

po tem, ko nam je že znano, da je dogodek nastopil, praviloma precenjena, kar bo vplivalo na našo oceno o krivdi posameznika zaradi: 1) precenjevanja njegovih dolžnosti, kaj vse bi bil dolžan storiti za preprečitev posledice in 2) precenjevanja njegovih zmožnosti, da bi posledico predvidel in preprečil.

Na precenjevanje dolžnosti obdolženek glede nadzorstva kažejo po eni strani razglabljanja sodišča prve stopnje glede tega, kako naj bi ravnali, pri čemer so nekateri predlogi očitno neživljenjski (npr. ena naj bi otroke preoblačila, druga pa stala pri vratih in pazila, da se kateri ne izmuzne). Po drugi strani pa na podobno precenjevanje kaže drugostopna sodba, ki na pomislek, da obdolženki ne smeta biti klicani na odgovornost zaradi napak drugih (pomanjkljive varnostne rešitve v vrtcu in okolici), lakonično odgovarja, da bi zaradi pomanjkljivosti v opremi vrtca (za katere je sicer nesporno, da bi jih moral odpraviti ustanovitelj), pač morali biti še aktivnejši in skrbnejši.

Iz obsodbe obeh obdolženek (vzgojiteljice in pomočnice) nadalje izhaja, da bi tragični potek dogodkov lahko predvideli. Toda ali je to res tako samoumevno? Zgoraj predstavljene raziskave o pristranosti naknadne presoje kažejo, da po dogodku možnost njegovega nastanka (in s tem predvidljivost) precenjujemo. Drugače povedano, ljudje smo po dogodku vselej »pametnejši«, kot smo bili pred njim. V analizirani zadevi na ta fenomen kaže okoliščina, da je občina takoj po dogodku ogradila potok, postavila nova vrata in poskrbela še za druge varnostne rešitve, s katerimi se je prej leta odlašalo. Na možnost tragedije so torej številni odgovorni zares pomislili šele, ko je do nje prišlo. Tudi sicer je znano, da tragičnim dogodkom praviloma sledijo povečani previdnostni ukrepi, kar kaže, da ti dogodki spremenijo našo percepcijo nevarnosti. Ti ukrepi kažejo na našo vednost po nesreči, in ne pred njo (v konkretni zadevi gre sicer za ukrepe, ki so bili izven pristojnosti obdolženek, in imajo tudi zato z njuno krivdo le malo opraviti).

Bi v času pred dogodkom, torej v času preoblačenja otrok v garderobi, vzgojiteljici res »mogli in morali« predvidevati, da bo med čakanjem, da pride na vrsto za preoblačenje dveletni otrok neopaženo odšel, premagal dvoje ovir (vrata vetrolova in vhodna vrata), prišel do potoka in v njem utonil? Pri odgovoru na to vprašanje se je težko znebiti vtisa tragične posledice, ki se je zgodila. Tega vtisa ni mogoče izbrisati, v prizadevanju za neobremenjeno presojo pa si je mogoče pomagati z naslednjim miselnim eksperimentom. Zamisliti si je mogoče številne alternativne scenarije poteka dogodkov, kot npr.: 1) ko bi se otrok začel oddaljevati, bi ga ena

od vzgojiteljic opazila in poklicala nazaj; 2) otroka bi prva ovira ustavila in prišel bi nazaj; 3) otroku bi uspelo zapustiti vrtec, a bi ga v okolici vrtca našli itd. Če si zamislimo tovrstne alternativne scenarije (ali celo narišemo drevo možnih alternativnih scenarijev) je izjemnost tragičnega dogodka bolj očitna, kar lahko zaseje dvom v samoumevnost njegove predvidljivosti. Tem bolj lahko v predvidljivost podvomimo, če namenimo pozornost okoliščini, da je bil tragičen dogodek splet številnih okoliščin: pomanjkljive zavarovanosti brežine potoka, tehničnih pomanjkljivosti pri ureditvi dveh vrat, posebnega režima zatikanja nihajnih vrat in nadpovprečne spretnosti otroka.

Predvidljivost tega tragičnega dogodka torej ni tako samoumevna, kot bi se utegnilo zdeti na prvi pogled ali kot bi si morda želeli, da bi bila. Izrekanje očitka vzgojiteljicama: »Krivi sta, ker bi morali in mogli vedeti, da se bo to zgodilo!« je v tej luči tvegano početje, ki ga zaznamuje nevarnost, da zaradi pretresljivosti nekega dogodka storimo nadaljnje individualne krivice.

Krivdorek v dani zadevi nenazadnje odpira naslednje vprašanje: ravnanje vzgojiteljic je razglašeno za »kriminalno«, vendar pa se ni mogoče izogniti vtisu, da se ta zadeva bistveno razlikuje od zadev, ki jih tipično obravnava kazensko pravosodje. Vtis je, da sta obdolženki bolj kot zaradi »kriminalne energije«, vložene v dejanje, obravnavani zaradi smole, ki ju je doletela, in ki ju bo že sama po sebi (torej neodvisno od kazenskopravne reakcije) bržkone trajno zaznamovala. Da raba kazenskopravnega instrumentarija v tem primeru deluje nenavadno, pride tem bolj do izraza pri obrazložitvi izbire in odmere kazenske sankcije v sodbi sodišča prve stopnje. Ob izreku pogojne obsodbe sodišče med drugim zapiše, da je preizkusna doba dovolj dolga, da bosta obdolženki »lahko pokazali, ali so pričakovanja sodišča, da kaznivih dejanj ne bosta ponavljali, upravičena«.

Retorika, sicer značilna za utemeljitev pogojne obsodbe, deluje v tej zadevi nenavadno. Obdolženki sta obravnavani kot osebi, ki se morata v bodoče upreti skušnjavi izvrševati kazniva dejanja. Sodišče v ta namen določi preizkusno dobo, ki je »dovolj dolga«, da se bo izkazalo, ali sta obdolženki tej skušnjavi kos. Ali z drugimi besedami, izkazati se mora, ali je upravičena »pozitivna prognoza, da v bodoče kaznivih dejanj ne bosta izvrševali« (pozitivno prognozo sodišče med drugim utemeljuje z okoliščino, da imata obe »urejeno družinsko življenje«).

Navedene ustaljene besedne zveze (pozitivna prognoza, urejeno družinsko življenje, pokazati, da so pričakovanja sodišča upravičena itd.) v nas budijo aluzije na zadeve, v katerih se pogojno obsodbo izreka denimo storilcu serije vlomnih tatvin; v takih zadevah imajo navedeni besedni obrazci tudi nekaj smisla. Toda v primeru obsojenk, ki ju je tragičen dogodek močno osebno zaznamoval, deluje razmišljanje v smislu »videli bomo, ali se bosta v bodoče zmogli vzdržati izvrševanja nadaljnjih kaznivih dejanj« nenaravno.

Opisani razmislek v sodbo bržkone ni prišel, ker bi sodišče v resnici jemalo v poštev tudi možnost »nadaljnje kriminalne kariere« obdolženek, temveč ga je treba razumeti predvsem kot prizadevanje sodišča obdolženkama prihraniti zaporno kazen. Da bi to storilo, je sodišče poseglo po pogojni obsodbi in jo utemeljilo, kot se pogojno obsodbo pač praviloma utemelji. Prav način, na katerega izzveni ta utemeljitev, pa kaže na to, da pred seboj nimamo tipične kazenskopravne zadeve. Ta netipičnost budi dilemo, ali je opisani tragični dogodek sploh nekaj, kar sodi v sfero zadev, ki jih je mogoče in treba reševati s sredstvi kazenske represije.

6 SKLEPNE UGOTOVITVE

Kaj torej storiti, da bi omejili precenjevanje zahtev, ki jih naslavljamo na posameznike po tragičnih dogodkih? Kot je bilo pokazano, je pristranost naknadne presoje težko omiliti, domala nemogoče pa odpraviti. Ena od možnosti za soočanje s tem problemom je, da se kaznovanje malomarnosti omeji na položaje, v katerih je nesporno, da je posameznik *bistveno* odstopil od standardov skrbnosti, ki se na nekem področju pričakujejo (podobno kot je bilo pojasnjeno v zvezi z ureditvijo v Model Penal Code). Za tako omejitev govorita vsaj dva sklopa argumentov. Prvič, treba je imeti nekaj razumevanja za človeško zmotljivost. Zlati pri opravljanju poklicnih nalog, ki zahtevajo nenehno zbranost, je praktično nemogoče, da posameznik nikoli ne bi napravil napake, še zlasti če gledamo na dolgi rok (Hörnle, 2008, s. 8). Poleg tega je treba upoštevati, da ljudi včasih obremenjujejo skrbi in druge težke življenjske okoliščine, zato ni realno pričakovati, da bodo ves čas delovali natančno kot stroji. In drugič, omejitev kaznovanja malomarnosti na primere bistvenih odstopov od standardov skrbnosti, bi lahko predstavljala protiutež miselni napaki, ki smo jo poimenovali pristranost naknadne presoje. Omejitev sicer sama po sebi te napake ne odpravlja, zahteva pa od razsojajočega skrbnejšo utemeljitev: ocena, da je bil nekdo premalo skrben (kar je ob

povzročeni posledici hitro mogoče trditi), ni dovolj, temveč je treba dodatne napore vložiti v utemeljitev znatnosti oziroma bistvenosti kršitve skrbnosti.

Kot opozarja Weigend (2016, s. 551), ob tragičnih posledicah, ki nas močno pretresejo, omejitev odgovornosti na znatne kršitve skrbnosti nemara ne bo imela učinkov, kakršne ji pripisujemo: sodišča naj bi v takšnih primerih iz psiholoških razlogov znatnost kršitve vselej »našla«. Kaj so pravzaprav »psihološki razlogi«, o katerih govori Weigend, vendar z njimi razmeroma hitro opravi? Domnevati je mogoče, da naj bi šlo tu zlasti za družbeno potrebo po katarzi: kadar tragični dogodek pretrese kolektiv, lahko klicanje posameznika na odgovornost družbi prinese nekaj olajšanja in pomiritve. Lahko bi rekli, da s tem vsaj na simbolni ravni nastaja vtis, da se družba na katastrofe odločno odziva, jih ne tolerira. Poleg tega lahko oškodovancem prinaša olajšanje sporočilo, ki ga vsebuje takšno pripisovanje odgovornosti posamezniku. Gre za naslednje sporočilo: za tragedijo niste krivi sami, niti ne gre smolo ali iracionalen udarec usode, temveč se vam je zgodila krivica, povzročeno vam je bilo nepravdo, ki ima svojega krivca in ki bo zanj odgovarjal (gre za t. i. komunikacijsko oz. ekspresivno razsežnost kaznovanja usmerjeno v oškodovanca, ki jo obravnava Hörnle, 2011, s. 37–41).

Opisanih simbolnih razsežnosti delovanja kazenskega pravosodja ne gre podcenjevati, zlasti ne ekspresivne funkcije kazni, ki je pri nas praviloma spregledana, spričo ustaljenega shematskega pristopa, ki pozna le dve antagonistični razumevanji kaznovanja – »absolutno« in »relativno«. ⁶¹ Vendar pa je treba biti previden, da zaradi družbene in individualne potrebe po odzivu na katastrofo ne ustvarjamo »grešnih kozlov«, oziroma da krivde posameznika ne ustvarja (socialnopsihološko razumljiva) družbena potreba, da za tragični dogodek nekdo odgovarja. Z drugimi besedami, realna družbena potreba, da imajo tragični dogodki svoje krivce, kar omogoča, da se z očitki in z izrekom kazenske sankcije družbene napetosti do določene mere sprostijo, lahko ustvarja individualne krivice – tem bolj če imamo pred očmi tendenco precenjevanja možnosti, da bi posamezniki – ki jih *ex post* razglasimo za krivce – tragične dogodke lahko preprečili. Ti posamezniki so dvojno obremenjeni: najprej jih prizadene tragični dogodek, ki jih lahko intenzivno in dolgotrajno psihično obremenjuje, nato še družbena obsodba in izrečena sankcija (Walther, 2005, s. 687). V tej zvezi se porajata dva pomisleka: 1) ni pošteno, da s sklicevanjem na nezavestno malomarnost, ki hodi po robu objektivne odgovornosti, na oltarju družbenih potreb žrtvujemo posameznika, katerega

⁶¹ Da bi bilo to tradicionalno dihotomijo mogoče ohraniti, se ekspresivne kaznovalne teorije občasno obravnava kot varianto absolutnih teorij, pri čemer je na delu fenomen Prokrustove postelje.

ravnanje nemara bolj kot neprevidnost zaznamuje smola in 2) kazensko pravo in kazensko pravosodje bržkone nista optimalni sredstvi za zadovoljevanje individualnih in družbenih potreb, ki nastanejo po nepričakovanih in nehotenih tragičnih dogodkih.

Vse povedano nakazuje na veliko potrebo po razvoju novih in boljših mehanizmov za preprečevanje in soočanje s posledicami nesreč. V okvirih teh mehanizmov mora kazensko pravo gotovo ohraniti svoje mesto in vlogo, vendar se zdi, da bi bila lahko ta vloga omejena na primere nespornih in znatnih kršitev skrbnosti.

Literatura

Bavcon, L., Šelih, A., Korošec, D., Ambrož M. in Filipčič, K. (2013). *Kazensko pravo: splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Dahn-Katz, L. (2013). The Implications of Heuristics and Biases Research on Moral and Legal Responsibility. V: Vincent, N. (ur.): *Neuroscience and Legal Responsibility*. New York: Oxford University Press.

Fischhoff, B. (1975). Hindsight \neq Foresight: the Effect of Outcome Knowledge on Judgement under Uncertainty. *Journal of Experimental Psychology*. 1/1, str. 288–299.

Hörnle, T. (2008). Social Expectations in the Criminal Law: the “Reasonable Person” in a Comparative Perspective. *New Criminal Law Review*, 11/1, str. 1–32.

Hörnle, T. (2011). *Straftheorien*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2011.

Kamin, K. A. in Rachlinski, J. J. (1995). Ex post \neq Ex Ante: Determining Liability in Hindsight. *Law and Human Behaviour*, 19, št 1, str. 89–104.

Rachlinski, J. J. (1998). A Positive Psychological Theory of Judging in Hindsight. *University of Chicago Law Review*, 65/2, str. 571–625.

Walther, S. (2005). Anmerkung. *Juristenzeitung* 13/2005, str. 686–688.

Weigend, T. (2016). Subjective Elements of Criminal Liability. V: Dubber, M. in Hörnle, T. (2016): *The Oxford Handbook of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.

POSEBNA EVIDENCA STORILCEV SPOLNIH KAZNIVIH DEJANJ – DEJAVNIK VEČJE VARNOSTI OTROK V VIZ?

Katja Filipčič

1 PREDKAZNOVANOST KOT RAZLOG ZA PREPOVED DELA NA PODROČJU VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (ZOFVI) v 107a. členu določa prepoved sklepanja delovnega razmerja na področju vzgoje in izobraževanja osebi, ki je bila pravnomočno obsojena za kaznivo dejanje, pri čemer postavlja dva alternativno določena kriterija:

- prvi kriterij je vezan na težo izvršenega kaznivega dejanja, kot se odraža v izrečeni kazni in obliki pregona: izrečena je bila kazen več kot 6 mesecev zapora (nepogojno) za uradno pregonljivo kaznivo dejanje,
- drugi kriterij pa je vezan na vrsto kaznivega dejanja, ne glede na višino izrečene kazni: oseba je izvršila kaznivo dejanje zoper spolno nedotakljivost.

Razlog za določeno prepoved očitno izhaja iz stališča, da je takšna oseba neprimerna za delo na področju vzgoje in izobraževanja in je torej umeščena v ZOFVI zaradi varnosti otrok; navedena dva razloga preprečujeta, da bi se obsojena oseba za navedena kazniva dejanja zaposlila v VIZ na podlagi pogodbe o zaposlitvi in da bi opravljala delo v VIZ na podlagi avtorske ali podjemne pogodbe. Če pa je oseba, ki je že zaposlena v VIZ ali opravlja delo na področju vzgoje in izobraževanja na podlagi druge pogodbe, in je v času zaposlitve oziroma opravljanja dela pravnomočno obsojena za prej navedena kazniva dejanja, pa ji delodajalec odpove pogodbo o zaposlitvi (četrti odstavek 107a. člena ZOFVI). V obeh primerih govorimo o pravni posledici obsodbe kot posebnem institutu kazenskega prava.

Zgolj prepoved dela pa ne zadošča, če ni tudi urejen način, kako VIZ izve za obsodbo. Tudi to določa 107a. člen (v tretjem odstavku), če oseba v času nastopa pravnomočnosti sodbe dela v VIZ: »Sodišče vroči pravnomočno sodno odločbo, s katero je ugotovljen obstoj kaznivega dejanja iz prvega odstavka tega člena vzgojno-izobraževalnemu zavodu, v katerem je obsojenec zaposlen oziroma opravlja delo. Odločba se osebno vroči poslovodnemu organu zavoda, če je obsojena oseba, ki opravlja poslovodno funkcijo, pa predsedniku sveta zavoda.«

Ne določa pa ZOFVI, kako pride VIZ do informacije o predkaznovanosti za osebo, ki šele želi opravljati delo v VIZ. To vprašanje ureja kazenska zakonodaja in mogoča sta dva načina:

- prva možnost je, da predkaznovanost navede VIZ v razpisu za določeno delovno mesto; to pomeni, da mora kandidat za zaposlitev predložiti izpis iz kazenske evidence, iz katerega je razvidno, ali je bil že kdaj obsojen za kaznivo dejanje, za katero in kakšna kazen mu je bila izrečena,

- druga možnost pa je, da VIZ sam zaprosi Ministrstvo za pravosodje za prej navedeni izpis iz kazenske evidence za kandidata za zaposlitev oziroma delo.

Poglejmo, kako je urejena kazenska evidenca in kdo lahko pridobi podatke iz nje.

2 KAZENSKA EVIDENCA

2.1 Temeljno o evidenci

Vse obsodbe, ki jih sodišče izreče, se vpisujejo v posebno evidenco, imenovano »kazenska Evidenca«, ki jo za območje vse države enotno vodi ministrstvo za pravosodje (Pravilnik o kazenski evidenci). Podatki o obsojencih in obsodbah so pomembno sredstvo za delovanje zoper kriminaliteto, ker omogočajo pregled nad obsojenimi osebami. Podatki iz kazenske evidence se dajejo zlasti pravosodnim organom v kazenskem postopku zoper posamezne storilce kaznivih dejanj, da bi ti organi dobili podatke o storilčevih prejšnjih obsodbah, kar je med drugim potrebno zaradi uspešne izvedbe kazenskega postopka in zaradi načela

individualizacije kazenskih sankcij. Kazenska evidenca je z vidika varstva človekovih pravic, še posebej varstva osebnih podatkov, izredno občutljiva zbirka podatkov. Zato je kazenski zakonik, sprejet leta 1994, urejal vsa najpomembnejša vprašanja, vezana na vsebino podatkov v kazenski evidenci in določal pogoje za dajanje podatkov iz te evidence. Določba 84. člena sedaj veljavnega zakonika (Kazenski zakonik – KZ-1) pa glede teh vprašanj le napotuje na zakon, ki naj bi uredil to materijo. Ta zakon je Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (ZIKS-1), ki v 250.a členu določa obseg podatkov in dajanje podatkov o obsodbah pred izbrisom iz kazenske evidence. (Bavcon in drugi, 2017, str. 479)

2.2 Izbris obsodbe iz evidence

Temeljno pravilo glede podatkov o obsodbah v kazenski evidenci je, da se obsodba po preteku določene dobe od njene pravnomočnosti iz evidence izbriše in po izbrisu velja oseba za neobsojeno, velja t.i. fikcija neobsojenosti. V tem primeru govorimo o zakonski rehabilitaciji, s katero se po določbi prvega odstavka 82. člena KZ-1 “izbriše obsodba iz kazenske evidence in prenehajo vse njene pravne posledice, obsojenec pa velja za neobsojenega”. Takšna rehabilitacija izhaja iz stališča, da je po preteku določenega časa, ki je pretek od prestane kazni, treba obsojencu dati možnost, da zaživi neobremenjen z izvršenim kaznivim dejanjem; obsodba za kaznivo dejanje po preteku določenega časa več ne sme biti osnova za razlikovanje v pravnem položaju ljudi glede na obsojenost ali neobsojenost. Na ta način se uresničuje pravica do enakosti pred zakonom iz 14. člena Ustave RS. KZ-1 v četrtem odstavku 82. člena določa roke za izbris obsodbe iz kazenske evidence; po enem letu po preteku preizkusne dobe se izbriše pogojna obsodba, najdaljši, to je 15-letni rok za izbris obsodbe, pa je določen za obsodbo na kazen nad 10 do 15 let.

V zvezi z zakonsko rehabilitacijo obstajata dve omejitvi: obsodbe na kazen zapora nad petnajst let ni mogoče izbrisati. Kazenski zakonik torej izključuje zakonsko rehabilitacijo, če gre za najstrožje kazni (zapor nad petnajst do tridesetih let in kazen dosmrtnega zapora), ki jih je mogoče izreči, ker izhaja iz domneve, da gre v takem primeru za osebo, pri kateri ni upravičeno ustvariti fikcije o neobsojenosti (5. odstavek 82. člena KZ-1). Druga omejitev, ki jo pozna kazenski zakonik, je v tem, da se obsodba ne more izbrisati iz kazenske evidence, dokler trajajo varnostni ukrepi (6. odstavek 82. člena KZ-1).

2.3 Kdo lahko pridobi podatke iz kazenske evidence

Določba 250.a člena ZIKS-1 izrecno določa, da se lahko dajejo podatki iz kazenske evidence le za neizbrisane obsodbe, saj bi drugače izbris obsodbe izgubil svoj smisel in s tem bi se pojem rehabilitacije v celoti izvotlil. Za VIZ, ki želi preveriti, ali je kandidat za delovno mesto predkaznovan, je pomembna določba četrtega odstavka 250.a člena ZIKS, ki med naštevanjem, komu se lahko posredujejo podatki iz kazenske evidence na obrazloženo zahtevo, navede tudi pravne osebe, »če imajo upravičen, na zakonu utemeljen interes«. Nedvomno določilo ZOFVI o pogojih za opravljanje dela v VIZ upravičuje interes VIZ za pridobitev takšnih podatkov.

Ker so, kot že rečeno, podatki v kazenski evidence zelo občutljivi osebni podatki, je najustreznejše, da delodajalec med razpisnimi pogoji navede neobsojenost in jo mora sam kandidat za zaposlitev dokazati z izpisom iz kazenske evidence. Sedmi odstavek 250.a člena ZIKS-1 določa: "Posamezniku se sme na njegovo zahtevo dati podatke o tem, da je bil oziroma da ni bil obsojen, samo če jih potrebuje za uveljavitev svojih pravic."

3 POSEBNA EVIDENCA OBSOJENIH ZA SPOLNA KAZNIVA DEJANJA

KZ-1 (sprejet leta 2008) je uvedel pomembno izjemo od prej predstavljene zakonske rehabilitacije in to na prav poseben način. Obsodbe za spolna kazniva dejanja zoper mladoletne osebe sicer veljajo za izbrisane, vendar pa se kljub temu določenemu krogu upravičencev dajejo podatki iz kazenske evidence tudi za izbrisane obsodbe. KZ-1 je ustanovil posebno evidenco za takšne izbrisane obsodbe; ko je obsodba po preteku zakonsko določene dobe izbrisana iz kazenske evidence, se prenese v posebno evidenco, v javnosti poznano z imenom »evidenca pedofilov«. To je KZ-1 določil v drugem odstavku 84. člena: »Na upravičeno z zakonom določeno zahtevo ustanov ali društev, ki so jim otroci ali mladoletniki zaupani v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo, se dajo podatki iz kazenske evidence tudi za izbrisane obsodbe za kazniva dejanja po 170. členu, po 171. členu, po 172. členu, po 173. členu, po 173.a členu, po drugem odstavku 174. člena, po drugem

odstavku 175. člena, izvršenega proti mladoletni osebi, in po 176. členu tega zakonika.” Zaradi jasnosti poimenujmo v tej določbi naštetá kazniva dejanja:

1. posilstvo (170. člen KZ-1),
2. spolno nasilje (171. člen KZ-1)
3. spolna zloraba slabotne osebe (172. člen KZ-1),
4. spolni napad na osebo, mlajšo od 15 let (173. Člen KZ-1),
5. pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene (173.a člen KZ-1),
6. kršitev spolne nedotakljivosti, če je storilec učitelj, vzgojitelj, skrbnik, posvojitelj, roditelj (drugi odstavek 174. člena KZ-1),
7. zloraba prostitucije (drugi odstavek 175. člena KZ-1),
8. prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva (176. člen KZ-1).

Podatke iz te posebne evidence lahko dobi le ozko določen krog upravičencev in iz njega jasno izhaja, da je namen te evidence preprečiti obsojenim za spolna kazniva dejanja zoper mladoletne osebe, da bi lahko delale na področju vzgoje in izobraževanja in tako ponovno prišle v stik z otroki.

Navedena ureditev je sporna vsaj iz naslednjih razlogov (povzeto po Filipčič, 2009:

1. Ureditev očitno izhaja iz prepričanja, da vsak, ki enkrat spolno zlorabi otroka (ne glede na to, v kakšnih okoliščinah je bila zloraba storjena), predstavlja grožnjo za varnost otrok do svoje smrti. Rehabilitacija takšnih storilcev torej ni mogoča. Odgovor na vprašanje, ali je to res, lahko odgovori le medicinska oz. psihiatrična stroka, ki pa se do tega vprašanja še ni enotno opredelila. Sklicevanje na Okvirni sklep Sveta EU 2004/68/JHA⁶² ali morebiti tudi na druge mednarodne dokumente⁶³ ni zadosten argument, saj gre v vseh primerih le za priporočila. Zakonodajalec bi moral zato sam opraviti test sorazmernosti glede dopustnosti omejitev oziroma posegov v človekove pravice; tega očitno ni storil in je s tem spregledal, da

⁶² Okvirni sklep Sveta EU 2004/68/JHA, 3.odst. 5.čl.: »Vsaka država članica sprejme potrebne ukrepe, s katerimi zagotovi, da se fizični osebi, ki je bila obsojena za eno od kaznivih dejanj iz členov 2, 3, ali 4, če je to ustrezno, začasno ali za stalno prepreči izvajanje strokovnih dejavnosti, povezanih z nadziranjem otrok.»

⁶³ Glej npr. Recommendation 1371 (1998) – Abuse and neglect of children, council of Europe, Parliamentary Assembly

je načelo sorazmernosti z odločbami Ustavnega sodišča dobilo rang splošnega ustavnega načela, ki mora biti še posebej dosledno upoštevano v kazenskem pravu.

2. Izbris obsodbe iz kazenske evidence pomeni dejanski izbris podatkov iz evidence in jih upravljalec evidence ne sme nikjer več hraniti, niti ločeno od kazenske evidence same.⁶⁴ Dajati podatke o izbrisanih obsodbah je torej ne le pravno nedopustno, ampak tudi nemogoče, saj gre za dajanje neobstojećih podatkov. Prav tako je neizvedljivo (vsaj v pravni državi) ustanavljati posebno uradno evidenco podatkov, ki morajo biti po kazenski zakonodaji izbrisani, torej neobstojeći. Da neka obsodba velja v nekaterih primerih za izbrisano, v drugih pa ne, je nevzdržno tudi s stališča pravne varnosti. Praktično to privede do absurdnih situacij, da obsodbo za spolno zlorabo šola mora upoštevati pri zaposlitvi obsojenca tudi po izbrisu takšne obsodbe iz kazenske evidence, v primeru ponovne storitve kaznivega dejanja po izbrisu prejšnje obsodbe pa sodišča take osebe ne sme šteti za predkaznovano (za povratnika). Sodišče namreč ne more pridobiti izpisa iz evidence obsojenih za spolna kazniva dejanja.

Tretji odstavek 84. člena KZ-1 pa v opisano ureditev vnaša še dodatno zmedo, ko določi, da se v primerih kaznivih dejanj, ki niso spolna kazniva dejanja, za katera je mogoče dobiti podatke tudi po izbrisu, "obsodba kljub ohranitvi v posebni evidenci šteje za izbrisano". Kako to razumeti, je povsem odprto: se torej v posebno evidenco poleg izbrisanih obsodb za spolna kazniva dejanja vpisujejo še kakšne druge obsodbe? Katere in zakaj? V kazenskem pravu kot področju prava, ki upravičuje nasilje države zoper posameznika, ne bi smelo biti prostora za takšna vprašanja, ampak bi morala biti pravila tako jasna, da ne bi puščala dvoma o njihovi vsebini.

3. Poleg vseh navedenih razlogov je ureditev posebne evidence storilcev spolnih kaznivih dejanj zoper mladoletne osebe neprimerna tudi zaradi preširoko določenega kroga upravičencev do teh podatkov in neusklajenosti zakonov glede tega vprašanja. KZ-1 kot upravičence našteva »ustanove ali društva, ki so jim otroci ali mladoletniki zaupani v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo«. ZIKS-1, ki naj bi podrobneje (in ne drugače!) uredil posebno evidenco, pa med upravičence do podatkov iz te evidence dodaja še »skupine, ki so jim otroci ali mladoletniki zaupani v učenje, vzgojo, varstvo ali oskrbo«. Izraz »skupina« je povsem

⁶⁴ Takšno stališče jasno zastopa tudi informacijska pooblaščenka (npr. v strokovnem mnenju, izdelanim za Ministrstvo za pravosodje z dne 20.7.2007)

nedoločen in nedopustno je, da vsebuje kazenska zakonodaja tako nejasne pojme in to na področju dostopa do najobčutljivejših osebnih podatkov. Predlagatelj zakona ni pojasnil, zakaj se ni odločil za danski model, v katerem lahko pridobi potrdilo o nekaznovanosti za določena kazniva dejanja le oseba sama in je na ta način zagotovljena največja možna raven zasebnosti in nadzora nad obdelavo lastnih osebnih podatkov.

4. Zakonska ureditev v KZ-1 in ZIKS-1 je neuskklajena in bo treba z različnimi razlagalnimi metodami ugotavljati, kateri zakon pravzaprav velja. Poleg različno določenih upravičencev do podatkov iz posebne evidence, so tudi kazniva dejanja, ki so osnova za vpis v to evidenco, navedena različno. KZ-1 navaja večje število kaznivih dejanj kot ZIKS-1. In spet ponovimo vprašanje: kako to razumeti?

Ob naštevanju vseh pomanjkljivosti KZ-1 in ZIKS-1 pa je treba poudariti, da zakonodajalec očitno še ni zaznal potrebe po ureditvi teh vprašanj zato, ker posebna evidenca še ni bila vzpostavljena. Vsaj tako domnevamo. Evidenca izbranih obsodb namreč pomeni strožjo ureditev v primerjavi z zakonom, ki je veljal do leta 2008. V skladu z načelom zakonitosti se namreč za obravnavo storilca uporabi zakon, ki je veljal v času izvršitve kaznivega dejanja, poznejši zakon pa le, če je za storilca milejši. To pomeni, da čeprav je zakon ustanovil posebno evidenco z uveljavitvijo KZ-1 (1.11.2008), se bodo vanjo začele vpisovati izbrisane obsodbe za kazniva dejanja, ki so bila izvršena po 1.11.2008. Domnevamo, da še nobena obsodba za kazniva dejanja, izvršena po tem datumu, ni bila izbrisana in prenešana v posebno evidenco. Pa tudi če bi bila, še ni mogoče pridobivati podatkov iz nje. Šesti odstavek 250.a člena ZIKS-1 namreč določa: »... s področnimi zakoni pa se predpišejo pogoji in omejitve za dajanje podatkov o takih obsodbah». To pomeni, da bi moral ZOFVI kot področni zakon določiti te pogoje, pa jih še ni.

4 RAZPRAVA O POTREBNOSTI IN UČINKIH »REGISTRA PEDOFILOV«

Pri vprašanju, ali je posebna evidenca storilcev spolnih zlorab otrok, primeren ukrep za povečanje njihovega varstva pred spolnimi zlorabami, je najprej potrebno vedeti, kakšno je

povratništvo oseb, že obsojenih za tovrstna kazniva dejanja. Predlagatelje je očitno vodilo prepričanje, da večina obsojenih za spolno zlorabo takšno dejanje po prestani kazni ponovi. Pri nas še ni bila opravljena raziskava, ki bi se ukvarjala z vprašanjem specialnega povratništva takšnih obsojencev. Zato pa so te raziskave v tujini številne, predvsem v ZDA, kjer poznajo podobne evidence že od 90. let prejšnjega stoletja. In te raziskave kažejo, da je povratništvo storilcev spolnih kaznivih dejanj bistveno nižje od pričakovanega, saj jih večina več ne izvrši spolnega kaznivega dejanja;

- ameriška raziskava: v obdobju treh let po obsodbi ponovno izvrši kaznivo dejanje 5,3% obsojenih (Harris in Hanson, 2004),
- angleška raziskava: po štirih letih je 6,7% obsojenih ponovilo kaznivo dejanje (Hood in drugi, 2002),
- ameriška raziskava: po petih letih od obsodbe je bilo 5,6% aretiranih zaradi ponovne izvršitve spolnega kaznivega dejanja (Kruttschnitt in drugi, 2000).

Takšna stopnja (manj kot 10%) je bistveno nižja od specialnega povratništva storilcev drugih kaznivih dejanj. Če pogledamo iz druge perspektive; empirične študije kažejo, da več kot 90% obsojenih storilcev spolne zlorabe po prestani kazni spolne zlorabe več ne ponovi.

V ZDA in nekaterih evropskih državah so bile tudi opravljene javnomnenjske raziskave o podpori takšnim posebnim registrom; velika večina ljudi jih podpira, predvsem zaradi prepričanja, da takšni obsojenci ves čas svojega življenja predstavljajo nevarnost za otroke. Takšna stereotipna predstava o »pedofilu« pa se je oblikovala na posamičnih res grozljivih primerih, ko je bivši obsojenec ponovno spolno zlorabil in ubil otroka. Takšni primeri torej obstajajo, vendar so osamljeni. Poleg tega se nobeden od teh primerov (kot izhaja iz dostopne literature) ni zgodil s strani pedagoškega delavca, ki bi ponovno zlorabil otroka v vzgojno-izobraževalni instituciji. In ravno tem osebam je namenjena uvedba posebne evidence v predlogu KZ-1.

Registri storilcev spolnih kaznivih dejanj so se najprej pričeli ustanavljati v ZDA kot odmev na posamične krute primere. Najbolj odmeven je bil primer sedemletne Megan, ki jo je spolno zlorabil in ubil sosed, bivši obsojenec za spolno kaznivo dejanje. Starši male Megan so trdili,

da bi bila njihova hči živa, če bi vedeli, kdo je sosed in jo opozorili, naj mu ne zaupa. Začeli so zbirati podpise pod zahtevo, da se uvedejo posebni registri, ki bodo javno dostopni. Kot rezultat zahtev javnosti je bil leta 1994 v New Jerseyu sprejet zakon (Megan's Law), kongres ZDA pa je leta 1996 zahteval od vseh zveznih držav, da sprejmejo zakone, s katerim naložijo bivšim obsojencem za spolna kazniva dejanja obvezo, da oblikujejo posebne registre in obvestijo javnost, kje takšni obsojenci živijo. Nekatere zvezne ameriške države pa so v svojih zakonodajah obsojencem tudi omejile kraje, kjer ne smejo prebivati (določeno razdaljo od avtobusnih postaj, šol in vrtcev, cerkva, parkov, bazenov) (Walker, 2011). Raziskave ne potrjujejo povezave med krajem prebivališča in stopnjo povratništva. Posebne evidence in obveščanje javnosti o obsojenih za spolne zlorabe niso učinkovite, so celo kontraproduktivne, saj z odtujitvijo obsojencev iz skupnosti predstavljajo celo dejavnik za ponovitev kaznivega dejanja. Vpisani v takšne (javno dostopne) registre se čutijo izolirane, vpis vpliva na izgubo prijateljev, zaposlitve, ljudje se jih izogibajo, dogajajo se tudi fizični napadi nanje; vse opisano preprečuje njihovo integracijo v okolje, kar jih lahko ponovno privede do izvršitve istega ali drugega kaznivega dejanja (Levenson in Cotter, 2005).

5 ZAKLJUČEK

Slovenski model posebne evidence obsojenih za spolna kazniva dejanja zoper mladoletne osebe ni mogoče enačiti z ameriškimi evidencami, pa vendar je dobro vedeti, kam lahko skrajni ukrepi (z dobrimi nameni) pripeljejo; ustvarja se moralna panika, zgrajena na napačni predpostavki o visokem povratništvu obsojenih, javnost je prestrašena, ima lažen občutek večje varnosti (lažen zato, ker varnost zaradi registrov ni večja), vpisani obsojenci v evidenco se zaradi registrov težje integrirajo v skupnost, kar lahko pomembno vpliva na izvrševanje kaznivih dejanj. V okviru slovenskega modela je evidenca zaprta za javnost in namenjena le preprečevanju dela obsojenih z otroki. Upravičenci do podatkov so nejasno določeni, ni jasno, koga se sploh vpiše v evidenco (seznam izvršenih kaznivih dejanj ni jasno določen), postopek za pridobivanje podatkov pa po 11 letih od sprejema zakona, ki je ustanovil posebno evidenco, še ni določen. VIZ torej še nimajo nobene koristi od te posebne ureditve. Ali to pomeni, da so otroci v VIZ zato pogosto izpostavljeni spolnim zlorabam s strani učiteljev in vzgojiteljev, da bi z dejansko vzpostavitvijo evidenc lahko preprečili kakšno spolno zlorabo? Po nam znanih podatkih se spolne zlorabe v VIZ zgodijo redko in če se, storilci niso prejšnji

obsojenci za spolna kazniva dejanja, ki so ta podatek uspeli skriti, posebna evidenca pa bi jim to onemogočila. Tako kaže, da ustanovitev posebne evidence s KZ-1 leta 2008 ne predstavlja dejavnika, zaradi katerega je varnost otrok v VIZ večja.

Literatura:

Bavcon, Ljubo, Šelih, Alenka, Korošec, Damjan, Ambrož, Matjaž, Filipčič, Katja. (2017.) Kazensko pravo, Splošni del. 6. izd. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Filipčič, Katja. (2007). Časovna odmerjenost učinkov kaznovanja v KZ-1. Pravna praksa : PP, ISSN 0352-0730, 29., leto 26, št. 46, pril. str. XIV-XVI.

Harris, Andrew J. R. and R. Karl Hanson (2004). Sex Offender Recidivism: A simple Question. Ottawa: Public Safety and Emergency Preparedness Canada.

<http://www.psepcsppcc.gc.ca> (25.8.2017).

Hood, Roger, Stephen Shute, Martina Feilzer, and Aidan Wilcox (2002). Sex Offenders Emerging from Long-Term Imprisonment. British Journal of Criminology, 42, 371-394.

Kruttschnitt, Candace, Christopher Uggen, and Kelly Shelton. (2000) Predictors of desistance among sex offenders: The interaction of formal and informal social controls. Justice Quarterly, 17, 61-87.

Levenson, Jill S., Cotter Leo P. (2005). The Effect of Megan's Law on Sex Offender Reintegration, Journal of Contemporary Criminal Justice 21(1):49-66.

Walker, Bela August. (2011) Essay: deciphering risk: sex offender statutes and moral panic in a risk society, Baltimore Law Review, Vol. 40, 184-212.

OD AVTORITARNOSTI K POSTOPNI DEMOKRATIZACIJI. IN NAZAJ?

Dragan Petrovec

1 KRATEK ZGODOVINSKI OPOMNIK

Leta po drugi svetovni vojni so prinesla pomembne novosti v slovensko (jugoslovansko) družbeno življenje, ki pa nimajo enoznačnega predznaka. Demokratična ureditev, odločanje ljudstva o svojih voditeljih, enakopravnost državljanov, solidarnost in podobna socialistična in socialna načela – sistem socialnega in zdravstvenega varstva na primer -, vse to je zagotavljalo višjo stopnjo civiliziranosti in razvoj človekovih pravic. Zamenjava monarhije z demokratično ureditvijo je obetala razvoj družbe na mnogih področjih. Večina od teh ciljev je bila v resnici dosežena, nekateri pomembni pa so se sprevrgli v svoje nasprotje.

Če za to celotno obdobje do razpada Jugoslavije leta 1991 lahko trdimo, da je bil dobro zastavljen in uresničevan sistem socialnih pravic, je treba obenem priznati, da je bilo z uresničevanjem političnih pravic čisto drugače. Enopartijski sistem ni dopuščal nasprotovanja. Tisto, čemur bi danes rekli »normalen demokratični dialog« v parlamentu (seveda brez kančka sledu sovražnega govora), je bilo v prvih dveh desetletjih nove Jugoslavije zlahka ocenjeno kot spodkopavanje družbene ureditve.

Tako smo se soočali z družbenim kontrastom, saj je obstajala socialna država v dobrem pomenu besede, državljanom je bil omogočen soliden standard predvsem z zgledno stanovanjsko politiko (dodeljevanje družbenih stanovanj za znosno najemnino), obstajalo je brezplačno šolstvo, glede na splošne razmere dovolj dobro zdravstveno varstvo, pokojninski sistem, ki je zagotavljal preživetje (v nasprotju z današnjim) in tako rekoč odsotnost nezaposlenosti.

Vzgojno izobraževalni sistem je preživel različne faze. Indoktrinacija, kar je je bilo, sama po sebi ni povzročala ali spodbujala avtoritarnosti na splošno. Starejši učiteljski kader,

ki se je šolal in tudi deloval še pred drugo svetovno vojno, je nekaj avtoritarnosti prinesel s seboj iz tistega obdobja. Ob koncu petdesetih in začetku šestdesetih let telesno kaznovanje nikakor ni bilo sestavni del vzgoje v osnovni šoli, prav tako pa ni bilo izjema.⁶⁵

Zanimivo je, da so telesne kazni v »zmernem obsegu« zagovarjali tudi mnogi starši, ali pa vsaj niso videli v tem, če so se občasno pojavljale, nobenega problema. Utemeljeno lahko sklepamo, da je bil to zgolj podaljšek domače vzgoje.

V današnjem času si prizadevamo, – še kar brez uspeha – da bi odpravili telesno kaznovanje otrok. Nekateri medijsko izpostavljeni strokovnjaki, čeprav uveljavljeni na drugih področjih, so »zgroženi nad tem, da družinski zakonik odpravlja kazen (mišljeno je fizično kaznovanje – op. avtor) pri otrocih, drugi pa predpisujejo načine telesnega kaznovanja, da bi se to ločilo od zlorab, še vedno pa povzročalo bolečino.«⁶⁶

Večina strokovnjakov je sicer prepričana, da bi bila prepoved telesnega kaznovanja nujna. Res pa je, da nam še ni uspelo doseči splošnega (očitno zlasti ne političnega) konsenza o tem. Morda – tukaj pač špekuliramo – je obotavljanje pri odpravi telesnega kaznovanja povezano z občasnimi konfliktnimi pojavi, kjer se dokazuje neravnovesje med močjo učiteljev na eni in močjo učencev (podprtih s starši in po potrebi z odvetniki) na drugi strani. Ena najpogostejših pritožb pedagogov je, da se učenci zavedajo samo še svojih pravic, tako rekoč ničesar pa ne želijo slišati o svojih obveznostih in dolžnostih. V tej državi imajo učenci močno zavezništvo staršev, v zaostrenih razmerah pa starši hitro zagrozijo z odvetnikom. Pedagogi (in ne samo oni, pomislimo na strah, ki zavladava na centrih za socialno delo, če

⁶⁵ Avtor je leta 1958 šel v prvi razred osnovne šole v takratnem ljubljanskem predmestju – na Viču. Za packo, ki jo je na mizo ali v zvezek naredil učenec, ko je prenašal v črnilo pomočeno pero – črnilniki so bili v obliki stekleničk, zataknenih v luknje na zgornjem robu klopi – je brez obotavljanja priletela klofuta. V tretjem razredu je učenec za kazen zaradi komaj opaznega prekrška moral priti ob zid pri tabli in na koncu iztegnjenih rok držati knjigo. Po nekaj minutah mu je postalo slabo. V ugledni ljubljanski gimnaziji (1966-1970) je za velika vhodna vrata po osmi uri zjutraj, ko se je začel pouk, stopil ravnatelj in vsakega zamudnika »iz zasede« pospremil s klofuto.

Več virov priča, da je telesno kaznovanje učencev ostajalo tudi po drugi svetovni vojni. Neznanje in nedisciplino so učitelji kaznovali s šibo. Vir: Marica Čerič: Zgodovina Osnovne šole Kungota, s.6; 2012.

http://www.os-kungota.si/zg-kungota/porocila/ZGODOVINA_OSNOVNE_SOLE_KUNGOTA.pdf

⁶⁶ Med te strokovnjake spada primeroma antropologinja dr. Vesna Vuk Godina; primerjaj:

<http://www.tednik.si/ni-pravljicnega-starsevstva-je-le-garanje>;

Od tujih, ki so kot psihoterapevti zasloveli tudi v Sloveniji (zlasti z odličnimi monografijami o čustvih, ljubezni, starševstvu in mladini), pa je treba med zagovorniki telesnega kaznovanja omeniti Zorana Milivojevića. Po njegovem je »telesno kaznovanje "racionalni postopek, s katerim se otroka prepriča, da odneha z nevarnim ali agresivnim obnašanjem", in sicer tako, da se "z nekoliko udarci po riti povzroči bolečina, brez izzivanja poškodb". Telesno kaznovanje je po mnenju Milivojeviću "postopek, rezerviran za posebne situacije, v katerih po oceni staršev drugi postopki niso dovolj učinkoviti".

http://www.siol.net/novice/slovenija/2013/05/otrok_v_vlogi_zrtve_in_storilc.aspx

stranka v sporu z ustanovo najame odvetnika) se raje umaknejo, nevešči prava in v morebitnem spopadu z odvetnikom vnaprej izgubljeni se uklonijo otroku.

V takih razmerah se zdi, da je sistem nedemokratičen. Vendar so prestol domnevno zasedli otroci. So morda pedagogi, ki se tako počutijo, izgubili moč tudi po svoji zaslugi, da ne rečemo kar krivdi?

2 O PROBLEMU PERMISIVNOSTI

Vrsto težav danes pripisujemo izvirnemu grehu, ki se skriva v permisivni vzgoji otrok. Ali lahko te težave odpravljamo z avtoritarnim pristopom? Poskusimo z razmislekom o permisivnosti in z razvojem ter razumevanjem tega pojma.

Najbrž se je o kontrastu med permisivnostjo in represivnostjo bolj intenzivno razmišljalo v okviru ustanov, ki so v skladu z zakonom in zakonskimi pooblastili funkcionirale kot represivne. Sem so od nekdaj spadali zapori in prevzgojne ustanove (prevzgojni domovi in vzgojni zavodi). Za šolske ustanove je ves čas (govorimo o obdobju nove Jugoslavije, torej po drugi svetovni vojni) veljalo, da v njih ni prostora za represijo. Socialistična vzgoja mora biti njeno nasprotje. Avtoritarnost bi tedanjemu izobraževalnemu sistemu lahko pripisali le v zvezi z indoktrinacijo. Pa še ta se je bolj nanašala na odnos do učiteljev, katerih razmišljanje – izključno v političnem ali zgodovinskem kontekstu – je bilo lahko usmerjeno in nadzirano, izjemoma tudi sankcionirano.⁶⁷

⁶⁷ Oto Vilčnik je v šestdesetih letih končal študij sociologije, nameraval je vpisati podiplomski študij in delati kariero na univerzi. Rojstvo otroka ga je prisililo, da si je poiskal službo in sredi decembra 1969 je začel delati kot profesor sociologije na Šentviški gimnaziji v Ljubljani. Že od leta 1967 pa ga je zaradi »sovražnih parol« spremljala Uprava javne varnosti. To je izvedel iz obtožnice, na podlagi katere je bil obsojen januarja 1974. V njej je pisalo, da je med predavanji in sestanki delovnega kolektiva dajal različne sovražne pripombe ter »nepravilno in posmehljivo interpretiral dogodke pri nas«. V zaporu je preživel sedem mesecev in en dan, a pravzaprav mu je oblast prepovedala življenje. Brez službe je bil vse od oktobra 1972, ko so ga vrgli s šole, do leta 1993. Pred časom mu je prejšnji direktor Arhiva RS Dragan Matič pisal, da dosje, ki ga je o njem sestavila Udba, obsega 511 strani. Vir: <http://www.mladina.si/114007/nepravi-disidenti/>: (dostop 21. marca 2016.)

Po avtorjevem spominu je bil podoben primer, čeprav brez kazenskega postopka, prof. France Bučar. V sedemdesetih letih je izdal knjigo *Podjetje in družba*, kjer je kritično analiziral samoupravljanje. Partija je pritislila na pravno fakulteto in dosegla, da so mu prepovedali predavati. Bučar se je umaknil v osamo in se ponovno pojavil v javnosti in politiki po dobrem desetletju.

V nekih obrobni ustanovah pa so se v tistem času začeli ukvarjati s problemi vzgoje in prevzgoje delinkventnih otrok. V vzgojnih zavodih so se po zaporniških načelih tako rekoč zakonito ohranjali vzorci represivnega ravnanja z otroki. Telesno kaznovanje ni bilo taka izjema kot v šoli in tudi drugi primeri nekorektnega kaznovanja so bili običajni, tako na primer kaznovanje vseh zaradi prekrška, ki ga je storil le posameznik. Ta metoda je bila zlasti običajna zato, ker so si od nje obetali največji učinek. Mladostniki naj bi namreč sami pazili drug na drugega, da zaradi enega ne bi bili – praviloma povsem po nedolžnem – kaznovani vsi.

Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani je bil takrat zibelka naprednega kriminološkega in kazensko pravnega razmišljanja. Ne nazadnje so bili to časi, ko je v Evropi prevladovala rehabilitacijska ideja, ki je v nasprotju s klasičnimi kaznovalnimi koncepti retribucije in maščevalnosti verjela v dobro v človeku. Na podlagi humanistične psihologije, filozofije in psihologije je utemeljevala odnos do človeka na splošno in še poudarjeno do delinkventov.

Tako se je rodila ideja o poskusu, da bi dotlej poznano (in priznано) represivno držo oseba v vzgojnih zavodih, katere glavna značilnost je bila kaznovalna naravnost, zamenjali s prizanesljivejšim odnosom. Začelo se je govoriti o permisivnosti.

Permisivnost je bila definirana popolnoma drugače, kot jo danes razlaga večina piscev.

Grafična slika bi bila lahko taka:

A _____ P=====R*****R=====P _____ A

R kot represija

Prostor, ki ga zamejujeta znaka R (***) , pomeni močno zožen prostor dovoljenega vedenja. Vse, kar gre prek teh meja, potegne za sabo sankcijo, praviloma dovolj ostro. Skoraj vse je natančno predpisano (hišni red in druge določbe zakonskih in podzakonskih aktov); česar ni, velja za prepovedano. Gre za model represivnega odzivanja na nedovoljeno vedenje in na ozek nabor dopustnega vedenja.

P kot permisivnost

Znaka P (\implies) opazno širita prostor dopustnega. Uveljavlja se obrnjena logika represije. Dovoljeno je vse, kar ni prepovedano. Različne vedenjske pojave moramo dopustiti iz več razlogov. Samo tako namreč lahko spoznamo posameznika. Če je vse strogo nadzorovano in zapovedano, se bodo posamezniki obnašali v skladu z našimi zapovedmi in pričakovanji. To je lahko zelo daleč od njihovih predstav in želja in zelo v nasprotju tudi z njihovimi osebnostnimi lastnostmi ali privajenimi, privzetimi vedenjskimi vzorci. Vendar je tak širok okvir nujen, če jih hočemo spoznati. V nasprotnem dobimo večinoma le zaigrane slike, v skladu z našimi zahtevami oziroma zaradi strahu pred sankcijami.

Obvelja na videz protislovna formula:

»Če hočemo spreminjati, moramo spoznavati. Če hočemo spoznavati, moramo dopuščati, dovoljevati.«

Dovoljevanje pomeni širjenje meja dopustnega vedenja. Brez tega smo precej nemočni. Ključni problem pa nastane, ko v permisivnem prostoru posameznik prekorači meje dopustnega. Pogost odziv je naslednji: če posameznik ni pripravljen živeti v prostoru, ki omogoča veliko svobode, v prostoru, ki ni represivno uravnavan, potem v takem primeru zasluži ostro sankcijo. Tudi popustljivost ima svoje meje.

Tak odziv, v resnici prepogost, pa je napačen in ni v skladu s pojmovanjem in z načeli permisivnosti. Tudi pri prestopu široke meje ohranjamo strpen odziv. Seveda ne gre vselej brez sankcije, a bolj kot ostrina kazni dokazano učinkuje dosleden odziv. To se zdi po mnogih izkušnjah najtežja naloga. Če začnemo pri otrocih, se vsi spomnimo njihovega preizkušanja meja, ki jih postavijo starši. To preizkušanje je normalna razvojna faza in nekaj bi bilo narobe, če je ne bi bilo. Zdrav otrok je radoveden, razvoj mu naravnost nalaga raziskovanje in prostor izza postavljenih meja je vedno najbolj vabljiv. Ko postanejo starši utrujeni od stalnega opozarjanja, popustijo in postavljena meja se premakne. Dostopen postane prostor onkraj, ki je bil še hip pred tem zaprt in prepovedan. Otrok dobi sladkarijo ob nepravem času; podaljša gledanje televizije še po oddaji, ki ga je običajno spremila v posteljo; v trgovini si izbori igračko, za katero včeraj ni bilo denarja in podobno. Opogumljen z izkušnjo v najkrajšem času poskuša spet premakniti meje. Ko znova popustimo, se preselimo v novo polje.

A kot anarhija

Če se zdrs v anarhijo zgodi redko (neživljenjsko je biti stoddstotno zanesljiv), potem še vedno lahko dovolj uspešno ohranjamo model permisivnosti. Ko pa zlasti zaradi naveličnosti, utrujenosti zaradi vseh mogočih obremenitev današnjega časa, želje po eni sami urici počitka, v kateri bo otrok dal mir (ki ga kupimo s sladkarijo, televizijo, računalnikom, nenačrtovano žepnino, ki naj jo gre zapravit nekam ven in s podobnimi rešitvami), in podobnih stisk meje praktično padejo, se znajdemo – in zlasti otrok – v polju anarhije. Gre za prostor brez meja, popreproščeno idejo »laissez-faire«, za optimizem samoregulacije (otrok se bo najbolje znašel prepuščen samemu sebi, kar bo iz njega potegnilo ustvarjalne potenciale), kar vse ima različne učinke. Sprva se otrok počuti vsemogočnega, sčasoma pa postane izgubljen, ker zaradi pomanjkanja strukture nima več občutka varnosti, pogosto tudi dejanske varnosti ne več. Prehod nazaj v zamejen prostor je še težji kot vzdrževanje s permisivno idejo in prakso določenih meja (čeprav je tudi slednje zelo naporno).

Primer permisivne in učinkovite kaznovalne politike sem pred časom predstavil v zvezi z varnostjo cestnega prometa. Slovenija je znana po izredno visokih kaznih za prometne prekrške. Mnoge razvite države imajo višji standard (kupno moč) prebivalstva, a dosti nižje denarne kazni. Razmerja se utegnejo gibati tudi med 1 in 10. Ko bi si zamislili minimalno kazen v višini enega evra za napačno prečkanje ceste ali celo za prekoračitev hitrosti, se nam na prvi pogled to zdi nesmiselno nizko. Če pa bi tej kazni dodali še element zanesljivosti, kar pomeni, da se ji kršitelj ne bi mogel v nobenem primeru izogniti, potem zlahka verjamemo, da bi kazen delovala preprečevalno. Temu argumentu doslej ni oporekal nihče, ne glede na to, da si je preverjanje take ureditve težko predstavljati zaradi mnogih tehničnih ovir.

Primerjava je dovolj dobra, da utrjuje poudarek o pomenu doslednega odzivanja na prekoračenje meja, kar je nujna sestavina permisivnosti.

Še bolj prepričljiv je koncept doslednega odzivanja predstavljen v konfliktnih situacijah medosebnih odnosov. Ko govorimo primeroma o družinskem nasilju, se srečujemo z zlorabljenimi ženskami (najpogosteje), katerih skupni imenovalec je, da se niso znale upreti prvi klofuti, prvi zlorabi. Govorimo o postavljanju meja, česar žrtve niso znale narediti. Nastane prostor, kjer je sčasoma vse dovoljeno. Anarhija storilcu daje vso moč do neredko tragičnega konca, ki mu tudi storilec ne ubeži. Taki so primeri razširjenih samomorov, kjer spirala nasilja utegne privedi v slepo ulico tudi nasilneža.

3 PERMISIVNOST IN LOGAŠKI EKSPERIMENT⁶⁸

Pomemben mejnik v slovenski penologiji predstavlja »Logaški eksperiment«.⁶⁹ Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani je bil leta 1967 pobudnik eksperimenta v Vzgojnem zavodu Logatec. Z metodami dela, ki temeljijo na humanistični psihologiji, so želeli dokazati, da je mogoče uspešno delati z neprilagojeno mladino. Te metode so pomenile permissivnejši odnos do varovancev, razumevanje njihovih težav, uvajanje strokovnega skupinskega dela z gojenci in vzpostavljanje odprte komunikacije na vseh ravneh. Odpravili so občasno fizično nasilje osebja nad gojenci (klofute) ali kolektivno kaznovanje. Pri slednjem je osebje želelo vzpostavljati red in disciplino z grožnjo, da bodo za prekršek posamičnega gojenca kaznovani prav vsi brez izjeme. Tak sistem sicer oblikuje notranji medsebojni nadzor pri gojencih, a so stranski učinki tako dosežene discipline bistveno bolj škodljivi od domnevnih ali dejanskih koristi. Podobno velja primeroma za ovađstvo, ki se ga še vedno poslužujejo v večini klasičnih zaporov. Zaradi drobnih koristi, ki jih osebju prinese morebitna informacija o prepovedanih dejavnostih, se zdi, da se tudi tako lahko vzdržuje red v zaporu. V resnici pa so zaprte vse možnosti rehabilitacije in odprte komunikacije z obsojenimi, kar je *conditio sine qua non* vsakega terapevtskega dela.

Po štirih letih intenzivnega dela se je potrdila hipoteza, da je mogoče z mladimi v vzgojnem zavodu delati dosti bolj sproščeno, manj represivno, ne da bi to škodilo gojencem ali komur koli drugemu. Res je bilo zaradi manj nadzorovalnega režima več pobegov iz zavoda, vendar je bilo med begi storjenih manj kaznivih dejanj in več gojencev se je vrnilo samih, ne da bi jih privedla policija. Socialna klima, ki odraža počutje osebja in gojencev v ustanovi, je bila precej boljša. Pokazalo pa se je, da mora osebje gojiti skupne vrednote, sicer je praktično uresničevanje humanega odnosa do gojencev bodisi kratkotrajno ali pa nedosledno. Poleg tega je potrebna stalna supervizija dela v ustanovi.

Med pomembnejšimi ugotovitvami so bile tudi naslednje:⁷⁰

⁶⁸ Poglavje je povzeto po monografiji: ŠELIH, Alenka (ur.), et al. *Kriminologija*. 1. natis. Ljubljana: IUS Software, GV založba: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, 2015, str. 183-233.

⁶⁹ Gre za raziskavo Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani št.34 iz leta 1973 z naslovom »Eksperiment v Logatcu«, ki je pod istim imenom izšla kot knjiga leta 1974 v srbskem jeziku. Izdala jo je Zveza društev defektologov Jugoslavije v Beogradu. Vodja raziskave je bila prof. Katja Vodopivec (1917-2012), direktorica Inštituta za kriminologijo in mednarodno uveljavljena kriminologinja.

⁷⁰ *Ib.*: s. 219 – 223.

1. Specifično delo z mladostniki v vzgojnem zavodu terja ljudi s primernimi osebnostnimi lastnostmi. Čeprav mnogi izpolnjujejo formalne pogoje, niso zaradi tega nujno primerni za tako delo. Komisija, ki je izbirala kandidate, je zavrnila več kot polovico prijavljenih.
2. Hipoteza, da je ustrezno imeti zaposlene z različnimi izobrazbenimi profili, ni bila potrjena. Pokazalo se je, da mladi delinkventi potrebujejo specifično obravnavo, za katero mora biti osebje strokovno usposobljeno.
3. Permisivna vzgoja pripomore k boljšemu počutju in v ničimer ne ogroža ne osebja ne gojencev.⁷¹
4. Skupinsko delo (kot psihološka metoda specifične komunikacije) je koristna oblika dela, ki zmanjšuje mnoge napetosti in odpravlja nesporazume. Obenem lajša prenos teoretičnih konceptov v prakso.
5. Po koncu eksperimenta so nekateri od zaposlenih želeli nadaljevati s takim načinom dela, drugi pa so se obotavljali. Zavod se tako na primer ni odločil, da postane učna baza za študente in vzgojitelje iz drugih zavodov.⁷²

Eugene S. Jones, psiholog in direktor vzgojnega zavoda v Sacramentu (Kalifornija) je bil svetovalec v zaključni fazi logaškega eksperimenta. Med predlogi za nadaljnje delo, ki jih je dal ob koncu, je posebej zanimiv tisti, ki se nanaša na spodbujanje samoupravljanja v zavodu. To je pomenilo vključevanje gojencev v odločitve, kar bi dosegli s tem, da imajo gojenci svoje predstavnike v svetu zavoda.⁷³

Ta eksperiment je zaradi uspešne izvedbe pokazal pot naslednjemu poskusu izvajanja bolj humane prakse v zaporih. Klasično avtoritarnost z atributi represije je zamenjala horizontalna komunikacija »iz oči v oči«, in sicer tam, kjer je bilo to najmanj pričakovati.

⁷¹ Permisivnost je treba razumeti v takratnem pojmovanju, ki se močno razlikuje od današnjega. Danes permisivnost enačijo z anarhijo, takrat pa je pomenila nasprotje represivnemu odzivu. Permisivnost je pomenila dopuščanje širokih meja v vedenju mladostnikov, istočasno pa vsakokratni odziv na prestop tako postavljenih meja. A tudi odziv je bil razumen, nekaznovalec in je večinoma vseboval intenzivne pogovore. Ko bi odziv na nesprejemljivo vedenje izostal, bi se permisivnost izgubila in spremenila v anarhijo. Glavna sestavina permisivnega odziva je doslednost brez agresije.

⁷² Tako stanje je mogoče razumeti, če poznamo zahtevnost skupinskega dela. Kljub odličnim rezultatom je večina osebja nagnjena k udobju, če ga je mogoče doseči brez posebne škode. Skupinsko delo, kakršno je zastavljeno v zavodu ali zaporih, pa brez izjeme terja od človeka komunikacijo iz oči v oči. Onemogoča večino ali skoraj vse manipulacije in zahteva temeljito »delo na sebi«. To pomeni ukvarjanje zlasti s svojimi stališči, pogosto predsodki in odpoved moči nad ljudmi, ki je v takih razmerah – zaporskih ali zavodskih – sicer podeljena z zakonom.

⁷³ Vir pod t. 38; s. 254.

4 EKSPERIMENT V ZAPORU NA IGU

Leta 1975 so se strokovnjaki na Ministrstvu za pravosodje (takratnem republiškem sekretariatu) odločili, da s podobno prakso poskusijo ublažiti razmere v zaporih. Za vzorčni zavod so izbrali zapor na Igu, kjer so kazni prestajale ženske, in sicer iz vse Slovenije, ne glede na kaznivo dejanje in dolžino kazni. Ta okoliščina se je kasneje pokazala kot zelo pomembna.

V tistem letu se je zamenjalo vodstvo zapora na Igu in direktorica je postala mlajša pedagoginja.⁷⁴ Delo po načelih, kakršna so veljala tudi v »logaškem eksperimentu«, je privedlo do svojevrstne obsojeniške samouprave. To je pomenilo, da so o vseh pomembnih stvareh, najbolj o režimu in ugodnostih obsojenih oseb, razpravljali na sestankih osebja in obsojenk. Formalno moč, ki jo je imelo vodstvo, je vsebinsko zamenjal dogovor vseh vpletenih. Podrla se je domneva, da obsojenci niso sposobni objektivne presoje v svojih zadevah. Prav tako se je pokazalo, da dolge zaporne kazni ne pomenijo nujno, da je obsojena oseba nevarna. Za uspešno delo pa je bilo potrebno opustiti dotlej prevladujočo idejo in prakso – uporabo in tudi občasno zlorabo sicer zakonito podeljene oblasti nad obsojeno osebo.

Zakonodajca, tudi naprednejša in manj represivna, še vedno omogoča nadzor nad obsojenimi in odločanje tako rekoč o vsakem njegovem koraku. Vodstvo zavoda lahko skorajda vselej utemelji strog režim brez ugodnosti s sklicevanjem na kazni in na varnost za državljanke na prostosti, pri čemer lahko zagotovi, da niso kršeni temeljni standardi bivanja v zaporu (dovolj prostora, ustrezna prehrana, zdravstvena oskrba in podobno).

Prav iz teh razlogov so se v zaporu na Igu odločili za drugačne metode in poti odločanja, kjer je preprečena samovolja vodstva, paznikov, psihologov ali socialnih delavcev. Vse odločitve so se sprejemale skupno in se potem niso mogle več spreminjati.⁷⁵

⁷⁴ Dunja Košir je vodila zavod od leta 1975 do leta 1991, ko se je upokojila. Zapor je postal referenčni zavod za prestajanje kazni v mednarodnem merilu in obiskovale so ga številne tuje delegacije in strokovnjaki. Morda največji dosežek na zunaj je bil, da tujci v večini primerov niso mogli ločiti obsojenk od osebja. Za tem »pohenjenjem« pa je bilo trdo in zahtevno strokovno delo, enako z osebjem kot z obsojenimi.

⁷⁵ Taka sprememba dela in odločanja je nekaterim pomenila odvzem priložnosti za manipulacije z obsojenimi. Pri tem je zmotno misliti, da gre predvsem za pazniško službo. Enako velja za strokovne delavce, na primer psihologe. Nekateri so po uvajanju novih metod dela zapustili ustanovo in poiskali delo drugje. Več o eksperimentu na Igu v: Petrovec, D.: Ideja in realnost socioterapevtske usmeritve; raziskava Inštituta za kriminologijo; 1999; (143 s.)

Poleg individualnega dela z obsojenimi je torej potekalo tudi redno skupinsko, kjer se pokažejo mnoge posameznikove osebnostne lastnosti – obsojenih in osebja. To je bila priložnost za spodbujanje dobrih vedenjskih vzorcev in korekcijo neustreznih – spet enako obsojenih kot osebja.

Po približno dveh letih intenzivnega dela v zaporu se je nenadoma pokazalo, da večina obsojenih, ne glede na dolžino kazni in vrsto kaznivega dejanja, lahko biva v odprtem režimu. To je v praksi pomenilo, da vsak konec tedna, od petka popoldne do nedelje zvečer, preživijo izven zapora.

V naslednjih petnajstih letih ni bila izrečena niti ena disciplinska kazen obsojenkam. Zlorabe ugodnosti so bile izjemno redke, delež obsojenk v odprtem režimu pa je dosegel 90 %. Kakor je podatek nezanesljiv za sklepanje o vplivu zgolj zapora na obsojence, pa je treba vseeno navesti podatek, da je bilo povratništvo, merjeno po določenem obdobju takega dela, zgolj 20%; povprečje ostalih slovenskih zaporov je v istem času znašalo 60%.

Omenjena penološka doktrina je dobila ime »socioterapevtska usmeritev« in je bila kot strokovna usmeritev verificirana v začetku osemdesetih let v takratnem parlamentu (skupščini).

5 MED PERMISSIVNOSTJO IN ANARHIJO V ŠOLSKEM PROSTORU

Nič drugačne niso zakonitosti, ko gre za šolo. Vendar je v zvezi s šolo potrebno poudariti nekaj posebnosti. Določene družbene institucije imajo strukturo, kjer neizogibno obstaja z zakonom podeljena premoč nekaterim članom nad drugimi. Načelo subordinacije ali podrejenosti namreč zagotavlja uspešno funkcioniranje podsistemov. Brez tega bi tvegali neučinkovitost ali celo razpad. Med najbolj izrazitimi so vojska, policija, zapori, cerkev (čeprav so pri slednji odnosi urejeni po cerkvenem pravu) in ne nazadnje tudi šole.

Maja Rus Makovec piše, da »se na področju merjenja moči dogaja zapleteno sodelovanje med odraslimi osebami. Ne samo med samimi učitelji, pač pa tudi med starši in učitelji«. ⁷⁶ Na drugi strani so otroci, ki imajo v primerjavi z ostalimi najmanj moči. Učitelji imajo v svojih rokah več različnih moči – dosti več kot starši in otroci; nagrajevanje in

⁷⁶ Makovec Rus, Maja: »Zloraba moči in duševne motnje ter poti iz stiske«; Ljubljana, CZ; 2003; s. 97.

prisiljevanje, čustvene zlorabe ipd. Vse to se uporablja v skladu s posameznikovimi potenciali za destruktivno ravnanje.⁷⁷

Tako strukturirane institucije nudijo mnoge priložnosti in skušnjave za dokazovanje premoči nad šibkejšimi. Zato bi morali poskrbeti za budno oko javnosti. Šole so glede odprtosti informacij v primerjavi z omenjenimi hierarhičnimi ustanovami in podsistemi gotovo med najbolj dostopnimi za kritično spremljanje.

Čas po letu 1991 je prinesel korenite spremembe v vse družbene sisteme. Popolnoma zgrešeno pojmovanje svobode kot za posameznika neomejene dobrine se nam maščuje na mnogih področjih. Samo za kratko ilustracijo omenimo razmere v parlamentu, kjer imamo že od vsega začetka potrditev te ocene skozi najprej napadalni in kasneje vse bolj odprt in stopnjevan sovražni govor. Slovenska politika je takoj začela graditi na izključevanju, premoči in sovraštvu, vsaj njen pomemben del, kar je danes privedlo do nove razklanosti. Tej smeri so sledili mediji, nekateri polarizirani, drugi v hlastanju po senzacionalizmu, ki zagotavlja naklado. V teh razmerah je nemogoče pričakovati, da bi dlje časa ostali neokuženi še ostali pomembni družbeni procesi in odnosi.

Sporne opredelitve pedagoške srenje so se tako pokazale ob nekaterih odmevnih aferah. Ko so mediji poročali o primerih nasilja nad živalmi, ki so ga zagrešili dijaki, je »Delo« objavilo članek: »Podpora ukrepom ob nasilju«.⁷⁸ V njem preberemo naslednje sporočilo:

Združenje učiteljev Slovenije je izreklo podporo avtonomiji učiteljskega zbora pri odločitvah o vzgojnih ukrepih, ki zaradi nujnosti in teže primera ne morejo zadostiti vsem formalnopravnim postopkom. To pomeni, da so učitelji dolžni hitro in odločno ukrepati. Omenjeno združenje se zavzema za večjo avtonomijo šol in učiteljev pri pedagoških odločitvah, kar je po njihovem možno le z zmanjšanjem paternalizma države nad njimi. Paternalizem napravi šole in učitelje neodgovorne, neinicativne in nezainteresirane.

Pedagogi so zavrgli ves tisti del lastnih načel, ki terja (podobno kot od poklicnega sodnika) razumevanje okoliščin pred dokončnim presojanjem ali obsojanjem. Prav zaradi tega jim je bilo toliko lažje zavrniti formalni postopek kot nekaj, kar pomeni samo oviro, kadar gre težke (in zato po njihovem nujne) primere. Formalizem so opredelili kot paternalizem države,

⁷⁷ Ib.: s. 98.

⁷⁸ Delo, 11. aprila, 2000.

saj le-ta od vsakogar zahteva spoštovanje določenih pravil. (Če so jih kršili mladostniki, še ne pomeni, da jih zaradi narave njihove kršitve lahko tudi pedagogi).

Sklicevanje na pravno državo se v današnjih časih sliši skorajda kot obvezna molitev vsakega prizadetega za varstvo njegovih pravic. Zlahka pa zavržemo to načelo, če se nam zdi, da zmoremo in moramo obsoditi za dejanja, ki nas posebej prizadenejo. Pri tem nam je prav malo mar, da le redkokje pravna država tako hitro izgubi svoje ime kot prav pri samovoljnem kaznovanju, pri jemanju pravice v svoje roke, pri želji po linču. Če posamične težnje po naglem sodišču še lahko razumemo prebiraje pisma bralcev, pa je v Združenju učiteljev Slovenije organizirana »pobuda« zoper temeljna načela najmanj strah vzbujajoča.⁷⁹

Podobna izjava podpore se je zgodila leta 2015 in prav tako kaže na nemoč pedagoške skupnosti videti razmere, jih diagnosticirati in poskrbeti za ustrezen odziv. Ravnatelji slovenskih osnovnih šol so se oglasili v zvezi s primerom na OŠ Deskle. Enotno so se postavili v bran po njihovem krivično razrešenemu ravnatelju. Kot prvi argument so navedli »pretep fantov v razredu«, ki se lahko zgodi na kateri koli šoli in bi zato utegnili biti razrešeni vsi ravnatelji kjer koli na Slovenskem. Za zadnjega od petih pa so navedli, da je mati otroka, ki je bil žrtev, brez problemov angažirala celotno slovensko medijsko javnost in na svojo stran pridobila ministrico. Ta pa je povzročila motnjo v inšpekcijskem nadzoru in tako vplivala na rezultat nadzora.

Tako torej učitelji.

Nekoliko podrobnejše preučevanje primera pa pokaže še naslednjo sliko. Zgovorna je izjava ravnatelja iz OŠ Deskle. Povedal je, da se je za fanta že vnaprej bal, da ne bo lepo sprejet, saj je prišel v težaven razred. In res so ga jemali kot tujek. Je pa tudi sam kriv, saj je dobil navodilo, da se umakne iz razreda, pa se ni hotel. Dva fanta sta odigrala vlogo varnostnikov in ga hotela odstraniti, pri tem pa se je tudi udaril v eno mizo.

Druga pomembna izjava je Martina Plesničarja, bivšega razrednika omenjenega razreda. Odkrito pove, da je treba odgovornost iskati na šoli. Kot razrednik je že prej skušal narediti vse, a ga pri predlogih niso podprli. Šele po incidentu so zunanji strokovnjaki priporočali prav to, kar pred njim on sam. Do pisma ravnateljev je kritičen, ker govorijo o stvareh, ki jih ne poznajo.

⁷⁹ Petrovec, D.: Mediji in nasilje; Ljubljana, 2003; Mirovni inštitut; s.31-32.

Ravnateljeva izjava je kar pretresljiva. Tako nasilje se na žalost zgodi lahko še marsikje. A presojeti je treba tudi odziv nanj. Razlaga, da sta dva fanta pač prevzela vlogo varnostnikov in le izvršila ukaz sošolcev, je srhljiva. Učencem, sicer za nazaj, a tudi za naprej, podeljuje vlogo, ki je niti v sanjah ne bi smeli imeti. Najprej pristajamo na to, da učenci ukazujejo, kdo bo v razredu in kdo ne, potem pa še na to, da imajo pravico tako odločitev uresničiti.⁸⁰

O konkretnem dogodku se je kritično izrekla tudi dr. Marjanca Ajša Vižintin, raziskovalka na Inštitutu za slovensko izseljenstvo in migracije pri ZRC SAZU. Po njenem mnenju »se je vodstvo šole odzvalo napačno«. Najprej bi morali nasilje preprečiti, če pa se je že zgodilo, bi se morali z njim ukvarjati, z delavnicami za učence, pogovorom s starši. Težava je bila v tem, da tedanji ravnatelj tega dogodka ni razumel kot problematičnega. Kadar se pretvarjaš, da diskriminacija ni diskriminacija, ta ne izgine ampak se stopnjuje. Če se z nasilneži nihče ni zares pogovoril, si bodo ti učenci našli naslednjo žrtev.⁸¹

Tako razumevanje težav in odzivov nanje je trdno jamstvo, da se težave kopičijo do neobvladljivosti. To se je tudi zgodilo. A slika te osnovne šole in njenega vodstva utegne biti slika slovenske dežele v malem. Dopolnjujejo jo naravnost tragični primeri sovražnih odzivov do otrok, ki nikomur niso ničesar storili. V resnici so bili hude žrtve vojne. A vendar bi bila njihova prisotnost v šoli nesprejemljiva za mnoge učitelje in prav tako starše otrok.

Dober zgled kontrasta med avtoritarnostjo in anarhijo je prikazal režiser Rok Biček v filmu »Razredni sovražnik« (2013). Konfliktne situacije med učenci ne more razrešiti izrazito avtoritaren učitelj, v katerega odnosu do dijakov prevladuje zlasti prezir. Ko na pomoč prihiti njihova bivša profesorica, ki jo je na porodniškem dopustu nadomestil prav on, dijaki (za gledalca sprva precej nepričakovano) zavrnejo tudi njo. Čeprav jo gledalec vidi v nadvse prijazni, čuteči, skorajda materinski vlogi, gre za razčustvovanost, ki v odnosu do otrok nima tistega težišča, ki je potrebno, da odraščajoči ob odraslem (za)čutijo varnost. To potrebujejo neizogibno, in sicer vselej, kadar gre za težje odločitve, ki jih mladi težko samostojno sprejmejo. Z manj razčustvovanosti in z več jasne strukture bi profesorica uspela rešiti problem. Tako pa ostanejo otroci brez opore. Slika je še najbolj podobna anarhiji, kjer se morajo otroci znajti sami. Rešitve ni ne v avtoritarni drži vzvišenega profesorja nemškega jezika ne v preobilici (sicer nikakor »negativnih«) čustev, ki preplavljajo bivšo razredničarko.

⁸⁰ PETROVEC, Dragan: »Šel sem na hrib po razgled : nasilje v šoli in nad šolstvom.« *Dnevnik*, 16. maj 2015.

⁸¹ Mladina, 25. marec 2016; Intervju: Dr. Marjanca Ajša Vižintin; s. 39 – 43.

6 IZKUŠNJA SUMMERHILLA

Morda je dobro iti na sprehod malo v zgodovino in se sprijazniti s tem, da se vrsta problemov ciklično pojavlja in obnavlja skozi desetletja. Ali je današnji čas dober ali slab z vidika avtoritarnosti in potrebe po njej, če ta (potreba) sploh obstaja, je morda odvisno predvsem od izbire vrednot in ustvarjanja na njih temelječih družbenih procesov in odnosov.

Alexander S. Neill je pred slabimi sto leti (1924) ustanovil posebne vrste šole, ki zlasti angleški šolski inšpekciji, vajeni vsega drugega kot (domnevne) razpuščenosti, še danes povzročajo sive lase in jo vabi v skušnjave po ukinjanju šole. Najbolj bode v oči prav odsotnost avtoritarnosti. Namesto tega uveljavlja samoupravljanje – prav to, kar je v današnjem slovenskem jeziku skorajda prepovedana beseda, če bi jo kdo uporabljal s pozitivnim predznakom. Neillova šola se prilagaja učencu in ne obratno. Učenci sami vzpostavljajo red in strukturo. Učitelji sledijo. A svoboda je jasno omejena s svobodo drugega.

Verjetno še najboljše sliko ponudijo avtorji razprav o Summerhillu, sami strokovnjaki, pedagogi, raziskovalci, ugledni psihologi in znanstveniki. Leta 1970 je izšla zbirka razprav »Summerhill: For and Against.« V srbski jezik pa je bila prevedena leta 1982.⁸²

Prvi kritik, Max Rafferty, takole komentira Neillovo načelo, po katerem je odsotnost strahu najlepše, kar se lahko zgodi otroku: »To je ena najhujših stvari, ki se sploh lahko zgodijo otroku. Strah pred Gospodom je začetek modrosti. Otroke je treba učiti, da se bojijo vseh vrst tuzemskega zla, od insekticidov do seksualnih manijakov.« Glede ostalih stvari pa Rafferty odkrito prizna, »da bi svojega otroka raje vpisal v bordel kot pa v Summerhill, kajti Summerhill laže in kviri.«⁸³

John Culkin ugovarja: »Summerhill je sveta knjiga – polna modrosti in ljubezni.«⁸⁴ Pritrjuje mu Ashley Montague z besedami, da mora človek živeti tako, kot da sta življenje in ljubezen eno isto.⁸⁵

Louise Bates Ames prizna, da je Summerhill knjiga, ki spravlja v bes. Sreča nikakor ne sme biti življenjski cilj.⁸⁶ John Holt ugotavlja, da je tam večina otrok, ki jih je življenje

⁸² Samerhil – za i protiv; prosveta; Beograd, 1982; 199 s.

⁸³ Ib.: s. 10-23.

⁸⁴ Ib.: s. 25.

⁸⁵ Ib.: s. 40.

⁸⁶ Ib.: s. 69.

povozilo in demoraliziralo, ozdravela.⁸⁷ Bruno Bettelheim ocenjuje, da so Neillovi kriteriji uporabni, ker izvirajo iz globokega spoštovanja osebnosti.⁸⁸ Michael Rossman poudarja, da Neill ne raziskuje svobode, čeprav jo opeva, ampak avtoriteto. Zapovedana avtoriteta se vzpostavlja in ohranja s kaznijo, z nagrajevanjem in zasramovanjem. To avtoriteto Neill nadomešča z osvobajajočo avtoriteto samouprave. Namesto patološke avtoritarne kontrole dobimo nove odnose, ki omogočajo bogat razvoj osebnosti.⁸⁹

Sylvia Ashton Warner Neillovem konceptu vzgoje pripisuje elemente zen budizma skozi Suzukijeve besede: »Verjamem v otroka, ki je dobro in ne slabo bitje. Funkcija otroka je, da živi svoje lastno življenje, ne pa tistega, za katero njegovi anksiozni starši mislijo, da bi ga moral živeti, prav tako ne tistega, ki ga za cilj postavljajo vzgojitelji.⁹⁰

Oceno zaključuje Erich Fromm: »Summerhil je odraz Biofilije – ljubezni do življenja. Gre za etiko, kjer je dobro tisto, kar pospešuje rast in odpiranje, slabo pa ono, kar duši življenje. Neill dobro loči med razpuščenostjo in svobodo. Razpuščenost ogroža svobodo drugega in je njena antiteza.⁹¹

7 DANAŠNJI ČAS IN SKLEPNA OPAZKA

Uvodoma omenjene stiske časa samostojne Slovenije lahko povzamemo z ugotovitvijo, da ni videti enotnosti v konceptih šolske vzgoje. Splošna pravila so sicer lahko skupna, a kot na mnogih področjih tudi v šolstvu velja, da je nemogoče predvideti vse situacije in odzive nanje. Kot je neoliberalistična ideja prevzela gospodarsko področje in povzročila precej kaosa in še več škode, tako se ob nepričakovanih ali težko predvidljivih dogodkih pedagogi znajdejo različno dobro. Na eni strani zbor učiteljev oziroma ravnateljev v celoti podpre povsem neustrezne odzive posameznikov, pač po načelu cehovske solidarnosti (primer v Desklah), po drugi strani pa prav posamične šole dajejo imeniten zgled, kako se ravna z begunskimi otroki, kako preprečevati strah in odpor med krajanji in kakšni morajo biti medosebni odnosi na sploh.

⁸⁷ Ib.: s. 72.

⁸⁸ Ib.: s. 98.

⁸⁹ Ib.: s. 115,118.

⁹⁰ Ib.: s. 142

⁹¹ Ib.: s. 170-171,178.

Koristno sporočilo je prispeval danski terapevt in strokovnjak za otroke in družinsko vzgojo. Lotil se je sicer predvsem pojava ustrahovanja v šoli, a zaključki so uporabni enako za splošni razmislek o odnosih, ki smo jih sposobni ustvarjati med seboj. V intervjuju je poudaril naslednje:

Temeljna zmota večine kampanj je podmena, da se ustrahovanje porodi v otroških glavah, kar nikakor ne drži. Res je, da znajo biti otroci okrutni in grdi drug do drugega, vendar je uresničitev tega potenciala odvisna predvsem od voditeljskih sposobnosti odraslih.

Enako mobing na delovnem mestu odseva kakovost vodenja ustanove. Iz kliničnih izkušenj vemo, da se tam, kjer je veliko ustrahovanja med učenci, dogaja tudi mobing med učitelji. Edina razlika je, da inteligentni odrasli iznajdevajo zelo subtilne oblike poniževanja in omalovaževanja drugih – oblike in metode, ki jih ni lahko »dokazati«. Ustrahovanje je reakcija na disfunkcionalni družbeni sistem v ustanovah in podjetjih.

Najpomembnejši člen na šoli je ravnatelj, čigar slog, vrednote in načela vodenja ustanove se zrealijo v vedenju večine učiteljev. Tudi starši so pomembni, tako z vidika vzgoje otrok kot konstruktivnega sodelovanja s šolo, h kateremu lahko so povabljeni, namesto da se jih zgolj kliče v šolo na odgovornost za slabo vedenje njihovih otrok.

Razmah ustrahovanja na posamezni šoli je v prvi vrsti problem in izziv vodenja ustanove. Če želimo preoblikovati/preprečiti kulturo ustrahovanja, je treba začeti z vzpostavljanjem kar najbolj konstruktivnega miselnega okvira pri učiteljih. Pogosto potrebujejo dopolnitev znanj iz razvojne in socialne psihologije, pa tudi ustrezna usposabljanja iz voditeljskih veščin. Nič od tega ni vključeno v strokovne programe izobraževanja učiteljev.⁹²

V družbenih razmerah, ki so v marsičem bistveno drugačne kot pred desetletji – s čimer mislim predvsem na naraščanje revščine – je težko pričakovati, da bo prav šolski sistem ostal »nepoškodovan«. Šola pač deli usodo Slovenije, ki je namesto »balkanske Švice« v

⁹² Dnevnik – Objektiv; Intervju – Jesper Juul; 16. maj 2015.

marsičem postala zatohla podalpska provinca, v kateri povzpetniki v skladu s priložnostjo in s svojo osebnostno strukturo kujejo predvsem lastno srečo. Tem posameznikom bolj kot karkoli drugega ustreza avtoritarna ideologija, saj jih ohranja na položaju. Šolski sistem in njegov napredek pa sta očitno prepuščena požrtvovalnim in moralnim posameznikom v lokalnih okoljih in (upajmo) modrim načrtovalcem na ministrstvih, ki morajo v izrazitem pomanjkanju socialne države (to dejstvo pa je samo po sebi znak avtoritarnosti) razmišljati, kako vzpostavljati in ohranjati najbrž najpomembnejši družbeni podsistem.

PRILOGA 1: UPORABA VZGOJNIH UKREPOV (ANKETA)

1 - Prosimo, ustrezno označite šolo, na kateri trenutno poučujete.

OŠ Nove Fužine, Ljubljana

OŠ Simona Jenka, Kranj

OŠ Ledina, Ljubljana

OŠ Majde Vrhovnik, Ljubljana

2 - Ali letos opravljate delovne naloge razrednika?

DA

NE

3 - Prosimo, označite odgovor, ki ustreza dolžini delovne dobe vašega učiteljevanja.

do 5 let

med 5 in 10 let

med 10 in 15 let

med 15 in 20 let

več kot 20 let

4 - Prosimo, da na lestvici od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (zelo se strinjam) ustrezno označite, v kolikšni meri se strinjate s spodnjo trditvijo:

	1	2	3	4	5
	(sploh se ne strinjam)	(ne strinjam se)	(deloma se strinjam, deloma se ne strinjam)	(strinjam se)	(zelo se strinjam)

Učitelji v slovenskem šolskem sistemu imajo dovolj možnosti za ukrepanje v primeru kršitev s strani učencev.					
---	--	--	--	--	--

5 - Prosimo, da na lestvici od 1 (preveč natančno) do 5 (preveč ohlapno) ustrezno označite, kako ocenjujete spodnjo trditev:

1 2 3 4 5
(preveč natančno) (natančno) (nekaj vmes) (ohlapno) (preveč ohlapno)

Vzgojno ukrepanje na vaši šoli je urejeno na način, ki je:

6 - Prosimo, ustrezno označite, katere od navedenih oblik ukrepanja v primeru kršitev s strani učencev pozna vaša šola?

Možnih je več odgovorov

- Pogovor: pogovor z učencem, pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole
- Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri pouku
- Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa, premestitev v drug oddelek, prešolanje
- Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole
- Popravljanje škode: popraviljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode
- Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu
- Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje
- Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno, dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju
- Drugo: premestitev v drugo klop, odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan nadzor nad učencem

7 - Kako pogosto se poslužujete uporabe različnih oblik ukrepov pri vašem vsakdanjem delu?

Prosimo, ustrezno označite pogostost na lestvici od 1 (nikoli) do 5 (redno) posluževanja posameznih primerov ukrepov.

1	2	3	4	5
(nikoli)	(občasno)	(nekaj vmes)	(pogosto)	(redno)

Pogovor: pogovor z učencem, pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole

--	--	--	--	--	--

Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri pouku

Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa, premestitev v drug oddelek, prešolanje

--	--	--	--	--	--

Ukinjanje bonitet: prepoved udeležbe na športnih in kulturnih dnevih, ukinitvev statusa ali pravic, ki izvirajo iz statusa

Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole

--	--	--	--	--	--

Popravljanje škode: popraviljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode

Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu

--	--	--	--	--	--

1	2	3	4	5
(nikoli)	(občasno)	(nekaj vmes)	(pogosto)	(redno)

Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje

Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno, dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju

Drugo: premestitev v drugo klopi, odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan nadzor nad učencem

8 - Kako učinkoviti se vam zdijo posamezni ukrepi? Ali v splošnem dosežejo svoj namen?

Prosimo, ustrezno označite učinkovitost na lestvici od 1 (zelo neučinkovito) do 5 (zelo učinkovito) posameznih primerov ukrepov.

1	2	3	4	5
(zelo neučinkovito)	(neučinkovito)	(nekaj vmes)	(učinkovito)	(zelo učinkovito)

Pogovor: pogovor z učencem, pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju,

	1 (zelo neučinkovito)	2 (neučinkovito)	3 (nekaj vmes)	4 (učinkovito)	5 (zelo učinkovito)
--	-----------------------------	---------------------	----------------------	-------------------	---------------------------

delavcu šole					
--------------	--	--	--	--	--

Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri pouku

Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa, premestitev v drug oddelek, prešolanje					
---	--	--	--	--	--

Ukinjanje bonitet: prepoved udeležbe na športnih in kulturnih dnevih, ukinitvev statusa ali pravic, ki izvirajo iz statusa

Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole					
--	--	--	--	--	--

Popravljanje škode: popraviljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode

Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu					
---	--	--	--	--	--

Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje

Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno,					
--	--	--	--	--	--

	1	2	3	4	5
	(zelo		(nekaj		(zelo
	neučinkovito)	(neučinkovito)	vmes)	(učinkovito)	učinkovito)

dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju

Drugo: premestitev v drugo klop, odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan nadzor nad učencem

9 - V kolikšni meri vas, po vaši oceni, starši podpirajo pri uporabi posameznih ukrepov?

Prosimo, ustrezno označite na lestvici od 1 (nikoli) do 5 (redno) v kolikšni meri se starši strinjajo glede vaše uporabe posameznih primerov ukrepov.

	1	2	3	4	5
	(nikoli)	(občasno)	(nekaj	(pogosto)	(redno)
			vmes)		

Pogovor: pogovor z učencem, pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole

Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri

1 (nikoli)	2 (občasno)	3 (nekaj vmes)	4 (pogosto)	5 (redno)
---------------	----------------	----------------------	----------------	--------------

pouku

Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa, premestitev v drug oddelek, prešolanje

Ukinjanje bonitet: prepoved udeležbe na športnih in kulturnih dnevih, ukinitvev statusa ali pravic, ki izvirajo iz statusa

Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole

Popravljanje škode: popravljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode

Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu

Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje

Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno, dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju

Drugo: premestitev v drugo klop, odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan

1	2	3	4	5
(nikoli)	(občasno)	(nekaj vmes)	(pogosto)	(redno)

nadzor nad učencem

10 - V kolikšni meri, vam šolski svetovalni delavci, priporočajo in vas spodbujajo k uporabi posameznih ukrepov?

Prosimo, ustrezno označite na lestvici od 1 (nikoli) do 5 (redno) v kolikšni meri se šolski svetovalci strinjajo glede vaše uporabe posameznih primerov ukrepov.

1	2	3	4	5
(nikoli)	(občasno)	(nekaj vmes)	(pogosto)	(redno)

Pogovor: pogovor z učencem, pogovor s starši, pogovor z razrednikom, pogovor s šolskim svetovalnim delavcem, pogovor z ravnateljem, opravičilo sošolcu, učitelju, delavcu šole

Spodbujanje: spodbujanje/motivacija z ugodnostmi, zaželenimi aktivnostmi, osebna pomoč učitelja pri pouku

Pravilniško ukrepanje: podpis v beležko, vpis v dnevnik, izrek vzgojnega opomina ali drugega ukrepa,

1	2	3	4	5
(nikoli)	(občasno)	(nekaj vmes)	(pogosto)	(redno)

premestitev v drug oddelek, prešolanje

Ukinjanje bonitet: prepoved udeležbe na športnih in kulturnih dnevih, ukinitvev statusa ali pravic, ki izvirajo iz statusa

Opravljanje javnih del: delo v šolski knjižnici, pomoč hišniku, pospravljanje učilnice po končanem pouku, urejanje jedilnice in okolice šole

Popravljanje škode: popravljanje uničenih stvari, pospravljanje, čiščenje, plačilo, povračilo škode

Fizične kazni: udarec, vlečenje za uho, lase, stanje v klopi ali kotu

Verbalno kaznovanje: grožnje, kričanje na učenca, dajanje vzdevkov, zbadljivk, žaljenje, sramotenje in zmerjanje, ignoriranje

Kaznovanje z učenjem: nenapovedano preverjanje znanja in spraševanje za oceno, dodatna domača naloga, odvzem odmora, pripor oz. zadržanje po pouku, izdelava plakata, referata na določen temo, pomoč sošolcu pri učenju

Drugo: premestitev v drugo klop, odstranitev iz razreda, odvzem prepovedanih predmetov, povečan nadzor nad učencem

11 - Prosimo, odgovorite na vprašanje, tako, da ustrezno označite pogostost občutkov nemoči na lestvici od 1 (nikoli) do 5 (redno).

	1	2	3	4	5
	(nikoli)	(občasno)	(nekaj vmes)	(pogosto)	(redno)

Ali se pri svojem delu v zvezi z vedenjem učencev in ukrepi, ki jih imate na voljo, kdaj počutite nemočni?

--	--	--	--	--	--

12 - Prosimo, odgovorite na spodnje vprašanje, tako, da ustrezno označite na lestvici od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (zelo se strinjam).

	1	2	3	4	5
	(sploh se ne strinjam)	(ne strinjam se)	(nekaj vmes)	(strinjam se)	(zelo se strinjam)

Ali programi izobraževanja pred in po zaposlitvi omogočajo dovolj dobro pripravo učitelja na ukrepanje v primerih vzgojnih kršitev?

--	--	--	--	--	--

13 - Prosimo vas, da rešite še spodnji konkretni primer in na kratko opišete, kako bi ukrepali.

Učenka Špela sošolki Nini med poukom nekaj glasno pripoveduje in s tem moti pouk. Nina jo posluša, vendar pri klepetu ne sodeluje aktivno. Kljub opozorilu s svojim početjem obe nadaljujeta. Kaj storite?

14 - Prosimo vas, da rešite še spodnji konkretni primer in na kratko opišete, kako bi ukrepali.

Učenec Luka v šolo prinese pirotehnično sredstvo in ga med odmorom kaže sošolcem. Napove, da ga bo po pouku prižgal na parkirišču za šolo in povabi sošolce, da si dogodek ogledajo. Kaj storite?

15 - Prosimo vas, da rešite še spodnji konkretni primer in na kratko opišete, kako bi ukrepali.

Učenec Miha sošolca Jana pogosto verbalno ponižuje in se nad njim izživlja. Ob eni izmed takih priložnosti Jan Miho, ko ga ta še posebej hudo užali, s pestjo močno boksne v trebuh. Kaj storite?

16 - Spol: *

Moški

Ženski

17 - V katero starostno skupino spadate? *

do 20 let

21 - 40 let

41 - 60 let

61 let ali več

Odgovorili ste na vsa vprašanja v tej anketi. Hvala za sodelovanje.